

مجموعه کتاب‌های اقتصادی
اداره کل امور اقتصادی و دارایی آذربایجان شرقی

گزارش اقتصادی استان آذربایجان شرقی مهر سال ۱۳۹۴

اداره کل امور اقتصادی و دارایی آذربایجان شرقی

گزارش اقتصادی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۴

به نام خدا

گزارش اقتصادی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۴

پدید آورنده	اداره کل امور اقتصادی و دارایی آذربایجان شرقی
نظارت عالی	رضا حسینی، مدیر کل امور اقتصادی و دارایی آذربایجان شرقی
تهیه کنندگان	علی رضا علی پور، حیدر آخوندی، حمیده کریم زاده، نسیم مهین اصلانی نیا، فاطمه جداری، صدیقه رضایی، کریم محرم زاده، شهرزاد محمدخانلی، بیت اله آخوندی، جواد متعارفی، زهرا جلیلی، صابر عبدی، ابوالفضل بهرا، علی رضا منعم، لیلا حجازی وفا
کلمات کلیدی	توسعه اقتصاد استان، شاخص های کلان اقتصادی، پتانسیل های اقتصادی استان
سال انتشار	سال ۱۳۹۴

پیشگفتار

استان آذربایجان شرقی یکی از استان‌های مهم کشور می‌باشد. موقعیت ویژه جغرافیایی این استان در منطقه شمال غرب و قرار گرفتن در مسیر جاده ابریشم و چهارراه تجاری شرق و غرب و آسیای میانه و قرار گرفتن بر سر کریدور شمال – جنوب اهمیت این استان را دو چندان نموده است. موقعیت ممتاز استان از نظر جغرافیایی در کنار سایر پتانسیل‌های آذربایجان شرقی در عرصه‌های مختلف اقتصادی لزوم برنامه‌ریزی دست‌اندرکاران امر را برای توسعه اقتصادی بیش از پیش نمایان می‌سازد.

توجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های استان در عرصه‌های مختلف اقتصادی از یک سو و تلاش فعالان اقتصادی این خطه با تمام توان خود در عرصه‌های مختلف اقتصادی برای اعتلای اقتصاد استان و به تبع آن اقتصاد منطقه و کشور از سوی دیگر، لزوم توجه و برنامه‌ریزی از سوی دولت‌مردان برای رسیدن آذربایجان شرقی و منطقه شمال غرب به جایگاه واقعی خود را بیش از پیش ضروری می‌نماید.

در همین راستا و به منظور بررسی متغیرهای اقتصادی و مقایسه وضعیت موجود با پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های توسعه‌ای استان، اداره کل امور اقتصادی و دارایی آذربایجان شرقی اقدام به تدوین کتاب «گزارش اقتصادی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۴» نموده است تا گامی موثر جهت ارائه اطلاعات مفید، به‌روز و دقیق از وضعیت اقتصادی و مزیت‌های استان باشد. در پایان جا دارد از تمامی عواملی که کتاب حاضر را تهیه و تدوین نموده‌اند تقدیر و تشکر نمایم.

رضا حسینی

چکیده

رشد اقتصادی یکی از شاخص‌های مهم توسعه هر منطقه می‌باشد. استان آذربایجان شرقی علی‌رغم رشد ۱۳.۵۶ درصدی تولید ناخالص داخلی، ۳ درصد از تولید کل کشور را دارا می‌باشد که با عنایت به سهم پنج درصدی جمعیت و سایر قابلیت‌های این استان جایگاه قابل قبولی برای آذربایجان شرقی نمی‌باشد.

استان آذربایجان شرقی در تولید محصولات مانند عدس، حبوبات، پیاز، سیب زمینی، نخود، عسل، محصولات دامی، گوشت قرمز، تخم مرغ و شیر خام جزو پنج استان برتر کشور می‌باشد. الکتروموتور، انواع پایپوش، سیمان، محصولات فولادی، تراکتور، دارو و ... از عمده محصولات تولیدی صنعتی استان و مطرح در سطح کشور می‌باشند. برخی از این محصولات به دلیل کمبود مواد اولیه ناشی از تحریم یا واردات بی‌حد و اندازه کالاهای بی‌کیفیت ولی ارزان قیمت دارای کاهش تولید بوده‌اند.

افزایش سرعت رسیدگی به پرونده‌های مالیاتی و ایجاد تسهیلات در پرداخت مالیات برای مودیان باعث افزایش سهم درآمدهای مالیاتی استان شده است. اثر رکود اقتصادی بر برخی از شاخص‌های اقتصادی مانند کاهش ارزش افزوده بخش مسکن و افزایش میزان مطالبات بانکی قابل مشاهده است. برخی از شاخص‌های اقتصادی استان در سال ۱۳۹۴ به شرح زیر می‌باشد:

- رشد ۸۳۸۸ درصدی رقم مصوب و کاهش ۳۸ درصدی رقم جذب شده برای ارزش پروژه‌های سرمایه‌گذاری خارجی در استان؛
- کاهش ۰.۵ درصدی نرخ بیکاری و افزایش ۰.۱ درصدی سهم اشتغال ناقص؛
- رشد ۲۱، ۱۴ و ۱۱ درصدی سپرده، تسهیلات اعطایی و مطالبات بانکی استان؛
- ارتقا دو پله‌ای رتبه کسب‌وکار استان از ۱۷ به ۱۵ کشوری؛
- کاهش ۰.۰۱ درصدی ضریب جینی روستایی و افزایش ۰.۰۴ درصدی شهری؛
- کاهش نرخ تورم استان به ۱۲.۴ درصد؛
- رشد ۳.۸ درصدی حق بیمه و ۳.۷ درصدی خسارت پرداختی؛
- رشد ۸۳ درصدی ارزش و ۷۸ درصدی حجم سهام معامله شده در بورس استان؛
- کاهش ۵ درصدی ارزش واردات و رشد ۲ درصدی ارزش صادرات گمرکات استان؛
- رشد ۲.۵ درصدی ارزش افزوده بخش کشاورزی استان در سال ۱۳۹۳؛
- رشد ۳.۸۷ درصدی ارزش افزوده بخش معدن استان در سال ۱۳۹۳؛
- رشد ۲۳ درصدی ارزش افزوده بخش صنعت استان در سال ۱۳۹۳؛
- کاهش ۱۵.۵ درصدی ارزش افزوده بخش ساختمان استان در سال ۱۳۹۳؛
- رشد ۲۵.۲ درصدی ارزش افزوده حمل‌ونقل استان در سال ۱۳۹۳؛
- کاهش ۵.۵ درصدی ارزش افزوده توزیع گاز طبیعی استان در سال ۱۳۹۳؛
- رشد ۲۰.۷۵ درصد ارزش افزوده بخش خدمات استان در سال ۱۳۹۳.

فهرست مطالب

۱. اقتصاد ملی	۱
۱-۱. بررسی اجمالی سیاست‌های اقتصادی کشور	۱
۲-۱. بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران	۱
۲. محصول ناخالص داخلی استان	۴
۱-۲. سیاست‌های اقتصادی تولید و جهت‌گیری‌های استان	۴
۲-۲. بررسی و تحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی	۴
۳-۲. بررسی و تحلیل اجزاء محصول ناخالص داخلی	۶
۴-۲. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در خصوص رشد اقتصادی استان	۸
۳. بخش کشاورزی استان	۱۶
۱-۳. سیاست‌های اقتصادی بخش کشاورزی و جهت‌گیری‌های استان	۱۶
۲-۳. بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان	۱۶
۳-۳. بررسی وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی	۱۷
۱-۳-۳. تولید محصولات اساسی بخش کشاورزی	۱۸
۲-۳-۳. صادرات و واردات محصولات بخش کشاورزی	۲۲
۳-۳-۳. حمایت‌های صورت گرفته از بخش کشاورزی	۲۳
۴-۳. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۲۴
۴. بخش صنعت و معدن استان	۲۵
۱-۴. سیاست‌های اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت‌گیری‌های استان	۲۵
۲-۴. بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن	۲۵
۳-۴. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن	۲۶
۱-۳-۴. بررسی وضعیت تولید بخش صنعت و معدن	۲۶
۲-۳-۴. بررسی وضعیت کارگاه‌های صنعتی	۲۹
۳-۳-۴. بررسی وضعیت زیربخش معدن	۳۱
۴-۳-۴. صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن	۳۴
۵-۳-۴. حمایت‌های دولت از بخش صنعت و معدن	۳۵
۴-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۳۶
۵. بخش ساختمان و مسکن استان	۳۸
۱-۵. سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن و جهت‌گیری‌های استان	۳۸
۲-۵. بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن	۴۰

- ۳-۵. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش ساختمان و مسکن ۴۲
- ۱-۳-۵. وضعیت تحولات قیمتی بخش ساختمان و مسکن ۴۴
- ۲-۳-۵. تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن ۴۵
- ۴-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در بخش ساختمان و مسکن ۴۵
- ۶. بخش خدمات استان** ۴۹
- ۱-۶. سیاست‌های اقتصادی بخش خدمات و جهت‌گیری‌های استان ۴۹
- ۲-۶. بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات ۴۹
- ۳-۶. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش خدمات ۵۰
- ۱-۳-۶. بررسی وضعیت ارزش افزوده بخش خدمات ۵۰
- ۲-۳-۶. بررسی وضعیت زیربخش میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی .. ۵۳
- ۴-۶. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی ۵۶
- ۷. بخش حمل و نقل استان** ۵۷
- ۱-۷. سیاست‌های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت‌گیری‌های استان ۵۷
- ۲-۷. بررسی وضعیت تحولات بخش حمل و نقل ۵۸
- ۳-۷. بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل ۵۹
- ۱-۳-۷. حمل و نقل جاده‌ای ۶۰
- ۲-۳-۷. حمل و نقل ریلی ۶۱
- ۳-۳-۷. حمل و نقل هوایی ۶۲
- ۴-۷. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی ۶۴
- ۸. بخش انرژی استان** ۶۶
- ۱-۸. سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان ۶۶
- ۲-۸. بررسی وضعیت تحولات بخش انرژی ۶۶
- ۳-۸. بررسی و تحلیل وضعیت حامل‌های انرژی ۶۶
- ۱-۳-۸. بررسی وضعیت بخش انرژی ۶۷
- ۲-۳-۸. فرآورده‌های نفتی ۷۰
- ۳-۳-۸. گاز طبیعی ۷۱
- ۴-۳-۸. برق ۷۱
- ۴-۸. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی ۷۳
- ۹. سرمایه‌گذاری خارجی استان** ۷۴
- ۱-۹. سیاست‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری خارجی و جهت‌گیری‌های استان ۷۴
- ۲-۹. بررسی وضعیت تحولات سرمایه‌گذاری خارجی ۷۶

- ۳-۹. بررسی و تحلیل عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی ۷۷
- ۴-۹. فعالیت‌های مرکز خدمات سرمایه‌گذاری ۷۸
- ۵-۹. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی ۸۱
- ۱۰. تجارت خارجی استان ۸۳**
- ۱-۱۰. سیاست‌های اقتصادی تجارت خارجی و جهت‌گیری‌های استان ۸۳
- ۲-۱۰. بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی ۸۳
- ۳-۱۰. بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای کلان تجارت خارجی ... ۸۴
- ۴-۱۰. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی ۸۷
- ۱۱. بازار سرمایه استان ۸۸**
- ۱-۱۱. سیاست‌های اقتصادی بازار سرمایه و جهت‌گیری‌های استان ۸۸
- ۲-۱۱. بررسی وضعیت تحولات بازار سرمایه ۸۸
- ۳-۱۱. وضعیت شاخص‌های بازار سرمایه ۸۹
- ۴-۱۱. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی ۹۴
- ۱۲. صنعت بیمه استان ۹۵**
- ۱-۱۲. سیاست‌های اقتصادی صنعت بیمه و جهت‌گیری‌های استان ۹۵
- ۲-۱۲. بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه ۹۵
- ۳-۱۲. بررسی و تحلیل شاخص‌های کلان صنعت بیمه ۹۶
- ۴-۱۲. بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی شرکت‌های بیمه ۹۸
- ۵-۱۲. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی ۹۹
- ۱۳. بازار پول و اعتبار ۱۰۰**
- ۱-۱۳. سیاست‌های اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت‌گیری‌های استان ۱۰۰
- ۲-۱۳. بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان ۱۰۰
- ۳-۱۳. بررسی وضعیت بازار پول و اعتبار ۱۰۱
- ۴-۱۳. بررسی و تحلیل اجزاء سپرده‌ها و تسهیلات بانکی ۱۰۲
- ۵-۱۳. بررسی و تحلیل مطالبات غیرجاری بانک‌ها ۱۰۵
- ۶-۱۳. بررسی کارایی بانک‌ها ۱۰۷
- ۷-۱۳. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی ۱۰۸
- ۱۴. نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی استان ۱۰۹**
- ۱-۱۴. سیاست‌های اقتصادی تورم و جهت‌گیری‌های استان ۱۰۹
- ۲-۱۴. بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی استان ۱۱۰
- ۳-۱۴. بررسی وضعیت شاخص‌های قیمتی ۱۱۰

- ۱۴-۴. بررسی و تحلیل اجزاء شاخص‌های قیمتی ۱۱۱
- ۱۴-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی ۱۱۳
- ۱۵. وضعیت مالی و بودجه‌ای استان ۱۱۴**
- ۱۵-۱. سیاست‌های اقتصادی مالی و بودجه‌ای و جهت‌گیری‌های استان ۱۱۴
- ۱۵-۲. بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه‌ای ۱۱۴
- ۱۵-۳. بررسی و تحلیل کلی وضع مالی استان ۱۱۵
- ۱۵-۴. بررسی و تحلیل وضعیت منابع و مصارف عمومی بودجه استان ۱۱۶
- ۱۵-۴-۱. منابع عمومی دولت ۱۱۶
- ۱۵-۴-۲. مصارف عمومی دولتی ۱۱۷
- ۱۵-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی ۱۱۸
- ۱۶. نظام مالیاتی استان ۱۲۰**
- ۱۶-۱. سیاست‌های مالیاتی و جهت‌گیری‌های استان ۱۲۰
- ۱۶-۲. بررسی وضعیت تحولات مالیاتی ۱۲۰
- ۱۶-۳. بررسی و تحلیل عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی ۱۲۰
- ۱۶-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی ۱۲۳
- ۱۷. بازار کار استان ۱۲۵**
- ۱۷-۱. سیاست‌های ایجاد اشتغال و جهت‌گیری‌های استان ۱۲۵
- ۱۷-۲. بررسی وضعیت تحولات بازار کار ۱۲۶
- ۱۷-۳. بررسی و تحلیلی وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار ... ۱۲۶
- ۱۷-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی ۱۳۰
- ۱۸. بهبود فضای کسب و کار استان ۱۳۳**
- ۱۸-۱. سیاست‌های مربوط به بهبود فضای کسب و کار و جهت‌گیری‌های استان ۱۳۳
- ۱۸-۲. بررسی وضعیت تحولات فضای کسب و کار ۱۳۴
- ۱۸-۳. بررسی و تحلیل وضعیت زیرشاخص‌های بهبود فضای کسب و کار ۱۳۵
- ۱۸-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی ۱۳۷
- ۱۹. درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد استان ۱۳۸**
- ۱۹-۱. سیاست‌های اقتصادی در زمینه درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد ۱۳۸
- ۱۹-۲. بررسی وضعیت تحولات مرتبط با درآمد و هزینه خانوار و توزیع درآمد ۱۳۹
- ۱۹-۳. بررسی وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد ۱۴۰
- ۱۹-۴. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد بین خانوارها ۱۴۱
- ۱۹-۴-۱. توزیع درآمد در خانوارهای شهری ۱۴۱

۱۹-۴-۲. توزیع درآمد در خانوارهای روستایی	۱۴۲
۱۹-۵. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد	۱۴۳
۱۹-۶. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی.....	۱۵۱
۲۰. هدفمند کردن یارانه‌های استان	۱۵۳
۲۰-۱. سیاست‌های هدفمند کردن یارانه‌ها و جهت‌گیری‌های استان	۱۵۳
۲۰-۲. بررسی وضعیت تحولات مرتبط با هدفمند کردن یارانه‌ها	۱۵۳
۲۰-۳. منابع قانون هدفمند کردن یارانه‌ها در استان	۱۵۷
۲۰-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی	۱۵۸
راهنمای انجام امور سرمایه‌گذاری در استان آذربایجان شرقی	۱۵۹
..... مقدمه	۱۵۹
۱. مقدمات و پیش‌نیازها	۱۶۰
۱-۱. اختصاص ساختمان مستقل اداری برای مرکز خدمات سرمایه‌گذاری	۱۶۰
۱-۲. حضور فعال نمایندگان تام‌الاختیار دستگاه‌ها در مرکز	۱۶۱
۱-۳. تجهیز، تامین نیروی انسانی و تخصیص بودجه مرکز	۱۶۲
۱-۴. ارتقای جایگاه مرکز خدمات سرمایه‌گذاری.....	۱۶۴
۱-۵. برنامه محوری در انجام وظایف محوله.....	۱۶۴
۱-۶. تدارک بانک اطلاعات جامع سرمایه‌گذاری استان.....	۱۶۵
۱-۷. تدارک و طراحی سایت ویژه مرکز خدمات سرمایه‌گذاری.....	۱۶۵
۱-۸. آموزش تخصصی و حرفه‌ای کارکنان مربوطه.....	۱۶۵
۱-۹. فرهنگ‌سازی سرمایه‌گذاری.....	۱۶۶
۲. اقدامات و برنامه‌های راهبردی	۱۶۸
۲-۱. تدارک و آماده‌سازی منابع اطلاعاتی.....	۱۶۸
۲-۲. بازاریابی سرمایه‌گذاری.....	۱۷۰
۲-۳. خدمات مشاوره‌ای.....	۱۷۱
۲-۴. نظارت بر طرح‌های سرمایه‌گذاری.....	۱۷۲
۲-۵. ارائه گزارش عملکرد سرمایه‌گذاری.....	۱۷۸
جمع‌بندی	۱۷۹

فهرست جداول

- جدول ۱. شاخص‌های کلان اقتصاد ایران طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳..... ۲
- جدول ۲. وضعیت محصول ناخالص داخلی آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۳..... ۶
- جدول ۳. ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی آذربایجان شرقی..... ۶
- جدول ۴. مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی استان در سال ۱۳۹۳..... ۷
- جدول ۵. ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی استان در سال ۱۳۹۳..... ۷
- جدول ۶. نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی استان..... ۸
- جدول ۷. ارزش افزوده زیربخش‌های گروه کشاورزی استان در سال ۱۳۹۳..... ۱۸
- جدول ۸. مصرف واسطه زیربخش‌های گروه کشاورزی استان در سال ۱۳۹۳..... ۱۸
- جدول ۹. ستانده زیربخش‌های گروه کشاورزی استان در سال ۱۳۹۳..... ۱۹
- جدول ۱۰. سطح زیر کشت و تولید محصولات زراعی استان..... ۲۰
- جدول ۱۱. تولید محصولات باغی استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳..... ۲۰
- جدول ۱۲. تولید محصولات دامی و پروتئینی استان..... ۲۱
- جدول ۱۳. عملکرد در هکتار محصولات زراعی و باغی استان در سال ۱۳۹۴..... ۲۲
- جدول ۱۴. وضعیت صادرات محصولات کشاورزی استان در سال ۱۳۹۴..... ۲۲
- جدول ۱۵. قیمت خرید تضمینی محصولات زراعی استان در سال ۱۳۹۴..... ۲۳
- جدول ۱۶. تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی استان..... ۲۴
- جدول ۱۷. ارزش افزوده زیربخش‌های گروه صنعت و معدن استان..... ۲۶
- جدول ۱۸. مصرف واسطه زیربخش‌های گروه صنعت و معدن استان..... ۲۶
- جدول ۱۹. ستانده زیربخش‌های گروه صنعت و معدن استان در سال ۱۳۹۳..... ۲۷
- جدول ۲۰. نسبت مصرف واسطه به ستانده زیربخش‌های گروه صنعت و معدن..... ۲۷
- جدول ۲۱. محصولات عمده تولیدی صنعتی آذربایجان شرقی..... ۲۸
- جدول ۲۲. وضعیت کارگاه‌های صنعتی استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳..... ۲۹
- جدول ۲۳. شاخص‌های بهره‌وری بخش صنعت استان..... ۳۰
- جدول ۲۴. شاخص بهره‌وری انرژی کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر..... ۳۰
- جدول ۲۵. وضعیت بخش معدن در استان آذربایجان شرقی..... ۳۱
- جدول ۲۶. میزان سرمایه‌گذاری و اشتغال براساس پروانه‌های بهره‌برداری در بخش معدن استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳..... ۳۲
- جدول ۲۷. صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن..... ۳۴
- جدول ۲۸. اقلام عمده صادراتی و وارداتی در بخش صنعت و معدن استان..... ۳۴
- جدول ۲۹. تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن استان..... ۳۵
- جدول ۳۰. تسهیلات پرداختی بانک‌های عامل استان به طرح‌های بخش صنعت و معدن استان از محل منابع صندوق توسعه ملی در پایان سال ۱۳۹۴..... ۳۵

جدول ۳۱. اعتبارات بودجه‌ای تخصیص یافته به طرح‌های صنعتی استان.....	۳۶
جدول ۳۲. ارزش افزوده بخش ساختمان به تفکیک مسکونی و غیرمسکونی.....	۴۳
جدول ۳۳. تعداد پروانه‌های ساختمانی صادره برحسب نوع پروانه در نقاط شهری ۴۳	
جدول ۳۴. تعداد پروانه‌های ساختمانی صادره برای احداث بنا برحسب نوع متقاضی در نقاط شهری استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۴۳
جدول ۳۵. شاخص بهای ارزش اجاری مسکن شخصی و غیرشخصی.....	۴۴
جدول ۳۶. متوسط قیمت یک متر زمین و زیربنا در استان.....	۴۴
جدول ۳۷. تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن استان.....	۴۵
جدول ۳۸. ارزش افزوده زیربخش‌های گروه خدمات استان در سال ۱۳۹۳.....	۵۰
جدول ۳۹. مصرف واسطه زیربخش‌های گروه خدمات استان در سال ۱۳۹۳.....	۵۱
جدول ۴۰. ستانده زیربخش‌های گروه خدمات استان در سال ۱۳۹۳.....	۵۲
جدول ۴۱. نسبت مصرف واسطه به ستانده زیربخش‌های گروه خدمات استان.....	۵۳
جدول ۴۲. تعداد هتل و اقامتگاه‌ها به تفکیک نوع، تعداد تخت، درصد اشغال.....	۵۴
جدول ۴۳. آثار ملی ثبت شده استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۴.....	۵۴
جدول ۴۴. بازدید کنندگان از مراکز گردشگری طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۵۵
جدول ۴۵. تحولات بخش حمل‌ونقل استان در سال ۱۳۹۴.....	۵۸
جدول ۴۶. ارزش افزوده زیربخش‌های گروه حمل‌ونقل استان در سال ۱۳۹۳.....	۵۹
جدول ۴۷. سهم هریک از زیربخش‌های حمل‌ونقل از مسافر و بار جابجا شده.....	۶۰
جدول ۴۸. نسبت کالا و بار جابجا شده به جمعیت طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۶۰
جدول ۴۹. وضعیت حمل‌ونقل جاده‌ای استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۶۱
جدول ۵۰. وضعیت حمل‌ونقل ریلی استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۶۲
جدول ۵۱. تعداد مسافر جابجا شده هوایی به تفکیک داخلی و بین‌المللی.....	۶۴
جدول ۵۲. ارزش افزوده نفت خام و توزیع گاز طبیعی استان آذربایجان شرقی...۶۷	
جدول ۵۳. وضعیت شاخص‌های انرژی در استان آذربایجان شرقی.....	۶۸
جدول ۵۴. مصرف فرآورده‌های نفتی در استان آذربایجان شرقی.....	۷۰
جدول ۵۵. وضعیت مصرف گاز طبیعی در استان آذربایجان شرقی.....	۷۱
جدول ۵۶. وضعیت برق در استان آذربایجان شرقی.....	۷۲
جدول ۵۷. وضعیت سرمایه‌گذاری خارجی در استان آذربایجان شرقی.....	۷۷
جدول ۵۸. وضعیت هیئت‌های اعزام و پذیرش شده در استان آذربایجان شرقی..۷۹	
جدول ۵۹. وضعیت نیروگاه‌های در دست اقدام استان آذربایجان شرقی.....	۷۹
جدول ۶۰. گزارش عملکرد جلسات برگزار شده حل مشکلات سرمایه‌گذاران.....	۸۰
جدول ۶۱. گزارش عملکرد دستگاه‌ها در سامانه پنجره واحد سرمایه‌گذاری.....	۸۰
جدول ۶۲. وضعیت صادرات استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۸۴

جدول ۶۳. وضعیت واردات استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۸۶
جدول ۶۴. میزان تراز بازرگانی کشور و استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۸۶
جدول ۶۵. شاخص‌های بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۸۹
جدول ۶۶. آمار داد و ستد بورس منطقه‌ای آذربایجان شرقی.....	۹۰
جدول ۶۷. ارزش داد و ستد در بورس منطقه‌ای آذربایجان شرقی به تفکیک شرکت‌های کارگزاری طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۹۰
جدول ۶۸. شاخص‌های صنعت بیمه آذربایجان شرقی.....	۹۶
جدول ۶۹. حق بیمه و خسارت پرداختی به تفکیک شرکت‌های بیمه استان.....	۹۷
جدول ۷۰. نسبت خسارت بیمه به تفکیک شرکت‌های بیمه‌ای دولتی و خصوصی.....	۹۸
جدول ۷۱. متوسط تعداد مراکز بیمه برای هر نقطه شهری.....	۹۸
جدول ۷۲. شاخص‌های بانکی استان در سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۰۱
جدول ۷۳. انواع مانده سپرده بانک‌های استان در سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۰۲
جدول ۷۴. میزان مانده سپرده بانک‌های استان در سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۰۳
جدول ۷۵. مانده تسهیلات اعطایی ناخالص بانک‌های استان آذربایجان شرقی به تفکیک بخش‌های اقتصادی در سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۰۴
جدول ۷۶. مانده تسهیلات اعطایی ناخالص بانک‌های استان آذربایجان شرقی به تفکیک عقود اسلامی در سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۰۴
جدول ۷۷. نسبت مانده کل مطالبات غیرجاری نسبت به کل مانده تسهیلات بانک‌های استان در سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۰۵
جدول ۷۸. مانده مطالبات غیرجاری بانک‌های استان آذربایجان شرقی به تفکیک سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول در سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۰۶
جدول ۷۹. وضعیت سازمانی و بانکداری نوین بانک‌های استان.....	۱۰۷
جدول ۸۰. شاخص‌های قیمتی کشور طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۱۱
جدول ۸۱. شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی استان.....	۱۱۱
جدول ۸۲. اجزاء شاخص‌های قیمتی کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری.....	۱۱۲
جدول ۸۳. نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی استان.....	۱۱۵
جدول ۸۴. نسبت مصارف عمومی به درآمدهای عمومی استان.....	۱۱۵
جدول ۸۵. منابع عمومی دولت در استان آذربایجان شرقی.....	۱۱۶
جدول ۸۶. عملکرد اعتبارات آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۱۷
جدول ۸۷. عملکرد اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان آذربایجان شرقی به تفکیک محل تامین آن طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۱۷
جدول ۸۸. عملکرد اعتبارات هزینه‌ای استانی آذربایجان شرقی به تفکیک هفت فصل طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۱۸

جدول ۸۹. عملکرد درآمدهای مالیاتی استان طی سال های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۲۱
جدول ۹۰. عملکرد مالیات مستقیم استان طی سال های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۲۱
جدول ۹۱. عملکرد مالیات غیرمستقیم استان طی سال های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۲۲
جدول ۹۲. سهم اقلام عمده تشکیل دهنده درآمدهای مالیاتی استان.....	۱۲۲
جدول ۹۳. نرخ مشارکت اقتصادی استان طی سال های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۲۷
جدول ۹۴. نرخ بیکاری استان آذربایجان شرقی طی سال های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۲۸
جدول ۹۵. نسبت اشتغال استان آذربایجان شرقی طی سال های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۲۸
جدول ۹۶. سهم اشتغال ناقص استان طی سال های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۲۹
جدول ۹۷. توزیع شاغلان در بخش های اقتصادی استان در سال ۱۳۹۴.....	۱۳۰
جدول ۹۸. وضعیت ایران در ارزیابی شاخص های ده گانه بانک جهانی.....	۱۳۵
جدول ۹۹. مولفه ها با بدترین اثر در فضای کسب و کار استان در سال ۱۳۹۴.....	۱۳۶
جدول ۱۰۰. ضریب جینی مناطق شهری و روستایی کشور و آذربایجان شرقی.....	۱۴۰
جدول ۱۰۱. سهم نسبی دهک های هزینه ای در خانوارهای شهری استان.....	۱۴۱
جدول ۱۰۲. توزیع درآمد در خانوارهای شهری استان.....	۱۴۲
جدول ۱۰۳. سهم نسبی دهک های هزینه ای در خانوارهای روستایی استان.....	۱۴۲
جدول ۱۰۴. توزیع درآمد در خانوارهای روستایی استان.....	۱۴۳
جدول ۱۰۵. متوسط هزینه ناخالص یک خانوار شهری استان آذربایجان شرقی	
به تفکیک گروه های هزینه ای طی سال های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۴۴
جدول ۱۰۶. متوسط هزینه ناخالص یک خانوار روستایی استان آذربایجان شرقی	
به تفکیک گروه های هزینه ای طی سال های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۴۵
جدول ۱۰۷. سهم گروه های مختلف هزینه ای در هزینه ناخالص خانوارهای شهری و	
روستایی استان آذربایجان شرقی طی سال های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۴۶
جدول ۱۰۸. متوسط درآمد ناخالص سالانه یک خانوار شهری استان آذربایجان شرقی	
به تفکیک گروه های درآمد طی سال های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۴۷
جدول ۱۰۹. متوسط درآمد ناخالص سالانه یک خانوار روستایی استان	
آذربایجان شرقی به تفکیک گروه های درآمد طی سال های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۴۸
جدول ۱۱۰. سهم گروه های مختلف درآمدی در درآمد ناخالص خانوارهای شهری و	
روستایی استان آذربایجان شرقی طی سال های ۹۴-۱۳۹۳.....	۱۴۹
جدول ۱۱۱. مازاد یا کسری بودجه خانوارهای استان طی سال های ۹۴-۱۳۹۳..	۱۵۱
جدول ۱۱۲. مقایسه متوسط سهم ارزش افزوده فعالیت های استان قبل و بعد از	
هدفمندسازی یارانه ها طی سال های ۹۳-۱۳۷۹.....	۱۵۴
جدول ۱۱۳. مقایسه مصرف آب، حامل های انرژی و گندم در استان آذربایجان شرقی	
قبل و بعد از اجرای قانون هدفمندسازی یارانه ها.....	۱۵۵

جدول ۱۱۴. مقایسه سرانه مصرف مشترکین آب، برق و گاز و سرانه مصرف جمعیت گندم و آرد استان قبل و بعد از اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها.....	۱۵۶
جدول ۱۱۵. مقایسه مبلغ فروش آب، برق، گاز در استان آذربایجان شرقی قبل و بعد از اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها.....	۱۵۷
جدول ۱۱۶. مشخصات ساختمان مرکز خدمات سرمایه‌گذاری آذربایجان شرقی ..	۱۶۰
جدول ۱۱۷. وضعیت حضور نماینده سازمان صنعت، معدن و تجارت	۱۶۱
جدول ۱۱۸. وضعیت حضور نماینده خانه صنعت معدن و تجارت تبریز	۱۶۲
جدول ۱۱۹. وضعیت امکانات و تجهیزات مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان	۱۶۲
جدول ۱۲۰. وضعیت نیروی انسانی متخصص مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان	۱۶۳
جدول ۱۲۱. وضعیت هزینه‌کرد بودجه مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان	۱۶۳
جدول ۱۲۲. اهداف مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی در ارتباط با افزایش توان ثروت‌آفرینی.....	۱۶۴
جدول ۱۲۳. کارگاه‌های آموزشی برگزار شده توسط مرکز خدمات سرمایه‌گذاری	۱۶۵
جدول ۱۲۴. آموزش تخصصی و حرفه‌ای کارکنان مرکز خدمات استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۴.....	۱۶۶
جدول ۱۲۵. گزارش برنامه‌های فرهنگی و اقدامات مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان در ارتباط با فرهنگ‌سازی سرمایه‌گذاری	۱۶۷
جدول ۱۲۶. تعداد طرح‌های مطالعه شده در بخش‌های مختلف اقتصادی.....	۱۶۹
جدول ۱۲۷. اهم اقدامات مرکز خدمات سرمایه‌گذاری خارجی استان برای ایجاد بستر مناسب برای ارتباط با سرمایه‌گذاران خارجی.....	۱۷۰
جدول ۱۲۸. خلاصه آماری وضعیت اطلاع‌رسانی و بازاریابی برای طرح‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی.....	۱۷۰
جدول ۱۲۹. اطلاع‌رسانی و بازاریابی برای طرح‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی	۱۷۱
جدول ۱۳۰. وضعیت بازدید از پروژه‌های سرمایه‌گذاری با منشا خارجی.....	۱۷۲
جدول ۱۳۱. شناسایی و پالایش مشکلات سرمایه‌گذاری در استان	۱۷۵

۱. اقتصاد ملی

با توجه به تاثیر روند شاخص‌های کلان کشور بر شاخص‌های اقتصادی منطقه‌ای و استانی، در این فصل آمار کشوری به صورت توصیفی بررسی شده و شرایط موجود کشور با استفاده از این آمارها تحلیل شده است.

۱-۱. بررسی اجمالی سیاست‌های اقتصادی کشور

طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ دولت به منظور خروج غیرتورمی از رکود اقتصادی، بسته سیاستی را تدوین و در دستور کار خود قرار داد که در آن ایجاد تحرک در بخش‌های پیشران اقتصاد، افزایش بهره‌وری منابع و عبور از تنگناهای مالی در یک فرآیند تدریجی مورد تاکید قرار گرفت تا از طریق مجموعه سیاست‌های ثبات اقتصاد کلان و سیاست‌های بهبود محیط فضای کسب و کار، کارایی سیاست‌های تجهیز منابع مالی و سیاست‌های تحرک بخش‌های پیشران و توسعه و تسهیل فعالیت‌های صادراتی در برنامه خروج از رکود افزایش یابد. هم‌چنین به منظور کنترل تورم، "انضباط پولی" و "کنترل رشد پایه پولی" در دستور کار بانک مرکزی قرار گرفت که جهت‌گیری بانک مرکزی در زمینه اصلاح سیاست‌های پولی بر کاهش غیردستوری و تدریجی نرخ سود بانکی که از پایداری بیشتری برخوردار است متمرکز شد. برقراری ثبات در بازار ارز و کاهش تدریجی شکاف بین نرخ ارز مبادله‌ای و بازار و اصلاح قانون مالیات‌های مستقیم در راستای حمایت از تولید و سرمایه‌گذاری از سیاست‌های اقتصادی دولت در این سال‌ها می‌باشد.

۱-۲. بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران

در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال قبل تولید ناخالص داخلی کشور ۰.۷۴ درصد رشد و تشکیل سرمایه ثابت ناخالص ۱۱ درصد کاهش داشته‌اند. کاهش تشکیل سرمایه ثابت ناخالص آثار بلندمدتی بر اقتصاد علی‌الخصوص متغیرهای تولید ناخالص داخلی (کاهش رشد اقتصادی) و اشتغال به‌جا می‌گذارد، بنابراین ضرورت دارد علت کاهش تشکیل سرمایه ثابت بررسی و حتی‌الامکان موانع موجود رفع گردد.

برخی اقتصاددانان علت منفی بودن نرخ رشد تشکیل سرمایه ثابت را رکود بخش مسکن می‌دانند. باید به این نکته توجه داشت که بخش عمران منحصر به ساخت مسکن نمی‌باشد و می‌توان منابع را به سمت ایجاد زیرساخت‌های شهری، تجاری و جاده‌ای سوق داد. هم‌چنین سرمایه‌گذاری در ماشین‌آلات با ارتقای رقابت‌پذیری بخش صنعت کشور می‌تواند علاوه بر رشد اقتصادی و اشتغال، موجبات افزایش صادرات و در نتیجه درآمدهای ارزی را فراهم آورد.

جدول ۱. شاخص های کلان اقتصاد ایران طی سال های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد رشد
محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت (سال پایه ۱۳۷۶ و ارقام به میلیارد ریال)	۶۱۶۶۷۹	۶۲۱۲۴۴	۰.۷۴
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (سال پایه ۱۳۷۶ و ارقام به میلیارد ریال)	۱۵۵۵۱۰	۱۳۹۵۸۱	-۱۱.۴۱
نرخ بیکاری (درصد)	۱۰.۶	۱۱	-
نرخ بیکاری کل (میلیون نفر)	۲.۵۱	۲.۷۲	۸.۳۷
نرخ تورم (درصد)	۱۵.۶	۱۱.۹	-
جمع کل اعتبارات هزینه ای (میلیارد ریال)	۱۴۳۸۳۱۶	۱۷۰۷۳۹۴.۹	۱۸.۷
جمع کل اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای (میلیارد ریال)	۲۷۸۳۵۱.۸	۲۵۹۱۱۹.۴	-۶.۹
جمع کل اعتبارات تملک دارایی های مالی (میلیارد ریال)	۴۵۴۲۷.۷	۲۳۴۴۸.۱	-۴۸.۴
درآمدهای مالیاتی (میلیارد ریال)	۹۷۷۵۹۳.۷	۱۱۱۹۱۲۱.۲	۱۴.۵
فروش نفت خام و میعانات گازی (میلیارد ریال)	۶۰۷۱۹۸.۵	۵۸۳۵۳۸.۶	-۳.۹
شاخص کل بورس	۶۲۵۳۱.۸	۸۰۲۱۹	۲۸.۳
ارزش سهام معامله شده بورس (میلیارد ریال)	۵۴۲۵۲۲	۴۷۳۶۲۴	-۱۳
حجم سهام معامله شده بورس (میلیون سهم)	۱۶۵۱۸۴	۲۲۷۷۹۸	۳۸
ارزش سرمایه گذاری خارجی (میلیارد دلار)	۱.۷	۰.۷۶	-۵۵.۲۹
صادرات (میلیون دلار)	۵۰۵۶۱	۴۲۴۱۵	-۱۶.۱۱
واردات (میلیون دلار)	۵۳۵۶۹	۴۱۴۹۹	-۲۲.۵۳

مأخذ: مرکز آمار ایران، نمایار شاخص های کلیدی اقتصاد کشور (انتشارات معاونت اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی)

همان گونه که در جدول شماره یک قابل مشاهده است، در سال ۱۳۹۴ نرخ بیکاری افزایش یافته است علت افزایش آن علاوه بر رکود اقتصادی افزایش تعداد فارغ التحصیلان و در نتیجه اضافه شدن بر تعداد افراد جویای کار نیز می باشد که جا دارد با افزایش سرمایه گذاری و تقویت بخش خصوصی، فرصت های شغلی مناسبی را برای بهره گیری از نیروی کار متخصص کشور ایجاد نمود.

کاهش یافتن نرخ تورم در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ از دستاوردهای اجرای سیاست های اقتصادی محسوب می شود که تا حدی ثبات اقتصادی را به دنبال داشته و شرایط را برای برنامه ریزی بنگاه های اقتصادی جهت سرمایه گذاری در سال های آتی مناسب تر می نماید. در این سال اعتبارات هزینه ای کشور افزایش یافته است، در حالی که اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای و مالی کاهش چشمگیری داشته اند. این امر چندان مطلوب نمی باشد چرا که اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای است که اثر مثبت بر رشد اقتصادی و اشتغال را در پی دارد بنابراین کاهش آن تبعات منفی بر رشد اقتصادی و اشتغال می تواند داشته باشد.

در سال ۱۳۹۴ شاهد افزایش درآمدهای مالیاتی کشور بوده ایم، که نشان گر مناسب بودن سیاست های مالیاتی و تسهیل فرآیند اخذ مالیات دارد. در سال ۱۳۹۴، درآمدهای حاصل از فروش نفت خام و میعانات گازی کاهش یافته است. بنابراین به دلیل کاهش و بی ثباتی درآمدهای نفتی، افزایش درآمدهای مالیاتی به شرطی که باعث فشار مضاعف بر بخش خصوصی و فرار سرمایه نگردد، مناسب می باشد.

شاخص کل بورس در سال ۱۳۹۴ به دلیل افزایش حجم معاملات رشد یافته است. عمده دلیل افزایش حجم معاملات در نتیجه اعتماد به بازار اوراق بهادار در پی تصویب برجام می باشد.

به طور کلی، ثبات اقتصادی موجب افزایش جذابیت اقتصاد برای سرمایه گذاری می گردد که در پی آن می توان شاهد افزایش اشتغال و تولید کشور بود. در این راستا، کنترل نرخ تورم و کاهش تنش های بین المللی تا حدی توانسته است ثبات اقتصادی را فراهم آورد که امید است با اتخاذ سیاست های مناسب تر شاهد تحقق اهداف اقتصادی و رشد اقتصادی باشیم.

۲. محصول ناخالص داخلی استان

در این فصل تولید ناخالص داخلی، ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده بخش‌های اقتصادی استان به لحاظ توصیفی مورد بحث قرار گرفته و تحلیل‌های لازم ارائه شده است. در پایان فصل ضرورت توسعه منطقه‌ای استان در چندین بعد تبیین و تحلیل شده است.

۲-۱. سیاست‌های اقتصادی تولید و جهت‌گیری‌های استان

در راستای سیاست‌های اقتصادی کشور، استان آذربایجان شرقی نیز با در نظر گرفتن هدف خروج غیرتورمی از رکود، تلاش کرده است با بکارگیری فرصت‌ها و توانمندی‌های خود در تحقق این هدف گام بردارد.

با توجه به اهمیت و نقش اساسی بخش مالی کارآمد در تجهیز منابع برای سرمایه‌گذاری، تشویق برای ورود و تجهیز سرمایه خارجی و هم‌چنین بهینه‌سازی ساز و کار تخصیص منابع، یک نظام مالی توسعه‌یافته در یک کشور می‌تواند با تامین مالی مناسب برای بخش حقیقی اقتصاد، فرصت‌های مناسبی را برای رشد و توسعه اقتصادی به وجود آورد. در همین راستا اهم اقدامات صورت گرفته توسط معاونت اقتصادی اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان و مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی به شرح زیر می‌باشد:

- برگزاری دوره‌های تخصصی و همکاری با بخش خصوصی در زمینه تامین مالی؛
- پی‌گیری موضوعات مرتبط با فاینانس و سایر منابع مالی در سطح استان؛
- معرفی فرصت‌ها و طرح‌های سرمایه‌گذاری استان در حوزه‌های مختلف زیربنایی، صنعت و معدن، دانش بنیان، کشاورزی و صنایع تبدیلی، گردشگری و خدمات و عمران شهری به سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی در جهت سرمایه‌گذاری و یا تامین مالی آن‌ها؛
- مطالعه و تهیه اطلاعات امکان‌سنجی پروژه‌ها در قالب کتاب، لوح فشرده و بروشور و ارائه به سرمایه‌گذاران و تامین‌کنندگان مالی داخلی و خارجی؛
- انتشار فراخوان جذب مشارکت داخلی و خارجی برای طرح‌های نیمه تمام و توسعه‌ای بخش خصوصی استان در روزنامه‌ها و وبسایت مرکز خدمات سرمایه‌گذاری به منظور بازاریابی طرح‌های نیمه تمام و توسعه‌ای بخش خصوصی استان و معرفی آن‌ها به سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی؛
- مکاتبه با تشکلهای و انجمن‌های بخش خصوصی نظیر اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تبریز، انجمن انبوه‌سازان استان، انجمن مدیران، خانه صنعت و معدن، انجمن تخصصی نساجی، اتاق تعاون، سازمان نظام مهندسی

معادن، اتحادیه تولیدکنندگان و صادرکنندگان کشاورزی و انجمن صنایع غذایی در راستای جذب مشارکت برای طرح‌های نیمه‌تمام و توسعه‌ای بخش خصوصی استان.

شفافیت اقتصادی و مسئولیت‌پذیری نهادهای اقتصادی برای عملکرد کارآمد یک اقتصاد مدرن و ارتقای رفاه اجتماعی از اهمیت بسزایی برخوردار است. در اغلب جوامع، بیش‌تر قدرت‌ها به مسئولین دولتی واگذار شده است، بنابراین لازم است این اطمینان در جامعه حاصل شود که اعطای اختیارات به مسئولین دولتی کارا بوده و مورد سوءاستفاده قرار نخواهد گرفت.

شفافیت، در دسترس بودن اطلاعات به منظور ارزیابی عملکرد مسئولین و جلوگیری از هرگونه سوءاستفاده از قدرت را تضمین می‌نماید. در حقیقت، شفافیت موجب افزایش مسئولیت‌پذیری در میان مسئولین و فعالین اقتصادی می‌شود. در غیر این صورت، اعتماد متقابل بین دولت و مردم کاهش می‌یابد که در نتیجه آن شرایطی در جامعه حاکم خواهد شد که تحقق رشد اقتصادی را با مشکل مواجه می‌کند. در کشورهای تولیدکننده نفت، اهمیت شفافیت اقتصادی بیش از سایر کشورها است. ثروت به دست آمده از فروش نفت، فرصت‌های مهمی را در اختیار کشورهای در حال توسعه می‌گذارد و دولت نقش مهمی را در مدیریت این فرصت‌ها دارد. پاسخ به هر یک از سوال‌های زیر می‌تواند اثرات بلندمدتی در اقتصاد کشور و سطح رفاه نسل‌های آینده جامعه داشته باشد:

- کدام فرایندها باید به کار گرفته شوند؟
- سرمایه‌گذاری در کدام بخش‌ها، نیازهای کشور را در جهت تحقق توسعه اقتصادی تأمین می‌کند؟

باعنایت به مطالب فوق و اهمیت شفافیت اقتصادی در تحقق رشد اقتصادی، اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان در بخش «شفاف‌سازی و سالم‌سازی اقتصاد» علاوه بر ایجاد پنجره واحد سرمایه‌گذاری، مقررات‌زدایی و هم‌چنین ارتقای سلامت اداری را مورد توجه قرار داده است.

۲-۲. بررسی و تحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی استان

استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۳ نسبت به سال ۱۳۹۲ رشد ۱۳.۵۶ درصدی در تولید ناخالص داخلی تجربه کرده است. اما آنچه که جای تأمل دارد سهم ۳ درصدی استان از تولید کل کشور می‌باشد، علی‌رغم اینکه جمعیت استان حدود پنج درصد جمعیت کشور است. همین امر باعث شده استان از نظر تولید ناخالص سرانه به رتبه ۱۸ کشور تقلیل یابد که نتیجه آن، افزایش مهاجرت افراد به

استان‌های مرکزی کشور به امید رفاه بیشتر و فرصت‌های شغلی بهتر می‌باشد. این امر علاوه بر تحمیل هزینه‌های زیاد به استان، باعث تمرکز و ازدحام در استان‌های مرکزی خواهد شد که نتیجه آن افزایش هزینه‌های استان‌های مهاجرپذیر می‌گردد.

جدول ۲. وضعیت محصول ناخالص داخلی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۳

رتبه کشوری	سهم کشوری (درصد)	درصد رشد	رقم	عنوان
۸	۳.۴۶	۱۳.۵۶	۳۹۷۷۵۳	محصول ناخالص داخلی (به قیمت جاری و به میلیارد ریال)
۱۸	-	۱۲.۵۳	۱۰۴	محصول ناخالص داخلی سرانه (به قیمت جاری و به میلیون ریال)

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

۳-۲. بررسی و تحلیل اجزاء محصول ناخالص داخلی استان

جدول ۳. ارزش افزوده^۱ بخش‌های مختلف اقتصادی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۳

رتبه کشوری	سهم کشوری (درصد)	درصد رشد	رقم (میلیارد ریال)	عنوان
۹	۴.۱	۲.۵۱	۶۰۴۱۲	کشاورزی
۸	۳.۴۷	۱۰.۱	۱۴۰۷۴۰	صنعت و معدن
۸	۳.۲۹	۲۰.۷۵	۱۹۴۳۵۹	خدمات
۸	۳.۴۶	۱۳.۷۴	۳۹۵۵۱۲	کل ارزش افزوده استان

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

بررسی آمارها نشانگر رشد ارزش افزوده در تمام بخش‌های اقتصادی استان می‌باشد. بخش خدمات دارای رشد بیشتری بوده است. اما برای استان آذربایجان شرقی که دارای رتبه اول ذخایر معدنی می‌باشد و در سال‌های نه چندان دور قطب صنعتی کشور به شمار می‌آمد داشتن رتبه ۸ کشوری در بخش صنعت و معدن چندان مناسب نمی‌باشد. بنابراین ضرورت دارد توجه بیشتری به ایجاد

۱. براساس تعاریف مرکز آمار ارزش افزوده، ارزش اضافی ایجاد شده در جریان تولید است. تفاوت بین ارزش ستانده و مصرف واسطه در هر فعالیت اقتصادی را ارزش افزوده ناخالص می‌گویند.

صنایع پایین دستی معدن و هم‌چنین نوسازی صنایع استان گردد تا بتواند نقش خود را در رشد اقتصاد ملی به نحوی که شایسته است ایفا نماید.

جدول ۴. مصرف واسطه^۲ بخش‌های مختلف اقتصادی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۳

رتبه کشوری	سهم کشوری (درصد)	درصد رشد	رقم (میلیارد ریال)	عنوان
۷	۴.۵۳	۹.۰۵	۳۸۲۶۶	کشاورزی
۵	۴.۹۵	۱۲.۳۹	۲۲۹۸۴۰	صنعت و معدن
۹	۳.۹۲	۱۸.۲۵	۷۰۴۲۴	خدمات
۵	۴.۶۵	۱۳.۱۶	۳۳۸۵۳۱	کل مصرف واسطه استان

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۳-۱۳۹۲ دارای رشد بوده است. توجه به میزان مصرف واسطه بخش‌های مختلف نشان می‌دهد، بخش صنعت و معدن بیشترین مصرف واسطه را در استان داشته است، بنابراین تقویت و رونق این بخش می‌تواند در صنایع بالادستی رونق ایجاد نماید و موجبات تحرک اقتصادی استان را فراهم نماید.

جدول ۵. ستانده^۳ بخش‌های مختلف اقتصادی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۳

رتبه کشوری	سهم کشوری (درصد)	درصد رشد	رقم (میلیارد ریال)	عنوان
۸	۴.۲۶	۴.۹۶	۹۸۶۷۸	کشاورزی
۵	۴.۲۶	۱۱.۵	۳۷۰۵۸۱	صنعت و معدن
۸	۳.۴۴	۲۰.۰۷	۲۶۴۷۸۳	خدمات
۷	۳.۹۲	۱۳.۴۷	۷۳۴۰۴۲	کل ستانده استان

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

۲. براساس تعاریف مرکز آمار مصرف واسطه، ارزش کالاها و خدمات مصرف شده در جریان تولید، به استثنای مصرف سرمایه ثابت است.

۳. براساس تعاریف مرکز آمار ستانده هر واحد تولیدی، مجموع کالاها و خدماتی است که در آن واحد تولید می‌شود و برای استفاده در دسترس قرار می‌گیرد.

ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی استان نیز طی سال‌های ۹۳ - ۱۳۹۲ دارای رشد بوده است. بخش خدمات به تبع رشد بالای این بخش در کشور و اقتصاد جهانی دارای رشد بیشتری بوده است. رشد بخش کشاورزی علی‌رغم مواجهه این استان با کم‌آبی نیز قابل توجه می‌باشد.

جدول ۶. نسبت مصرف واسطه به ستانده^۴ بخش‌های مختلف اقتصادی استان

عنوان	سال ۱۳۹۲	سال ۱۳۹۳	نرخ تغییر
کشاورزی	۳۷.۳۲	۳۸.۷۸	۱.۴۶
صنعت و معدن	۶۱.۵۳	۶۲.۰۲	۰.۴۹
خدمات	۲۷.۰۱	۲۶.۶۰	-۰.۴۱
نسبت کل مصرف واسطه به کل ستانده	۴۶.۲۴	۴۶.۱۲	-۰.۱۳

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی نیز مطابق انتظار است به گونه‌ای که بخش صنعت بیشترین نسبت را دارا می‌باشد و بخش خدمات کمترین نسبت را به خود اختصاص داده است. اما با توجه به کمبود آب و سایر منابع، لازم است سرمایه‌گذاری‌های لازم در بخش کشاورزی صورت گیرد تا با ارتقای بهره‌وری در این بخش شاهد کاهش این نسبت در سال‌های آتی باشیم.

۴-۲. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در خصوص رشد اقتصادی استان

توسعه اقتصاد استانی موضوعی بین‌رشته‌ای است و با رشته‌هایی همچون اقتصاد، جغرافیا، برنامه‌ریزی منطقه‌ای ارتباط تنگاتنگی داشته و محققین توسعه اقتصاد منطقه‌ای را با این علوم درگیر می‌نماید. طی ۵۰ سال اخیر محققین پیرامون توسعه منطقه‌ای نظریه‌های مختلفی را مطرح کرده و به بررسی فرآیند توسعه اقتصاد منطقه‌ای و منشا تفاوت‌های عملکرد مناطق مختلف پرداخته‌اند. توسعه اقتصاد منطقه‌ای معمولاً با اندازه‌گیری بخش‌های صنعتی، اشتغال، درآمد، ارزش

۴. این شاخص بیانگر این است که بخش مورد نظر برای هر واحد تولید چه مقدار از محصولات سایر بخش‌ها به عنوان نهاده‌های واسطه‌ای مصرف می‌کند.

تولید، سرمایه‌گذاری و ... در منطقه مورد ارزیابی کمی و کیفی قرار می‌گیرد. در چند سال اخیر، نقش مناطق اقتصادی در اقتصادهای ملی در نتیجه جهانی شدن اقتصادها و تغییرات ساختاری به طور چشم‌گیری تغییر کرده است.

آن چه حائز اهمیت است این می‌باشد که کشورهایی در زمینه دستیابی به اهداف توسعه موفق هستند که به طور مداوم مشکلات را بررسی و شناسایی نمایند و سپس با «داروهای مناسب محلی» آن را حل کنند و در واقع هنگام ارائه پیشنهادها سیاستی برای حل آن مشکلات، به مسایل و امکانات بومی توجه نمایند. براین اساس یک استراتژی سه مرحله‌ای وجود دارد که عبارت است از:

- تشخیص مشکلات رشد؛
- طراحی سیاست‌ها؛
- اصلاح نهادی.

در کشورهای توسعه یافته طی دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ مناطق اقتصادی در پی کسب تخصص در صنایع مختلف و رقابت‌پذیری جهانی در حوزه تخصص خود بوده‌اند. طی این دوره‌ها تغییرات اقتصادی چشم‌گیری در مناطق اقتصادی به وجود آمده است. تغییرات به وجود آمده در تجارت منطقه‌ای و بین‌المللی، خوشه‌های صنعتی مهمی را در شهرهای مختلف جهان به وجود آورده است که دارای بازارهای ملی و بین‌المللی هستند. تخصص در تولید برای هر منطقه موجب ایجاد صنایع بالادستی و پایین‌دستی در آن منطقه می‌شود، این امر علاوه بر ایجاد اشتغال و درآمد در منطقه، باعث کاهش هزینه‌ها و قیمت تمام شده تولید شده و در نتیجه افزایش قدرت رقابت‌پذیری بین‌المللی را در پی خواهد داشت. در ادامه این بحث موضوع توسعه منطقه‌ای در چند بعد و با تاکید بر موقعیت استان آذربایجان شرقی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

۱) الزامات تاثیرگذار برای توسعه منطقه‌ای با تاکید بر موقعیت و پتانسیل‌های استان آذربایجان شرقی:

وجود ذخایر معدنی منحصر به فرد در استان از جمله نفلین‌سینیت سراب، مس سونگون و ورزقان، سنگ تزئینی، کائولن (بزرگترین معدن خاورمیانه)، تمرکز صنایع سنگین و تولیدکننده ماشین‌آلات و تجهیزات، تولیدکننده صنایع دارویی، غذایی، نساجی، چرم، کفش و ... وجود صنایع بالادست از جمله مجتمع پتروشیمی تبریز، پالایشگاه تبریز و صنایع متعدد تولید فولاد، دارای تولیدات کشاورزی، باغی و دامی در سطح وسیع و رتبه اول در برخی از این تولیدات در سطح کشور نشانگر پتانسیل بالای استان می‌باشد.

بهبود محیط کسب و کار به عنوان یکی از مولفه‌های مهم و تاثیرگذار در جهت توسعه اقتصادی و توانمند نمودن بخش خصوصی، باید مورد توجه قرار گیرد. چرا که فراهم نمودن زیرساخت‌ها و زیربنای، تقویت بنگاه‌ها و ساز و کارهای اقتصادی، حمایت از تولید، توجه به پارک‌های علم و فناوری و مراکز رشد، اقدام در جهت تسهیل امور تجاری، بهبود حجم تولیدات صنعتی و رونق تولید دارای مهم‌ترین نقش برای توسعه اقتصاد منطقه‌ای خواهد بود. اما رسیدن به این مهم منوط به تامین زیرساخت‌ها، زیربنای، حمایت و فراهم نمودن بسترهای مناسب برای سرمایه‌گذاری‌های کلان شرکت‌های سرمایه‌گذار داخلی در استان و منطقه و توجه به چالش‌ها و مشکلات موجود بر سر راه توسعه اقتصادی استان و اقدام در جهت رفع این موانع و مشکلات می‌باشد که این امر در نهایت منجر به توسعه و رشد اقتصادی منطقه و به تبع آن کشور خواهد شد.

۲) تامین زیرساخت‌ها و زیربنای:

بررسی وضعیت موجود استان آذربایجان شرقی و روند تامین زیرساخت‌ها و زیربنای برای سرمایه‌گذاران، این موضوع را عیان می‌سازد که این استان از حیث تامین امکاناتی مانند تامین زمین، برق و آب در شرایط مناسبی نمی‌باشد و با استانداردهای جهانی فاصله دارد، شاهد این مدعا تلاش بی‌وقفه مسئولین استان در جهت جذب و ایجاد انگیزه برای سرمایه‌گذاری در استان به‌ویژه نهادهای عمومی بزرگ و منصرف شدن متقاضیان سرمایه‌گذاری پس از مواجه شدن با مشکلاتی مانند عدم تامین مناسب زیرساخت‌های فیزیکی (زمین، آب، برق و...) متناسب با طرح‌های کلان آن‌ها می‌باشد.

بالا بودن هزینه واگذاری زیرساخت‌ها در کشور نیز به یکی دیگر از مشکلات تولید و سرمایه‌گذاری بدل شده است که در مواردی حتی بیش از هزینه استقرار واحد تولیدی به سرمایه‌گذار هزینه تحمیل نموده و عملاً منجر به عدم شکل‌گیری سرمایه‌گذاری می‌گردد. این در حالی است که در کشورهای دیگر از جمله چین و ترکیه هزینه واگذاری زیربنای به تولیدکنندگان به صورت رایگان و یا با قیمت‌های بسیار نازلی صورت می‌پذیرد.

شهرک‌های صنعتی نیز نقش بسزایی را در توسعه متوازن مناطق دارند، خوشبختانه استان آذربایجان شرقی نیز از این حیث جزو استان‌های پیشرو می‌باشد اما ظاهر نامناسب این شهرک‌ها و عدم تطابق آن‌ها با استانداردهای جهانی از مواردی است که باید بدان توجه شود. همان‌طور که پیشتر اشاره شد، در حال حاضر توجه به سرمایه‌انسانی از اولویت‌های برنامه‌های توسعه می‌باشد، لذا بهتر است در ساخت این شهرک‌ها نیز به این موضوع توجه شود، راه‌های مناسب،

امکانات رفاهی و فضای سبز از مواردی است که می‌تواند در افزایش بهره‌وری نیروی کار شاغل در این شهرک‌ها موثر باشد.

در کنار موارد ذکر شده شناسایی و جانمایی دقیق امکانات موجود در استان به منظور حداکثر بهره‌گیری از آن‌ها، قدم اول در مدیریت مناسب زیرساخت‌هاست که به تبع آن پس از شناسایی امکانات موجود و جانمایی دقیق آن‌ها می‌توان سرمایه‌گذاران را متناسب با طرح ارائه شده به استفاده از این امکانات هدایت کرد، به نحوی که بتوان از کلیه امکانات به‌طور متناسب در سطح استان بهره‌گرفت و شاهد توسعه یک‌پارچه و متوازن شد. لذا تخصیص بودجه کافی جهت تکمیل اطلاعات و انجام مطالعات، نقشه‌برداری و اتمام طرح GIS در استان نیز می‌تواند گامی موثر در این جهت باشد.

۳) تامین شرایط لازم برای گسترش مراودات تجاری با کشورهای همجوار:

مهم‌ترین ویژگی منطقه شمال غرب ایران، همجواری آن با کشورهای CIS از طریق مرز مشترک استان آذربایجان شرقی با جمهوری‌های آذربایجان، نخجوان و ارمنستان می‌باشد. با توجه به موقعیت جغرافیایی آذربایجان شرقی و موقعیت ممتاز منطقه آزاد تجاری - صنعتی ارس به دلیل قرار گرفتن در کانون راه‌های ارتباطی و مواصلاتی منطقه و قرار گرفتن آن در گستره جغرافیایی کریدورهای ارتباطی شمال - جنوب و شرق - غرب؛ این منطقه می‌تواند به عنوان پل ارتباطی و حلقه اتصال اقتصاد داخل با محیط پیرامونی و نیز حلقه اتصال و کانون رقابت و شکوفایی اقتصادهای پیرامونی و به تبع آن اقتصاد داخلی، ایفای نقش نماید. در واقع، این منطقه می‌تواند کانون تلاقی و رقابت بین اقتصادهای غرب - شرق و شمال - جنوب باشد. این ویژگی می‌تواند مزیت ویژه‌ای برای استان، منطقه شمال غرب و جمهوری اسلامی ایران فراهم آورده و فرصت‌های زیادی را در زمینه‌های تجارت و بازرگانی و حمل و نقل و رونق فعالیت‌های اقتصادی ایجاد نماید.

اما بهره‌برداری از پتانسیل جغرافیایی استان به دلیل قطع مسیر ریلی استان با کشورهای CIS، ارتباط با این کشورها را با چالش مواجه نموده و باعث سخت‌تر شدن مراودات تجاری استان با کشورهای مورد اشاره شده است که این موضوع استان و به تبع آن کشور را در ایفای نقش‌های سازنده خود در عرصه‌های اقتصاد بین‌الملل و منطقه با چالش بزرگی مواجه نموده است. لذا به منظور استفاده بهینه از موقعیت جغرافیایی استان و دستیابی به توسعه منطقه‌ای ضروری است با اتخاذ تدابیر لازم و ارائه راه کارهای منطقی و تامین زیرساخت‌های لازم امکان دسترسی آسان به کشورهای CIS را از طریق این استان برقرار نمود تا از این طریق شاهد

رونق فعالیت‌های اقتصادی، تولیدی و تجاری و به تبع آن گمرکات استان در کوتاه مدت و در دراز مدت برای کل کشور باشیم.

(۴) تأمین منابع مالی:

از موضوعات مهم به منظور دستیابی به توسعه منطقه‌ای و تقویت سیاست‌های اقتصادی موضوع تأمین مالی واحدهای تولیدی و طرح‌ها و پروژه‌های مهم سرمایه‌گذاری و نیز مهم‌تر از همه تأمین مالی پروژه‌های نیمه‌تمام استان از طرق مختلف می‌باشد. از مهم‌ترین چالش‌های این حوزه می‌توان به نبود اختیارات بیشتر از جمله مجوزهای تمدید تسهیلات، میزان بخشودگی جرائم تاخیر وام‌ها و ... در شبکه بانکی استان، عدم وجود نمایندگی صندوق توسعه ملی در استان‌ها و متمرکز بودن امور مربوط به صندوق توسعه ملی کشور در تهران، طی مراحل و فرآیندهای طولانی اداری (از قبیل اخذ مجوز شورای اقتصاد، اخذ مجوز ماده ۶۲، بررسی موضوع استفاده از منابع مالی خارجی در خود وزارتخانه صاحب پروژه و ...) در استفاده از تسهیلات مالی خارجی (فاینانس) و ... اشاره نمود.

(۵) تسریع در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی:

رشد اقتصادی مستلزم سرمایه‌گذاری است. اگر در جامعه‌ای سرمایه‌گذاری در حد و اندازه لازم صورت نگیرد، رشد اقتصادی کند یا متوقف خواهد شد. نتیجه این امر کاهش سطح رفاه عمومی جامعه است. انجام سرمایه‌گذاری و موفقیت در این امر شرایط خاص خود را می‌طلبد و باید محیط مناسب و امنیت لازم برای آن از سوی دولت‌مردان فراهم شده باشد. به نظر می‌رسد انجام برخی از اصلاحات بتواند در پیش‌برد اهداف اقتصادی موثر باشد و انجام سرمایه‌گذاری را تسهیل نماید.

باتوجه به موارد مطرح شده فوق و به‌منظور پیش‌برد اهداف اقتصادی و توسعه اقتصاد استانی، موارد زیر پیشنهاد می‌گردد:

- به منظور موفقیت در واگذاری و اجرای پروژه‌های نیمه‌تمام استان اولین شرط، جذاب بودن این پروژه‌ها برای سرمایه‌گذاران می‌باشد. از روش‌های تأمین مالی که می‌تواند برای اجرایی نمودن پروژه‌های نیمه‌تمام استان به کار گرفته گردد، می‌توان به استفاده از ترتیبات قراردادی در واگذاری این پروژه‌ها اشاره نمود ترتیبات قرارداد شامل مواردی همچون (BOT، BOO و ...) می‌باشد. در همین راستا و به منظور تسریع در واگذاری پروژه‌های نیمه‌تمام استان به بخش خصوصی و تأمین‌کنندگان مالی، تدابیری اتخاذ گردد تا تصمیم‌گیری برای واگذاری این پروژه‌ها توسط شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان صورت پذیرد.

- به منظور تسهیل در امور مربوط به اخذ تسهیلات از صندوق توسعه ملی ترتیبی اتخاذ گردد تا نسبت به دایر کردن نمایندگی صندوق توسعه ملی در استان‌ها اقدام لازم به عمل آید تا امور مربوط به صندوق توسعه ملی کشور از حالت متمرکز بودن در تهران خارج گردد.
- جهت تسریع در روند بررسی و اعطای تسهیلات بانکی حدود و اختیارات بانک‌های استان افزایش یابد. چرا که با افزایش حدود اختیارات اعتباری بانک‌های استان و مدیریت استانی آن‌ها و حذف ارجاع پرونده‌های دریافت تسهیلات به ارکان اعتباری بانک‌ها در تهران، شاهد کاهش روند بررسی پرونده‌های متقاضیان استفاده از تسهیلات و دریافت پاسخ مناسب و به موقع صاحبان صنایع از سیستم بانکی خواهیم بود.
- ناکافی بودن منابع مالی ادارات کل امور اقتصادی و دارایی برای انجام کلیه امور مرتبط با سرمایه‌گذاری در استان‌ها نیز از مواردی است که اقدامات مرتبط با جذب سرمایه‌گذاری خارجی را با مشکل مواجه می‌سازد.
- به منظور تسریع و تسهیل در جذب منابع مالی خارجی (فاینانس) و منابع بانک‌ها و موسسات مالی و توسعه‌ای بین‌المللی (بانک توسعه اسلامی، بانک تجارت و توسعه اکو و بانک جهانی) برای اجرای این طرح‌ها که نیازمند استفاده از منابع ذکر شده می‌باشند؛ با تعریف سقف معینی از منابع مالی خارجی و منابع این بانک‌ها، تصمیم‌گیری و صدور مجوزهای لازم (ترک تشریفات مناقصه، صدور مجوزهای خود وزارتخانه و ...) در مورد استفاده دستگاه‌های زیربنایی استان از منابع ذکر شده در راستای توسعه منطقه‌ای به دستگاه‌های مربوطه استانی (از قبیل دستگاه صاحب پروژه، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان، نمایندگی بانک مرکزی در استان و در نهایت و پس از طی مراحل لازم در دستگاه‌های استانی، تصمیم‌گیری نهایی به شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان تفویض گردد.
- با توجه به درآمد حاصله شرکت‌های بیمه‌ای در استان‌ها و وجود مازدا حق بیمه‌های دریافتی، بخشی از این درآمدها با هدف توزیع عادلانه آن‌ها با لحاظ اولویت‌های سرمایه‌گذاری شرکت‌های بیمه در خود استان‌ها سرمایه‌گذاری گردد.
- به منظور گرایش و استفاده بهینه متقاضیان تامین مالی (دولتی و خصوصی) به استفاده از منابع بازار سرمایه برای تامین منابع مالی اقدامات لازم به منظور بازبینی در نرخ‌ها و کارمزدهای مربوط به تامین مالی از طریق بازار سرمایه، به عمل آید. عدم صدور ضمانت‌نامه وزارت امور اقتصادی و دارایی و بانک

مرکزی برای طرح‌های بخش خصوصی متقاضی فاینانس، لزوم دریافت مجوز شورای اقتصاد برای طرح‌های بخش خصوصی متقاضی فاینانس براساس قانون بودجه ۹۵، مشکلات اغلب دستگاه‌های عمومی و یا دولتی متقاضی استفاده از فاینانس برای تأمین حداقل آورده متقاضی که معمولاً ۱۵ درصد کل مبلغ می‌باشد، از دیگر چالش‌های تأمین منابع مالی می‌باشد که لازم است مورد توجه قرار گیرد.

■ به منظور تشویق و نیز مشارکت هر چه بیشتر مشارکت‌های مردمی و خیرین و نهادهای مدنی در اجرای طرح‌ها و پروژه‌های استان و اثربخش نمودن فعالیت آن‌ها، این بنیادها نیازمند حمایت‌های دستگاه‌های استانی و دستگاه‌های فرا استانی و نیز دولت محترم می‌باشد که برای این منظور پیشنهاد می‌گردد موضوع معافیت مالیات بر ارزش افزوده این‌گونه خیرین که برای پروژه‌های استان در زمینه‌های عمرانی، آموزشی، خدماتی و ... هزینه می‌شوند، از طریق مجرای قانونی، خرید کالا برای اجرای این پروژه‌ها از مالیات بر ارزش افزوده معاف و مبالغ کسر شده آن‌ها از بابت مالیات بر ارزش افزوده به گونه‌ای اقدام گردد که مجدداً در همان پروژه هزینه گردد.

■ به منظور تحقق جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و رسیدن به اهداف مورد نظر برای توسعه اقتصادی کشور، به نظر می‌رسد باید اصلاحات نهادی در اقتصاد ایران با اولویت اصلاحات برای بهبود شاخص‌های فضای کسب و کار از جمله کاستن از بورکراسی‌های اداری صورت گیرد.

■ برای توسعه کشور و ایجاد رقابت بین استان‌ها پیشنهاد می‌گردد که دولت مشوق‌های منطقه‌ای را در اختیار شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان‌ها قرار دهد تا با لحاظ نمودن جمیع شرایط نسبت به اعطای آن‌ها به سرمایه‌گذاران اقدام کنند. در حال حاضر مشوق‌های تولید و سرمایه‌گذاری در کشور برای همه‌ی استان‌ها یکسان می‌باشد.

■ تعریف نقشه جامع سرمایه‌گذاری در کشور به تفکیک بازار داخلی و خارجی، به عنوان استراتژیک‌ترین کشور منطقه با تعریف نقش خاص به هر یک از استان‌ها با توجه به موقعیت آن استان.

■ تسریع در اصلاح قوانین و مقررات مالیاتی و مقررات صادرات و واردات؛ چرا که با اصلاح قوانین مالیاتی و گمرکی که نقش به‌سزایی در روند تولید و سرمایه‌گذاری دارند و کارآمد کردن سیستم و مکانیزم اخذ مالیات، شفاف‌سازی قانون مالیات بر ارزش افزوده می‌توان قدم مؤثری در جذب سرمایه‌گذاری خارجی برداشت.

- به منظور توسعه سرمایه‌گذاری خارجی در کشور و انجام امور سرمایه‌گذاری با کشورهای همسو و هم‌جوار، وزارت امور اقتصادی و دارایی و وزارت امور خارجه با همکاری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی نسبت به ایجاد دفاتر نمایندگی سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران با تعیین استان‌های معین در کشورهای هدف اقدام کنند.
- پشتیبانی لازم از طرف بیمه‌ها (هجینگ نرخ ارز) در داخل کشور برای جبران نوسانات ارزی برای استفاده‌کنندگان تسهیلات خارجی.

۳. بخش کشاورزی

در این فصل ویژگی‌های اقلیمی استان، ارزش افزوده زیربخش‌های گروه کشاورزی و نیز مصرف واسطه و ستانده آن‌ها، وضعیت تولید محصولات زراعی و باغی و سطح زیر کشت آن‌ها، تولید محصولات پروتئینی، صادرات و قیمت خرید محصولات کشاورزی و میزان تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی استان مورد بررسی قرار گرفته است. در پایان فصل نیز پیشنهادات لازم برای توسعه کشاورزی استان ارائه شده است.

۳-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش کشاورزی و جهت‌گیری‌های استان

بخش کشاورزی، به عنوان موتور اصلی رشد و توسعه اقتصادی و بزرگ‌ترین بخش در اقتصاد کشورهای در حال توسعه می‌تواند به شیوه‌های گوناگون مانند عرضه نیروی کار و سرمایه، تأمین مواد خام و غذای ارزان، بازار برای کالاهای تولیدی در بخش صنعت و تأمین ارز خارجی به توسعه اقتصادی کمک نماید.

کشورهای در حال توسعه برای گذر از بحران‌های عدم توسعه، باید به سراغ بخش کشاورزی خود رفته و ضمن تلاش برای گسترش تولیدات کشاورزی، در تفکر آن باشند که این بخش را با تکنولوژی‌های پیشرفته آمیخته کرده و از این رهگذر، تولیدات خود را کارا نمایند.

بخش کشاورزی معمولاً با بخش‌های دیگر به صورت رقابتی عمل نمی‌کند، بلکه رشد آن می‌تواند مکمل رشد بخش‌های دیگر باشد. توجه دقیق‌تر به اکثر عواملی که مورد استفاده بخش کشاورزی است، می‌تواند رقیب نبودن رشد این بخش را با رشد سایر بخش‌ها توجیه نماید. این بخش به علت ارتباطات گسترده‌ای که با سایر بخش‌های اقتصادی دارد می‌تواند با رشد خود زمینه تولید ثروت، ایجاد بازار، ارزآوری و رشد صنعت را فراهم نماید. بنابراین کشورهای در حال توسعه برای برون رفت از بحران‌های اقتصادی باید بخش کشاورزی را از ارکان اصلی توسعه اقتصادی به‌شمار آورده و به دلیل نقش به‌سزایی که این بخش در تأمین غذا، رفاه جامعه، تولید ناخالص ملی و در نهایت رشد اقتصاد ملی ایفا می‌کند، آن را سرلوحه برنامه‌های اقتصادی خود قرار دهند.

۳-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان

آب و هوای استان به طور کلی سرد و خشک است ولی به علت تنوع توپوگرافیکی از اقلیم‌های متفاوتی برخوردار می‌باشد. از نظر اقلیمی جزو مناطق نیمه خشک به حساب آمده و میانگین بارندگی آن سالیانه ۲۵۰ تا ۳۰۰ میلی‌متر است.

۴۰ درصد سطح استان را نقاط کوهستانی، ۲۸.۲ درصد را تپه ماهور و ۳۱.۸ درصد را زمین‌های هموار شامل دشت‌ها و جلگه‌های میان کوهی تشکیل می‌دهند که مناطق کوهستانی بستری مستعد برای مراتع گسترده استان محسوب می‌شود. از نظر تقسیمات حوزه‌های آبریز کشور، سه حوزه ارس (۱۳۹۶ هزارهکتار)، قزل اوزن (۱۱۵۸ هزارهکتار) و ارومیه (۱۹۹۲ هزارهکتار)؛ به‌ترتیب ۳۱، ۲۵ و ۴۴ درصد پهنه استان را پوشش می‌دهند.

نظر به تنوع اقلیمی، کوهستان‌های مرتفع و دشت‌های گسترده، تنوع گیاهی و جانوری در آن فراوان بوده و از بارزترین نمودهای آن، منطقه حفاظت شده ارسباران در شمال استان با وسعت ۸۰۶۵۴ هکتار می‌باشد که به دلیل تنوع شگفت‌انگیز گونه‌های گیاهی و جانوری در جنگل‌ها و مراتع آن به عنوان ذخیره‌گاه بیوسفر شناخته شده و طرح مستمر صیانت از جنگل‌های ارسباران توسط وزارت جهاد کشاورزی در حال اجرا می‌باشد.

پناه‌گاه حیات وحش کیامکی و مناطق شکار ممنوع سهند، کاغذکنان، یکانات، چاروایماق، جزیره اسلامی، میشوداغ، قوریگل و قره قشلاق و نیز منطقه فسیلی مراغه از دیگر مناطق چهارگانه تحت مدیریت حفاظت محیط زیست استان می‌باشند. در این میان قسمت‌هایی از پارک ملی دریاچه ارومیه و منطقه حفاظت شده ماراکان که در آذربایجان شرقی واقع شده است تحت مدیریت حفاظت محیط زیست آذربایجان غربی قرار دارد.

۳-۳. بررسی شاخص‌های بخش کشاورزی

از ۴۵۴۹ هزارهکتار اراضی استان، ۱۲۲۲ هزارهکتار (۲۷ درصد اراضی استان) اراضی کشاورزی (شامل ۸۰۷ هزارهکتار اراضی دیم و ۴۱۵ هزارهکتار اراضی آبی) می‌باشد. قسمت عمده اراضی آبی استان را اراضی نیمه آبی تشکیل می‌دهند. این استان با دارا بودن ۴ درصد سطح برداشت محصولات زراعی از اراضی آبی و ۷.۹۳ درصد از اراضی دیم کشور در رتبه‌های هفتم و سوم کشوری و در مجموع با دارا بودن ۵.۹۱ درصد اراضی آبی و دیم کشور، رتبه پنجم کشوری را به خود اختصاص داده است.^۵

میزان مراتع استان در سال زراعی ۹۲-۱۳۹۱ بالغ بر ۲۴۷۷۳ هزارهکتار (۵۴ درصد مساحت استان) بوده و میزان علوفه تولیدی مراتع براساس آمارنامه کشاورزی سال

۵. سیمای آماری جهاد کشاورزی استان

۶. آمارنامه کشاورزی ۹۳-۱۳۹۲، جلد اول، محصولات زراعی، وزارت جهاد کشاورزی

زراعی ۹۴-۱۳۹۳، بیش از ۸۰۹ هزار تن می باشد که با توجه به ظرفیت مراتع، این استان به یکی از قطب های دامپروری کشور تبدیل شده است. هم چنین ۱۸۸ هزار هکتار از اراضی استان (۴۰۱۳ درصد کل اراضی استان) را جنگل تشکیل می دهد که ۱۶۴ هزار هکتار آن متعلق به جنگل های ارسباران است و در پنج شهرستان شمالی استان پراکنده می باشد.

۳-۳-۱. تولید محصولات اساسی بخش کشاورزی

جدول ۷. ارزش افزوده زیربخش های گروه کشاورزی استان در سال ۱۳۹۳

رتبه هر بخش	سهم هر بخش (درصد)	درصد رشد	رقم (میلیارد ریال)	عنوان
۱	۶۳	-۱.۸	۳۷۸۱۹	زراعت و باغداری
۲	۳۷	۱۰	۲۲۰۸۴	دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم و زنبور عسل و شکار
۴	۰.۳۹	۳۹	۲۳۶	جنگلداری
۳	۰.۴۵	۹	۲۷۳	ماهگیری
-	۱۰۰	۲.۵	۶۰۴۱۲	کل بخش کشاورزی

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

جدول ۸. مصرف واسطه زیربخش های گروه کشاورزی استان در سال ۱۳۹۳

رتبه هر بخش	سهم هر بخش (درصد)	درصد رشد	رقم (میلیارد ریال)	عنوان
۲	۳۲	-۱.۱	۱۲۰۶۰	زراعت و باغداری
۱	۶۸	۱۴	۲۵۸۴۸	دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم و زنبور عسل و شکار
۴	۰.۴۵	۹۶	۱۷۲	جنگلداری
۳	۰.۴۹	۹	۱۸۶	ماهگیری
-	۱۰۰	۹	۳۸۲۶۶	کل بخش کشاورزی

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

جدول ۹. ستانده زیربخش‌های گروه کشاورزی استان در سال ۱۳۹۳

رتبه هر بخش	سهم هر بخش (درصد)	درصد رشد	رقم (میلیارد ریال)	عنوان
۱	۵۱	-۱.۶	۴۹۸۷۹	زراعت و باغداری
۲	۴۹	۱۲	۴۷۹۳۳	دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم و زنبور عسل و شکار
۴	۰.۴۱	۵۸	۴۰۸	جنگلداری
۳	۰.۴۷	۹	۴۵۹	ماهگیری
-	۱۰۰	۵	۹۸۶۷۸	کل بخش کشاورزی

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

آذربایجان شرقی به جهت تولید محصولات زراعی، باغی، دامی و تولید ۵۱۰۶ هزارتن محصول در بخش کشاورزی استان در سال زراعی ۹۴-۱۳۹۳ از قطب‌های عمده کشور به‌شمار می‌رود.

استان آذربایجان شرقی از نظر تولید محصولات زراعی کشور، در بخش تولید آبی در رتبه یازدهم و در تولید دیم در رتبه سوم کشور قرار دارد. این استان، از نظر میزان تولید محصولات زراعی برداشت شده در سال زراعی ۹۴-۱۳۹۳، در رتبه دهم و از نظر سطح زیر کشت محصولات زراعی، در همین سال در رتبه چهارم قرار دارد. عمده‌ترین تولیدات محصولات زراعی استان در سال مزبور به‌شرح زیر می‌باشد:

- رتبه اول کشور در تولید عدس با ۳۱.۲۷ درصد و تولید یونجه با ۱۳.۵۰ درصد؛
- رتبه سوم کشور در تولید حبوبات دیم با ۱۲.۸۸ درصد و نباتات علوفه‌ای دیم با ۱۰.۸۸ درصد؛
- رتبه چهارم کشور در سطح برداشت غلات دیم با ۷.۴۵ درصد؛
- رتبه چهارم کشور در تولید پیاز با ۱۱.۱۷ درصد و سیب زمینی با ۷.۰۵ درصد؛
- رتبه پنجم کشور در تولید نخود با ۸.۰۷ درصد؛
- بیشترین سطح برداشت نباتات علوفه‌ای آبی و دیم کشور به ترتیب با ۱۰.۳۶ و ۲۴.۷۴ درصد.

جدول ۱۰. سطح زیر کشت و تولید محصولات زراعی استان در سال زراعی ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	سطح زیر کشت			میزان تولید	
	مقدار (هزار هکتار)	سهم کشوری (درصد)	رتبه کشوری	مقدار (هزار تن)	سهم کشوری (درصد)
غلات	۵۳۹	۶.۵۹	۴	۹۴۹	۵.۲
حبوبات	۶۲	۸.۷۷	۴	۴۴	۸.۴۵
محصولات صنعتی	۳	۰.۷۱	۱۹	۱۳	۰.۱
سبزیجات	۲۲	۴.۳	۸	۸۱۱	۴.۶۸
محصولات جالیزی	۴	۱.۳۸	۲۰	۹۴	۱.۲۴
نباتات علوفه‌ای	۱۱۱	۱۰.۳	۱	۸۶۶	۴.۴
سایر محصولات	۵	-	-	۱۶	-
جمع کل	۷۷۴	۶.۵۷	۴	۲۷۹۲	۳.۶۲

مأخذ: آمارنامه کشاورزی ۹۴-۱۳۹۳، جلد اول، محصولات زراعی، وزارت جهاد کشاورزی

جدول ۱۱. تولید محصولات باغی استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	سال ۱۳۹۳ (هزار تن)	سال ۱۳۹۴ (هزار تن)	درصد رشد سالانه	سهم کشوری (درصد)	رتبه کشوری
سیب	۴۲۷	۶۸۸	۶۱	۱۲.۳۶	۲
زردآلو	۱۷	۶۰.۸	۳۴۷۷	۴.۹۷	۶
انگور	۳۴۴	۱۱۸	-۶۵	۱۰.۳۶	۵
بادام	۱	۳۷۰	۳۶۹	-	-
گردو	۳	۱۴	۳۶۷	-	-

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان آذربایجان شرقی

جدول ۱۲. تولید محصولات دامی و پروتئینی استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

رتبه کشوری	سهم کشوری (درصد)	درصد رشد سالانه	سال ۱۳۹۴ (هزار تن)	سال ۱۳۹۳ (هزار تن)	عنوان
۳	۶.۱۵	-۱۸	۵۰	۶۱	تولید گوشت قرمز
۵	۵.۱۴	-۲۲	۴۶۹	۶۰۵	تولید شیر
۵	۹.۲۷	۶	۸۶	۸۱	تولید تخم مرغ
۷	۳.۴۶	-۶	۷۷	۸۲	تولید گوشت مرغ
۲	۱۵.۹۰	-۱۳	۱۲	۱۴	تولید عسل
۶	۵.۳۱	-۱۸	۶۹۴	۸۴۴	جمع کل تولید (به غیر از شیلات)

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان آذربایجان شرقی

براساس آمارنامه کشاورزی ۹۴-۱۳۹۳ وزارت جهاد کشاورزی، وضعیت استان آذربایجان شرقی در طول سال ۱۳۹۴ در تولید محصولات دامی به شرح زیر می‌باشد:

- رتبه ششم کشور در تولید محصولات دامی با ۶۹۴ هزارتن؛
- تولید ۴۴۵۲ تن محصولات شیلاتی در استان
- رتبه دوم کشور در تعداد کندو (۱۳.۴۹ درصد کشوری) و تولید عسل (۱۵.۹ درصد)؛
- رتبه سوم کشور در تولید گوشت قرمز (۶.۱۵ درصد کشوری) و از نظر جمعیت دامی (بدون احتساب تک سمیان) (۵.۴۴ درصد کشوری)؛
- رتبه پنجم کشور در تولید تخم مرغ (۹.۲۷ درصد کشوری) و تولید شیر خام (۵.۱۳ درصد کشوری).

جدول ۱۳. عملکرد در هکتار محصولات زراعی و باغی استان در سال ۱۳۹۴

رتبه در کشور	رقم سال ۱۳۹۴	عنوان
۲۷	۳.۷۴	محصولات زراعی
۷	۹.۰۸	محصولات باغی

مأخذ: آمارنامه کشاورزی ۹۴-۱۳۹۳ وزارت جهاد کشاورزی، محاسبات کارشناسی

۳-۳-۲. صادرات محصولات بخش کشاورزی

مهم‌ترین اقلام صادراتی استان آذربایجان شرقی عبارتند از:

کشمش (تقریباً نصف صادرات محصولات کشاورزی استان به کشمش اختصاص دارد)، سیب درختی، جوجه یک‌روزه، لبنیات و فرآورده‌های آن، آبمیوه، رب گوجه فرنگی، سبزی و صیفی از جمله پیاز.

در سال ۱۳۹۴ ارزش صادرات محصولات کشاورزی استان ۲۷۶ میلیون دلار بوده است که دو برابر ارزش واردات این محصولات می‌باشد.

جدول ۱۴. وضعیت صادرات محصولات کشاورزی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۴

رقم	عنوان
۱۶۵	وزن صادرات کشاورزی استان (هزار تن)
۲۷۶	ارزش صادرات (میلیون دلار)
۲	نسبت ارزش صادرات به ارزش واردات

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان آذربایجان شرقی

۳-۳-۳. حمایت‌های صورت گرفته از بخش کشاورزی

جدول ۱۵. قیمت خرید تضمینی محصولات زراعی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۴

محصول	قیمت هر محصول (ریال در هر کیلو)	محصول	قیمت محصول (ریال در هر کیلو)
گندم معمولی	۱۱۵۵۰	لوبیا چیتی	۲۱۰۰۰
گندم دوروم	۱۱۸۸۰	لوبیا سفید	۲۱۰۰۰
جو	۹۲۰۰	لوبیا قرمز	۲۱۰۰۰
ذرت دانه‌ای	۹۶۰۰	برنج گروه یک	۳۲۰۰۰
چغندر قند بهاره	۲۷۰۰	برنج گروه دو	۲۸۵۰۰
چغندر قند پاییزه	۲۵۵۰	برنج گروه سه	۲۵۰۰۰
پنبه وش	۲۵۵۰۰	سیب زمینی پاییزه	۳۶۰۰
دانه سویا	۱۹۷۰۰	سیب زمینی بهاره	۳۶۰۰
آفتاب گردان	۲۱۵۰۰	سیب زمینی طرح استمرار	۴۴۰۰
کلزا	۲۲۰۰۰	پیاز پاییزه	۲۴۰۰
گلرنگ	۲۱۵۰۰	پیاز بهاره	۲۴۰۰
عدس	۲۳۰۰۰	پیاز طرح استمرار	۲۷۰۰
نخود	۲۲۰۰۰		

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان آذربایجان شرقی

جدول ۱۶. تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	پایان اسفند ماه سال ۱۳۹۳ (میلیارد ریال)	پایان اسفند ماه سال ۱۳۹۴ (میلیارد ریال)	درصد رشد سالانه	سهم از کل تسهیلات اعطایی (درصد)
مانده ناخالص تسهیلات اعطایی	۲۶۱۳۷	۲۹۹۱۵	۱۴	۱۵

مأخذ: بانک‌های دولتی و دارای سهام دولتی استان آذربایجان شرقی

مانده ناخالص تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی استان در پایان اسفند ماه سال ۱۳۹۴ مبلغ ۲۹۹۱۵ میلیارد ریال می‌باشد که نسبت به سال ۱۳۹۳ حدود ۱۴ درصد رشد داشته و ۱۵ درصد از کل تسهیلات اعطایی استان می‌باشد.

۳-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان

- تاکید بر رشد کمی و کیفی تولید محصولات استراتژیک و نگاه تأمینی برای تولید محصولات برای ایجاد امنیت غذایی؛
- نظارت بر تولید محصولات سالم و کیفی در بخش کشاورزی؛
- تکمیل زنجیره تولید محصولات و نهاده‌های کشاورزی؛
- پایداری عملکرد در راستای کشاورزی پایدار و گسترش کشاورزی حفاظتی؛
- افزایش بهره‌وری در استفاده از منابع آبی؛
- توسعه فعالیت‌های دانش بنیان در بخش کشاورزی؛
- آموزش و توسعه اشتغال زنان روستایی در بخش کشاورزی؛
- طرح پهنه‌بندی و نظام نوین ترویج؛
- ابلاغ اولویت‌های توسعه استان و توسعه کشت گلخانه‌ای جهت محصولات سبزی و صیفی؛
- ابلاغ تمرکز زدایی برای واحدها و ادارات تابعه و وابسته بخش کشاورزی در استان‌ها؛
- ابلاغ سیاست‌های آموزش کشاورزی، تمرکز آموزش بهره‌برداران در مرکز آموزش و ادغام مرکز آموزش در مرکز تحقیقات استان؛
- ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه ششم در بخش کشاورزی و اقتصاد مقاومتی بخش کشاورزی.

۴. بخش صنعت و معدن استان

در این فصل آمار ارزش افزوده زیربخش‌های گروه صنعت و معدن و نیز مصرف واسطه و ستانده آن‌ها، وضعیت تولید محصولات عمده صنعتی و میزان تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن در استان مورد بررسی قرار گرفته است. هم‌چنین با بررسی سیاست‌های اجرایی در ارتباط با صنعت استان، راهکارها و پیشنهادات لازم برای توسعه و پیشرفت صنعت استان مورد بحث قرار گرفته است.

۴-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت‌گیری‌های استان

در رأس تفکرات سیاست‌های توسعه اقتصادی، پدیده‌های ساختاری قرار دارند. محققین توسعه اقتصادی با پی بردن به نقش اساسی تغییرات ساختار در توسعه بر این عقیده می‌باشند که انتقال نیروی کار از بخش سنتی در فعالیت‌های کشاورزی و سایر بخش‌ها به اقتصاد مدرن و صنعت، راهکار افزایش نرخ پس‌انداز و سرمایه‌گذاری و تحقق توسعه و رشد اقتصادی می‌باشد. تسریع در ارتقای بهره‌وری نیروی کار و انتقال آن از بخش غیررسمی به بخش مدرن اقتصاد، شتاب در رشد اقتصادی را سبب می‌شود. امروزه جهانی شدن اقتصاد، نقش محصولات صنعتی را به‌خصوص محصولاتی که دارای بازار جهانی هستند پررنگ تر کرده است. در دهه‌های اخیر، اقتصادهای نوظهور سرعت چشمگیری در رشد اقتصادی تجربه کرده‌اند که علت آن تولید محصولات صنعتی و تقاضای نامحدود جهانی برای محصولات آن‌ها می‌باشد. در این راستا در سال ۱۳۹۳ استان آذربایجان شرقی به منظور توسعه تولید و صنعت، طرح پایش واحدهای صنعتی را اجرا نمود، چرا که دسترسی به اطلاعات کامل آماری، مهم‌ترین ابزار مورد استفاده در برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاری و اقتصادی استان می‌باشد. شناخت ساختار صنعتی و اتخاذ سیاست‌های توسعه صنعتی مناسب استان و به دور از شعارزدگی، هدایت سرمایه‌گذاری‌های صنعتی استان، شناخت قابلیت‌ها، توانمندی‌های صنعتی و معدنی و ظرفیت‌های خالی و اشباع‌شده صنعت استان از مواردی بود که لزوم اجرای طرح پایش را نمایان می‌ساخت.

۴-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن

از کل پروانه‌های بهره‌برداری تنها ۳۳.۶ درصد واحدها فعال بودند و اغلب صنایع در شهرهای مرکزی استان شکل گرفته‌اند. برخی شهرستان‌ها مانند چارویماق، کلبر، خداآفرین و هوراند که از بخش‌های کمتر توسعه یافته استان نیز به‌شمار می‌آیند اصلاً وارد مقوله صنعت نشده‌اند. لذا ایجاد زیرساخت‌های مناسب در این شهرستان‌ها و سرمایه‌گذاری در صنایع معدنی در اهداف برنامه‌های توسعه استان مورد توجه قرار گرفت. توسعه فعالیت‌های تولیدی در جامعه کم درآمد، با به‌وجود

آوردن اثرات سرریز و خارجی مثبت منجر به شکل‌گیری فرصت‌های شغلی جدید و افزایش درآمد استان می‌شود. کارآفرینان با سرمایه‌گذاری در حوزه اقتصاد غیرسنتی، شاهد اثرات مثبت در آموزش نیروی انسانی و مدیران خواهند بود که به‌کارگیری افراد آموزش دیده در بخش‌های دیگر اقتصاد یکی از آن‌ها می‌باشد. رشد صنعت و پایه‌گذاری صنایع جدید علاوه بر اثرات مستقیم بر رشد اقتصادی، از طریق تولید ابزار برای سایر فعالیت‌های اقتصادی اثرهای مضاعفی بر تسریع رشد اقتصادی دارد. به عنوان نمونه، توسعه صنعت ماشین‌آلات کشاورزی علاوه بر نقش مستقیم خود در رشد اقتصادی، از طریق افزایش بهره‌وری کشاورزی و مدرن نمودن آن موجبات افزایش تولید ناخالص داخلی را فراهم می‌آورد.

۳-۴. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن

۳-۴-۱. بررسی وضعیت تولید بخش صنعت و معدن

جدول ۱۷. ارزش افزوده زیربخش‌های گروه صنعت و معدن استان در سال ۱۳۹۳

رتبه	سهم (درصد)	درصد رشد	رقم (میلیارد ریال)	عنوان
۴	۲.۸۹	۳.۸۷	۴۰۶۳	معدن
۱	۶۱.۴۱	۲۲.۷۳	۸۶۴۲۹	صنعت
۲	۲۲.۹۷	۰.۰۴	۳۲۳۳۴	تأمین آب، برق و گاز طبیعی
۳	۱۲.۷۳	-۱۵.۴۶	۱۷۹۱۵	ساختمان
-	۱۰۰	۱۰	۱۴۰۷۴۰	کل بخش صنعت و معدن

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

جدول ۱۸. مصرف واسطه زیربخش‌های گروه صنعت و معدن استان در سال ۱۳۹۳

رتبه	سهم (درصد)	درصد رشد	رقم (میلیارد ریال)	عنوان
۴	۰.۳۴	۴۹	۷۷۰	معدن
۱	۸۷	۱۷	۲۰۰۸۰۰	صنعت
۳	۲.۲۷	۸	۵۲۱۱	تأمین آب، برق و گاز طبیعی
۲	۱۰	-۱۵	۲۳۰۵۹	ساختمان
-	۱۰۰	۱۲	۲۲۹۸۴۰	کل بخش صنعت و معدن

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

جدول ۱۹. ستانده زیربخش‌های گروه صنعت و معدن استان در سال ۱۳۹۳

رتبه هر بخش	سهم هر بخش (درصد)	درصد رشد	رقم (میلیارد ریال)	عنوان
۴	۱.۳	۹	۴۸۳۳	معدن
۱	۷۸	۱۸	۲۸۷۲۲۹	صنعت
۳	۱۰	۱.۱۲	۳۷۵۴۵	تأمین آب، برق و گاز طبیعی
۲	۱۱	-۱۵	۴۰۹۷۴	ساختمان
-	۱۰۰	۱۲	۳۷۰۵۸۱	کل بخش صنعت و معدن

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

ارزش افزوده بخش‌های معدن، صنعت و تأمین آب، برق و گاز طبیعی در سال ۱۳۹۳ نسبت به سال ۱۳۹۲ دارای نرخ رشد مثبت بوده است و بیشترین نرخ رشد ارزش افزوده در این گروه با ۲۲.۷۳ درصد به بخش صنعت مربوط می‌باشد. اما ارزش افزوده بخش ساختمان به میزان ۱۵.۴۶ درصد کاهش داشته است که می‌تواند ناشی از رکود بخش مسکن حاکم بر کل کشور باشد. روند مصرف واسطه و ستانده نیز مشابه روند ارزش افزوده بوده و درصد رشد برای بخش‌های معدن، صنعت، تأمین آب، برق و گاز طبیعی مثبت و برای بخش ساختمان منفی است.

جدول ۲۰. نسبت مصرف واسطه به ستانده زیربخش‌های گروه صنعت و معدن در سال ۱۳۹۳

رتبه	نرخ تغییرات	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۲	عنوان
۳	۰.۰۴	۰.۱۶	۰.۱۲	معدن
۱	-۰.۰۱	۰.۷	۰.۷۱	صنعت
۴	۰.۰۱	۰.۱۴	۰.۱۳	تأمین آب، برق و گاز طبیعی
۲	۰	۰.۵۶	۰.۵۶	ساختمان
-	۰	۰.۶۲	۰.۶۲	کل بخش صنعت و معدن

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

نسبت مصرف واسطه به ستانده زیربخش‌های صنعت و معدن در سال ۱۳۹۳، بیشترین مقدار با ۰.۷ به بخش صنعت مربوط می‌باشد و حاکی از آن است که توسعه صنعت در استان می‌تواند با رونق بخشیدن به صنایع بالادستی و تکمیل زنجیره ارزش به ایجاد اشتغال و درآمد کمک شایانی نماید. این نسبت برای زیربخش صنعت استان در سال ۱۳۹۳ نسبت به سال ۱۳۹۲ کاهش یک درصدی داشته است که می‌توان آن را افزایش بهره‌وری بخش صنعت تلقی کرد.

جدول ۲۱. محصولات عمده تولیدی صنعتی آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد رشد
الکتروموتور (هزار دستگاه)	۲۲۰۳	۲۵۳۴	۱۵
انواع پاییوش (هزار جفت)	۱۱۳۸	۱۰۶۱	-۷
چرم (هزار فوت مربع)	۲۱۳۵	۲۴۵۹	۱۵
دارو (میلیون عدد)	۲۴۸۱	۲۱۸۴	-۱۲
سیمان (هزار تن)	۴۱۵۸۶	۴۲۴۷۸	۲
شیشه جام (هزار تن)	۴۴۱	۵۴۱	۲۳
تراکتور (دستگاه)	-	۹۳۵۷	-
کاشی (هزار متر مربع)	۲۹۲۲۷۷	۳۰۲۱۷۷	۳
محصولات فولادی (هزار تن)	۲۷۷۲۷	۲۸۷۳۷	۴
یخچال و فریزر (دستگاه)	۳۳۲۹۲	۴۷۷۲۹	۴۳
انواع دستگاه تهویه مطبوع غیر خانگی (دستگاه)	۲۸۰۰	۴۰۰۲	۴۳
انواع کمپرسور (دستگاه)	۳۹۲	۵۷۶	۴۷

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان

۷. با توجه به مذاکرات صورت گرفته با سازمان صنعت، معدن و تجارت استان، منبع آمار شاخص‌های بخش صنعت سامانه مدیریت فرایند بهین یاب می‌باشد. در سامانه مزبور واحدهایی که اقدام به تمدید مجوزهای مربوطه نکرده باشند خود به خود حذف گردیده و آمار آن‌ها در این سامانه محاسبه نمی‌شود. بنابراین ارقام فوق و درصد رشد محاسبه شده از آن‌ها نشانگر وضعیت واقعی تولید استان در این بخش نبوده و تنها شامل اطلاعات واحدهایی است که در زمان گزارش‌گیری از سامانه مزبور، اطلاعات خود را به‌روزرسانی نموده‌اند.

محصولات عمده تولیدی صنعتی استان آذربایجان شرقی شامل الکتروموتور، انواع پاپوش، چرم، دارو، سیمان، شیشه، تراکتور، کاشی، محصولات فولادی، ون، مینی بوس و اتوبوس، نئوپان، وانت، یخچال و فریزر، انواع دستگاه تهویه مطبوع غیر خانگی، انواع کمپرسور و پمپ های صنعتی می باشد. برخی از اقلام به دلیل کمبود مواد اولیه ناشی از تحریم مانند دارو، یا واردات بی حد و اندازه کالاهای بی کیفیت ولی ارزان قیمت مانند کفش در دوره مورد بررسی کاهش در میزان تولید را تجربه کرده اند.

۴-۳-۲. بررسی وضعیت کارگاه های صنعتی

جدول ۲۲. وضعیت کارگاه های صنعتی استان طی سال های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد رشد
تعداد پروانه های بهره برداری صنعتی صادره (فقره)	۶۸۹	۵۸۶	-۱۵
میزان سرمایه گذاری بر اساس پروانه های بهره برداری ایجاد (میلیارد ریال)	۸۷۳۳	۱۳۱۲۹	۵۰
میزان اشتغال بر اساس پروانه های بهره برداری صنعتی صادره (نفر)	۵۷۷۷	۴۷۶۱	-۱۸
سرمایه گذاری به ازای هر نفر شاغل (میلیون ریال)	۱۵۱۲	۲۷۵۸	۸۲
تعداد جواز های تأسیس صادره به تفکیک گروه صنعت (فقره)	۲۱۱۴	۲۰۷۳	-۲
میزان اشتغال بر اساس پروانه های جواز تأسیس (نفر)	۴۲۲۵۹	۴۶۶۵۰	۱۰
سهم کارگاه های صنعتی بالاتر از ۱۰۰ نفر کارکن از کل کارگاه های صنعتی استان (درصد)	۳	۶	۷۶

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان آذربایجان شرقی

رکود اقتصادی از عمده دلایل کاهش تعداد پروانه های بهره برداری صنعتی صادره در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ می باشد. افزایش میزان سرمایه گذاری و کاهش تعداد اشتغال بر اساس پروانه های بهره برداری ایجاد و نیز رشد سرمایه گذاری به ازای هر نفر اشتغال نشان می دهد که اغلب صنایع ایجاد شده در این دوره صنایع سرمایه بر بوده است.

تعداد جوازهای تاسیس صادره در بخش صنعت در سال ۱۳۹۴ کاهش یافته اما میزان اشتغال بر اساس پروانه‌های جواز تاسیس رشد داشته است، باید به این نکته توجه کرد که هیچ ضمانتی برای ایجاد اشتغال طبق اشتغال اظهاری در جوازهای تأسیس وجود ندارد.

افزایش سهم کارگاه‌های صنعتی بالاتر از ۱۰۰ نفر کارکن از کل کارگاه‌های صنعتی استان را می‌توان مثبت قلمداد کرد. ایجاد کارگاه‌های بزرگ اولاً می‌تواند اشتغال غیرمستقیم ایجاد نماید و ثانیاً صرفه‌های نسبت به مقیاس و انباشت سرمایه در این کارگاه‌ها می‌تواند عاملی برای بالا بودن قدرت رقابت‌پذیری این کارگاه‌ها نسبت به واحدهای صنعتی کوچک‌تر باشد.

جدول ۲۳. شاخص‌های بهره‌وری بخش صنعت استان طی سال‌های ۹۰-۱۳۸۹

درصد رشد		رقم شاخص		عنوان
۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۸۹	
-۱۲.۰۶	۲.۳۳	۱۳۴	۱۵۳	بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش ستانده
-۱۳.۸۸	-۳.۰۴	۵۴	۶۲	بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش افزوده
۱۸.۴۸	۱۰.۶۷	۱۶۹	۱۴۳	بهره‌وری دستمزد بر مبنای ارزش ستانده

مأخذ: سازمان ملی بهره‌وری

جدول ۲۴. شاخص بهره‌وری انرژی کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر استان طی سال‌های ۹۳-۱۳۹۲

درصد رشد		رقم شاخص		عنوان
۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۲	
۶.۸	۱۱.۹۶	۱۱۰	۱۰۳	شاخص بهره‌وری انرژی کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر

مأخذ: سازمان ملی بهره‌وری و محاسبات کارشناسی

طی سال‌های ۹۰-۱۳۸۸ شاهد کاهش بهره‌وری نیروی کار در صنعت بوده‌ایم. به‌منظور ارتقای بهره‌وری نیروی کار روش‌های مختلفی وجود دارد. سرمایه، مکمل نیروی کار می‌باشد که به‌منظور افزایش بهره‌وری نیروی کار بایستی سرمایه‌مورد نیاز در اختیار وی قرار بگیرد و حتی الامکان از فناوری‌های روز دنیا در تولید بهره‌برد. متأسفانه به دلیل تنگنانهایی که در کشور برای واردات ماشین‌آلات و کالاهای سرمایه‌ای طی سال‌های اخیر وجود داشته است، بخش عمده‌ای از سرمایه

بنگاه‌های اقتصادی مستهلک شده و همین امر باعث گردیده بهره‌وری نیروی کار کاهش پیدا کند. بنابراین ضرورت دارد نوسازی صنایع استان در اولویت برنامه‌های توسعه استان قرار گیرد. طی سال‌های اخیر بهای حامل‌های انرژی در نتیجه هدفمندی یارانه‌ها افزایش یافته و باعث رشد بهره‌وری انرژی استان شده است.

۴-۳-۳. بررسی وضعیت زیربخش معدن

جدول ۲۵. وضعیت بخش معدن در استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد رشد
تعداد پروانه‌های بهره برداری صادره در بخش معدن (فقره)	۴۲	۲۴	-۴۳
میزان سرمایه‌گذاری بر اساس پروانه‌های بهره‌برداری ایجاد (میلیارد ریال)	۳۰۵۳	۲۰۲۵	-۳۴
میزان اشتغال بر اساس پروانه های بهره برداری صادره (نفر)	۵۷۱۳	۴۷۶۱	-۱۸

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان آذربایجان شرقی

تعداد پروانه‌های بهره برداری صادره در بخش معدن در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ کاهش یافته و برابر با ۲۴ پروانه می‌باشد.

میزان کل سرمایه‌گذاری و اشتغال براساس پروانه‌های بهره‌برداری در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال قبل کاهش یافته‌است، از آنجا که سرمایه‌گذاری منتج به ایجاد درآمد در سال‌های بعدی می‌شود، توجه به موارد زیر ضرورت دارد:

- کاهش سرمایه‌گذاری در زیربخش‌های چوب و محصولات چوبی، مبلمان، ساخت کاغذ و محصولات کاغذی، محصولات لاستیک و پلاستیک، ساخت منسوجات، ماشین‌آلات و تجهیزات و ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی عامل کاهش مجموع سرمایه‌گذاری در استان می‌باشد.
- در شرایطی که مواد اولیه محصولات پلاستیکی در کشور به وفور یافت می‌شود کاهش سرمایه‌گذاری در تولید محصولات پلاستیکی که به جرات می‌توان گفت ناشی از واردات بی‌رویه این محصولات می‌باشد جای تأمل و تأسف دارد.
- کاهش سرمایه‌گذاری در ماشین‌آلات نیز مشکلات چشمگیری را برای صنعت کشور در پی خواهد داشت، چرا که استان آذربایجان شرقی به عنوان قطب

- صنعتی کشور اغلب ماشین آلات مورد نیاز برای بخش صنعت کشور را تأمین می کند.
- استان آذربایجان شرقی قطب چرم و کفش کشور تلقی می گردد و از دیرباز جزو صنایع اصلی این استان به شمار می آید. افزایش سرمایه گذاری در این صنعت می تواند نوید بخش توجه بیشتر به این صنعت و احیای دوباره آن و کاهش واردات باشد.
- بخش های ساخت ماشین آلات و تجهیزات، ساخت فلزات اساسی، محصولات غذایی و آشامیدنی ها، سایر محصولات کانی غیر فلزی، وسایل نقلیه موتوری، محصولات فلزی فابریکی، ساخت مواد و محصولات شیمیایی و محصولات از لاستیک و پلاستیک به ترتیب بیشترین اشتغال را در میان صنایع داشته اند. با توجه به نقش این صنایع در اشتغال زایی و معضل بیکاری در کشور و استان ضرورت دارد توجه بیشتری به این بخش داشته باشیم.
- جدول ۲۶. میزان سرمایه گذاری و اشتغال براساس پروانه های بهره برداری در بخش معدن استان آذربایجان شرقی طی سال های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان		میزان سرمایه گذاری (میلیارد ریال)		تعداد اشتغال (نفر)	
		۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۳
محصولات غذایی و آشامیدنی ها		۱۵۸	۲۶۷	۸۳۸	۵۸۷
ساخت منسوجات		۳۷	۵	۳۲۳	۱۱۱
پوشاک و عمل آوردن پوست خز		-	-	۲۴	۳۵
دباغی، چرم، کیف، چمدان و کفش		۹	۱۹۷	۱۰۹	۱۴
چوب و محصولات چوبی به جز مبیل		۷	-	۳۱	۱۳۷
ساخت کاغذ و محصولات کاغذی		۸۶۹	۹۸	۲۵۲	۱۶۴
انتشار و چاپ و تکثیر		-	-	۴۰	-
کک و فرآورده های حاصل از نفت		۲۲۴	۶۹	۱۴۴	۱۳۲
ساخت مواد و محصولات شیمیایی		۴۷	۳۶۱	۲۱۱	۲۶۰
محصولات از لاستیک و پلاستیک		۴۰۴	۴۸	۵۸۴	۲۵۸

جدول ۲۶. میزان سرمایه‌گذاری و اشتغال براساس پروانه‌های بهره‌برداری در بخش معدن استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان		میزان سرمایه‌گذاری (میلیارد ریال)		تعداد اشتغال (نفر)	
		۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۳
سایر محصولات کانی غیر فلزی		۳۴۱	۱۸۸	۷۰۹	۳۴۶
ساخت فلزات اساسی		۲۰۹	۸۸	۲۷۳	۶۸۱
محصولات فلزی فابریکی		۶۸	۱۷۶	۲۲۷	۲۷۱
ساخت ماشین‌آلات و تجهیزات		۱۹۱	۶۳	۸۱۹	۷۹۴
ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی		۲۰۲	۷۴	۳۶۸	۷۸
رادیو، تلویزیون و وسایل ارتباط		-	-	۱۰	-
ابزار پزشکی، اپتیکی، دقیق و ساعت		-	۳۰	۴۰	۲۵
وسایل نقلیه موتوری		۱۲	۱۲۲	۲۳۹	۳۲۸
سایر تجهیزات حمل و نقل		-	-	۶۹	۹
مبلمان، سایر مصنوعات		۳۳	۳	۹۰	۱۴۵
بازیافت		۱۸	-	۱۳۱	۳۷
فعالیت‌های پشتیبانی و کمکی حمل و نقل؛ فعالیت‌های آژانس‌های مسافرتی		۸۷	۱۳۲	۵۶	۱۵۴
کامپیوتر و فعالیت‌های مربوطه		-	-	۹	-
سایر فعالیت‌های خدمات مهندسی		۵۵	۱	-	۴۲
استخراج سایر معادن		۸۲	۱۰۳	۱۱۷	۱۵۳
مجموع		۳۰۵۳	۲۰۲۵	۵۷۱۳	۴۷۶۱

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان آذربایجان شرقی

۴-۳-۴. صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن

ارزش و وزن صادرات در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال قبل افزایش داشته و میزان واردات کاهش یافته است که امری مثبت تلقی می شود. اقلام عمده صادراتی و وارداتی استان نیز به شرح جدول ۲۸ می باشد که وجود مواد پلاستیکی و اشیاء ساخته شده از این مواد در لیست اقلام عمده وارداتی جای بحث و تأمل را دارد.

جدول ۲۷. صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن طی سالهای ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد رشد
صادرات	۱۰۱۱	۱۰۲۷	۱.۶
	۹۹۶	۱۰۴۲	۴.۶
	۱۰۱۵	۹۸۶	-۲.۹
واردات	۱۵۳۴	۱۰۷۴	-۳۰
	۵۴۵	۵۲۳	-۴
	۲۸۱۵	۲۰۵۴	-۲۷

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان آذربایجان شرقی

جدول ۲۸. اقلام عمده صادراتی و وارداتی در بخش صنعت و معدن استان

عنوان	شرح
اقلام عمده صادراتی	مواد پلاستیکی و اشیای ساخته شده از این مواد، میوه های خوراکی و کشمش، فراورده های غلات آرد نشاسته، ماشین آلات و وسایل مکانیکی، شکلات و شیرینی، فرش، چرم و کفش، شیشه، سیمان و مصالح ساختمانی، لولزم خانگی، تراکتور
اقلام عمده وارداتی	ماشین آلات و وسایل مکانیکی اجزا و قطعات، توتون و تنباکو، چوب و اشیای چوبی، کاغذ و مقوا، مواد پلاستیکی و اشیاء ساخته شده از این مواد

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان آذربایجان شرقی

نسبت ارزش به وزن صادرات و همچنین نسبت ارزش به وزن واردات به ترتیب با ۹۸۶ و ۲۰۵۴ دلار به ازای هر تن در سال ۱۳۹۴، نسبت به سال قبل دارای کاهش بوده اند، این امر می تواند ناشی از تغییر اقلام مبادله ای و یا کاهش قیمت جهانی کالاهای مبادله ای باشد.

۴-۳-۵. حمایت های دولت از بخش صنعت و معدن

جدول ۲۹. تسهیلات اعطایی^۸ به بخش صنعت و معدن استان طی سال های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	پایان اسفند ماه سال ۱۳۹۳ (میلیارد ریال)	پایان اسفند ماه سال ۱۳۹۴ (میلیارد ریال)	درصد رشد سالانه	سهم از کل تسهیلات اعطایی (درصد)
مانده ناخالص تسهیلات اعطایی	۲۷۸۷۶	۳۱۴۴۹	۱۲.۸۲	۱۵.۷۳

مأخذ: بانک های دولتی و دارای سهام دولتی استان آذربایجان شرقی

مانده ناخالص تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن استان در پایان اسفند ماه سال ۱۳۹۴ مبلغ ۳۱۴۴۹ میلیارد ریال می باشد که نسبت به سال ۱۳۹۳ حدود ۱۲.۸۲ درصد رشد داشته و ۱۵.۷۳ درصد از کل تسهیلات اعطایی می باشد.

جدول ۳۰. تسهیلات پرداختی بانک های عامل استان به طرح های بخش صنعت و معدن استان از محل منابع صندوق توسعه ملی در پایان سال ۱۳۹۴

عنوان	رقم
تسهیلات ریالی پرداختی	۴۰۹۹ میلیارد ریال
تسهیلات ارزی پرداختی	۲۳ میلیون دلار

مأخذ: بانک های عامل استان آذربایجان شرقی

بانک های عامل استان تا پایان سال ۱۳۹۴ از منابع صندوق توسعه ملی ۴۰۹۹ میلیارد ریال تسهیلات ریالی و ۲۳ میلیون دلار تسهیلات ارزی پرداخت کرده اند.

۸. ارقام این جدول شامل تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن نمی باشد.

جدول ۳۱. اعتبارات بودجه‌ای تخصیص یافته به طرح‌های صنعتی استان در سال ۱۳۹۴

عنوان	رقم
اعتبارات بودجه‌ای	۹۹۱۴۲ میلیون ریال

مأخذ: سازمان برنامه و بودجه استان آذربایجان شرقی

۴-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان

در سیاست‌های توسعه صنعتی باید این موارد را در نظر گرفت که اولاً متنوع‌سازی کارآمد محصولات، لازمه‌ی توسعه اقتصادی می‌باشد. تخصص در تولید محدودی از محصولات می‌تواند با کاهش تقاضا برای این محصولات محدود، اقتصاد را مبتلا به رکود اقتصادی نماید. در حالی که در اکثر کشورهای ثروتمند، محصولات متنوع‌تری تولید می‌شود. به این مفهوم که افزایش توان تولیدی اقتصاد از طریق متنوع‌سازی محصولات فرآوری شده و صنعتی، جزء لاینفک توسعه اقتصادی و راهکار خروج از رکود اقتصادی است. با افزایش تولید محصولات صنعتی که تقاضای جهانی برای آن وجود دارد و صادرات آن درآمد سایر کشورها را به اقتصاد داخلی جذب کرده و اشتغال‌زایی و افزایش درآمد سرانه را موجب می‌شود. ثانیاً کشورهای دارای رشد اقتصادی بالا کشورهایی هستند که از بخش‌های تولید نسبتاً بزرگ برخوردار هستند. هر چه سهم بخش تولیدی از تولید ناخالص داخلی بیش‌تر باشد می‌توان در فراهم نمودن زیرساخت‌های توسعه بهتر عمل کرد و رشد اقتصادی بالاتری را نیز تجربه کرد. ثالثاً، شتاب رشد اقتصادی توأم با تغییرات ساختاری در جهت تسهیل تولیدات صنعتی می‌باشد.

سیاست‌گذاران عرصه صنعت با چالش‌های چشمگیری در طراحی و اجرای سیاست‌هایی که منطبق با منابع اقتصادی و سیستم سیاسی، محصولات جدید و شیوه‌های نوین پردازش و روند رو به تغییر جغرافیای تولید و مصرف باشد مواجه هستند. اهمیت فناوری و نوآوری در صنعتی شدن جامعه و ارتقای محصولات صنعتی، توجه بیش از پیش را بر ارتقای فناوری و علم در بخش‌های صنعتی می‌طلبد. یکی از راهکارهای توسعه اقتصادی افزایش جذب سرمایه مستقیم خارجی و صادرات در بخش تولید است. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از طریق انتقال فناوری روز جهانی به کشور و مهارت‌های مدیریتی، استانداردهای صنعت را بهبود می‌بخشد و با کاهش هزینه‌های تولید و ارتقای کیفی محصولات، رقابت‌پذیری کشور را در بازار جهانی افزایش می‌دهد.

بخش خصوصی کارآمد علاوه بر نقشی که در تولید و افزایش اشتغال می تواند داشته باشد، از طریق بر عهده گرفتن سرمایه گذاری هایی در مقیاس بزرگ مشترک با شرکت های فراملیتی خارجی، زمینه مساعدی برای جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی را فراهم می آورد. بنابراین ضرورت دارد تدابیری برای انتقال دانش و افزایش رقابت پذیری بین المللی بخش خصوصی اتخاذ گردد.

با شناخت قابلیت های استان در بخش خصوصی و حمایت از آن ها در جهت کسب توانایی لازم برای رقابت پذیری بین المللی می توان زمینه را برای کسب درآمدهای ارزی بیش تر و صادرات فراهم نمود. لذا در جهت رفع مشکلات و تحقق توسعه اقتصادی و صنعت کشور راهکارهای زیر می تواند راهگشا باشد:

- بهبود فضای کسب و کار و اصلاح قوانین و مقررات؛
- آموزش مهارت های لابی گری و مذاکره برای فعالان بخش خصوصی؛
- تشکیل و حمایت از کنسرسیوم ها و شرکت های مدیریت صادرات (EMC) برای انجام سریع صادرات، صرفه جویی در وقت و هزینه ها، کاهش ریسک صادراتی، افزایش قدرت رقابتی و ...؛
- فراهم نمودن شرایط لازم برای انتقال دانش فنی به روز از سایر کشورها به بنگاه های بخش خصوصی در جهت افزایش قدرت رقابت پذیری آن ها؛
- ایجاد ارتباط مستمر بین بنگاه های بخش خصوصی و دانشگاه ها از طریق پارک های علم و فناوری؛
- آموزش شیوه های مدرن تأمین مالی برای فعالان بخش خصوصی؛
- حمایت کارآمد بانک ها از بخش خصوصی از طریق اعطای تسهیلات و ارائه مشاوره؛
- اصلاح قوانین کار و بیمه ای در جهت تسهیل جذب نیروی کار توسط بخش خصوصی؛
- تسهیل فرآیند صادرات کالاها و خدمات تولیدی بخش خصوصی.

۵. بخش ساختمان و مسکن استان

در این فصل تحولات صورت گرفته در بخش ساختمان و مسکن در طول برنامه‌های توسعه و سیاست‌های اجرا شده، آمار ارزش افزوده زیربخش‌های گروه ساختمان و مسکن و میزان تسهیلات اعطایی به این بخش در استان مورد بررسی قرار گرفته است. هم‌چنین در پایان فصل پیشنهادهای در ارتباط با مشکلات موجود در این حوزه ارائه شده است.

۵-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن و جهت‌گیری‌های استان

مروری بر برنامه‌ها و سیاست‌های اجرا شده در سال‌های اخیر و بررسی مسائل بنیادی، ضرورت‌ها و نیز رویکردهای حل مسأله و نیز روش‌های اجرایی استفاده شده برای حل مشکل مسکن گروه‌های کم‌درآمد، می‌تواند در بردارنده تجاربی روشن از آثار و پیامدهای سیاست‌های اجرا شده و نیز معیاری برای ارزیابی امکان‌سنجی سیاست‌های جدید باشد.

در برنامه‌های اول و دوم عمرانی، به دلیل کم بودن جمعیت شهرنشین در کشور و وجود اراضی شهری مورد نیاز برای ساخت و سازها، بخش مسکن هنوز جایگاه معینی را به خود اختصاص نداده بود. موضوع زمین در تدوین سیاست‌های مسکن، اولین بار در برنامه سوم عمرانی مطرح شد. با شروع برنامه سوم عمرانی، نظارت بر کلیه فعالیت‌های مربوط به تأمین مسکن به طور جدی در دستور مهمترین سیاست‌ها و خط‌مشی برنامه کار قرار گرفت و وزارت آبادانی و مسکن تأسیس شد. هدف اصلی برنامه سوم، ساختن خانه‌های ارزان قیمت برای طبقه کم‌درآمد، تأمین حداقل واحدهای مسکونی شهری و روستایی و ایجاد ساختمان‌های اداری مطابق روش‌ها و استانداردهای بین‌المللی با توجه به شرایط اقلیمی ایران بوده است.

برنامه چهارم عمرانی کشور در زمانی تدوین شد که شهرهای کشور به دلیل عواقب اصلاحات ارضی با موجی از مهاجرت مواجه شدند و مسکن به عنوان یک معضل اجتماعی مطرح و برای اولین بار یک سرفصل اصلی به مسکن اختصاص داده شد. در این برنامه، سیاست استمرار ساخت خانه‌های ارزان قیمت، افزایش سرمایه بانک رهنی جهت اعطای وام به بخش خصوصی، ایجاد ارتباط بین مسکن و شهرسازی در قالب طرح‌های ملی و نوسازی محلات و خانه‌های فرسوده مورد توجه واقع شد و برای ساخت ۲۷۵ هزار واحد مسکونی جدید برنامه‌ریزی گردید.

در برنامه پنجم، مسکن روستایی از بخش عمران روستایی خارج و وارد بخش مسکن شد، بخش مسکن از بخش ساختمان جدا و فصلی مستقل را تشکیل داد، عملیات خانه‌سازی سایر بخش‌ها وارد فصل مسکن شد و تعداد شاخص‌های هدف نسبت به برنامه چهارم افزایش یافت.

برنامه پنجم کشور با الهام از سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ و سیاست‌های کلی نظام و به خصوص طرح جامع مسکن تهیه شد، به نحوی که هدف کلان طرح جامع مسکن تأمین مسکن اقشار کم درآمد، احداث مسکن امن و بادوام، تنظیم بازار، ایجاد هماهنگی بین سیاست‌های مسکن و سیاست‌های آمایشی و توسعه و کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای در برخورداری از مسکن مناسب به عنوان اهداف برنامه نیز دیده شدند. هرچند برنامه پنجم به طور رسمی ابلاغ نگردید ولی برای تحقق اهداف، تعداد قابل توجهی از راهبردها، سیاست‌های اجرایی و برنامه‌های اجرایی تهیه و به صورت موردی ابلاغ و مورد اجرا قرار گرفتند.

اهداف سیاست‌های بخش مسکن در برنامه پنجم توسعه عبارت است از:

- تأمین مسکن امن، سالم و در استطاعت مالی خانوارها با تأکید بر مسکن گروه‌های کم درآمد؛
- ارتقاء کمی و کیفی تولید و عرضه مسکن در مناطق شهری و روستایی؛
- تنظیم بازار مسکن از طریق ساماندهی و گسترش ابزارهای مالی و پولی و ارتقاء نظام اطلاعاتی در بخش مسکن؛
- اصلاح ساختار نظام تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری و ایجاد هماهنگی بین برنامه‌های مسکن با سیاست‌های آمایشی و توسعه؛
- کاهش نابرابری منطقه‌ای در برخورداری از مسکن مناسب.
- برنامه‌های کشوری بخش مسکن عبارت است از:
 - بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری؛
 - توزیع بهینه منابع یارانه‌ها به منظور حمایت از گروه‌های هدف؛
 - توانمندسازی خانوارها در تأمین مسکن مناسب شهری و روستایی؛
 - استفاده بهینه از بازارهای پولی و مالی در جهت تنظیم و تعادل بخشی بازار مسکن؛
 - ارتقاء کیفی صنعت ساختمان؛
 - افزایش تولید مسکن؛
 - حمایت از اقشار کم درآمد زوج‌های جوان.

همزمان با اجرای این سیاست‌ها در کل کشور، استان آذربایجان شرقی نیز همسو با این سیاست‌ها اقدام نموده و جهت‌گیری‌های مشابهی را اتخاذ نموده است.

۵-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن

بخش مسکن به دلیل ارتباطات قوی با سایر بخش‌های اقتصادی به عنوان یکی از بخش‌های محرک رشد اقتصادی مطرح بوده و هرگونه تحرک تولید در این بخش زمینه‌ساز رشد تولید و اشتغال در سایر بخش‌های وابسته می‌شود. بر همین اساس نیز در مجموعه سیاست‌های خروج از رکود اقتصادی، بخش مسکن به عنوان یکی از عوامل اولیه و بخش‌های پیشران اثرگذار بر خروج از رکود، مبنای سیاست‌گذاری ویژه‌ای قرار گرفته است. با توجه به اقتضائات کنونی جامعه طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ که همانا سیاست‌گذاری برای خروج پایدار و غیرتورمی از رکود سمت عرضه است، ارائه راهکارهای ایجاد رونق تولید در بخش مسکن نیز با توجه به هدف ایجاد رونق غیرتورمی قرار گرفته است. در این راستا می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- یکی از معیارهای اصلی دولت برای سیاست‌گذاری در بخش مسکن، عدم اثرگذاری تامین منابع مالی این سیاست‌ها بر افزایش پایه پولی بوده است.
- یکی دیگر از برنامه‌های قطعی دولت در بخش مسکن، تشکیل صندوق‌های پس‌انداز مسکن با هدف ارائه تسهیلات با مبلغ و نرخ سود مناسب به خانوارها است تا از این طریق اولاً امکان خانه‌دار شدن بخش بزرگی از خانوارهای کشور فراهم شود و ثانیاً با تحریک سمت تقاضای مسکن، تولید در بخش مسکن و بخش‌های وابسته به آن از رکود فعلی خارج شوند.
- همچنین تامین مالی طرح‌ها و پروژه‌های ملی عمده‌ای باید در قالب سازوکارهای مشخص همچون بودجه‌های سنواتی و طرح‌های مالی دولت تعریف و اجرایی شوند.
- با این حال نظام بانکی همواره مساعدت‌های لازم را جهت تامین بخشی از منابع مورد نیاز این طرح‌ها در قالب روش‌های مختلف تامین مالی (همچون انتشار اوراق مشارکت) به عمل آورده و خواهد آورد.
- در حوزه تامین مالی طرح مسکن مهر نیز بانک مرکزی در طول سال‌های اجرای طرح، منابع کافی را در اختیار بانک مسکن قرار داده است. البته با تمهیدات انجام شده در یکسال اخیر، رویه قبلی تامین مالی طرح که متکی به منابع پرقدرد بانک مرکزی بوده و تبعات تورمی در جامعه به دنبال داشت متوقف و اصلاح شده است و در مقابل منابع لازم برای تکمیل پروژه‌های باقی‌مانده از محل وصول اقساط بازگشتی فراهم شده است.
- به علاوه اخیراً نیز به منظور تسریع در ساخت پروژه‌های نیمه تمام طرح مسکن مهر شورای پول و اعتبار با افزایش سقف فردی تسهیلات مسکن مهر برای

پروژه‌های نیمه تمام موافقت نموده است. بنابراین با تمهیدات اخذ شده، مسکن مهر بدون مشکل تامین مالی به پایان خواهد رسید.

▪ توسعه تخصصی توسط بانک مسکن برای تامین نیاز مسکن خانوارهای کم درآمد، خانه اولی‌ها و همچنین تقاضای مصرفی خرید مسکن انجام شده است. هم‌چنین این بانک با طراحی سبد متنوع تسهیلات خرید و ساخت مسکن به شکل تسهیلات ارزان قیمت، گروه‌های مختلف نیازمند سرپناه را تحت پوشش حمایت‌های مستقیم مالی قرار داده است.

پس از آخرین جهش شدید قیمت مسکن، بهای مسکن بعضاً تا حدود ۵۰ درصد افزایش داشته است که عوامل موثر بر آن عبارتند از:

(الف) افزایش تقاضای مصرفی: از آنجا که این تقاضا تابع توان پرداخت (درآمد) خانوارهای نیازمند مسکن است و این درآمدها افزایش محسوسی نداشته است، به نظر نمی‌رسد درآمدها در افزایش قیمت طی سالهای اخیر نقش موثری ایفا کرده باشد.

(ب) افزایش ناشی از مشکلات ساختاری اقتصاد: براین اساس تحولات بخش مسکن از دیدگاه عوامل ذیل قابل تبیین هستند:

▪ تداوم دوره رکود در بازار سرمایه و رها شدن نقدینگی از این بازار یکی از این مشکلات می‌باشد. طبق گزارش‌های سازمان بورس، میزان افت سرمایه‌گذاری در این بازار رابطه معناداری با بحران در بازار مسکن دارد. نمونه بارز این مساله را می‌توان در سال ۱۳۹۱ مشاهده کرد. در این سال بازار بورس با ۳۵ درصد بازدهی منفی مواجه بوده است و در پی آن رشد چشمگیر قیمت مسکن در تبریز به‌وقوع پیوست.

▪ جذب نشدن نقدینگی مازاد جامعه توسط سایر بازارها مانند طلا، سکه، ارز، اتومبیل و نظیر اینها طی سال‌های اخیر و حتی خروج نقدینگی از این بازارها.

▪ کاهش تقاضا برای تولید مسکن (صدور پروانه‌های ساختمانی) که در نتیجه موجب کاهش عرضه شده است.

▪ تاخیر در شروع برنامه‌های تامین مسکن به علت تاخیر در تخصیص اعتبارات مصوب مربوط.

▪ سیاست مبارزه با قاچاق کالا و ارز و عدم جذب نقدینگی توسط اقتصاد زیرزمینی.

▪ افزایش ناگهانی و شدید قیمت نهاده‌های تولید مسکن به ویژه فولاد، سیمان، دستمزد و مجوزهای قانونی در سال جاری که به مثابه عامل اولیه و شوک‌دهنده عمل کرده است.

- تداوم رشد نقدینگی نیز یکی از عوامل موثر می باشد. به طوریکه طی سال های اخیر نقدینگی به طور متوسط سالانه بیش از ۳۰ درصد رشد داشته است.
- وابستگی درآمدی برخی از دستگاه های اجرایی به ساخت و سازهای مسکونی موجب شده است، سازمان ها به جای مالیات بر مصرف به علت سهل الوصول بودن، اخذ مالیات بر تولید را انتخاب کرده اند. نمونه بارز این ادعا درباره شهرداری ها صادق است که به جای تامین درآمدهای خود از محل هایی همچون عوارض نوسازی و مانند آن، منبع اصلی درآمدها عوارض پروانه، تراکم، پایان کار و مانند اینها است.

در مجموع باید اذعان کرد از دو عامل اصلی تورم یعنی فشار ناشی از هزینه (عرضه) و فشار ناشی از تقاضا در افزایش اخیر قیمت ها، فشار ناشی از هزینه به عنوان عامل اولیه عمل کرده، اما فشار ناشی از تقاضا (از نوع سرمایه ای) به عنوان عامل ثانویه و تشدیدکننده موثر بوده است. با توجه به این نکات جریان مازاد نقدینگی ایجاد شده طی سال های اخیر به سوی بخش مسکن در مقطع سال ۱۳۹۱ اجتناب ناپذیر بوده است و به علت فرابخشی بودن عوامل موثر بر آن، باید راه حل های آن را نیز در چارچوب سیاست های کلان اقتصادی جستجو کرد.

۵-۳. بررسی و تحلیل شاخص ها و متغیرهای بخش ساختمان و مسکن

ارزش افزوده بخش ساختمان در کشور و به تبع آن در استان روند کاهشی داشته و از ۲۱۱۹۲ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۲ به ۱۷۹۱۵ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۳ کاهش یافته است. البته روند کاهشی ارزش افزوده بخش ساختمان در استان نسبت به کل کشور بیشتر بوده است. استان آذربایجان شرقی پس از استان های تهران، اصفهان، فارس، خراسان رضوی، خوزستان و البرز مقام هفتم کشور را به لحاظ ارزش افزوده بخش ساختمان به خود اختصاص داده است. سهم ارزش افزوده بخش ساختمان استان از کل ارزش افزوده این بخش در کشور از ۴.۹ درصد در سال ۱۳۹۲ به ۴.۳ درصد در سال ۱۳۹۳ و سهم ارزش افزوده بخش ساختمان از کل ارزش افزوده استان از ۶.۱ درصد به ۴.۵ درصد در طی همین مدت کاهش یافته است. لازم به ذکر است با توجه به رکود مسکن در طی سال های اخیر، کاهش ارزش افزوده این بخش دور از انتظار نمی باشد.

جدول ۳۲. ارزش افزوده بخش ساختمان به تفکیک مسکونی و غیرمسکونی در سال ۱۳۹۳

رتبه هر بخش	سهم هر زیربخش (درصد)	درصد رشد	رقم (میلیارد ریال)	عنوان
۱	۵۹.۷	-۱۸.۵	۱۰۶۸۷	ساختمان‌های مسکونی
۲	۴۰.۳	-۱۰.۵	۷۲۲۸	سایر ساختمان‌ها
-	۱۰۰	-۱۵.۵	۱۷۹۱۵	کل بخش ساختمان

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

تعداد پروانه های ساختمانی صادره برای احداث بنا در استان از ۵۰۵۴ فقره در سال ۱۳۹۳ به ۶۲۸۹ فقره در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته و رشد ۲۴ درصدی را شاهد بوده است. این درحالی است که تعداد پروانه‌های ساختمانی صادرشده برای افزایش بنا در طی سال‌های مذکور با کاهش مواجه شده است.

جدول ۳۳. تعداد پروانه‌های ساختمانی صادره برحسب نوع پروانه در نقاط شهری استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد رشد
احداث بنا	۵۰۵۴	۶۲۸۹	۲۴.۴
احداث و افزایش بنا	۷۱۷۴	۶۴۹۳	-۹.۵

مأخذ: سالنامه آماری استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۴

جدول ۳۴. تعداد پروانه‌های ساختمانی صادره برای احداث بنا برحسب نوع متقاضی در نقاط شهری استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد رشد
خصوصی	۵۰۱۳	۶۲۶۰	۲۴.۹
تعاونی	۱۸	۷	-۶۱.۱
دولتی	۲۳	۲۲	-۴.۳

مأخذ: سالنامه آماری استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۴

۵-۳-۱. وضعیت تحولات قیمتی بخش ساختمان و مسکن

جدول ۳۵. شاخص بهای ارزش اجاری مسکن شخصی و غیرشخصی
طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

استان			کشور			عنوان
درصد رشد	۱۳۹۴	۱۳۹۳	درصد رشد	۱۳۹۴	۱۳۹۳	
۱۴.۱	۱۷۹.۹	۱۵۷.۷	۱۲.۷	۱۷۶.۹	۱۵۶.۹	ارزش اجاری مسکن شخصی
۱۴	۱۸۰.۳	۱۵۸.۱	۱۲.۵	۱۷۶.۸	۱۵۷.۲	اجاره بهای مسکن غیرشخصی

مأخذ: مرکز آمار ایران

شاخص بهای ارزش اجاری مسکن شخصی استان در سال ۱۳۹۳ برابر ۱۵۷.۷ واحد و در سال ۱۳۹۴ برابر ۱۷۹.۹ واحد بوده است که از مقدار مشابه کشوری بیشتر می باشد. همچنین شاخص بهای ارزش اجاری مسکن غیرشخصی نیز از ۱۵۸.۱ واحد در سال ۱۳۹۳ به ۱۸۰.۳ واحد در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته است که این ارقام نیز از مقدار مشابه کشوری بیشتر بوده است.

جدول ۳۶. متوسط قیمت یک متر زمین و زیربنا در استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

درصد رشد	۱۳۹۴	۱۳۹۳	عنوان
۰.۶	۵۶۸۶	۵۶۵۰	متوسط قیمت یک متر مربع زمین ساختمان‌های مسکونی کلنگی (هزار ریال)
۱.۴	۱۳۴۶۳	۱۳۲۷۴	متوسط قیمت یک متر مربع زیربنای واحدهای مسکونی (هزار ریال)

مأخذ: سالنامه آماری استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۴

متوسط قیمت یک متر مربع زمین ساختمان‌های مسکونی کلنگی استان در سال ۱۳۹۳ برابر ۵۶۵۰ هزار ریال بوده که با رشد ۰.۶ درصدی به ۵۶۸۶ هزار ریال در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته است. همچنین متوسط قیمت یک متر مربع زیربنای واحدهای مسکونی استان نیز با رشد ۱.۴ درصدی از ۱۳۲۷۴ هزار ریال به ۱۳۴۶۳ هزار ریال رسیده است.

۵-۳-۲. تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن

جدول ۳۷. تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	پایان اسفند ماه سال ۱۳۹۳ (میلیارد ریال)	پایان اسفند ماه سال ۱۳۹۴ (میلیارد ریال)	درصد رشد سالانه	سهم از کل تسهیلات اعطایی (درصد)
مانده ناخالص تسهیلات اعطایی	۷۸۲۴۲	۸۷۶۱۹	۱۱.۹	۴۳.۸

مأخذ: بانک‌های دولتی و دارای سهام دولتی استان آذربایجان شرقی

مانده ناخالص تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن استان در پایان اسفند ماه سال ۱۳۹۴ مبلغ ۸۷۶۱۹ میلیارد ریال می‌باشد که نسبت به سال ۱۳۹۳ حدود ۱۱.۹ درصد رشد داشته و ۴۳.۸ درصد از کل تسهیلات اعطایی استان می‌باشد.

۵-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در بخش ساختمان و مسکن

نوسانات بازار مسکن: نوسانات بازار مسکن در ایران تحت تاثیر ساختار کلان اقتصادی کشور از مدل خاصی پیروی می‌کند. این مدل در سه دهه گذشته که الگوی اقتصاد کشور بر مبنای درآمد نفت شکل گرفته و از طرف دیگر ساختار سکونت‌ی از قالب روستایی به شهری تبدیل شده است، به طور نسبی روند ثابت و معینی بر تحولات قیمت، تولید و سرمایه‌گذاری در بخش مسکن حاکم کرده است. مطابق این الگو قیمت مسکن در یک دوره سه الی چهار ساله از ثبات نسبی برخوردار می‌شود و تا حدودی عرضه بر تقاضا تفوق می‌یابد و بر بازار معاملات و سرمایه‌گذاری حاکم می‌شود. بعد از طی این دوره ابتدا در شهر تهران (به عنوان شهر پیش‌تاز) و به دنبال آن در سایر شهرهای بزرگ تقاضای توده وار و غیرطبیعی وارد بخش می‌شود.

چون عرضه مسکن در کوتاه مدت نمی‌تواند پاسخگوی این تقاضا باشد، قیمت مسکن به صورت جهش وار افزایش می‌یابد تا در آن قیمت مازاد تقاضا بر عرضه از بین برود و به دنبال آن افزایش دفعی در تولید و سرمایه‌گذاری اتفاق می‌افتد. این حالت همزمان با فروکش کردن تقاضا و ثبات قیمت‌ها به علت چسبندگی آن به سمت پایین است. این وضعیت ادامه می‌یابد تا سیکل دیگر در دوره زمانی بعد یعنی حدود سه الی چهار سال دیگر اتفاق بیفتد. از جمله مهم‌ترین نتایج، مشخص

کردن روند پلکانی قیمت مسکن، اثر نقدینگی بر افزایش قیمت و برابری کلی افزایش قیمت مسکن در طول زمان با سایر قیمت‌ها است.

جایگاه بخش مسکن در اقتصاد ملی: طی هر سال حدود ۲۰ الی ۳۰ درصد از سرمایه ثابت کشور در بخش مسکن ایجاد می‌شود و به طور میانگین به همین نسبت از نقدینگی کل کشور در بخش مسکن مصرف می‌شود. سهم مسکن از اشتغال کشور به ۱۱ درصد بالغ می‌شود. لذا بخش مسکن رابطه تنگاتنگ و وسیعی با سایر بخش‌های اقتصادی دارد و از تحولات سایر بخش‌ها تاثیر می‌پذیرد و خود بر آنها اثر قطعی می‌گذارد.

ویژگی‌های ساختاری بخش مسکن: برای تحلیل بازار مسکن لازم است به سه ویژگی عمده و ساختاری این بازار اشاره کنیم. این سه ویژگی عبارتند از: رشد پلکانی قیمت مسکن، وجود نوسانات ادواری شدید در تولید مسکن، سهم بالا در سبد هزینه خانوار.

رابطه شاخص قیمت مسکن و شاخص تورم: تبعیت شاخص قیمت مسکن از شاخص تورم با یک الگوی متفاوت و پلکانی است، به‌طوری که در بلندمدت شاخص تورم و شاخص قیمت مسکن به طور تقریبی با یکدیگر برابر می‌شوند. الگوی تغییرات قیمتی، موضوع بسیار مهم در تحلیل بازار مسکن است که علت‌ها و عوامل آن در ساختار اقتصادی کلان کشور ریشه دارد، ولی آنچه مهم است اینکه این الگو و شوک‌های ناشی از آن، هم بر تقاضای موثر خانوار اثرات مخرب دارد و هم موجب نوسانات ادواری شدید در تولید مسکن می‌شود. به طوری که در سال‌هایی که نمودار قیمتی به صورت افقی است، تولید نیز به شدت کاهش یافته است. این کاهش موجب کاهش عرضه و در نتیجه تشدید افزایش قیمت در دوره رونق قیمت می‌شود.

سهم مسکن در سبد هزینه خانوار: موضوع دیگر که به عنوان ویژگی ساختاری بخش مسکن قابل ذکر است، سهم بالای هزینه مسکن در سبد هزینه خانوار است. میانگین هزینه مسکن در سبد هزینه خانوار به حدود ۳۰ درصد بالغ می‌شود. این سهم برای گروه‌های کم درآمد به طور میانگین تا حدود ۴۰ درصد نیز افزایش می‌یابد. با وجود این سهم حتی تغییرات اندک آن می‌تواند فشار قابل ملاحظه‌ای بر سبد هزینه خانوار تحمیل کند. به طوری که ۲۰ یا ۳۰ درصد افزایش قیمت مسکن طی یک سال را برای بسیاری از اقشار جامعه غیرقابل تحمل می‌کند.

عوامل موثر بر بازار مسکن: به‌طور کلی عوامل موثر بر بازار مسکن مانند سایر بازارها به دو بخش عوامل سمت تقاضا و عوامل سمت عرضه تقسیم می‌شوند، ولی موضوع متفاوت در بازار مسکن عوامل سمت تقاضا است. در بازار مسکن عوامل سمت تقاضا خود به دو دسته تقسیم می‌شوند:

الف: تقاضای واقعی مسکن (تقاضای ناشی از نیاز خانوار)

ب: تقاضای سرمایه‌ای مسکن (تقاضای مسکن برای حفظ ارزش دارایی)
آنچه تحولات بازار مسکن را از تحولات سایر بخش‌های اقتصادی متفاوت می‌کند و موجب شکل گرفتن الگوی متفاوت تغییر قیمت می‌شود تقاضای سرمایه‌ای مسکن است. اغلب خانوارها در سبد دارایی خود اقلامی را برای آتیه نگهداری می‌کنند. این اقلام عبارتند از: زمین و مسکن، طلا، ارز، بازار سرمایه (اوراق بهادار)، سپرده‌های غیردیداری (سپرده‌های مدت‌دار)، سایر دارایی‌ها (اتومبیل، تلفن همراه و مانند اینها). افزایش نقدینگی در جامعه به طور مستقیم بر ترکیب این دارایی اثر می‌گذارد. بررسی چگونگی این اثر رمز اصلی تحولات قیمتی بخش مسکن را نشان خواهد داد. در ایران به ویژه طی سه دهه گذشته به علت افزایش بیش از حد نقدینگی، خصلت سرمایه‌ای مسکن همواره موجب تشدید نوسانات این بازار شده است. بخش مسکن در غیاب بازار سرمایه ۲۰ الی ۳۰ درصد نقدینگی جامعه را به خود اختصاص داده است.

آثار ورود نقدینگی به بخش مسکن: از بعد کلان اقتصادی ورود نقدینگی به بخش مسکن می‌تواند از آثار مخرب آن در سایر بخش‌های اقتصادی و حتی شاخص کالاها و خدمات مصرفی (به جز مسکن) بکاهد. اما از نظر بخش مسکن هم به لحاظ افزایش شدید قیمت و کاهش تقاضای موثر و هم به لحاظ ایجاد نوسانات شدید در تولید مسکن آثار تخریبی غیرقابل جبرانی را باقی می‌گذارد. کاهش تقاضای موثر خانوارها به ویژه برای گروه‌های کم درآمد و متوسط جامعه از زیان بارترین آثار تورم مسکن محسوب می‌شود. تحت این شرایط مداخلات و کمک دولت برای جبران بخشی از ضرر اقشار کم درآمد به عنوان هزینه مشکلات ساختاری اقتصاد کشور ضروری است.

عوامل موثر در طول دوره‌های رکود و رونق بخش مسکن: طول دوره رکود و رونق بخش مسکن و شدت نوسانات آن تا حدی قابل کنترل است. به طور معمول مازاد نقدینگی تا حدود جبران عقب ماندگی شاخص بهای مسکن از شاخص تورم و تعدیل قیمت‌های نسبی در بخش مسکن باقی می‌ماند ولی ایجاد زمینه‌های جذب در سایر بخش‌ها نیز از عوامل اصلی طول دوره و شدت نوسانات بخش محسوب می‌شود. روند کلی عوامل مورد بحث از جمله بورس، سپرده‌های بانکی و سایر

کالاهای بادوام از یک طرف و تداوم سیاست انبساطی بودجه ای می تواند به تداوم روند افزایش قیمت ها در بخش مسکن کمک کند.

بیماری هلندی در بازار مسکن ایران: تامین مسکن مناسب برای شهروندان، کنترل بازار مسکن و نظارت بر قیمت ها از وظایف اصلی دولتها است. مطابق اصول قانون اساسی، تامین مسکن متناسب با نیاز شهروندان از وظایف اصلی دولت شمرده شده است، به گونه ای که تامین مسکن مناسب در اصل ۴۳ یکی از مولفه های اصلی استقلال اقتصادی و ... شمرده شده است. برای تحقق این اهداف، دولتها سیاست هایی را جهت ساماندهی بازار مذکور اتخاذ می کند. طی دهه های اخیر با افزایش جمعیت و رشد صنعتی کشور، مهاجرت به سوی شهرها، افزایش جمعیت شهری و کاهش بعد خانوار، تامین مسکن مناسب برای خانوارها با مشکلات عدیده ای مواجه شده است. دوره های رکود و رونق تورمی و افزایش بی رویه قیمت مسکن و زمین و متعاقب آن اجاره بها و تبدیل تقاضای موثر به تقاضای غیر موثر، گواه مطلب فوق است.

عملکرد برنامه های توسعه هرچند که از فراز و نشیب های زیادی برخوردار بوده ولی نشان می دهد که وضعیت عمومی مسکن رو به بهبود داشته و روند تغییرات شاخص های کلیدی بخش مسکن به خصوص تراکم خانوار در واحد مسکونی، این بهبود را به خوبی نشان می دهد. از سوی دیگر به رغم تجارب قابل ملاحظه در زمینه برنامه ریزی، اتخاذ سیاست هایی که گاهی در تقابل با یکدیگر و حتی با سیاست های کلان اقتصادی بودند موجب گردید که علاوه بر عدم استفاده بهینه از عوامل موثر در تولید مسکن، بخشی از متقاضیان که اقشار کم درآمد یا در واقع گروه هدف، سیاست های حمایتی دولت هستند از بهبود یاد شده بهره چندانی نبرند و توان آنها برای ورود به بازار مسکن به طور مستمر کاهش یابد.

۶. بخش خدمات استان

در این فصل آمار ارزش افزوده زیربخش‌های گروه خدمات و نیز مصرف واسطه و ستانده این بخش‌ها، وضعیت هتل‌ها، آثار تاریخی ثبت شده و وضعیت گردشگری استان مورد بحث قرار گرفته است. هم‌چنین در پایان فصل پیشنهادات لازم در ارتباط با مشکلات موجود در این حوزه ارائه شده است.

۶-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش خدمات و جهت‌گیری‌های استان

بخش خدمات یکی از بخش‌های اصلی اقتصاد هر کشوری است. کشورهای پیشرفته جهان پس از مجهز شدن به نیروی صنعت، معدن و کشاورزی، اکنون به اهمیت روزافزون خدمات به عنوان نیروی محرکه رشد و ترقی پی برده‌اند. سهم روزافزون خدمات در تولید ناخالص ملی، اشتغال، هزینه مصرف شخصی و بازرگانی خارجی، گواه این مدعا است. تنها سهم بخش خدمات از تولید ناخالص داخلی نیست که با اهمیت است، بلکه این واقعیت که بخش خدمات در حال تبدیل شدن به عامل رقابتی تعیین کننده در بازارهای جهانی است، نیز اهمیت این بخش را بیش از پیش آشکار می‌کند.

۶-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات

بازار سنتی سرپوشیده یکی از پرطرفدارترین نقاط توریستی شهر تبریز می‌باشد، که برای گردشگران از سراسر ایران و جهان بسیار جذاب است. از طرف دیگر جایگاه ویژه مراکز خرید مدرن در میان گردشگران، باعث ظهور چنین مراکزی در سطح شهر تبریز شده است. مجموعه لاله پارک یکی از جدیدترین مجموعه‌های تجاری و خرید در تبریز است که به عنوان یک مرکز تجاری مدرن امکان خرید، صرف غذا، تفریح و سرگرمی، شرکت در مراسم ویژه و سایر امکانات را برای استفاده و رفاه عموم مردم فراهم می‌کند. برج سفید، مرکز خرید اسکان، برج شهر و برج بلور که بلندترین و مدرن‌ترین برج‌های کلان‌شهر تبریز هستند نیز دارای فروشگاه‌های متعددی می‌باشند.

یکی از مهم‌ترین گردشگاه‌های شهر تبریز ائل‌گلی است که به دوره صفویه مربوط می‌باشد. شهربازی (لوناپارک) و نیز مسافرخانه‌های متعددی در داخل این گردشگاه وجود دارد و با احداث هتل پارس ائل‌گلی، این گردشگاه جنبه جهانی پیدا کرده است. در مرکز استخر ائل‌گلی، عمارت کلاه‌فرهنگی هشت ضلعی وجود دارد که امروزه به صورت یک تالار پذیرایی مورد استفاده قرار می‌گیرد و به کاخ

شاه‌گلی مشهور است. خانه استاد شهریار یا موزه استاد شهریار در محله مقصودیه نیز از بناهای تاریخی مهم شهر به شمار می‌رود.

۳-۶. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش خدمات

۱-۳-۶. بررسی وضعیت ارزش افزوده بخش خدمات

جدول ۳۸. ارزش افزوده زیربخش‌های گروه خدمات استان در سال ۱۳۹۳

رتبه هر بخش	سهم هر بخش (درصد)	درصد رشد	رقم (میلیارد ریال)	عنوان
۱	۳۳.۵۲	۱۸.۷۷	۶۵۱۵۰	عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها
۸	۲.۰۴	۲۰.۱۵	۳۹۶۰	هتل و رستوران
۳	۱۴.۸۸	۲۵.۸۴	۲۸۹۱۲	حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات
۹	۲.۰۲	-۱۸.۹۳	۳۹۲۶	واسطه‌گری‌های مالی
۲	۱۶.۴۵	۱۲.۹	۳۱۹۶۹	مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار
۴	۱۱.۵۰	۳۳.۶۵	۲۲۳۵۹	اداره امور عمومی و خدمات شهری
۵	۸.۴۹	۳۳.۹۲	۱۶۵۰۷	آموزش
۶	۸.۳۲	۲۶.۶۹	۱۶۱۷۱	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۷	۲.۷۸	۱۱.۲۶	۵۴۰۶	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی
-	۱۰۰	۲۰.۷۵	۱۹۴۳۶۰	کل بخش خدمات

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

بررسی آمارها طی سال‌های ۱۳۹۲-۹۳ نشانگر بالا بودن میزان ارزش افزوده بخش عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها با ۶۵۱۵۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۳ (۱۸.۷۷ درصد رشد سالانه، ۳.۷۷ درصد سهم و رتبه ۷ کشوری) در استان نسبت به سایر بخش‌ها می‌باشد. این در حالی است که کمترین میزان بخش خدمات در سال ۱۳۹۳ با ۳۹۲۶ میلیارد ریال (رتبه ۶ کشوری) به بخش

واسطه‌گری‌های مالی اختصاص یافته است. کاهش ۱۸.۹۳ درصدی این بخش طی سال‌های ۹۳-۱۳۹۲ می‌تواند ناشی از تحریم‌ها و کاهش تراکنشات مالی باشد.

جدول ۳۹. مصرف واسطه زیربخش‌های گروه خدمات استان در سال ۱۳۹۳

رتبه هر بخش	سهم هر بخش (درصد)	درصد رشد	رقم (میلیارد ریال)	عنوان
۱	۳۶.۴۰	۱۵.۵۸	۲۵۶۳۲	عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها
۵	۶.۵۵	۱۸.۶۰	۴۶۱۶	هتل و رستوران
۳	۱۶.۱۵	۲۰.۳۸	۱۱۳۷۶	حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات
۷	۵.۲۹	۳۵.۹۹	۳۷۲۶	واسطه‌گری‌های مالی
۲	۱۶.۶۶	۱۰.۱۷	۱۱۷۲۹	مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار
۴	۷.۱۷	۲۱.۸۹	۵۰۵۰	اداره امور عمومی و خدمات شهری
۸	۳.۷۹	-۰.۷۴	۲۶۶۸	آموزش
۶	۵.۴۸	۸۲.۴۹	۳۸۵۶	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۹	۲.۵۱	۳.۸۱	۱۷۶۹	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی
-	۱۰۰	۱۸.۲۵	۷۰۴۲۲	کل بخش خدمات

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

بررسی آمارها طی سال‌های ۹۳-۱۳۹۲ نشانگر بالا بودن میزان مصرف واسطه بخش عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها با ۲۵۶۳۲ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۳ (۱۵.۵۸ درصد رشد سالانه، ۵.۴ درصد سهم و رتبه ششم کشوری) در استان نسبت به سایر بخش‌ها می‌باشد. هم‌چنین کمترین میزان بخش خدمات در سال ۱۳۹۳ به بخش آموزش اختصاص یافته است که با ۲۶۶۸ میلیارد ریال رتبه ششم کشوری را دارد.

جدول ۴۰. ستانده زیربخش های گروه خدمات استان در سال ۱۳۹۳

رتبه هر بخش	سهم هر بخش (درصد)	درصد رشد	رقم (میلیارد ریال)	عنوان
۱	۳۴.۲۹	۱۷.۸۵	۹۰۷۸۲	عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها
۷	۳.۲۴	۱۹.۳۱	۸۵۷۶	هتل و رستوران
۳	۱۵.۲۲	۲۴.۲۵	۴۰۲۸۸	حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات
۸	۲.۸۹	۰.۹۱	۷۶۵۲	واسطه گری های مالی
۲	۱۶.۵	۱۲.۱۵	۴۳۶۹۸	مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار
۴	۱۰.۳۵	۳۱.۳۲	۲۷۴۰۹	اداره امور عمومی و خدمات شهری
۶	۷.۲۴	۲۷.۷۱	۱۹۱۷۵	آموزش
۵	۷.۵۶	۳۴.۶۱	۲۰۰۲۷	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۹	۲.۷۱	۹.۳۴	۷۱۷۵	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی
-	۱۰۰	۲۰.۰۷	۲۶۴۷۸۲	کل بخش خدمات

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

بررسی آمارها طی سال های ۹۳-۱۳۹۲ نشانگر بالا بودن میزان ستانده بخش عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها با ۹۰۷۸۲ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۳ (۱۷.۸۵ درصد رشد سالانه، ۴.۱۲ درصد سهم و رتبه هفتم کشور) در استان نسبت به سایر بخش ها می باشد. کمترین میزان ستانده خدمات در سال ۱۳۹۳ به بخش سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی اختصاص یافته است که با ۷۱۷۵ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۳ رتبه هشتم کشوری را دارد.

جدول ۴۱. نسبت مصرف واسطه به ستانده زیربخش‌های گروه خدمات استان در سال ۱۳۹۳

رتبه هر بخش	نرخ تغییرات	۱۳۹۳	۱۳۹۲	عنوان
۴	-۰.۰۱	۰.۲۸	۰.۲۹	عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای
۱	۰	۰.۵۴	۰.۵۴	هتل و رستوران
۳	-۰.۰۱	۰.۲۸	۰.۲۹	حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات
۲	۰.۱۳	۰.۴۹	۰.۳۶	واسطه‌گری‌های مالی
۵	۰	۰.۲۷	۰.۲۷	مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار
۸	-۰.۰۱	۰.۱۸	۰.۲	اداره امور عمومی و خدمات شهری
۹	-۰.۰۴	۰.۱۴	۰.۱۸	آموزش
۷	۰.۰۵	۰.۱۹	۰.۱۴	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۶	-۰.۰۱	۰.۲۵	۰.۲۶	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی
-	۰	۰.۲۷	۰.۲۷	کل بخش خدمات

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

بررسی آمارها در سال ۱۳۹۳ نشانگر بالا بودن این نسبت برای بخش هتل و رستوران با رقمی معادل ۰.۵۴ می‌باشد. این بخش منجر به اشتغال‌زایی غیرمستقیم بالایی می‌شود و با توجه به ظرفیت‌های تاریخی و گردشگری استان می‌تواند از طریق فراهم نمودن شرایط لازم جهت توسعه این صنعت به اشتغال و افزایش درآمد استان کمک شایانی نماید.

۶-۳-۲. بررسی وضعیت زیربخش میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

در سال ۱۳۹۴ تعداد ۳۵ هتل، ۱۶ هتل آپارتمان و ۷۵ مهمانپذیر فعالیت داشته‌اند که تعداد هتل آپارتمان‌ها نسبت به سال ۱۳۹۳ رشد ۲۲ درصدی داشته است. درصد اشغال هتل‌ها ۷۸ درصد، هتل آپارتمان‌ها و مهمان‌پذیرها ۸۰ درصد بوده است که هرکدام نسبت به سال قبل به ترتیب ۱۳، ۱۰ و ۱۰ درصد رشد داشته‌اند.

تعداد تخت‌های هتل‌ها با رشد ۱۰ درصدی به ۴۱۰۰ تخت و هتل آپارتمان‌ها با رشد ۱۲ درصدی به ۶۱۰ تخت افزایش یافته، در حالی که تعداد ۳۲۵۰ تخت مهمانپذیرها بدون افزایش و ثابت باقی مانده است.

جدول ۴۲. تعداد هتل و اقامتگاه‌ها به تفکیک نوع، تعداد تخت، درصد اشغال در استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	تعداد هتل و اقامتگاه‌ها		تعداد تخت		درصد اشغال	
	۱۳۹۴	درصد رشد	۱۳۹۴	درصد رشد	۱۳۹۴	نرخ تغییرات
هتل	۳۵	۰	۴۱۰۰	۱۰	۷۸	۱۳
هتل آپارتمان	۱۶	۲۲	۶۱۰	۱۲	۸۰	۱۰
مهمانپذیر	۷۵	۰	۳۲۵۰	۰	۸۰	۱۰

مأخذ: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان

جدول ۴۳. آثار ملی ثبت شده استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۴

نام آثار ملی ثبت شده	شهرستان
گراند هتل	تبریز
مسجد حاج علی‌النقی	تبریز

مأخذ: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان

ثبت ملی آثار تاریخی و دیگر داشته‌های استان در فهرست آثار ملی به غنی‌تر شدن فرهنگ منطقه و زمینه‌سازی برای صیانت اصولی این داشته‌ها می‌انجامد. گراند هتل تبریز به دلیل شاخص‌های معماری همچون آجرکاری و نمای خاص، یکی از آثاری است که در فهرست آثار ملی ثبت شده است. این هتل که اکنون با نام هتل کوثر به فعالیت خود ادامه می‌دهد، یکی از هتل‌های قدیمی تبریز بوده و از نظر معماری یکی از ساختمان‌های برجسته محسوب می‌شود. مسجد علی‌النقی یا مسجد حاج علی‌النقی هم که به مسجد سنگ تراشان معروف است، با آجرکاری و سبک معماری و سنگ‌تراشی‌های به کار رفته و ستون‌های سنگی کم‌نظیر خود متعلق به دوره قاجار است که یکی از مساجد استثنایی از نظر معماری و نوع تزئینات محسوب می‌شود.

جدول ۴۴. بازدید کنندگان از مراکز گردشگری استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد رشد	سهم از کل (درصد)
تعداد گردشگران داخلی	۵۳۵۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰	۲۷۴	۷۹
تعداد گردشگران خارجی	۱۲۰۰۰۰	۵۴۰۰۰۰	۳۵۰	۲۱
تعداد کل گردشگران	۶۵۵۰۰۰	۲۵۴۰۰۰۰	۲۸۸	۱۰۰

مأخذ: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان

آذربایجان شرقی یکی از قطب‌های اصلی گردشگری کشور به حساب می‌آید که زیبایی‌ها و نقاط گردشگری آن باعث شده مسافران و گردشگران داخلی و خارجی زیادی در ایام مختلف سال و به‌خصوص روزهای تعطیل به این استان سفر کنند. براساس اطلاعات اداره کل گردشگری و میراث فرهنگی استان در سال ۱۳۹۴ تعداد گردشگران داخلی این استان ۲ میلیون نفر بوده است که نسبت به سال قبل ۲۷۴ درصد رشد نشان می‌دهد. از سوی دیگر تعداد گردشگران خارجی استان در همان سال با رشد ۳۵۰ درصدی از ۱۲۰ هزار نفر به ۵۴۰ هزار نفر رسیده است.

در این رابطه می‌توان به ظرفیت‌های ایجاد شده در منطقه آزاد ارس اشاره نمود که با افزایش واحدهای تجاری خود، فراهم نمودن زیرساخت‌های اقامتی و گردشگری و افزایش پارکینگ‌های عمومی در کنار رود ارس، توانست آمار گردشگران سال ۱۳۹۴ را افزایش داده و رتبه نخست را در بین مناطق آزاد کسب کند.

در خصوص افزایش تعداد گردشگران خارجی نیز می‌توان گفت توافق هسته‌ای یا برجام باعث شد صحبت‌های مثبتی در خصوص ایران بیان شده و ترمیم چهره ایران در مقابل تبلیغات منفی اتفاق بیفتد. این باعث شد عده‌ای که خیلی علاقه‌مند به تاریخ و تمدن مشرق زمین هستند و برای دیدن آثار تاریخی معمولاً به کشورهای شرقی سفر می‌کنند، ایران را که دارای قدمت تاریخی و پیشینه بسیار قوی تاریخی و تمدنی هست در برنامه سفر خودشان بگنجانند.

امروزه جذب گردشگران خارجی به رقابتی فزاینده در بین نهادهای درگیر در صنعت گردشگری تبدیل شده است چرا که این صنعت نه تنها در پیشبرد اقتصاد ملی و درآمدهای ارزی نقش دارد بلکه صنعتی پردرآمد و اشتغال‌زا به حساب می‌آید. در کشور ما نیز گردشگری برای استان‌هایی هم‌چون آذربایجان شرقی که

چندین هزار اثر تاریخی، گردشگری و روستاهای هدف گردشگری دارد، می تواند به مهم ترین منبع کسب درآمد و عامل رونق اقتصادی در استان تبدیل شود.

۴.۶. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی در بخش خدمات

با توجه به سهم بالای بخش خدمات در تولید و اشتغال و اهمیت ارزش افزوده این بخش در رشد اقتصادی مهم ترین توصیه های سیاستی در این خصوص عبارتند از:

- توجه ویژه به ارتقای دانش و تخصص نیروی انسانی برای بهبود بهره وری در بخش خدمات؛

- ایجاد انگیزه برای بخش خصوصی جهت صادرات خدمات دارای مزیت نسبی و کسب سهم عمده بازارهای صادراتی کشورهای منطقه.

از سوی دیگر در بخش گردشگری آذربایجان شرقی به لحاظ موقعیت جغرافیایی، خود شاهراه اصلی عبور هزاران گردشگر آسیایی و اروپایی است. این سرزمین از دیرباز مهد مدنیت بوده و دارای سابقه چندین هزار ساله می باشد و به برکت قدمت و غنای فرهنگی خود، صدها اثر تاریخی ارزشمند از دوره های مختلف را در خود جای داده است لذا در راستای توسعه این بخش پیشنهاد می گردد:

- تقویت زیرساخت ها، افزایش امکانات و تاسیسات گردشگری با تاکید بر احیاء و مرمت آثار تاریخی؛

- توسعه صنایع دستی و خدمات و محصولات فرهنگی سنتی منطقه با جهت گیری صادراتی؛

- گسترش موسسات آموزشی جهت اجرای دوره های آموزشی کاربردی، فنی، حرفه ای و عالی در حوزه گردشگری و استفاده از نیروی انسانی کارآمد و متخصص؛

- تامین تسهیلات کافی در راستای تامین تاسیسات گردشگری مورد نیاز جهت سرمایه گذاری بخش خصوصی.

۷. بخش حمل و نقل استان

بررسی آماری ارزش افزوده گروه‌های حمل و نقل، ارائه وضعیت موجود شبکه حمل و نقل استان (ریلی، هوایی و جاده‌ای) و میزان مسافر و بار جابجا شده در آن از جمله موارد بحث شده در این فصل می‌باشند. همچنین سیاست‌های اجرا شده استان و پیشنهادات مرتبط با مشکلات این حوزه در این فصل ارائه شده است.

۷-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت‌گیری‌های استان

اهم سیاست‌ها و جهت‌گیری‌های استان در سه بخش حمل و نقل جاده‌ای، ریلی و هوایی به شرح زیر می‌باشد:

حمل و نقل جاده‌ای:

- تلاش در جهت تأثیرگذاری بخش حمل و نقل بر سایر بخش‌های اقتصادی
- حمایت از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در بهره‌برداری و ساماندهی مجتمع‌های خدماتی- رفاهی بین‌راهی و تیرپارک‌ها، مراکز معاینه فنی پیشرفته و ...
- ارتقای ایمنی و سطح عبور و مرور در جاده‌های استان
- احداث، توسعه، تکمیل و نگهداری تأسیسات زیربنایی (پایانه‌های مرزی، پاسگاه‌های پلیس راه و قرارگاه‌ها و ...)
- احداث و تکمیل راه دسترسی و نصب تابلو راهنمایی مجتمع‌های رفاهی بین راهی و پل عابر پیاده
- فناوری اطلاعات (IT) و سیستم‌های حمل و نقل هوشمند (ITS)
- تبلیغات، روابط عمومی و اطلاع‌رسانی
- بسترسازی و ایجاد زیرساخت‌های مناسب جهت توسعه سیستم‌های حمل و نقل هوشمند به‌ویژه دوربین‌های تخلف سرعت و WIM

حمل و نقل ریلی:

- توسعه شبکه ریلی برای دسترسی حداکثر بار و مسافر و افزایش ظرفیت براساس تقاضا
- رسیدن به سهم بهینه بار و مسافر ریلی در بازار حمل و نقل داخلی و بین‌المللی
- افزایش بهره‌وری برای اقتصادی‌تر کردن هرچه بیشتر حمل و نقل ریلی و رشد پایدار جهت‌گیری‌های استان
- بازاریابی و افزایش ارتباط با مالکان بار بخش خصوصی داخلی در راستای اقتصاد مقاومتی
- بهره‌برداری صددرصدی از ظرفیت کریدورهای درون استان برای افزایش حمل و نقل ریلی

- تشکیل کمیته‌های مختلف ارتقای ایمنی، بازاریابی و مشتری‌مداری در راستای ارائه خدمات با کیفیت
- بسترسازی و ایجاد زیرساخت‌های مناسب جهت توسعه سیستم‌های حمل‌ونقل هوشمند به‌ویژه دوربین‌های تخلّف سرعت و WIM

حمل‌ونقل هوایی:

- با توجه به بحث سند چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴ و جلسات برگزار شده با مقامات استانی و مصوبات آن، پنج پروژه این فرودگاه شامل: ترمینال ۱۴۰۰ متر مربعی، توسعه اپرون، پارکینگ طبقاتی فرودگاه، احداث آشیانه هواپیما و احداث ترمینال بار کارگو به عنوان بخشی از سند تدبیر و توسعه مطرح و تایید شده‌اند که به طور مستمر طی گزارش‌های اعلامی رصد می‌شوند.

۲.۷. بررسی وضعیت تحولات بخش حمل و نقل

جدول ۴۵. تحولات بخش حمل‌ونقل استان در سال ۱۳۹۴

عنوان	توضیحات
حمل‌ونقل جاده‌ای	▪ راه اندازی پایانه بزرگ مسافربری تبریز ▪ طرح نوسازی ناوگان ▪ معاینه مکانیزه فنی به منظور کاهش آلودگی هوا ▪ ITS و سامانه‌های کنترل سرعت ▪ وانت‌بار و تحت ضمانت بارنامه
حمل‌ونقل ریلی	▪ تبدیل شدن ایستگاه سلماس و بناب به ایستگاه باز بین‌المللی ▪ استقرار واحد گمرکی در ایستگاه رازی به عنوان گمرک مرز ورودی ▪ افزایش و تطویل خطوط تخلیه و بارگیری و تجهیز سکوها ▪ بارگیری و تخلیه
حمل‌ونقل هوایی	علیرغم تصویب پنج پروژه‌ی ترمینال ۱۴۰۰ متر مربعی، توسعه اپرون، پارکینگ طبقاتی فرودگاه، احداث آشیانه هواپیما و احداث ترمینال بار کارگو، هزینه‌های احداث آنها از محل سرمایه‌گذاری بخش خصوصی پیش‌بینی شده و هیچ‌گونه بودجه و اعتباری تخصیص داده نشده است.

مأخذ: اداره کل راهداری و حمل‌ونقل جاده‌ای، اداره کل راه‌آهن آذربایجان، اداره کل فرودگاه‌های آذربایجان شرقی

۷-۳. بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل

جدول ۴۶. ارزش افزوده زیربخش‌های گروه حمل‌ونقل استان در سال ۱۳۹۳

رتبه هر بخش	سهم هر بخش (درصد)	درصد رشد	رقم (میلیارد ریال)	عنوان
۴	۰.۵	۰	۱۳۲	حمل‌ونقل ریلی
۱	۹۷	۲۵	۲۵۲۲۶	حمل‌ونقل جاده‌ای
۳	۰.۶	۲۶	۱۵۶	حمل‌ونقل لوله‌ای
۵	۰	-	۰	حمل‌ونقل آبی
۲	۲.۳	۴۲	۶۰۴	حمل‌ونقل هوایی
-	۱۰۰	۲۵	۲۶۱۱۷	کل بخش حمل‌ونقل

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات کارشناسی

ارزش افزوده بخش حمل‌ونقل استان با ۲۵.۲ درصد رشد از ۲۰۸۶۱ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۲ به ۲۶۱۱۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۳ افزایش یافته است. ارزش افزوده حمل‌ونقل استان با ۳.۴۲ درصد سهم، رتبه هشتم کشور را به خود اختصاص داده است. در سال ۱۳۹۳ بیش‌ترین میزان ارزش افزوده حمل‌ونقل استان با حدود ۹۷ درصد سهم به حمل‌ونقل جاده‌ای اختصاص داشته است.

در سال ۱۳۹۴، تعداد ۱۰۳۲۴ هزار مسافر توسط بخش حمل‌ونقل استان جابجا شده است. ۷۰ درصد مسافران جابجا شده به حمل‌ونقل جاده‌ای، ۱۵ درصد به حمل‌ونقل ریلی و ۱۴ درصد به حمل‌ونقل هوایی اختصاص داشته است.

در سال ۱۳۹۴، میزان ۱۵۳۱۰ هزارتن کالا توسط بخش حمل‌ونقل استان جابجا شده است. ۹۳ درصد کالا توسط حمل‌ونقل جاده‌ای و ۷ درصد توسط حمل‌ونقل ریلی جابجا شده است.

جدول ۴۷. سهم هریک از زیربخش‌های حمل‌ونقل از مسافر و بار جابجا شده در سال ۱۳۹۴

عنوان	تعداد مسافر		حجم کالای جابجا شده درون و برون استانی	
	تعداد مسافر (هزار نفر)	سهم (درصد)	وزن کالا (هزار تن)	سهم (درصد)
حمل‌ونقل ریلی	۱۵۹۱	۱۵	۱۰۹۱	۷
حمل‌ونقل جاده‌ای	۷۲۷۴	۷۰	۱۴۲۱۹	۹۳
حمل‌ونقل هوایی	۱۴۵۹	۱۴	-	-
کل بخش حمل‌ونقل	۱۰۳۲۴	۱۰۰	۱۵۳۱۰	۱۰۰

مأخذ: سالنامه آماری استان آذربایجان شرقی سال ۱۳۹۴، محاسبات کارشناسی

جدول ۴۸. نسبت کالا و بار جابجا شده به جمعیت استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد رشد
نسبت کالا و بار جابجا شده به جمعیت استان (هزار تن به‌ازای هر هزار نفر)	۳.۷۶	۳.۹۹	۶.۲

مأخذ: محاسبات کارشناسی

در سال ۱۳۹۴، به‌ازای هر هزار نفر جمعیت استان ۳.۹۹ هزارتن کالا و بار جابجا شده که نسبت به رقم ۳.۷۶ هزار تن سال ۱۳۹۳ حدود ۶.۲ درصد رشد داشته است.

۷-۳-۱. حمل و نقل جاده‌ای

میزان کالای حمل شده درون استانی با ۴۴.۲ درصد رشد از ۳۵۶۳ هزار تن در سال ۱۳۹۳ به ۵۱۳۹ هزارتن در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته است.

تعداد کل مسافر جابجاشده استانی (درون و برون استانی) با کاهش ۸.۲ درصدی از ۷۹۲۶ هزار مسافر در سال ۱۳۹۳ به ۷۲۷۴ هزار مسافر در سال ۱۳۹۴ کاهش یافته است.

هم چنین میزان ترانزیت کالا از طریق حمل و نقل جاده‌ای استان با کاهش ۵.۳ درصدی از ۹۵۹۰ هزار تن در سال ۱۳۹۳ به ۹۰۸۰ هزار تن در سال ۱۳۹۴ تنزل یافته است.

جدول ۴۹. وضعیت حمل و نقل جاده‌ای استان طی سال‌های ۱۳۹۳-۹۴

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد رشد
وزن بار جابجا شده درون استانی (هزار تن)	۳۵۶۳	۵۱۳۹	۴۴.۲
تعداد مسافر جابجا شده درون استانی (هزار نفر)	۴۹۶۶	۴۶۲۸	-۶.۸
تعداد مسافر جابجا شده برون استانی (هزار نفر)	۲۹۵۹	۲۶۴۷	-۱۰.۶
تعداد کل مسافر جابجا شده (هزار نفر)	۷۹۲۶	۷۲۷۴	-۸.۲
وزن بار جابجا شده برون استانی (هزار تن)	۹۵۹۰	۹۰۸۰	-۵.۳

مأخذ: سالنامه آماری استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۴

۷-۳-۲. حمل و نقل ریلی

میزان کالای حمل شده درون استانی توسط حمل و نقل ریلی با کاهش ۷.۶ درصدی از ۹۲۴ هزار تن در سال ۱۳۹۳ به ۸۵۴ هزار تن در سال ۱۳۹۴ تنزل یافته است.

تعداد مسافر جابجا شده از طریق حمل و نقل ریلی استان با کاهش بسیار زیاد ۴۰.۴ درصدی مواجه بوده و از ۲۶۷۱ هزار نفر در سال ۱۳۹۳ به ۱۵۹۱ هزار نفر در سال ۱۳۹۴ کاهش یافته است.

میزان ترانزیت کالا از طریق حمل و نقل ریلی استان در سال ۱۳۹۴ برابر ۲۳۷ هزار تن بوده و نسبت به سال ۱۳۹۳ تغییری نداشته است.

در سال ۱۳۹۴، به ازای هر هزار کیلومتر مربع در استان ۱۰.۲۹ کیلومتر خطوط ریلی اصلی وجود داشته که نسبت به رقم سال ۱۳۹۳ هیچ تغییری نکرده است. هم چنین در سال ۱۳۹۳ به ازای هر صد هزار نفر جمعیت استان، ۱۲.۲۹ کیلومتر خطوط ریلی اصلی وجود داشته که در سال ۱۳۹۴ با توجه به افزایش جمعیت استان به ۱۲.۲۱ کیلومتر کاهش یافته است.

جدول ۵۰. وضعیت حمل و نقل ریلی استان طی سال های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد رشد
وزن خالص بار جابجا شده (هزار تن)	۹۲۴	۸۵۴	-۷.۶
تعداد مسافر جابجا شده (هزار نفر)	۲۶۷۱	۱۵۹۱	-۴۰.۴
وزن بار ترانزیت شده (هزار تن)	۲۳۷	۲۳۷	۰
طول خطوط اصلی (کیلومتر)	۴۶۸	۴۶۸	۰
نسبت خطوط ریلی به مساحت (کیلومتر ریل به ازای هر ۱۰۰۰ کیلومتر مربع مساحت)	۱۰.۲۹	۱۰.۲۹	۰
نسبت خطوط ریلی به جمعیت (کیلومتر ریل به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت)	۱۲.۲۹	۱۲.۲۱	-۰.۶۵

مأخذ: سالنامه آماری استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۴، اداره کل راه آهن آذربایجان، محاسبات کارشناسی

۷-۳-۳. حمل و نقل هوایی

فرودگاه بین المللی شهید مدنی

فرودگاه بین المللی شهید مدنی تبریز در شمال غرب شهرستان تبریز و در ارتفاع ۱۴۹۴ متری از سطح دریا در زمینی به مساحت ۵۲۹ هکتار در سال ۱۳۲۹ با مأموریت ارائه خدمات فرودگاهی، ناوبری و هوانوردی جهت پذیرش پروازهای داخلی و بین المللی به منظور حمل و نقل مسافر و بار طراحی و احداث شده است. این فرودگاه به صورت open sky و ۲۴ ساعته عملیاتی بوده و به دلیل واقع شدن در مرز و کریدورهای هوایی بین المللی در ارائه خدمات ناوبری، رادار و هوانوردی به پروازهای داخلی و بین المللی خصوصاً پروازهای عبوری بین المللی (over fly) که اکثراً از مبدا و کشورهای عضو اتحادیه اروپا به مقصد کشورهای آسیایی جنوب شرقی و آسیای میانه و بالعکس انجام می گردد، نقش بسیار مهمی دارد.

شرکت های فعال در فرودگاه بین المللی شهید مدنی تبریز به شرح زیر می باشند:

- ۱- شرکت هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران (هما)
- ۲- شرکت هواپیمایی ایرتور
- ۳- شرکت هواپیمایی آتا ایر
- ۴- شرکت هواپیمایی آسمان
- ۵- شرکت هواپیمایی آزال
- ۶- شرکت هواپیمایی ترکیش ایر
- ۷- شرکت هواپیمایی ماهان
- ۸- شرکت هواپیمایی قشم ایر
- ۹- شرکت هواپیمایی کاسپین
- ۱۰- شرکت هواپیمایی زاگرس
- ۱۱- شرکت هواپیمایی معراج
- ۱۲- شرکت خدمات هلدینگ آرمان

مسیر پروازهای فرودگاه بین‌المللی شهید مدنی تبریز به شرح زیر می‌باشند:

- پروازهای داخلی (تهران - مشهد - اصفهان - شیراز - اهواز - کیش - بندرعباس - عسلویه - کرمان)
- پروازهای خارجی (استانبول - بغداد)
- پروازهای خارجی سوختگیری
- پروازهای نظامی، آموزشی و عبوری

فرودگاه سهند

این فرودگاه از فرودگاه‌های اقماری اداره کل فرودگاه‌های استان آذربایجان شرقی می‌باشد. این فرودگاه در سال ۱۳۷۳ در زمینی به مساحت ۴۲ هکتار مابین مراغه - بناب در کنار جاده ترانزیت احداث شده و با جابجایی مسافرین توانسته است سهم موثری در توسعه منطقه ایجاد کند. در حال حاضر فرودگاه مجهز به دستگاه ناوبری از نوع NDB-DME (فاصله‌سنج و جهت‌گیری) بوده و این دستگاه‌ها در تمامی طول روز عملیاتی می‌باشند. شایان ذکر است فرودگاه سهند دارای باندی به طول ۳ کیلومتر و عرض ۳۰ متر می‌باشد.

جدول ۵۱. تعداد مسافر جابجاشده هوایی در استان به تفکیک داخلی و بین‌المللی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	تعداد مسافر پروازهای داخلی			تعداد مسافر پروازهای بین‌المللی (با احتساب پروازهای حجاج)		
	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد رشد	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد رشد
ورودی (هزار نفر)	۵۹۵	۶۲۱	۴.۳	۲۲۸	۱۱۰	-۵۱.۷
خروجی (هزار نفر)	۵۸۴	۶۱۴	۵.۲	۱۳۹	۱۱۴	-۱۸.۴
کل (هزار نفر)	۱۱۷۹	۱۲۳۵	۴.۷	۳۶۷	۲۲۴	-۳۹

مأخذ: اداره کل فرودگاه‌های آذربایجان شرقی

تعداد مسافر جابجاشده پروازهای داخلی با افزایش ۴.۷ درصدی مواجه بوده و از ۱۱۷۹ هزار نفر در سال ۱۳۹۳ به ۱۲۳۵ هزار نفر در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته است. هم‌چنین تعداد مسافر پروازهای بین‌المللی با احتساب پروازهای حجاج با کاهش قابل توجه ۳۹ درصدی مواجه بوده و از ۳۶۷ هزار نفر در سال ۱۳۹۳ به ۲۲۴ هزار نفر در سال ۱۳۹۴ رسیده است.

۴-۷. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

حمل‌ونقل جاده‌ای:

- در راستای اجرای مناسب بند ۱۰ سیاست‌های ابلاغی مقام معظم رهبری در خصوص اقتصاد مقاومتی، مبنی بر حمایت همه‌جانبه و هدفمند از صادرات کالا و خدمات، ایجاد بستر مناسب حمل‌ونقل و ترانزیت که مستلزم ایجاد مدیریت واحد در مرزها با نگرش سیستمی می‌باشد، بایستی در دستور کار قرار گیرد؛
- تسهیل نوسازی ناوگان حمل‌ونقل عمومی کالا و کسافر با آسان‌نمون شرایط اعطاء تسهیلات و حمایت از صنایع تولید داخل؛
- ایجاد مدیریت واحد در بخش حمل‌ونقل استان به منظور هماهنگی و بسترسازی ایمنی عبور و مرور؛
- ابلاغ به‌موقع اعتبارات باتوجه به فصل کاری استان؛

حمل و نقل ریلی:

- دو خطه و برقی کردن خط راه آهن تبریز- تهران؛
- سرمایه گذاری در بخش راه آهن حومه ای توسط بخش خصوصی؛
- بهره برداری از خط راه آهن تبریز- میانه؛
- قراردادن درصدی از درآمدهای منابع نفتی برای توسعه صنعت ریلی؛

حمل و نقل هوایی:

باتوجه به سند چشم انداز ایران ۱۴۰۴ و اینکه فرودگاه ها به عنوان بخش مهم زیربنایی تأثیر زیادی در توسعه اقتصادی و منطقه ای کشور داشته و یکی از راه های جذب و انتقال توریست و مسافر می باشد لذا پیشنهاد می شود به موازات اینکه شرکت فرودگاه ها و ناوبری هوایی ایران تهیه زیرساخت ها و لوازم و تجهیزات هوانوردی و کمک ناوبری را انجام می دهد، استان نیز در احداث و تکمیل موارد فوق الذکر و حمایت از بهسازی های صورت گرفته این فرودگاه را یاری نموده و اولویت حمل و نقل ترکیبی و اتصال این فرودگاه را به شبکه حمل و نقل ریلی تسریع نماید.

۸. بخش انرژی استان

بررسی آماری ارزش افزوده بخش‌های انرژی، وضعیت مصرف برق، گاز و سایر حامل‌های انرژی در استان از اهم مطالب این بخش می‌باشد. در پایان فصل نیز پیشنهادهای در ارتباط با این حوزه ارائه شده است.

۸-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان

یکی از مهم‌ترین بخش‌های پیشران اقتصاد ایران، بخش انرژی شامل نفت، گاز، پتروشیمی و فرآورده‌های نفتی است. بخش انرژی اقتصاد ایران علاوه بر آنکه نقش موثری در برطرف کردن محدودیت‌های ارزی و ریالی ایفا می‌کند، از نرخ‌های بالا و سریعی در بازگشت سرمایه برخوردار است. این بخش همچنین پیوندهای گسترده‌ای با صنایع دیگر دارد و البته با برطرف نمودن محدودیت انرژی موجود، بر بهبود عملکرد و افزایش ظرفیت تولید در سایر فعالیت‌های اقتصادی نیز موثر خواهد بود. بدین معنی که با وجود حاکم شدن رکودی عمیق بر فضای اقتصاد کشور و افت شدید تولید بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی، کمبود انرژی مورد نیاز بخش صنعت در فصول مختلف دغدغه جدی سال‌های ۹۳-۱۳۹۲ بوده است. لذا در شرایطی که اقتصاد کشور بخواد از رکود خارج شده و طی سال‌های آتی دوران رونق اقتصادی را تجربه نماید، تنگنای انرژی یکی از محدودیت‌های جدی پیش‌رو خواهد بود. لذا توسعه بخش انرژی کشور علاوه بر آنکه می‌تواند در کوتاه مدت موجب تحرک تولید و صادرات شود، در میان مدت نیز بر توسعه بخش صنعت اثری تعیین کننده خواهد داشت.

۸-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش انرژی

افزایش تولید و پالایش گاز طبیعی از میدان مشترک پارس جنوبی، بهینه‌سازی مصرف انرژی و افزایش صادرات محصولات پتروشیمی در بخش انرژی با هدف کمک به خروج اقتصاد کشور از رکود پیش‌بینی شده است. در این راستا از تحولات بخش انرژی استان می‌توان به جایگزینی گاز طبیعی به جای نفت سفید در گرمایش خانگی و جایگزینی گاز طبیعی با نفت‌گاز در صنایع عمده استان اشاره نمود.

۸-۳. بررسی و تحلیل وضعیت حامل‌های انرژی

براساس برنامه اصلاحی بازار انرژی، بازار فعالیت‌های صرفه‌جویی در انرژی یا بهینه‌سازی مصرف انرژی یکی از بازارهای نوظهور اقتصاد ایران خواهد بود. در این بازار طیف وسیعی از فعالیت‌ها در بخش‌های مختلف صنعت، ساختمان، خدمات،

کشاورزی و انرژی عرضه می شود و متقاضیان بسیاری با هدف کاهش ائتلاف انرژی در بخش های تولیدی و مصرفی خود خواهان دریافت خدمات بهینه سازی مصرف انرژی خواهند بود. سیاست گذاری صحیح در این بازار می تواند علاوه بر اثرگذاری بر فرآیند خروج از رکود، منجر به صرفه جویی مقادیر قابل توجهی انرژی شود.

۸-۳-۱. بررسی وضعیت بخش انرژی

جدول ۵۲. ارزش افزوده نفت خام و توزیع گاز طبیعی استان آذربایجان شرقی

عنوان	۱۳۹۲	۱۳۹۳	درصد تغییرات
نفت خام (به قیمت جاری / میلیارد ریال)	۱۸۲۸۷	۱۸۲۶۵	-۰.۱۲
توزیع گاز طبیعی (به قیمت جاری / میلیارد ریال)	۲۲۹۷۶	۲۱۷۶۴	-۵.۲۵

مأخذ: مرکز آمار ایران

بین رشد و توسعه اقتصادی و مصرف انرژی رابطه تنگاتنگی وجود دارد. یکی از پارامترهای مؤثر در میزان تقاضا و مصرف انرژی، قیمت آن است. بنابراین بررسی روند قیمت انواع مختلف حامل های انرژی از اهمیت خاصی برخوردار می باشد. در سال ۱۳۹۳ قیمت اسمی فرآورده های نفتی و برق نسبت به سال ۱۳۹۲ افزایش داشته است.

بدیهی است با توجه به شاخص قیمت کالاها و حذف اثر افزایش سطح عمومی قیمت ها از قیمت های اسمی و چند نرخ بودن قیمت فرآورده های نفتی در این سال، حداکثر قیمت واقعی تمامی حامل های انرژی به استثنای نفت کوره نسبت به سال ۱۳۹۳ افزایش داشته است.

معمولاً سرانه مصرف انرژی در جوامع پیشرفته و توسعه یافته، به دلیل درآمد سرانه بالا و امکان برخورداری از دستگاه ها و تجهیزات متنوع انرژی بر، بیشتر می باشد. در عین حال در این کشورها افزایش بهره وری طی چند دهه اخیر منجر به تعدیل مصرف انرژی شده است.

سرانه مصرف نهایی انرژی ایران در بخش های کشاورزی، خانگی، عمومی و تجاری، حمل و نقل و صنعت به ترتیب ۳.۱، ۱.۸، ۱.۵ و ۴.۱ برابر متوسط جهانی است. مقایسه سرانه مصرف نهایی انرژی ایران به تفکیک حامل های انرژی با مقیاس جهانی نشان می دهد که سرانه مصرف نهایی گاز طبیعی ۵.۶ و نفت خام و

فرآورده‌های نفتی ۱.۶ برابر متوسط مصرف سرانه جهانی می‌باشد. این امر از بهره‌وری پایین در بهره‌برداری مصرف بالای انرژی و همچنین استفاده از کالاهای و خدمات انرژی بر ناشی می‌شود. در استان آذربایجان شرقی نیز سرانه مصرف انرژی نسبت به سال ۱۳۹۳ کاهش داشته است که عمده علت آن صرفه جویی و رکود اقتصادی حاکم می‌باشد.

جدول ۵۳. وضعیت شاخص‌های انرژی در استان آذربایجان شرقی

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد تغییرات
مصرف انرژی (هزارمگا وات ساعت)	۲۹۰۶	۲۹۸۴	۲.۶۶
سرانه مصرف انرژی کل مشترکین (کیلو وات ساعت)	۳۸۵۷	۳۸۳۰	-۰.۷
شدت مصرف انرژی ^۹ (بشکه معادل نفت خام به میلیون ریال)	۰.۴۴	-	-
بهره‌وری انرژی ^{۱۰} (عکس شدت مصرف انرژی)	۲.۲۷	-	-

مأخذ: مرکز آمار ایران، شرکت پخش فرآورده‌های نفت، برق منطقه‌ای آذربایجان شرقی

توضیح: در جدول فوق، مصرف انرژی و سرانه مصرف انرژی فقط به انرژی برق اختصاص دارد.

توضیح: شدت مصرف انرژی و بهره‌وری انرژی براساس محاسبات کارشناسی درج شده است.

عوامل بسیاری در تعیین شدت انرژی یک کشور مؤثر می‌باشد. سطح استانداردهای زندگی، عوامل آب و هوایی، ساختار اقتصادی و صنعتی، بهینه‌سازی ساختمان‌ها و تجهیزات، ترکیب سوخت‌های مورد استفاده در بخش حمل و نقل و حتی مسافت بین مکان‌های جغرافیایی، شیوه‌های حمل و نقل، تکنولوژی بکار

۹. شدت انرژی شاخصی برای تعیین کارایی انرژی در سطح اقتصاد ملی هر کشور است که از تقسیم مصرف نهایی انرژی (با عرضه انرژی اولیه) بر تولید ناخالص داخلی محاسبه می‌گردد. این شاخص نشان می‌دهد که برای تولید مقدار معینی از کالاهای و خدمات (برحسب واحد پول) چه مقدار انرژی به کار رفته است.

۱۰. شاخص بهره‌وری انرژی از تقسیم ارزش تولیدات به مقدار انرژی مصرفی به‌دست می‌آید (عکس شدت مصرف نهایی انرژی). برای محاسبه بهره‌وری انرژی در سطح ملی می‌توان تولید ناخالص داخلی را بر مقدار مصرف نهایی انرژی تقسیم نمود.

رفته در خودروها و وسایل نقلیه، ظرفیت حمل و نقل عمومی، اقدامات صورت گرفته در امر بهینه‌سازی مصرف انرژی، حوادث طبیعی و قیمت‌ها یا یارانه‌های انرژی برخی از عوامل تأثیرگذار در شدت انرژی می‌باشند.

با مقایسه این شاخص در سال‌های مختلف و میان کشورهای مختلف می‌توان روند استفاده از منابع انرژی در فرآیند تولید ملی کشورها را ارزیابی نمود. شدت انرژی ایران بر مبنای عرضه انرژی اولیه و مصرف نهایی انرژی، براساس اطلاعات داخلی مندرج در ترازنامه انرژی نشان می‌دهد که این شاخص‌ها در طول یک دهه گذشته با نوساناتی همراه بوده است. این شاخص‌ها در سال ۱۳۸۲ به حداقل میزان خود طی ده سال اخیر رسیده، سپس تا سال ۱۳۸۸ روندی افزایشی داشته‌اند. اما طی سال‌های ۹۰-۱۳۸۹ این شاخص‌ها روند نزولی و از سال ۱۳۹۱ روند صعودی یافته است. در سال ۱۳۹۳ شدت انرژی بر مبنای عرضه انرژی اولیه و مصرف نهایی انرژی به ترتیب ۰.۸۹ و ۰.۵۷ بشکه معادل نفت خام به میلیون ریال بوده است که نسبت به سال گذشته به ترتیب ۴.۸ و ۲.۱ درصد افزایش یافته است.

شاخص بهره‌وری انرژی نیز مانند بهره‌وری نیروی کار و سرمایه، میزان خروجی کالاها و خدمات تولیدی را در مقایسه با ورودی‌ها اندازه‌گیری می‌نماید. با استفاده از این شاخص می‌توان اهداف و سیاست‌های عمومی تقاضا و بهره‌وری انرژی و همچنین رابطه بین تقاضای انرژی و رشد اقتصادی را تحلیل نمود. بهبود شاخص بهره‌وری انرژی می‌تواند از طریق کاهش ورودی‌های انرژی مورد نیاز جهت تولید مقدار مشخصی از خدمات انرژی و یا از طریق افزایش مقدار یا کیفیت فعالیت‌های خروجی اقتصادی صورت پذیرد.

در دهه اخیر شاخص بهره‌وری انرژی در کشور از تغییرات قابل ملاحظه‌ای برخوردار نبوده است. بهره‌وری انرژی رابطه مستقیمی با بهای انرژی دارد، به طوری که با افزایش بهای حامل‌های انرژی، بهره‌وری انرژی نیز افزایش می‌یابد.

۸-۳-۲. فرآورده‌های نفتی

جدول ۵۴. مصرف فرآورده‌های نفتی در استان آذربایجان شرقی

عنوان	بخش	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد تغییرات
مصرف نفت سفید (هزار مترمکعب)	خانگی	۸۳	۹۹	۲۰
	صنعت	۰.۰۱۲	۰.۰۳۶	۲۰۰
	کشاورزی	۰.۰۲۱	۰.۰۰۹	-۵۷
مصرف بنزین (هزار مترمکعب)	-	۹۴۳	۹۵۰	۰.۴۳
مصرف نفت کوره (هزار مترمکعب)	خانگی	۰	۰	-
	صنعت	۱۲۸۴	۵۷۹	-۵۵
	کشاورزی	۰	۰	-
مصرف فرآورده نفتی (هزار مترمکعب)		۲۸۸۵	۲۸۰۱	-۳
سرنانه مصرف فرآورده نفتی (لیتر)		۷۷۵	۷۱۶	-۸

مأخذ: شرکت بخش فرآورده‌های نفتی آذربایجان شرقی

در سال ۱۳۹۴، کل مصرف فرآورده‌های نفتی استان ۲۸۰۱ هزار مترمکعب بوده است که بیشترین سهم آن با ۵۷۹ هزار مترمکعب به نفت کوره اختصاص داشته است. میزان مصرف نفت کوره در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال قبل ۵۵ درصد کاهش داشته است که تبدیل صناعی که نفت کوره مصرف می‌کردند به سیستم گازسوز و کاهش ظرفیت تولید صنایع بزرگ استان از اصلی‌ترین علت این کاهش بوده است. همچنین در سال ۱۳۹۴، مصرف بنزین نسبت به سال ۱۳۹۳ با هفت هزار مترمکعب افزایش به ۹۵۰ هزار مترمکعب رسید.

۸-۳-۳. گاز طبیعی

جدول ۵۵. وضعیت مصرف گاز طبیعی در استان آذربایجان شرقی

عنوان	بخش	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد تغییرات
مصرف گاز طبیعی (میلیون مترمکعب)	خانگی	۲۸۷۶	۳۳۶۲	۱۷
	صنعت	۲۴۳۷	۳۴۴۹	۴۲
	کشاورزی	۷۴	۸۹	۲۰
	عمومی	۱۰۲۵	۱۱۴۴	۱۲
	جمع کل	۶۴۱۱	۸۰۴۴	۲۵
تعداد مشترکین		۱۳۰۲۹۴۴	۱۳۷۵۰۴۹	۶
سرانه مصرف گاز (مترمکعب)		۴۹۲۰	۵۸۵۰	۱۹

مأخذ: شرکت گاز استان آذربایجان شرقی

تا سال ۱۳۹۴، به کل شهرها و ۱۴۸۲ آبادی استان گازرسانی شده است. تعداد انشعابات گاز استان در بخش‌های مختلف خانگی، کشاورزی، صنعتی و عمومی برابر ۱۳۷۵۰۴۹ انشعاب بوده که بخش خانگی بیشترین سهم انشعاب را به خود اختصاص داده است.

در سال ۱۳۹۴، مصرف گاز طبیعی استان ۸۰۴۴ میلیون مترمکعب بوده که نسبت به سال قبل روند افزایشی داشته است. در بین شهرستان‌های استان بیشترین مصرف گاز طبیعی با ۳۸۱۲ میلیون مترمکعب به شهرستان تبریز (۴۷.۳۹ درصد مصرف گاز طبیعی استان) اختصاص داشته است.

۸-۳-۴. برق

سرانه مصرف برق بخش صنعت به دلیل رکود اقتصادی، تعطیلی بخشی از واحدهای صنعتی استان و عدم استفاده از ظرفیت حداکثری واحدهای تولیدی در سال ۱۳۹۴ به میزان ۱۵.۷ درصد کاهش یافته است.

جدول ۵۶. وضعیت برق در استان آذربایجان شرقی

عنوان	بخش	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد تغییرات
ظرفیت اسمی ^{۱۲} نیروگاه‌ها (هزار کیلو وات)	وزارت نیرو	۱۵۶۷	۱۵۵۲	-۰.۹۵
	بخش خصوصی	۰	۶	-
تولید ناویژه ^{۱۳} برق انواع نیروگاه‌ها (میلیون کیلو وات)				
فروش برق (مگاوات ساعت)	خانگی	۸۶۷۳۹۹	۹۴۲۲۳۷	۸.۶۳
	صنعت	۸۵۳۰۸۷	۸۰۰۴۷۱	-۶
	کشاورزی	۷۲۴۷۲۴	۷۴۶۵۱۵	۳
تعداد مشترکین	خانگی	۶۰۴۳۱۲	۶۲۱۵۷۳	۲.۸۵
	صنعت	۴۸۰۳	۵۳۴۸	۱۱.۳
	کشاورزی	۱۴۸۹۳	۱۵۵۸۵	۴.۶
سرايه مصرف برق (کیلووات ساعت)	خانگی	۱۴۳۵	۱۵۱۶	۵.۶
	صنعت	۱۷۷۶۱۵	۱۴۹۶۷۶	-۱۵.۷
	کشاورزی	۴۸۶۴۲	۴۷۸۹۹	-۱.۵
متوسط قیمت یک کیلووات ساعت (ریال)		۵۵۱	۶۷۵	۲۲.۵

مأخذ: شرکت برق منطقه‌ای استان آذربایجان شرقی، امور برق استان آذربایجان شرقی
توضیح: از سال ۱۳۹۴ نیروگاه گازی پتروشیمی تبریز جزو آمار محاسبه نمی‌شود.

۱۱. لازم به ذکر است که در محاسبات جدول فوق، قیمت برق به طور متوسط ذکر شده و قیمت این حامل در بخش‌ها و مناطق مختلف و در پله‌های مختلف مصرف خانگی متفاوت است.

۱۲. بیشترین خروجی مورد انتظار یک مولد برق در شرایط طراحی است که توسط سازنده بر روی پلاک مشخصات آن برای شرایط معینی برحسب اسب بخار یا مگاوات نوشته شده است. در ماشین‌های کوچک قدرت اسمی برحسب کیلووات مشخص می‌گردد.

۱۳. عبارت از مقدار انرژی برق تولیدشده توسط یک مولد برق یا یک نیروگاه در طی یک دوره زمانی معین است که بر روی پایانه‌های خروجی مولدهای اصلی یا کمکی، اندازه‌گیری و برحسب کیلووات ساعت یا مگاوات ساعت بیان می‌شود.

۸-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

با توجه به اینکه انرژی به عنوان یکی از عوامل مهم در فرآیند تولید مطرح می‌باشد، لذا اتخاذ سیاست‌های مناسب در بخش مصرف انرژی به گونه‌ای که موجب تسریع در روند توسعه و پیشرفت اقتصاد کشور و استان گردد، از اهمیت خاصی برخوردار است. بنابراین با توجه به یافته‌های حاصل، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شوند:

- صنعت کشور تاکنون از مزیت انرژی ارزان برخوردار بوده است. اگر این مزیت از صنعت گرفته شود، قدرت رقابتی آن از دست خواهد رفت و در صورت تداوم فعالیت آن، افزایش قیمت محصولات صنعتی در حدی خواهد بود که ساختار تقاضای داخلی قابلیت جذب این محصولات را نخواهد داشت و رکود و بیکاری (کاهش تولید) پیامد طبیعی آن خواهد بود. در اجرای اصلاح نظام قیمت‌گذاری بخش انرژی در کشور، قیمت بخشی از انرژی که در بخش‌های تولیدی مورد استفاده قرار می‌گیرد و به عنوان تقاضای واسطه‌ای انرژی مطرح است، به تدریج و طی زمان‌بندی مشخص و در محدوده معینی افزایش یابد. شاهد این موضوع، افزایش بی‌رویه قیمت انرژی طی سال‌های ۹۳-۱۳۹۲ می‌باشد که منجر به کاهش تولید و تعطیلی اکثر بنگاه‌های اقتصادی گردید. در صورتی که با اجرای صحیح قانون هدفمندی یارانه‌ها و اعطای ۳۰ درصد از منابع حاصل از افزایش قیمت حامل‌های انرژی به بخش صنعت، می‌توان جبران افزایش قیمت انرژی را برای تولیدکنندگان انجام داد.

- ایران به خصوص منطقه شمالغرب به لحاظ جغرافیایی در موقعیت بسیار حساسی قرار دارد. همسایگی با کشورهای آسیای میانه و ایستادن در مرزهای شرقی اروپا موجب شده تا کشور در موقعیتی مناسب برای صادرات حجم عظیمی از برق و گاز طبیعی به کشورهای اروپایی و آسیایی قرار بگیرد. در واقع ایران با داشتن موقعیتی استراتژیک و ذخایر بسیار بالای گاز طبیعی و نفت تاکنون باید به یکی از مهم‌ترین و کلیدی‌ترین صادرکنندگان جهان تبدیل شده بود. پس می‌توان با مصرف بهینه انرژی و گسترش روابط با کشورهای همسایه میزان صادرات آن را افزایش داد.

- دولت می‌تواند در کوتاه‌مدت با اقدامات مناسب جامعه را به سمت صرفه‌جویی انرژی تشویق نماید. هم‌چنین در میان مدت و بلندمدت می‌تواند ضمن بهبود کیفیت و افزایش راندمان انرژی وسایل مصرف کننده (اعم از موتورهای سوخت و نیروگاه‌ها و غیره)، از طریق جایگزینی انرژی پاک (بادی و خورشیدی) از آلودگی هوا جلوگیری کرده و هزینه‌های خانوار را جهت تامین سوخت کاهش داد. برای مصرف بهینه باید برنامه‌های فرهنگی مصرف بهینه انرژی توسعه یابد.

۹. سرمایه‌گذاری خارجی استان

ضرورت سرمایه‌گذاری خارجی و ارائه راهکارهایی در ارتباط با این موضوع، مزیت‌های استان در ارتباط با جذب سرمایه‌گذاری خارجی، عملکرد مرکز خدمات سرمایه‌گذاری خارجی آذربایجان شرقی و راهبردهای اجرایی استان از جمله مطالب این فصل می‌باشند.

۹-۱. سیاست‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری خارجی و جهت‌گیری‌های استان

تأثیر سرمایه‌گذاری و نقش کلیدی آن در اقتصاد همواره یکی از مهم‌ترین موضوعات مورد بحث محافل اقتصادی بوده است به گونه‌ای که از آن به عنوان عامل اساسی در اقتصاد کشورها یاد شده و به عنوان موتور رشد و توسعه اقتصادی قلمداد می‌شود. بهره‌گیری از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، دستاوردهایی همچون تأمین مالی پروژه‌ها، انتقال تکنولوژی، ارتقاء سطح فناوری و کیفیت عرضه کالا و خدمات، توسعه مهارت و مدیریت، افزایش بهره‌وری و اشتغال، توسعه صادرات و بهبود سطح رفاه عمومی جامعه را به همراه دارد. بنابراین تلاش برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی و حفظ سرمایه‌گذاران داخلی از عوامل موثر جهت رشد و توسعه اقتصادی استان و به تبع آن کشور می‌باشد.

توجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های استان در عرصه‌های مختلف اقتصادی از جمله وجود ذخایر معدنی منحصر به فرد در استان از جمله نفیلین سینیست سراب، مس سونگون ورزقان، سنگ تزیینی، کائولن (بزرگترین معدن خاورمیانه)، تمرکز صنایع سنگین و تولیدکننده ماشین‌آلات و تجهیزات، تولیدکننده صنایع دارویی، غذایی، نساجی، چرم، کفش و ... وجود صنایع بالادست از جمله مجتمع پتروشیمی تبریز، پالایشگاه تبریز و صنایع متعدد تولید فولاد، تولیدات کشاورزی، باغی و دامی در سطح وسیع از یک سو و تلاش فعالان اقتصادی این خطه در عرصه‌های مختلف اقتصادی برای اعتلای اقتصاد استان و به تبع آن اقتصاد منطقه و کشور از سوی دیگر، تبیین‌کننده جهت‌گیری‌های استان آذربایجان شرقی به منظور جذب سرمایه‌گذاران خارجی با اتخاذ راهبردها و سیاست‌های اجرایی ذیل می‌باشد:

▪ راهبردها:

۱. طراحی و تصویب ابزارها و مشوق‌های هدفمند سرمایه‌گذاری خارجی؛
۲. توسعه روابط اقتصادی خارجی با کشورهای هدف؛
۳. تبلیغات و اطلاع‌رسانی قابلیت‌ها و پتانسیل‌های اقتصادی استان به سرمایه‌گذاران خارجی و ایرانیان مقیم خارج از کشور.

▪ سیاست‌های اجرایی و راهکارها:

۱. ایجاد و توسعه زیرساخت‌های آب و انرژی جهت استقرار صنایع در شرکت‌ها و نواحی صنعتی به ویژه در مناطقی که با محدودیت‌های اراضی یا محیط‌زیستی مواجه هستند؛
۲. تعریف و تهیه فرصت‌های سرمایه‌گذاری با توجه به موقعیت جغرافیایی، ظرفیت‌ها و با لحاظ نمودن محدودیت‌های موجود با همکاری دستگاه‌های متولی (تبیین مدل‌های اولویت‌بندی سرمایه‌گذاری در استان)؛
۳. ارتقای همکاری‌های مشترک مرکز خدمات سرمایه‌گذاری و پارک علم و فناوری در تهیه، تبلیغات و بازاریابی طرح‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری در حوزه‌ی "های‌تک"؛
۴. تجهیز و راه‌اندازی صنایع معدنی و استفاده هر چه بهتر از قابلیت‌های معدنی، خصوصاً در کانون‌ها و محورهای توسعه صنعتی استان با استفاده از توان فنی و مالی سرمایه‌گذاران خارجی؛
۵. توسعه زیربنای نرم‌افزاری شامل اطلاع‌رسانی، امکانات تبلیغاتی، ارتباطی و بازاریابی فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان در کشورهای هدف از طریق شناسایی و برقراری ارتباط با شرکت‌های سرمایه‌فرست، بازرگانان و شرکت‌های تجاری در این کشورها؛
۶. حضور در نشست‌ها و همایش‌های بین‌المللی و برون‌مرزی جهت معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان در کشورهای هدف؛
۷. شناسایی تشکلهای اقتصادی خارجی، سازمان‌دهی، تسهیل و زمینه‌سازی برای اعزام/پذیرش هیئت‌های سرمایه‌گذاری خارجی با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط؛
۸. تشکیل گروه‌های مذاکره متناسب با بخش‌های اقتصادی (مطالعه و طراحی طرح سامان‌دهی ملاقات‌ها و سفرهای هیأت‌های تجاری) برای برنامه‌ریزی و انجام اقدامات لازم در جهت شناسایی ایرانیان مقیم خارج و سرمایه‌گذاران خارجی و دعوت آن‌ها در مقاطع زمانی خاص برای بازدید از توانمندی‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان و هم‌چنین تبادل اطلاعات اقتصادی و پروژه‌های سرمایه‌گذاری؛
۹. مشارکت فعال اقتصادی در همکاری‌های منطقه‌ای و خارجی جهت تبادل اطلاعات اقتصادی استان؛

۱۰. ایجاد نظام شناسایی دقیق با استفاده از توان نمایندگی های ج.ا.ا در خارج از کشور و شرکت های خارجی فعال در ایران به منظور جذب سرمایه گذاران خارجی با دانش فنی بالا و های تک.

۹-۲. بررسی وضعیت تحولات سرمایه گذاری خارجی

عوامل متعددی را می توان به عنوان دلایل موفقیت و یا عدم موفقیت در جذب سرمایه گذاری برشمرد. اما آن چه مسلم است به غیر از عوامل اقتصادی عوامل غیراقتصادی دیگری نیز وجود دارند که می توان تأثیر آن ها در جذب سرمایه گذاری را مورد توجه قرار داد. از جمله این موارد می توان به مزیت های استان در حوزه های مختلف از جمله (۱) وجود سامانه پنجره واحد ارائه خدمات سرمایه گذاری؛ (۲) وجود منطقه آزاد تجاری و صنعتی ارس و ۴ منطقه ویژه اقتصادی در مناطق مختلف استان؛ (۳) وجود معادن غنی فلزی و غیرفلزی در استان؛ (۴) وجود شهرک ها و نواحی صنعتی متعدد در نقاط مختلف استان؛ (۵) دسترسی به بازار کشورهای CIS؛ (۶) قطب تجاری و اقتصادی شمال غرب کشور؛ (۷) وجود بخش خصوصی فعال و سابقه طولانی تجارت و صنعت در استان؛ در کنار سایر اقدامات این استان در حوزه سرمایه گذاری از جمله تهیه و تدوین کتاب فرصت های سرمایه گذاری استان شامل ۱۷۸ فرصت سرمایه گذاری، بازاریابی و ارسال تعداد ۲۲۷۷ ایمیل به سرمایه گذاران خارجی و ایرانیان مقیم خارج از کشور، استعدیابی اراضی برای طرح های بزرگ سرمایه گذاری، پذیرش تعداد ۲۵ هیئت سرمایه گذاری از کشورهای آذربایجان، آلمان، چین، ترکیه، اسلواکی، ایتالیا، ژاپن، روسیه، برزیل و ... و ارائه توانمندی ها و فرصت های سرمایه گذاری استان به ایشان، اعزام تعداد ۴ هیئت اقتصادی و سرمایه گذاری از استان به کشورهای آلمان، لهستان و جمهوری آذربایجان و ارائه توانمندی ها و فرصت های سرمایه گذاری استان در این همایش ها، طراحی و راه اندازی سامانه پنجره واحد سرمایه گذاری، اقدام در خصوص راه اندازی پنجره خدمات شهری، لکه یابی سرمایه گذاری، تهیه بروشورهای توانمندی ها و مشوق های سرمایه گذاری در ایران و استان اشاره نمود که مجموع فعالیت های فوق باعث قرار گرفتن این استان در رده های نخست موضوعات سرمایه گذاری طی چند سال اخیر بوده است.

مهم ترین ویژگی منطقه شمال غرب ایران، همجواری آن با کشورهای CIS از طریق مرز مشترک استان آذربایجان شرقی با جمهوری های آذربایجان، نخجوان و ارمنستان می باشد. با توجه به موقعیت جغرافیایی آذربایجان شرقی در منطقه شمال غرب کشور و پیشینه تاریخی این منطقه در زمینه تجارت و بازرگانی با کشورهای همجوار و موقعیت ممتاز منطقه آزاد تجاری — صنعتی ارس به دلیل

قرار گرفتن در کانون راه های ارتباطی و مواصلاتی منطقه و قرار گرفتن آن در گستره جغرافیایی کریدورهای ارتباطی شمال - جنوب و شرق - غرب؛ این منطقه می تواند به عنوان پل ارتباطی و حلقه اتصال اقتصاد داخل با محیط پیرامونی و نیز حلقه اتصال و کانون رقابت و شکوفایی اقتصادهای پیرامونی و به تبع آن اقتصاد داخلی، ایفای نقش نماید. در واقع، این منطقه می تواند کانون تلاقی و رقابت بین اقتصادهای غرب - شرق و شمال - جنوب باشد. این ویژگی و همجواری منطقه شمال غرب و استان آذربایجان شرقی با کشورهای همجوار در صورت استفاده منطقی و جغرافیایی می تواند مزیت ویژه ای برای استان، منطقه شمال غرب و جمهوری اسلامی ایران فراهم آورده و فرصت های زیادی را در زمینه های تجارت و بازرگانی و حمل و نقل و رونق فعالیت های اقتصادی ایجاد نماید چرا که این منطقه یکی از دروازه های مهم حیات اقتصادی ایران به شمار می رود. به عبارتی، این موقعیت حساس نشان دهنده ظرفیت های بالای استان و به تبع آن جمهوری اسلامی ایران برای ایفای نقش های تاثیرگذار اقتصادی در کشورهای همجوار است.

۹-۳. بررسی و تحلیل عملکرد سرمایه گذاری خارجی

جدول ۵۷. وضعیت سرمایه گذاری خارجی در استان آذربایجان شرقی

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد تغییرات
ارزش پروژه های مصوب (میلیون دلار)	۲۵	۲۱۲۲	۸۳۸۸
ارزش پروژه های وارده (میلیون دلار)	۸۰	۵۸	-۳۸
تعداد پروژه های سرمایه گذاری مصوب	۴	۴	۰
تعداد پروژه های سرمایه گذاری وارده	۶	۱۰	۶۷
ترکیب سرمایه گذاری خارجی انجام شده به لحاظ بخشی	صنعت و حوزه عمران شهری	صنعت و معدن، عمران شهری و گردشگری	-
ترکیب سرمایه گذاری خارجی انجام شده به لحاظ تابعیتی	ترکیه، ایرانی مقیم امارات متحده عربی	ترکیه، چین، روسیه و ایرانی مقیم آمریکا	-

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه گذاری استان آذربایجان شرقی

۹-۴. فعالیت‌های مرکز خدمات سرمایه‌گذاری خارجی

▪ تهیه و تدوین توانمندی‌ها، پتانسیل‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری آذربایجان شرقی:

تعداد ۱۷۸ طرح مطالعه شده در مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان به شرح زیر به سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران ارسال شده است:

زیربنایی ۱۶ طرح، صنعت و معدن ۹۵ طرح، دانش بنیان ۱۵ طرح، کشاورزی و صنایع تبدیلی ۱۴ طرح، گردشگری و خدمات ۲۲ طرح، عمران شهری ۱۶ طرح.

▪ ایجاد بستر مناسب برای ارتباط با سرمایه‌گذاران خارجی:

۱. بارگذاری کتاب فرصت‌های سرمایه‌گذاری در وب‌سایت مرکز خدمات سرمایه‌گذاری
۲. بارگذاری مشوق‌های سرمایه‌گذاری در قالب برشور و ... در سایت مرکز خدمات سرمایه‌گذاری
۳. مکاتبه با نمایندگی وزارت امور خارجه در تبریز به منظور ارتباط مرکز خدمات سرمایه‌گذاری با رایزن‌های بازرگانی سایر کشورها در ایران

▪ اطلاع‌رسانی و بازاریابی برای طرح‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری:

اهم اقدامات صورت گرفته برای معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان به شرح زیر می‌باشد:

۱. ارسال توانمندی‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان به سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران
۲. مشارکت در برگزاری نشست معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان برای شرکت‌های سرمایه‌گذاری در نهاد ریاست جمهوری در اردیبهشت ماه ۱۳۹۴
۳. شرکت در هفتمین نمایشگاه بین‌المللی فرصت‌های سرمایه‌گذاری کشور در جزیره کیش در آبان ماه ۱۳۹۴؛ سفر هیئتی از فعالان بخش خصوصی استان به همراه نایب رئیس مرکز خدمات سرمایه‌گذاری به عنوان سرپرست گروه با هدف توسعه همکاری‌های اقتصادی، تولیدی و بازرگانی به جمهوری‌های تاتارستان، اودمورتیا و ماری‌ال در آذر ماه سال ۱۳۹۴

۴. شرکت در همایش معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری ایران و کشور بلغارستان و اعلام آمادگی و تمایل شرکت‌های خارجی در حوزه‌ی انرژی‌های نو برای احداث نیروگاه خورشیدی در استان در اسفند ماه ۱۳۹۴
- هم‌چنین اطلاع‌رسانی و بازاریابی برای طرح‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی به شرح زیر می‌باشد:
۱. اطلاع‌رسانی طرح‌های سرمایه‌گذاری استان به ۲۰۰ سرمایه‌گذار و شرکت سرمایه‌گذار خارجی هیئت‌های پذیرش شده در استان؛
 ۲. اطلاع‌رسانی طرح‌های سرمایه‌گذاری و مشوق‌های سرمایه‌گذاری به ۳۵۰ سرمایه‌گذار خارجی؛
 ۳. اطلاع‌رسانی طرح‌های سرمایه‌گذاری استان به ۱۰۰ ایرانی مقیم خارج از کشور.

▪ اعزام و پذیرش هیئت‌های سرمایه‌گذاری:

جدول ۵۸. وضعیت هیئت‌های اعزام و پذیرش شده در استان آذربایجان شرقی

عنوان	تعداد	کشور
هیئت‌های اقتصادی پذیرش شده	۲۴	اتریش، لهستان، چک، هندوستان، ترکیه، مکزیک، سوئد، اکراین و ...
هیئت‌های اقتصادی اعزام شده	۱	جمهوری خودمختار تاتارستان فدراسیون روسیه

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی

▪ نیروگاه‌های در دست اقدام:

جدول ۵۹. وضعیت نیروگاه‌های در دست اقدام استان آذربایجان شرقی

عنوان	تعداد	توان نیروگاه
نیروگاه‌های سیکل ترکیبی	۳	۲۶۴۰ مگاوات
نیروگاه‌های بادی	۴	۸۳۵ مگاوات

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی

▪ جلسات برگزار شده برای حل مشکلات سرمایه گذاران:

جدول ۶۰: گزارش عملکرد جلسات برگزار شده برای حل مشکلات سرمایه گذاران

وضعیت	اقدامات
۴۵ جلسه	تعداد جلسات برگزار شده
۵۰ موضوع	تعداد شکایات رسیدگی شده
۳۹ موضوع حل شده است	از تعداد ۴۵ موضوع طرح شده در جلسات مرکز
۱۶۴ مصوبه	تعداد مصوبات
۱۳۶ مصوبه از مصوبات جلسات مرکز	تعداد مصوبات اجرا شده منجر به نتیجه مطلوب

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه گذاری استان آذربایجان شرقی

▪ پنجره واحد سرمایه گذاری:

جدول ۶۱: گزارش عملکرد دستگاهها در سامانه پنجره واحد سرمایه گذاری

تعداد کل استعلامهای تکمیل شده	تعداد کل استعلامهای انجام یافته	کل پروندههای صدور مجوز شده و مختومه	درخواستها	اقدامات
۱۲۱	۱۳۹	۱	۲	امور زیربنایی و زیروساختها
۳۵۱	۳۹۳	۱۵	۲۲	خدمات و بازرگانی
۱	۳	۵۴۳	۷۵۴	صنعت، معدن و تجارت
۲	۲	۰	۰	عمران و توسعه شهری
۵۱۴	۵۹۰	۵۶۱	۵۹۷	کشاورزی و صنایع تبدیلی
۲	۲	۵	۶	میراث فرهنگی و گردشگری
۹۹۱	۱۱۲۹	۱۱۲۵	۱۳۸۱	جمع کل

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه گذاری استان آذربایجان شرقی

۹-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

رشد اقتصادی مستلزم سرمایه‌گذاری است. اگر در جامعه‌ای سرمایه‌گذاری در حد و اندازه لازم صورت نگیرد، رشد اقتصادی کند یا متوقف خواهد شد. نتیجه این امر کاهش سطح رفاه عمومی جامعه است. انجام سرمایه‌گذاری و موفقیت در این امر شرایط خاص خود را می‌طلبد و باید محیط مناسب و امنیت لازم برای آن از سوی دولت مردان فراهم شده باشد. به نظر می‌رسد انجام برخی از اصلاحات بتواند دولت را در پیش‌برد اهداف اقتصادی یاری رسانده و انجام سرمایه‌گذاری را تسهیل نماید.

۱. به منظور تحقق جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و رسیدن به اهداف مورد نظر برای توسعه اقتصادی کشور، به نظر می‌رسد باید اصلاحات نهادی در اقتصاد ایران با اولویت اصلاحات برای بهبود شاخص‌های فضای کسب و کار از جمله کاستن از بورکراسی‌های اداری صورت گیرد.

۲. تعریف نقشه جامع سرمایه‌گذاری در کشور به تفکیک بازار داخلی و خارجی، به عنوان استراتژیک‌ترین کشور منطقه با تعریف نقش خاص به هر یک از استان‌ها با توجه به موقعیت آن استان.

۳. در راستای حمایت از پروژه‌های دانش‌بنیان، پیشنهاد می‌گردد به استان اختیاراتی داده شود تا سازوکار لازم را نسبت به واگذاری امکانات و تسهیلات زیرساختی (مانند زمین، آب، برق، گاز، سوله، آزمایشگاه و ...) تعریف نماید به طوری که این امکانات به طور رایگان و با مالکیت منطقه ویژه علم و فن آوری به عنوان سهام‌داری از آن شرکت در اختیار آن شرکت‌ها قرار گیرد و امکان خرید سهام متعلق به منطقه ویژه علم و فن آوری در زمان درخواست شرکت به قیمت روز وجود داشته باشد.

۴. با توجه به پتانسیل بسیار بالای این استان در بخش معدن و توجه ویژه به این بخش در استان، ضروری است جهت تسریع در پیشبرد طرح‌های معدنی، اختیاراتی به استان مبنی بر تشکیل کمیته احیای معادن متشکل از کارشناسان حقوقی و معدنی بخش خصوصی و دولتی جهت پی‌گیری امور اکتشاف و بهره‌برداری از معادن و ایجاد ارزش افزوده، سیاست‌گذاری و تخصیص اعتبار همانند شهرک‌ها و نواحی صنعتی در راستای تأمین زیرساخت‌های فیزیکی مناطق عمده معدنی تفویض گردد.

۵. یکی از چالش‌های مهم و اساسی پیش روی استان‌ها، نبود بانک اطلاعاتی جامع سرمایه‌گذاران سایر کشورها و نیز ایرانیان مقیم خارج از کشور می‌باشد که به منظور دستیابی به این اطلاعات ترتیبی اتخاذ گردد تا سفارت‌خانه‌های جمهوری اسلامی ایران در سایر کشورها و نیز شورای عالی ایرانیان مقیم خارج

- از کشور، تعامل و همکاری مستمر را در تهیه بانک اطلاعاتی سرمایه گذاران کشورهای هدف داشته باشند.
۶. عدم وجود اختیارات کافی در استان‌ها به منظور جذب سرمایه گذار: پیشنهاد می‌گردد با توجه به پتانسیل‌ها و شرایط هر استان و منطقه از کشور اختیاراتی به استان‌ها با محوریت شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان داده شود تا با تعریف معافیت‌ها و مشوق‌های منطقه‌ای و استانی از قبیل اعطای معافیت‌های مالیاتی، تعرفه‌های گمرکی، حق بیمه‌های کارفرمایان و ... بتوانند در راستای جذب بیش‌تر و بهینه سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی اقدامات موثری به عمل آورند.
۷. برگزاری نشست سالانه با سرمایه‌گذاران خارجی در راستای دریافت نکته‌نظرات آن‌ها در جهت حل مسائل و مشکلات پیش‌روی سرمایه‌گذاری خارجی و تعریف فرصت‌ها و مشوق‌های متناسب؛
۸. تعریف مشوق‌های سرمایه‌گذاری لازم در بخش گردشگری و خدمات از جمله معافیت گمرکی برای تجهیزات هتل‌ها و مراکز اقامتی که در کشور تولید نمی‌شوند و یا در صورت تولید دارای کیفیت مطلوب و بین‌المللی نیستند؛
۹. یکی از موانع و چالش‌های اصلی در جذب سرمایه‌های خارجی، عدم ارائه دقیق قوانین و مقررات و معرفی آن‌ها به سرمایه‌گذاران خارجی است. از این رو پیشنهاد می‌گردد بانک جامع قوانین و مقررات سرمایه‌گذاری و تجاری کشور به زبان‌های مختلف توسط سازمان سرمایه‌گذاری تهیه و در اختیار نمایندگی‌های ج.ا.ا. در خارج از کشور، اتاق‌های مشترک و ... قرار گیرد؛
۱۰. برای تحقق و پیشبرد هدفمند بازاریابی بین‌المللی و جذب سرمایه‌گذاری خارجی پیشنهاد می‌گردد سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران به مطالعه کشورهای هدف و شناسایی ظرفیت‌ها، قوانین و مقررات آن‌ها و نیازهای سرمایه‌گذاران خارجی جهت بازاریابی بین‌المللی منطبق با نیازها و ظرفیت‌های شناسایی شده در کشور و استان‌ها پرداخته و براساس مطالعات صورت گرفته در خصوص کشورهای هدف و توانمندی‌ها و مزیت‌های استان، به تعریف کشور هدف با استان یا منطقه معین بپردازد.
۱۱. برای حصول نتیجه مطلوب در بازاریابی بین‌المللی، در پذیرش یا اعزام هیئت‌های اقتصادی توسط سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های فنی اقتصادی ایران، امکان حضور نمایندگان استان‌ها در هیئت‌های بازاریابی بین‌المللی برای معرفی پروژه‌های استانی مربوطه را فراهم آورد.
۱۲. افزایش بودجه مراکز خدمات سرمایه‌گذاری استان‌ها، به منظور انجام بهتر وظایف و رسالت‌های محوله توسط هیئت‌وزیران در آیین‌نامه تشکیل این مراکز.

۱۰. تجارت خارجی استان

موقعیت و مزیت استان آذربایجان شرقی از لحاظ تجارت خارجی، آمار صادرات و واردات گمرکات استان و تراز بازرگانی تجارت استان در این فصل مورد بررسی قرار گرفته و پیشنهاداتی برای پیشرفت صادرات و واردات استان ارائه شده است.

۱-۱۰. سیاست‌های اقتصادی تجارت خارجی و جهت‌گیری‌های استان

بیشتر اقتصاددانان معتقدند که تجارت، موتور توسعه در جوامع امروزی است. آنان ادعا می‌کنند که تجارت بین الملل امکان بهره‌گیری از توانمندی‌های اقتصادی بالقوه را، با توجه به مزیت‌های نسبی موجود و قابل خلق، به وجود می‌آورد و علایم روشنی را برای سرمایه‌گذاری در طرح‌های اقتصادی سودآور و قابل رقابت در عرصه جهانی پدیدار می‌سازد. نظر به این که تجارت خارجی عامل مؤثری در شکل دادن به اقتصاد کشور است می‌تواند تمامی بخش‌های اقتصادی را تحت تأثیر قرار دهد. تجارت خارجی در ایران دو هدف اصلی را دنبال کرده است: از یک سو بر منافع اقتصادی کشور در راستای تأمین نیازمندی‌های عمومی تأکید دارد و از سوی دیگر، مکمل جنبه‌های خارجی رویه‌های فرهنگی و دیپلماتیک است و می‌تواند به عنوان یکی از ابزارهای جهانی شدن، زمینه‌ساز رقابت بین‌المللی و مشارکت کشورها در فعالیت‌های اقتصادی باشد.

در مورد جایگاه تجارت در اقتصاد ایران می‌توان گفت که از جمله مشخصه‌های اصلی اقتصاد ایران و خصوصاً تجارت خارجی، اتکای شدید آن به صادرات نفت است و افت و خیزهای قابل ملاحظه در عواید به دست آمده از نفت، موجبات بروز عدم تعادل ساختاری در بخش‌های گوناگون اقتصادی می‌شود.

۱-۲. بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی

استان آذربایجان شرقی با جمهوری‌های آذربایجان، نخجوان و ارمنستان مرز مشترک دارد و از طریق مرز بازرگان با کشور ترکیه نیز مرتبط است، که موجب ایجاد موقعیت استراتژیکی بسیار بالایی برای به وجود آمدن یک مرکز عمده تجاری بین‌المللی شده است.

تجارت از دو جنبه داخلی و خارجی قابل بحث است. از بابت تجارت داخلی، شهر تبریز به دلیل دارا بودن امتیازات و برتری‌های ویژه در منطقه شمال غرب کشور، دارا بودن بازار وسیع (به عنوان تأمین کننده اقلام مورد نیاز بازار در استان‌های اردبیل، زنجان، کردستان، آذربایجان غربی و خود استان) موقعیت ویژه جغرافیایی

و مرکزیت سیاسی، اداری و اقتصادی، از مهم ترین مراکز فعالیت تجارت در استان و کشور به شمار می رود. در ارتباط با تجارت خارجی، این استان به سبب موقعیت خاص استراتژیک و داشتن قابلیت های فراوان، مرکزی مناسب و با اهمیت برای فعالیت های تجارت خارجی است.

۱۰-۳. بررسی و تحلیل وضعیت شاخص ها و متغیرهای کلان تجارت خارجی

به عقیده اقتصاددانان رشد صادرات کشورها حداقل از دو طریق می تواند به توسعه و رشد اقتصادی آنان مدد برساند. افزایش صادرات اثر مستقیم بر درآمدهای ارزی کشورها داشته و از این طریق با تامین منابع ارزی کشورها امکان سرمایه گذاری های لازم جهت قرار گرفتن اقتصاد در مسیر رشد و توسعه را فراهم می سازد. از طرف دیگر توسعه صادرات امکان استفاده از امکانات بازارهای جهانی برای رشد تولیدات داخلی را مهیا نموده و از این طریق واحدها و بنگاه های تولیدی داخلی را قادر می سازد تا از محدودیت های بازار داخلی رهایی یافته و با توسعه مقدار تولید به منظور صادرات بیشتر به بازارهای خارجی نیز بهره کافی ببرند.

جدول ۶۲. وضعیت صادرات استان آذربایجان شرقی طی سال های ۹۴-۱۳۹۳

بدون احتساب میعانات گازی				با احتساب میعانات گازی				عنوان
درصد رشد	سهام کشوری	۱۳۹۴	۱۳۹۳	درصد رشد	سهام کشوری	۱۳۹۴	۱۳۹۳	
۵	۱.۳۴	۱۰۴۳	۹۹۷	۲۳	۱.۳۱	۱۲۲۷	۹۹۷	وزن صادرات (هزار تن)
۲	۲.۸۹	۱۰۲۸	۱۰۱۲	۱۶	۲.۷۷	۱۱۷۴	۱۰۱۲	ارزش صادرات (میلیون دلار)
-۲.۹	-	۹۸۶	۱۰۱۵	-۵.۷۴	-	۹۵۷	۱۰۱۵	متوسط قیمت کالای صادراتی ^{۱۴}

مأخذ: گمرکات استان آذربایجان شرقی

۱۴. متوسط قیمت کالای صادراتی، از نسبت ارزش صادرات به وزن صادرات به دست می آید. این شاخص نشان می دهد که ارزش یک تن کالای صادر شده چند دلار می باشد.

صادرات در اقتصاد ایران، در دو قالب صادرات نفتی و غیرنفتی تقسیم بندی می شود. صادرات نفتی حجم زیادی (بیش از ۷۰ درصد) از صادرات کل کالا و خدمات را تشکیل می دهد. به طور کلی صادرات غیرنفتی همواره در ایران به عنوان پسماند مصرف داخلی مطرح بوده و صادرات کالاهای سنتی و کشاورزی و مصرفی همواره بخش اعظم صادرات ایران را تشکیل داده است. لذا بررسی آمارها نشان می دهد که میزان صادرات استان با احتساب میعانات گازی با ۲۳ درصد رشد به ۱۲۲۷ هزار تن و میزان ارزش آن با ۱۶ درصد رشد به ۱۱۷۴ میلیون دلار رسیده است در حالی که میزان صادرات استان بدون احتساب میعانات گازی با ۵ درصد رشد به ۱۰۴۳ هزار تن و میزان ارزش آن با ۲ درصد رشد ۱۰۲۸ میلیون دلار در سال ۱۳۹۴ می باشد.

متوسط قیمت کالای صادراتی، بیانگر ارزش دلاری یک واحد از کالای صادر شده می باشد. هر چه مقدار این شاخص بیشتر باشد نشانگر این است که کالای صادراتی ارزش افزوده بیشتری ایجاد نموده است و برعکس؛ مقدار کم این شاخص بیانگر ایجاد ارزش افزوده کم (صدور مواد اولیه و خام) می باشد. در سال ۱۳۹۴ قیمت متوسط کالای صادراتی بدون احتساب میعانات گازی در استان، ۹۸۶ دلار به ازای یک تن از کالاهای صادر شده می باشد که نسبت به رقم ۱۰۱۵ دلاری سال قبل ۲.۹ درصد کاهش داشته است.

تحقیقات نشان می دهد تجارت خارجی از طریق واردات کالاهای سرمایه ای و واسطه ای می تواند نرخ رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه را افزایش دهد، در حالی که واردات کالاهای مصرفی نتوانسته تاثیر به سزایی در رشد اقتصادی داشته باشد. می توان گفت به علت پایین بودن قیمت نسبی کالاهای سرمایه ای در کشورهای توسعه یافته در مقایسه با کشورهای در حال توسعه، این امکان برای کشورهای در حال توسعه میسر می شود تا با واردات این کالاهای، ضمن بهره مندی از انتقال فناوری کشورهای طرف تجاری خود، زمینه رشد اقتصادی را بیشتر فراهم آورند. در این راستا اتخاذ سیاستهای اقتصادی و بازرگانی برای افزایش کیفیت کالاهای و خدمات داخلی و متناسب شدن با کیفیت جهانی منجر شده است، که این عامل تأثیر بسزایی در کاهش واردات کالاهای مصرفی خواهد داشت.

جدول ۶۳. وضعیت واردات استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	سهم کشوری	درصد رشد
وزن واردات (هزار تن)	۷۴۷	۵۲۳	۱.۴۹	۱۰
ارزش واردات (میلیون دلار)	۱۱۲۶	۱۰۷۵	۲.۵۹	-۵
متوسط قیمت کالای وارداتی	۲۳۷۶	۲۰۵۵	-	-۱۳

مأخذ: گمرکات استان آذربایجان شرقی

بررسی آمار واردات استان در سال ۱۳۹۴ نشان می‌دهد که میزان وزن واردات با ۱۰ درصد رشد به ۵۲۳ هزار تن افزایش یافته در حالی که ارزش واردات با کاهش ۵ درصدی به ۱۰۷۵ میلیون دلار کاهش یافته است.

در سال مزبور قیمت متوسط کالای وارداتی در استان، ۲۰۵۵ دلار به‌ازای هر تن کالای وارد شده می‌باشد که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۳ درصد کاهش داشته است. هم‌چنین بررسی مقایسه‌ای نشان می‌دهد در سال ۱۳۹۴ قیمت متوسط کالاهای صادراتی کمتر از قیمت متوسط کالاهای وارداتی در استان می‌باشد و این نشان می‌دهد که میزان خروج ارز از استان به ازای واردات یک تن کالا بیشتر از ارز وارد شده به استان در ازای صادرات یک تن کالا می‌باشد.

جدول ۶۴. میزان تراز بازرگانی کشور و استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد رشد
کشور	-۳۰۰۹	۸۹۰	۱۳۰
استان آذربایجان شرقی	-۱۱۴	۹۹	۱۸۷

مأخذ: گمرکات استان آذربایجان شرقی

یکی از شاخص‌های ارزیابی وضعیت تجارت یک کشور، تراز تجاری یا تفاضل واردات از صادرات است. تراز تجاری مثبت به معنای بیش‌تری گرفتن صادرات از واردات و بالعکس می‌باشد. معمولاً اقتصادهای جهان تلاش می‌کنند تا روند بلند مدت تجارت آنها در جهت بهبود تراز تجاری ضمن افزایش واردات متناسب با نیازهای رشد و توسعه اقتصادی آنها باشد و تجربه نشان داده که عامل خالص صادرات و واردات، نقش اساسی در تأمین رشد اقتصادی برخی از کشورها دارا بوده است. بهبود تراز تجاری از محل افزایش صادرات و یا کاهش واردات قابل حصول

است. بررسی آمارهای بالا نشان می‌دهد که تراز بازرگانی استان از ۱۱۴- میلیون دلار در سال ۱۳۹۳ به ۹۹ میلیون دلار در سال ۱۳۹۴ رسیده است و ۱۸۷ درصد رشد داشته است. در حالی که میزان این شاخص برای کشور در سال ۱۳۹۴ معادل ۸۹۰ میلیون دلار می‌باشد که رشدی ۱۳۰ درصدی داشته است. به نظر می‌رسد احداث مراکز تجاری بیشتر و فراهم نمودن زیرساخت های لازم در منطقه ویژه ارس در این راستا موثر باشد.

۱۰-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

با توجه به نقش ویژه استان‌های مرزی در دستیابی به استراتژی‌های توسعه صادرات، عملکرد این استان ها در زمینه تجارت خارجی بسیار حائز اهمیت می‌باشد. استان آذربایجان شرقی به سبب موقعیت خاص ژئوپلیتیکی و داشتن قابلیت‌های فراوان، مرکزی مناسب برای تجارت خارجی به شمار می‌رود لذا در راستای بهبود تجارت در این استان توصیه می‌شود:

- توسعه و تقویت زیرساخت‌های بازرگانی با تاکید بر منطقه آزاد ارس و مناطق ویژه اقتصادی و موقعیت تبریز به عنوان یکی از مراکز تخلیه و توزیع و مبادلات ملی و بین‌المللی؛
- تخصیص اعتبار متناسب جهت تجهیز گمرکات به دستگاه‌های پیشرفته بازرسی از جمله دستگاه‌های X-ray کامیونی و دستگاه‌های مواد یاب و ...
- جلوگیری از صادرات مواد اولیه در راستای بهبود رابطه مبادله و تاکید بر صادرات کالای‌های با تکنولوژی بالا و ارزش افزوده بیشتر؛
- ایجاد تعامل و تبادل اطلاعات فی‌مابین گمرکات کشورهای مختلف با گمرک ایران؛
- بازرنگری در ارتباط با تعداد مراجع تصمیم‌گیری و ارائه راهبرد و سیاست‌های مشخص در امور بازرگانی و اقتصادی کشور؛
- بازرنگری در شرایط و مقررات مربوط به مناطق آزاد و ویژه در راستای جلوگیری از گسترش معضل قاچاق؛
- سامان‌دهی وضعیت انبارهای سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی جهت جلوگیری از رسوب کالاهای متروکه در گمرکات کشور؛
- تقویت زیرساخت‌های اقتصادی استان جهت کاهش هزینه‌های حمل و نقل.

۱۱. بازار سرمایه استان

شاخص‌های بورس، تعداد و ارزش سهام معامله شده در بورس منطقه‌ای استان و وضعیت داد و ستد به تفکیک شرکت‌های کارگزاری از اهم مطالب این فصل می‌باشد.

۱۱-۱. سیاست‌های اقتصادی بازار سرمایه و جهت‌گیری‌های استان

بازار سرمایه به عنوان یکی از رکن‌های بازار مالی نقش به سزایی در بسیج امکانات مالی و سرمایه‌ای در جهت تخصیص بهینه منابع به منظور رشد و توسعه اقتصادی کشورها دارد. نقش و اهمیت نظام مالی در فرآیند رشد و توسعه اقتصادی کشورها به صورتی است که می‌توان تفاوت اقتصادهای توسعه یافته و توسعه نیافته را در درجه کارآمدی و کارایی نظام مالی آنها جست‌وجو کرد.

رشد غیرتورمی بلندمدت اقتصادی و افزایش تولید و اشتغال، نیازمند تجهیز منابع مالی و تخصیص بهینه آنها در اقتصاد ملی است و این مهم با کمک بازارهای مالی سازمان یافته و متشکل و کارآمد که در آن تنوع ابزارهای مالی و شفافیت اطلاعات وجود دارد، میسر خواهد بود. در ادبیات اقتصادی سرمایه به منزله رگ حیات یک نظام اقتصادی تلقی شده و میزان رشد و توسعه اقتصادی در گرو انباشت و بهره‌وری اقتصاد است و این دو به چگونگی فرآیند سرمایه‌گذاری بستگی دارد. در زمینه رشد و توسعه اقتصادی به موسسات پولی و اعتباری و بازار اوراق بهادار که ارکان اصلی بازارهای مالی هستند، می‌توان اشاره کرد که این موسسات نقش به‌سزایی در تامین سرمایه‌های اقتصادی و بهره‌وری دارند.

۱۱-۲. بررسی وضعیت تحولات بازار سرمایه

تالار بورس اوراق بهادار تبریز به عنوان دومین تالار بورس منطقه‌ای ایران در تاریخ ۲۲ مهر ۱۳۸۲ در تبریز افتتاح شده است. بورس اوراق بهادار منطقه‌ای تبریز زیر نظر سازمان بورس اوراق بهادار تهران فعالیت می‌نماید و تمامی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس تهران در این تالار قابل معامله می‌باشند. از جمله اوراق بهادار قابل معامله در این تالار می‌توان به سهام شرکت‌ها، اوراق حق تقدم خرید سهام، اوراق مشارکت، اوراق صکوک، واحدهای صندوق‌های مشترک سرمایه‌گذاری، اوراق صندوق‌های زمین و ساختمان، اوراق مشتقه، اوراق تسهیلات مسکن و ... را نام برد.

۱۱-۳. وضعیت شاخص‌های بازار سرمایه

بررسی آمارها نشان می‌دهد که شاخص کل با ۲۸.۲۹ درصد افزایش به ۸۰۲۱۹.۴ واحد در سال ۱۳۹۴ رسیده است و بازدهی مثبت بورس را نشان می‌دهد.

جدول ۶۵. شاخص‌های بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد رشد
شاخص کل ^{۱۵}	۶۲۵۳۱.۸	۸۰۲۱۹.۴	۲۸.۲۹
شاخص صنعت ^{۱۶}	۵۱۲۹۶	۶۶۹۹۳.۸	۳۰.۶
شاخص مالی ^{۱۷}	۱۳۵۰۸۸	۱۵۸۲۲۴	۱۷.۱۳

مأخذ: بورس منطقه‌ای استان آذربایجان شرقی

شاخص صنعت با ۳۰.۶ درصد رشد ۶۶۹۹۳.۸ واحد را در سال ۱۳۹۴ به خود اختصاص داده است. شاخص مالی نیز با رشد ۱۷.۱۳ درصدی به ۱۵۸۲۲۴ واحد در سال ۱۳۹۴ رسیده است. بنابراین بخش صنعت و بخش مالی در سال ۱۳۹۴ دارای بازده مثبت بوده است.

در سال ۱۳۹۴ ارزش سهام معامله شده بورس منطقه‌ای آذربایجان شرقی با ۸۲.۵۳ درصد رشد به ۲۱۷۸۹ میلیارد ریال و حجم سهام معامله شده با ۷۸.۳۵ درصد رشد به ۶.۸ میلیارد سهم رسیده است.

۴.۶ درصد ارزش سهام معامله شده و ۲.۹۹ درصد از حجم سهام معامله شده بورس کشور در سال ۱۳۹۴ به استان آذربایجان شرقی اختصاص داشته است.

۱۵. شاخص کل که به آن شاخص قیمت و بازده نقدی هم می‌گویند، بیانگر سطح عمومی قیمت و سود سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس است، به بیان ساده‌تر، تغییرات شاخص کل در واقع بیانگر میانگین بازدهی سرمایه‌گذاران در بورس است. بنابراین افزایش شاخص کل، لزوماً به معنای سودآوری سهام همه شرکت‌های حاضر در بورس نیست، همانطور که کاهش شاخص کل نیز لزوماً به معنای ضرردهی سهام همه شرکت‌ها در بورس نیست، زیرا همانگونه که گفته شد، شاخص کل، بیانگر میانگین بازدهی بورس است.

۱۶. به‌صورت کلی تمامی شرکت‌های بورسی در دو بخش صنعتی و مالی تقسیم می‌شوند. در بخش صنعتی شرکت‌های تولیدی و صنعتی نظیر مخابرات، خودروسازی، سیمان، پتروشیمی و ... قرار دارند. شاخص صنعت نشان‌دهنده میانگین تغییرات قیمت سهام شرکت‌های فعال در بخش صنعت می‌باشد.

۱۷. به‌صورت کلی تمامی شرکت‌های بورسی در دو بخش صنعتی و مالی تقسیم می‌شوند. در بخش مالی بانک‌ها، شرکت‌های سرمایه‌گذاری، بیمه و ... حضور دارند. شاخص مالی نشان‌دهنده میانگین تغییرات قیمت سهام شرکت‌های فعال در بخش مالی می‌باشد.

جدول ۶۶. آمار داد و ستد بورس منطقه‌ای آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سهم کشوری (درصد)	درصد رشد
ارزش سهام معامله شده (میلیارد ریال)	۱۱۹۳۸	۲۱۷۸۹	۴.۶	۸۲.۵۳
حجم سهام معامله شده (میلیارد سهم)	۳.۸	۶.۸	۲.۹۹	۷۸.۳۵
تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده ^{۱۸}	۶۵۹۴	۵۱۹۰	-	-۲۱.۲۹

مأخذ: بورس منطقه‌ای استان آذربایجان شرقی

براساس آمارهای ارائه شده بورس منطقه‌ای استان، کدهای معاملاتی ایجاد شده با کاهش ۲۱.۲۹ درصدی عدد ۵۱۹۰ کد را به خود اختصاص داده است.

جدول ۶۷. ارزش داد و ستد در بورس منطقه‌ای آذربایجان شرقی به تفکیک شرکت‌های کارگزاری طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	نماد	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد رشد
آرمان تدبیر نقش جهان	OQ	۴۷۴	۲۹۰	-۳۸.۹
آگاه	QW	۳۱۱	۱۳۴	-۵۶.۷۹
ایستایس پویا	TD	۲۶۸۱	۱۴۶۷	-۴۵.۲۷
بانک صنعت و معدن	T ₃	۱۶۹	۷۶	-۵۵.۲۵
بانک آینده	t ₆	۷۹	۱۵۷	۹۸.۳۴
بانک تجارت	T ₂	۴۶۸	۷۸۱۶	۱۵۷۰.۳۸
بانک توسعه صادرات	V ₇	۱۶۷	۲۱۱	۲۶.۱۳
بانک رفاه	U ₄	۳۳۷	۳۳۸	۰.۲۹

۱۸. کد معاملاتی، شناسه مشتری جهت انجام معامله اوراق بهادار در سامانه معاملات است. این شناسه به صورت حروف، عدد و یا ترکیبی از هر دو می‌باشد.

جدول ۶۷. ارزش داد و ستد در بورس منطقه‌ای آذربایجان شرقی به تفکیک شرکت‌های کارگزاری طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	نماد	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد رشد
بانک سپه	T ₅	۲۲۰	۳۷۲	۶۹.۱۷
بانک صادرات	T ₄	۱۹۹	۱۸۱	-۹.۲۱
بانک کارآفرین	TK	۳۳۵	۳۵۹	۷.۱۹
بانک کشاورزی	T ₈	۱۸۴	۲۴۱۹	۱۲۱۸.۰۵
بانک مسکن	U ₅	۱۲۲	۷۰۰	۴۷۳.۱۹
بانک ملت	T ₇	۱۳۴	۰	-
بانک ملی	T ₆	۳۶	۸۷	۱۳۸.۳۹
برهان سهند	TC	۹۳	۳۶	-۶۱.۶۵
برهان سهند ۲	mu	۰	۸۵	-
بهگزین	y ₈	۹۴۹	۳۴۴	-۶۳.۷۲
بهمن	TE	۱۲۲	۱۴۳	۱۷.۲۸
پارس گستر خبره	vv	۰	۳۹	-
پارس نمودگر	tx	۰	۱۱۹	-
پیشگامان بهپروور	w ₂	۲۴۰	۴۳	-۸۲.۰۷
توسعه سرمایه دنیا	U ₃	۲۸۰	۳۷۸	۳۵.۲۷
توسعه سرمایه دنیا ۲	V ₃	۱۹۶	۴۹۹	۱۵۵.۲۷
توسعه سهند	TS	۲۱۳	۲۵۵	۱۹.۸۲
توسعه سهند ۲	TU	۱۶	۱۹	۱۶.۱۶

جدول ۶۷. ارزش داد و ستد در بورس منطقه ای آذربایجان شرقی به تفکیک شرکت های کارگزاری طی سال های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	نماد	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد رشد
توسعه سهند ۳	TV	۴۷	۵۴	۱۳.۳۵
توسعه سهند مراغه	r ₇	۱۵	۲۲	۵۳.۵۷
حافظ	g ₁	۹۱	۱۷۷	۹۳.۱۹
راهنمای سرمایه گذاران	T ₉	۷۰	۴۶	-۳۴.۸۱
رضوی	TR	۱۰۱۱	۷۰۲	-۳۰.۵۶
رضوی مرند	I ₅	۷۱	۱۱۲	۵۶.۳۲
سپهر باستان	gz	۸۸	۲۶۲	۱۹۶.۳۶
سرمایه گذاری ملی	T ₁	۳۱۷	۳۲۵	۲.۵۵
سرمایه و دانش - تالار	TF	۱۰۷	۱۱۳	۵
سرمایه و دانش	U ₈	۴۲۶	۴۳۵	۲.۱۱
سرمایه و دانش ۳	TJ	۳۹	۹۷	۱۵۱.۴۹
سهام آشنا	WE	۱۳۹	۲۴۱	۷۳.۵۱
سی ولکس کالا	td	۰	۴۵	-
صبا جهاد	tb	۰	۲۳	-
فارابی	FN	۴۹۲	۱۱۴۲	۱۳۱.۹
فارابی ۲	lo	۰	۹۴	-
مبین سرمایه	gd	۶۴	۲۱۱	۲۲۷.۷۷
مدیر آسیا	rt	۰	۱	-

جدول ۶۷. ارزش داد و ستد در بورس منطقه‌ای آذربایجان شرقی به تفکیک شرکت‌های کارگزاری طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	نماد	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد رشد
مشاوران سهام	VS	۰	۱۴	-
مفید	TA	۱۹۱	۱۲۶	-۳۴.۱۵
مفید ۲	he	۱۸	۸۸	۳۷۶.۵۱
نواندیشان بازار سرمایه	gC	۲۳۰	۲۶۷	۱۶.۴۶
نهایت نگر	U ₁	۴۰۵	۴۹۱	۲۱.۱۵
نهایت نگر ۲	TG	۸۱	۱۰۲	۲۴.۹۶
نهایت نگر ۴	QT	۸	۳۵	۳۵۲.۹۲

مأخذ: بورس منطقه‌ای استان آذربایجان شرقی

بازار سرمایه می‌تواند نقش مهمی در تأمین مالی فعالیت‌های بنگاه‌های اقتصادی و بودجه دولت ایفا نماید. لذا تأمین مالی غیرتورمی بنگاه‌ها و بودجه دولت از بازار سرمایه برای ایجاد تحرک در اقتصاد و خروج غیرتورمی از رکود یکی از نیازهای مهم اقتصاد کشور است. جدول بالا نشانگر آمار داد و ستد در بورس منطقه‌ای به تفکیک شرکت‌های کارگزاری می‌باشد. تمامی سهامداران و معامله‌گران در بازار سهام بایستی معاملات بورس را از طریق سامانه معاملات کارگزار انجام دهند. در واقع کارگزار بورس یک شرکت حقوقی است که بستر انجام معاملات بورس را برای سهامداران فراهم می‌کند. شرکت‌های کارگزار بورس برای انجام فعالیت‌های خود باید مجوزهای لازم را از سازمان بورس اوراق بهادار تهران دریافت کنند. نقش کارگزاری‌ها این است که بستر انجام معاملات را برای سهامداران فراهم می‌کنند، از طرفی فرآیند پذیرش افراد برای فعالیت در بازار بورس را به عهده دارند. یک شرکت کارگزار بورس خدمات متنوعی به سهامداران ارائه می‌کند. بررسی کارگزاری‌ها در سال ۱۳۹۴ نشان می‌دهد که بانک تجارت بیشترین ارزش داد و ستد و بیشترین رشد را در بین کارگزاری‌ها دارد و بانک ملت هیچ داد و ستدی نداشته است. در حالی که در سال ۱۳۹۳ بیشترین ارزش داد و ستد متعلق به کارگزاری ایساتیس پویا بوده است.

۱۱-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

اهمیت روز افزون بازار سرمایه در نظام تامین مالی، لزوم ایجاد زیرساخت‌های مناسب جهت تشویق سرمایه‌گذاران را بیش از پیش نمایان می‌سازد. بنابراین در راستای توسعه این بخش پیشنهاد می‌گردد:

- مدیریت و نظارت مستقیم بورس منطقه‌ای بر خدمت‌رسانی شرکت‌های تحت نظارت سازمان بورس و اوراق بهادار؛
- مسئولیت نظارت مستقیم بورس منطقه‌ای بر فعالیت‌های شرکت سپرده‌گذاری مرکزی در استان به دلیل مشکلات سهام‌داران در ارتباط با فعالیت شرکت‌های مذکور در استان از قبیل تسهیل و سرعت بخشی به فرآیند اصلاح مشخصات، انتقالات قهری و قانونی، وثیقه، توقیف، مفقودی، گردش معاملات، وضعیت دارایی و ...؛
- تفویض اختیار به بورس منطقه‌ای جهت برخورد و ممانعت از تخلفات قانونی، اداری و رفتاری و بررسی رسمی و موثر شکایات واصله از کارگزاران و نظارت و بازرسی فعالیت دفاتر، تالارهای اختصاصی، شعب و نمایندگی شرکت‌های کارگزاری حوزه استان براساس دستورالعمل‌های مربوطه؛
- دسترسی‌های لازم از شرکت مدیریت فناوری به بورس منطقه‌ای برای دسترسی و امکان تهیه گزارش‌های آماری از سیستم معاملات به صورت مستقیم، ایجاد سیستم مونیتورینگ وضعیت خطوط دیتا مرتبط با حوزه استان، به‌روزرسانی سیستم تابلوهای نمایش قیمت و ...؛
- نظارت استانی بر انتشار اوراق بهادار و جلوگیری از انتشار بی‌ضابطه اوراق به‌منظور نظارت بر شفافیت انتشار اوراق بهادار و جلوگیری از تضییع حقوق سرمایه‌گذاران استانی؛
- تفویض اختیار به بورس منطقه‌ای جهت بررسی، ثبت و صدور مجوز عرضه عمومی اوراق بهادار قابل انتشار و تعامل با اداره ثبت شرکت‌ها و سایر مراجع ذیصلاح استانی؛
- تفویض اختیار گزارش، بررسی و رسیدگی فعالیت اشخاص حقیقی و حقوقی که بدون اخذ مجوزهای مربوطه به فعالیت‌های مرتبط با معامله اوراق بهادار و کارگزاری در استان اقدام می‌کنند توسط بورس منطقه‌ای؛
- ارتقا سطح سواد مالی سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه برای جذب هر چه بهتر نقدینگی موجود در کشور و هم‌چنین سرمایه‌گذاری عقلایی سرمایه‌گذاران؛
- جذب سرمایه‌های خارجی از طریق بازار سرمایه از طریق راه‌اندازی بورس انرژی، رینگ‌های صادراتی در بورس کالا و

۱۲. صنعت بیمه استان

در این فصل وضعیت آماری شاخص‌های صنعت بیمه استان از قبیل حق بیمه، خسارت پرداختی، نسبت خسارت و ... مورد بحث قرار گرفته و پیشنهادات لازم ارائه شده است.

۱۲-۱. سیاست‌های اقتصادی صنعت بیمه و جهت‌گیری‌های استان

صنعت بیمه یکی از مهم‌ترین ارکان توسعه اقتصادی کشورها می‌باشد. در کشورهای مختلف از بیمه به عنوان ابزاری جهت مدیریت ریسک استفاده می‌گردد. با توجه به روند خصوصی سازی نهادهای مالی از جمله صنعت بیمه که اخیراً در کشور با جدیت آغاز شده است جایگاه آن در بازارهای مالی بیش از گذشته نمایان گشته است. صنعت بیمه که قریب یک قرن پیش پا به ایران گذاشت کماکان صنعتی نوپا محسوب شده و علی‌رغم زحمات و تلاش‌های فراوان مسئولین و دست‌اندرکاران امر جهت اعتلای آن و افزایش روز افزون استقبال آحاد مردم از خرید انواع بیمه‌نامه‌های ارائه شده توسط شرکت‌های بیمه، هم‌چنان نیازمند اطلاع‌رسانی گسترده و فرهنگ‌سازی جهت فراهم نمودن زیرساخت‌های مناسب به منظور بهره‌گیری کلیه اقشار جامعه از مزایای بی‌نظیر انواع بیمه‌نامه‌ها می‌باشد. در حال حاضر صنعت بیمه ایران در مقایسه با بخش‌های مشابه در کشورهای رو به توسعه از کمبودهای راهبردی برخوردار است.

۱۲-۲. بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه

امروزه بیمه در تسهیل و رونق فعالیت‌های اقتصادی در جامعه نقش اساسی دارد و این صنعت در اقتصاد و بازار سرمایه یکی از بخش‌های پیشرو و مهم است. در شرایط فعلی بیمه و بانکداری از ملزومات اقتصاد مدرن بوده و هرگونه فعالیت اقتصادی بدون پشتوانه این دو ناموفق خواهد بود. براین اساس به نظر می‌رسد ارتقای جایگاه صنعت بیمه در اقتصاد ملی ضروری باشد و با این رویکرد از یک سو می‌توان بعد حمایتی آن را در اقتصاد بهبود بخشید و از دیگر سو منابع بیشتری را برای سرمایه‌گذاری‌های این بخش ایجاد کرد. در سال‌های گذشته تلاش مجموعه دست‌اندرکاران صنعت بیمه و به ویژه نهاد نظارتی بیمه یعنی بیمه مرکزی ایران منجر به توفیق بزرگی در این صنعت و افزایش نرخ نفوذ بیمه‌ای به عنوان مهم‌ترین شاخص گسترش بیمه در اقتصاد شده است. اما ضروری است توسعه صنعت بیمه برای شکوفایی اقتصاد کشور، از طریق ارائه پوشش‌های بیمه‌ای مختلف و مناسب برای رفع نگرانی سرمایه‌گذاران و افزایش رفاه خانواده‌ها صورت

پذیرد. در واقع بسط و گسترش بیمه نیاز به یک کار فرهنگی طولانی مدت و فرهنگ سازی در جامعه دارد که مجموعه راهکارهای مناسبی در این راستا برای صنعت بیمه به منظور تعمیق بیشتر فرهنگ بیمه در جامعه از سوی متولیان و دست اندرکاران امر دنبال می‌شود.

۱۲-۳. بررسی و تحلیل شاخص‌های کلان صنعت بیمه

جدول ۶۸: شاخص‌های صنعت بیمه آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

رتبه کشوری	سهم کشوری	درصد رشد	۱۳۹۴	۱۳۹۳	عنوان
۶	۳.۸	۷.۷۸	۸۶۷۸	۸۰۵۱	حق بیمه تولیدی ^{۱۹} (میلیارد ریال)
۸	-	۹.۵۲	۲.۳	۲.۱	حق بیمه سرانه (میلیون ریال)
۶	۳.۷۳	۱۶.۹۷	۵۴۷۹	۴۶۸۴	خسارت پرداختی ^{۲۰} (میلیارد ریال)
۴	-	-	۲.۴	۲.۱۹	ضریب نفوذ بیمه ^{۲۱} (درصد)

مأخذ: سالنامه آماری صنعت بیمه کشور در سال ۱۳۹۴ و محاسبات کارشناسی

حق بیمه تولیدی استان در سال ۱۳۹۴ مبلغ ۸۶۷۸ میلیارد ریال (۳.۸ درصد سهم و رتبه ششم کشوری) بوده است که نسبت به رقم ۸۰۵۱ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۳ حدود ۷.۷۸ درصد رشد نشان می‌دهد.

حق بیمه سرانه در سال ۱۳۹۴ برابر ۲.۳ میلیون ریال (رتبه هشتم کشور) بوده که نسبت به رقم ۲.۱ میلیون ریالی سال ۱۳۹۳ حدود ۹.۵۲ درصد رشد داشته است.

در سال ۱۳۹۴ میزان خسارت پرداختی استان مبلغ ۵۴۷۹ میلیارد ریال (۳.۷۳ درصد سهم و رتبه ششم کشوری) بوده است که نسبت به مبلغ ۴۶۸۴ میلیارد ریالی سال ۱۳۹۳ حدود ۱۶.۹۷ درصد رشد داشته است.

ضریب نفوذ بیمه استان در سال ۱۳۹۴ با ۲.۴ درصد رتبه چهارم کشور را به خود اختصاص داده است.

۱۹. منظور از حق بیمه تولیدی، بیمه‌نامه‌هایی است که توسط موسسات بیمه صادر شده‌اند.

۲۰. منظور از خسارت پرداختی، خسارت‌هایی است که طی دوره مورد بررسی توسط شرکت‌های بیمه پرداخت شده است.

۲۱. شاخص ضریب نفوذ بیمه از تقسیم حق بیمه تولیدی به تولید ناخالص داخلی به دست می‌آید و نشان دهنده تحرک صنعت بیمه در مقایسه با بخش‌های دیگر استان است.

جدول ۶۹. حق بیمه و خسارت پرداختی به تفکیک شرکت‌های بیمه استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ (میلیارد ریال)

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد رشد	سهم استانی
ایران	۳۶۵۱	۳۸۷۷	۶.۱۸	۴۴.۶۸
	۲۴۲۳	۲۵۷۷	۶.۳۸	۴۷.۰۴
آسیا	۱۳۰۴	۱۳۷۲	۵.۲۵	۱۵.۸۱
	۶۲۷	۸۳۵	۳۳.۱۳	۱۵.۲۴
البرز	۳۸۶	۴۷۶	۲۳.۲۷	۵.۴۹
	۱۹۵	۳۱۶	۶۲.۲۴	۵.۷۷
دانا	۶۱۹	۶۸۷	۱۱	۷.۹۲
	۳۹۹	۴۷۴	۱۸.۸۹	۸.۶۵
سایر شرکت‌ها	۲۰۹۱	۲۲۶۵	۸.۳۲	۲۶.۱
	۱۰۴۱	۱۲۷۷	۲۲.۶۵	۲۳.۳

مأخذ: سالنامه آماری صنعت بیمه کشور در سال ۱۳۹۴ و محاسبات کارشناسی

شرکت بیمه ایران در سال ۱۳۹۴ به ترتیب با ۳۸۷۷ میلیارد ریال و سهم ۴۴.۶۸ درصد در استان بیشترین حق بیمه تولیدی را دارا می‌باشد. هم‌چنین این شرکت بیمه‌ای در خصوص خسارت پرداختی به ترتیب با ۲۵۷۷ میلیارد ریال و سهم ۴۷.۰۴ درصدی در استان نسبت به سایر شرکت‌های بیمه پیش‌تاز بوده است.

بیمه دانا با رقم ۶۸۷ میلیارد ریال و با سهم ۷.۹۲ درصدی در استان در سال ۱۳۹۴ کمترین حق بیمه تولیدی را داشته است و میزان خسارت پرداختی این شرکت بیمه با ۴۷۴ میلیارد ریال و سهم ۸.۶۵ درصدی کمترین میزان خسارت پرداختی را در بین شرکت‌های بیمه استانی دارا می‌باشد.

۴-۱۲. بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی شرکت‌های بیمه

جدول ۷۰. نسبت خسارت^{۲۲} بیمه به تفکیک شرکت‌های بیمه‌ای دولتی و خصوصی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ (درصد)

عنوان	رقم سال ۱۳۹۳	رقم سال ۱۳۹۴
ایران	۶۶.۳۵	۶۶.۴۷
آسیا	۴۸.۱۲	۶۰.۸۶
البرز	۵۰.۴۲	۶۶.۳۶
دانا	۶۴.۳۸	۶۸.۹۶
سایر	۴۹.۷۸	۵۶.۳۷

مأخذ: سالنامه آماری صنعت بیمه کشور در سال ۱۳۹۴ و محاسبات کارشناسی

در سال ۱۳۹۳ بیمه ایران با ۶۶.۳۵ درصد و در سال ۱۳۹۴ بیمه دانا با ۶۸.۹۶ درصد بیشترین نسبت خسارت پرداختی را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۷۱. متوسط تعداد مراکز بیمه برای هر نقطه شهری طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ (درصد)

عنوان	رقم سال ۱۳۹۳	رقم سال ۱۳۹۴	درصد رشد	رتبه کشوری
تعداد نقاط شهری	۷۹	۸۲	۳.۸	۶
تعداد شعب شرکت‌های بیمه دولتی	۱۳	۱۳	۰	۵
تعداد شعب شرکت‌های بیمه خصوصی	۳۵	۳۵	۰	۷
متوسط تعداد مراکز بیمه برای هر نقطه	۲۷	۲۵	-۷.۴۱	۷

مأخذ: سالنامه آماری صنعت بیمه کشور در سال ۱۳۹۴ و محاسبات کارشناسی

طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ تعداد شعب بیمه دولتی و خصوصی رشدی نداشته و به ترتیب رتبه پنجم و هفتم کشور را به خود اختصاص داده‌اند. متوسط تعداد مراکز بیمه برای هر نقطه شهری با ۲۵ مرکز رتبه هفتم کشور را به خود اختصاص داده و نسبت به سال قبل ۷.۴۱ درصد کاهش یافته است.

۲۲. نسبت خسارت، حاصل تقسیم خسارت پرداختی به حق بیمه تولیدی برحسب درصد است.

۱۲-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

با توجه به نقش مهم و حساس بیمه در رشد و توسعه اقتصادی خصوصا در کشورهای در حال توسعه، پیشنهادات زیر می‌تواند راهگشا باشد:

- افزایش نرخ حق بیمه مناسب با افزایش تعرفه‌های پوششی از سوی نهادهای حاکمیتی؛
- نظارت گسترده و قوی بر عملکرد تمامی شرکت‌های بیمه توسط بیمه مرکزی و دیگر نهادهای ناظر به منظور جلوگیری از تخلفات به‌ویژه در بحث نرخ‌شکنی؛
- همکاری تمام شرکت‌های بیمه‌ای در جهت معرفی و فرهنگ سازی مقوله بیمه در جامعه با استفاده از ظرفیت‌های موجود مثل صدا و سیما مطبوعات، خبرگزاری‌ها و ...؛
- همکاری و تعامل فشرده بین ارگان‌ها و سازمان‌های مرتبط از جمله بیمه مرکزی، دادگستری، پزشکی قانونی، پلیس راهنمایی و رانندگی با شرکت‌های بیمه‌ای؛
- بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران با استفاده از معیارهای موجود و مناسب نسبت به بررسی عملکرد شرکت‌های بیمه اقدام و پس از اعتبارسنجی لازم درجه‌بندی هر یک از شرکت‌های بیمه انجام شود؛
- ایجاد و استقرار یک پایگاه داده جهت داده کاوی و نگهداری حجم عظیم اطلاعات و داده‌های موجود شرکت‌های بیمه‌ای تا در مواقع نیاز به آنها دسترسی داشته باشند؛
- نظارت بیشتر و قاطع تر بر فعالیت‌های مالی شرکت‌های بیمه توسط نهادهای نظارتی در جهت شفاف‌سازی صورت‌های مالی؛
- معافیت مالیاتی فعالیت‌های بیمه‌ای در جهت تشویق شرکت‌های بیمه‌گر؛
- کاهش نظارت عالیه و حرکت به سمت ایجاد استانداردها و معیارها توسط موسسات استاندارد و خصوصی و رقابتی و خلاقانه نمودن محیط کسب و کار و حرکت به سمت ارائه پوشش‌های بیمه‌ای روز جهانی؛
- تفویض اختیار بیشتر به استان‌ها با تغییر ساختار سازمانی شرکت‌ها به سمت شرکت‌های نیمه مستقل بیمه‌ای مانند تشکیلات سازمانی شرکت مخابرات ایران؛
- فراهم نمودن امکان حضور شرکت‌های بیمه خارجی در کشور به منظور الگوبرداری از روش‌ها؛
- ارتقاء امکانات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری حاکم بر بیمه مرکزی و تدوین برنامه جامع با مشارکت شرکت‌های بیمه در این زمینه.

۱۳. بازار پول و اعتبار

مانده سپرده، تسهیلات اعطایی، مانده مطالبات از جمله شاخص‌های بازار پول می‌باشند که در این فصل به تفکیک زیربخش‌های لازم مورد بررسی قرار گرفته و به صورت آماری و تحلیلی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در پایان فصل نیز توصیه‌های سیاستی در ارتباط با بهبود بازار پول استان ارائه شده است.

۱۳-۱. سیاست‌های اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت‌گیری‌های استان

جهت‌گیری بانک مرکزی در ارتباط با سیاست‌های پولی و اعتباری به گونه‌ای است که در قالب قانون بانکداری بدون ربا، نرخ‌های سود بانکی در قالب عقود مبادله‌ای و مشارکتی متناسب با کاهش نرخ تورم و بازدهی واقعی بخش‌های اقتصادی به طور متناسب تعدیل شود. اما نقش غیرسازنده موسسات اعتباری غیرمجاز که خارج از حیطه نظارت این بانک هستند، باعث شده است تا علاوه بر ایجاد بی‌نظمی در نرخ‌های سود، در عمل رقابت میان بانک‌ها در زمینه نرخ‌های سود به رقابتی غیرسازنده مبدل شود و چنین محیطی در بازار پول و اعتبار به عنوان یک عامل بازدارنده برای کاهش و اصلاح نرخ‌های سود عمل کند.

با توجه به شرایط اقتصاد کلان و دوران رکودی که اقتصاد برای مدت طولانی با آن مواجه بوده است، تامین مالی پروژه‌ها با نرخ‌های سود بالا و غیرمنطقی عملاً سیستم بانکی را با ریسک غیرمتعارف روبه‌رو می‌کند. بنابراین از اولویت‌های مهم بانک مرکزی در ترسیم مسیر حرکتی سیاست‌های پولی و اعتباری، بررسی و اصلاح این وضعیت ناسالم می‌باشد. همچنین بر تقویت نظارت بانک مرکزی بر بانک‌ها و لزوم اتخاذ راهکارهای لازم جهت مقابله با اضافه برداشت بانک‌ها و سامان‌دهی موسسات اعتباری غیرمجاز و اهمیت توجه به مقوله ریسک و نقش آن در ارزیابی پروژه‌ها برای اعطای تسهیلات تاکید می‌شود.

در ترسیم مسیر حرکت سیاست‌های پولی و اعتباری می‌توان به تداوم مقابله با تورم، توجه به بنگاه‌های کوچک و متوسط (SMEs) در هدایت تسهیلات بانک‌ها، تامین نیازهای بخش واقعی اقتصاد به ویژه تامین سرمایه در گردش واحدهای تولیدی اشاره نمود.

۱۳-۲. بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان

بررسی شاخص‌های بانکی نشان‌دهنده افزایش ۱۰.۵۷ درصدی مطالبات بانک‌های استان از ۱۱۴۹۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۳ به ۱۲۷۰۴ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۴ می‌باشد.

حجم بسیار بالای تسهیلات تکلیفی اعطا شده به بنگاه‌های زودبازده طی سال‌های متمادی یکی از عمده دلایل بالا رفتن مانده مطالبات معوق بانکی است. چرا که بانک‌ها معمولاً ناگزیر هستند این تسهیلات را بدون اعمال روش‌های معمول در بررسی اهلیت متقاضیان، بررسی‌های کارشناسی و مطالعات مالی و اقتصادی پروژه‌ها پرداخت نمایند. طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ نسبت تسهیلات بنگاه‌های زودبازده به مانده مطالبات به ترتیب ۹۶ و ۸۹ درصد بوده است. هم‌چنین میزان تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بنگاه‌های زودبازده در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال قبل ۲۳۵ درصد رشد داشته است.

رکود اقتصادی حاکم بر شرایط عمومی کشور و استان به‌خصوص برای فعالین اقتصادی، یکی دیگر از دلایل افزایش مطالبات بانک‌های کشور و استان می‌باشد.

۱۳-۳. بررسی وضعیت بازار پول و اعتبار (وضعیت متغیرهای بانکی در استان)

جدول ۷۲. شاخص‌های بانکی استان در سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد تغییرات
مانده سپرده (میلیارد ریال)	۱۶۸۰۱۴	۲۰۳۵۸۷	۲۱.۱۷
مانده تسهیلات اعطایی (میلیارد ریال)	۱۷۵۱۹۹	۱۹۹۸۸۱	۱۴.۰۹
مانده مطالبات (میلیارد ریال)	۱۱۴۹۰	۱۲۷۰۴	۱۰.۵۷
تسهیلات تبصره‌ای و تکلیفی (میلیارد ریال)	۴۳۸۶۲	۴۵۸۳۵	۴.۵
تسهیلات اعطایی به بنگاه‌های زودبازده (میلیارد ریال)	۱۰۹۹۵	۱۱۲۵۳	۲.۳۵
نسبت تسهیلات بنگاه‌های زودبازده به مانده مطالبات (درصد)	۹۶	۸۹	-
نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانک (درصد)	۱۰۴	۹۸	۶
خالص معوقات بانکی (میلیارد ریال)	۸۱۷۴۰	۹۷۰۳۹	۱۸.۷۱

ماخذ: بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان، محاسبات کارشناسی توضیح: در ردیف خالص معوقات بانکی، ارقام خالص مطالبات جاری درج شده است.

نسبت مانده تسهیلات به سپرده‌های بانک، با شش درصد کاهش از ۱۰۴ درصد در سال ۱۳۹۳ به ۹۸ درصد در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته است.

خالص مطالبات جاری استان با ۱۸.۷۱ درصد رشد از ۸۱۷۴۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۳ به ۹۷۰۳۹ درصد در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته است.

۱۳-۴. بررسی و تحلیل اجزاء سپرده‌ها و تسهیلات بانکی

مجموع مانده سپرده‌ها در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ با ۲۰.۲ درصد رشد افزایش چشم‌گیری داشته است. سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه مدت با ۳۳ درصد رشد بیشترین تغییر را دارا می‌باشد که این نشان‌گر گرایش مردم به سرمایه‌گذاری کوتاه مدت و همچنین ریسک سرمایه‌گذاری رو به پایین و آنی در بین اقشار مردم می‌باشد.

جدول ۷۳. انواع مانده سپرده بانک‌های استان در سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ (میلیارد ریال)

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد تغییرات
سپرده‌های دیداری	۲۲۲۴۱	۲۴۸۶۹	۱۱.۸
سپرده‌های قرض الحسنه پس‌انداز و مشابه	۹۰۱۸	۱۰۲۸۶	۱۴
سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه مدت	۵۸۲۶۵	۷۷۴۶۸	۳۳
سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلند مدت	۷۲۱۹۳	۸۲۸۷۷	۱۴.۸
سایر سپرده‌ها	۶۲۹۷	۸۰۸۷	۲۸.۵
مجموع مانده سپرده‌ها	۱۶۸۰۱۴	۲۰۳۵۸۷	۲۰.۲

ماخذ: بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان، محاسبات کارشناسی

در سال ۱۳۹۴ بیشترین میزان مانده سپرده بانک‌های دولتی استان با ۱۹.۹۲ درصد سهم به بانک ملی و کمترین میزان با ۰.۱۴ درصد سهم به بانک صنعت و معدن اختصاص داشته است.

جدول ۷۴. میزان مانده سپرده بانک‌های استان در سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ (میلیارد ریال)

عنوان	مبلغ سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴			درصد تغییرات
		مبلغ	سهم (درصد)	رتبه	
پست بانک	۱۴۹۰	۲۰۶۵	۱۰۰۱	۹	۳۹
تجارت	۱۹۵۲۸	۱۹۸۳۷	۹۰۷۴	۵	۱۰۶
توسعه تعاون	۱۰۶۱	۱۹۲۴	۰۰۹۵	۱۰	۸۱
توسعه صادرات	۸۰۳	۴۱۱	۰۰۲۰	۱۱	-۴۹
رفاه کارگران	۱۳۹۹۱	۱۷۹۱۸	۸۰۸۰	۷	۲۸
سپه	۱۶۸۹۱	۱۹۵۵۹	۹۰۶۱	۶	۱۶
صادرات	۲۳۲۳۷	۲۷۴۷۵	۱۳۰۵۰	۳	۲۳
صنعت و معدن	۳۳۴	۲۸۷	۰۰۱۴	۱۲	-۰۰۱۴
کشاورزی	۱۲۰۴۵	۱۵۲۴۳	۷۰۴۹	۸	۲۷
مسکن	۱۶۲۹۷	۲۴۲۵۳	۱۱۰۹۱	۴	۴۹
ملت	۲۷۹۵۸	۳۴۰۶۸	۱۶۰۷۳	۲	۲۲
ملی	۳۴۳۸۰	۴۰۵۴۸	۱۹۰۹۲	۱	۱۸
مجموع	۱۶۸۰۱۴	۲۰۳۵۸۷	۱۰۰	-	۲۱

ماخذ: بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان، محاسبات کارشناسی

مجموع مانده تسهیلات اعطایی ناخالص در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ با ۱۴ درصد رشد به ۱۹۹۸۸۱ میلیارد ریال رسیده است. بیشترین میزان تسهیلات اعطایی با ۴۴ درصد سهم به ساختمان و مسکن و کمترین میزان با ۱۰۴ درصد سهم به صادرات اختصاص داشته است.

جدول ۷۵. مانده تسهیلات اعطایی ناخالص بانک‌های استان
به تفکیک بخش‌های اقتصادی در سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ (میلیارد ریال)

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد تغییرات
کشاورزی	۲۶۱۳۷	۲۹۹۱۵	۲۳
صنعت و معدن	۲۷۸۷۶	۳۱۴۴۹	۱۳
ساختمان و مسکن	۷۸۲۴۲	۸۷۶۱۹	۱۲
صادرات	۲۶۴۲	۲۷۲۱	۳
بازرگانی داخلی، خدمات و متفرقه	۴۰۳۱۳	۴۸۱۷۸	۲۰
مجموع	۱۷۵۱۹۹	۱۹۹۸۸۱	۱۴

ماخذ: بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان، محاسبات کارشناسی

جدول ۷۶. مانده تسهیلات اعطایی ناخالص بانک‌های استان
به تفکیک عقود اسلامی در سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ (میلیارد ریال)

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد تغییرات
قرض الحسنه	۱۶۹۹۷۱	۱۹۳۱۳۳	۱۳.۶
فروش اقساطی	۸۸۸۱	۸۹۷۸	۱.۱
مشارکت مدنی	۶۷۳۱۳	۷۷۴۲۸	۱۵
مضاربه	۶۰۶۰۹	۷۱۶۵۷	۱۸.۲
سلف	۶۱۴۳	۴۶۲۸	-۲۴.۷
جعاله	۶۱۲	۷۰۰	۱۴.۴
اجاره به شرط تملیک	۷۴۷۴	۷۱۶۵	-۴.۱
سایر عقود	۱۶۰	۱۸۳	۱۴.۴
مجموع	۱۸۷۷۹	۲۲۳۹۴	۱۹.۳

ماخذ: بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان، محاسبات کارشناسی

۱۳-۵. بررسی و تحلیل مطالبات غیر جاری بانک‌ها

جدول ۷۷. نسبت مانده کل مطالبات غیر جاری نسبت به کل مانده تسهیلات
بانک‌های استان در سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	نرخ تغییرات
پست بانک	۷.۲	۶.۸	-۰.۴
تجارت	۹.۹	۸	-۱.۹
توسعه تعاون	۶	۵.۶	-۰.۴
توسعه صادرات	۱۳.۹	۱۶.۸	۲.۹
رفاه کارگران	۴.۶	۵.۳	۰.۷
سپه	۸.۴	۹.۴	۱
صادرات	۱۰.۴	۹	-۱.۳
صنعت و معدن	۱۴.۳	۳۰.۲	۱۵.۹
کشاورزی	۵.۸	۶.۸	۱
مسکن	۳.۶	۳.۹	۰.۲
ملت	۷.۷	۶.۲	-۱.۶
ملی	۵.۶	۴.۷	-۰.۹
مجموع	۶.۶	۶.۴	-۰.۲

ماخذ: بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان، محاسبات کارشناسی

مجموع مطالبات غیر جاری در سال ۱۳۹۴ مبلغ ۱۲۷۰۴ میلیارد ریال می‌باشد که نسبت به سال قبل ۱۰.۶ درصد رشد داشته است. بررسی آمار نشان می‌دهد که حدود ۷۶ درصد از مبلغ افزایش یافته کل مطالبات سال ۱۳۹۴ به مطالبات سررسید گذشته و معوق اختصاص داشته است.

میزان مطالبات مشکوک‌الوصول در سال ۱۳۹۴، رقم ۷۹۴۶ میلیارد ریال می‌باشد که نسبت به سال قبل ۳.۹ درصد رشد داشته است.

جدول ۷۸. مانده مطالبات غیر جاری بانک‌های استان به تفکیک
سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول در سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ (میلیارد ریال)

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد تغییرات
سررسید گذشته	۱۵۸۰	۲۲۳۴	۴۱.۴
معوق	۲۲۶۹	۲۵۳۳	۱۱.۶
مشکوک‌الوصول	۷۶۴۷	۷۹۴۶	۳.۹
کل مانده مطالبات	۱۱۴۹۰	۱۲۷۰۴	۱۰.۶

ماخذ: بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان، محاسبات کارشناسی

در سال ۱۳۹۴، مطالبات سررسید گذشته ۴۱.۴ درصد رشد و مطالبات معوق ۱۱.۶ درصد رشد داشته‌اند. از عمده دلایل این افزایش می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- اختلالات مالی بوجود آمده از ناحیه تحریم‌ها برای برخی از تسهیلات گیرندگان یکی از دلایل می‌باشد. به‌طوریکه عده‌ای از مشتریان خوش حساب بانک‌ها طی سال‌های اخیر تحت تاثیر اختلالاتی که در نتیجه تحریم در مورد تبادلات مالی برای آنان بوجود آمد، از بازپرداخت تسهیلات بازماندند. در نتیجه با عدم امکان آنان برای بازپرداخت بدهی، مانده مذکور به سرفصل مطالبات سررسید گذشته و معوق منتقل شد.
- ضعف در نظارت‌های درون سازمانی و کنترل‌های داخلی کارا و کافی در مورد عملیات داخلی بانک‌ها برای اطمینان از کفایت بررسی‌ها، قبل از پرداخت تسهیلات و عدم ایجاد اطمینان کافی نسبت به بازگشت تسهیلات اعطایی از جمله علل افزایش مطالبات معوق در شبکه بانکی می‌باشد.
- در خیلی از موارد پروژه‌ها از توجیهات لازم مالی و اقتصادی برخوردار نبوده و به بهره‌برداری نرسیده‌اند. بنابراین بازپرداخت تسهیلات مذکور با توجه به عدم بازدهی پروژه ناممکن شده است و نتیجه آن افزایش مطالبات معوق بانک‌ها است. به عبارت دیگر در نظامات کنترل داخلی بانک‌ها نقش واحدهای اجرایی در مورد کسب اطمینان نسبت به سوددهی فعالیت، اهلیت تسهیلات گیرنده، نوع وثایق مربوط به تسهیلات اعطایی، مراقبت از تسهیلات و نظارت مستمر بر فعالیت تسهیلات گیرنده، نقش بسیار جدی در کاهش مطالبات معوق دارد.

۱۳-۶. بررسی کارایی بانک‌ها

با توجه به افزایش هفت درصدی تعداد دستگاه‌های ATM و کاهش ۰.۵ درصدی تعداد پرسنل، می‌توان تاثیرگذاری استفاده عموم شهروندان از سیستم الکترونیکی بانکداری برای بالابردن بهره‌وری بانکی و کاهش نفرت شاغل اشاره کرد.

تعداد دستگاه‌های ATM به‌ازای هر شعبه از ۱.۷ در سال ۱۳۹۳ به ۱.۸ در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته است.

در سال ۱۳۹۴، نسبت تسهیلات به ازای هر شعبه ۱۴ درصد و نسبت سپرده به ازای هر شعبه ۲۱ درصد رشد داشته است.

جدول ۷۹. وضعیت سازمانی و بانکداری نوین بانک‌های استان در سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد تغییرات
تعداد شعب	۷۲۹	۷۳۰	۰.۱۴
تعداد پرسنل	۷۴۲۲	۷۳۸۶	-۰.۵
تعداد دستگاه‌های ATM	۱۲۵۵	۱۳۳۷	۷
نسبت سپرده به شعب (میلیارد ریال)	۲۳۰	۲۷۹	۲۱
نسبت تسهیلات به شعب (میلیارد ریال)	۲۴۰	۲۷۴	۱۴
نسبت سپرده به پرسنل (میلیارد ریال)	۲۳	۲۸	۲۲
نسبت تسهیلات به پرسنل (میلیارد ریال)	۲۴	۲۷	۱۵
تعداد دستگاه‌های ATM به شعب	۱.۷	۱.۸	۶

ماخذ: بانک‌های دولتی و دولتی خصوصی شده استان، محاسبات کارشناسی

۷-۱۳. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

بخش عمده‌ای از افزایش تصاعدی کل تسهیلات در شبکه بانکی در این سال‌ها به وسیله استقراض از بانک مرکزی تامین مالی شده است. این تامین مالی تسهیلات از سوی بانک مرکزی دارای دو تاثیر منفی بوده است:

۱. اول اینکه منجر به افزایش شدید پایه پولی و در نتیجه ایجاد تورم بالای ۲۵ درصد طی سال‌های ۹۲-۱۳۹۰ گردید که اقتصاد ایران به تازگی از آن عبور کرده است.

۲. دوم اینکه بسیاری از این تسهیلات به پروژه‌هایی تخصیص داده شدند که الزام بازگشت مناسب ندارند و در نتیجه خود این تسهیلات طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ یکی از دلایل افزایش مطالبات معوق می‌باشند. از این رو صورت‌های مالی IFRS که مطابق با استانداردهای جهانی است یکی از اقدامات موثری است که می‌تواند به شفافیت این موضوع کمک کند. از نقطه قوت‌های این صورت‌های مالی استاندارد این است که به افشای ذخایر اشاره می‌کند. بسیاری از کارشناسان این حوزه معتقدند که گام اول اصلاح نظام بانکی توجه به ذخیره‌گیری‌های لازم در حوزه صنعت بانکداری به جای توجه به نسبت‌های موجود است؛ چرا که نسبت‌هایی از جمله نسبت مطالبات غیر جاری به تسهیلات چندان گویای وضعیت بانک‌ها نیست.

به دو راه حل برای رفع معضل انجماد دارایی‌های نظام بانکی اشاره شده است. اولین راه حل برای حل معضل مطالبات غیر جاری، تاسیس شرکت مدیریت دارایی است. پژوهشگران معتقدند این شرکت می‌تواند از بخش خصوصی باشد، اما منابع لازم برای تاسیس آن باید از سوی دولت تعیین شود.

در گام اول کار شرکت مذکور مذاکره با بانک‌ها برای خرید مطالبات مشکوک‌الوصول آن‌ها است. گام نهایی این است که دارایی‌های تنزیل شده متناسب با احتمال وصول، از طریق فرایند اوراق بهادار سازی تقسیم پذیر شود و در بازار ثانویه به مزایده گذاشته شده یا شرکت خود برای حراج و شایق آنها اقدام کند. از سوی دیگر، اقدام درمانی مکمل ولی مستقل از تشکیل شرکت مدیریت دارایی‌ها، جدا کردن بانک خوب از بانک‌های بد است. معیار این تفکیک، کیفیت دارایی بانک‌ها و به طور مشخص نرخ مطالبات غیر جاری آن‌ها می‌باشد. این اقدام در جهت محدود کردن گستره مساله از کل بانک‌ها به بانک‌های بد است و بانک‌هایی که مقدار دارایی آنها از مقدار تعیین شده توسط الگو کمتر است را آماده ادغام، تملیک یا سایر اقدامات تجدید ساختار می‌کند.

۱۴. نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی استان

تورم عموماً به معنی افزایش مداوم و مستمر سطح عمومی قیمت‌ها در نظر گرفته می‌شود. رشد شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی (نرخ تورم) در مناطق شهری ایران معیار سنجش تغییرات قیمت کالاها و خدماتی است که توسط خانوارهای شهرنشین ایرانی به مصرف می‌رسد. این شاخص به عنوان وسیله‌ای برای اندازه‌گیری سطح عمومی قیمت‌ها، یکی از بهترین معیارهای سنجش قدرت خرید داخلی پول کشور به‌شمار می‌رود.^{۲۳} در این فصل ضمن مرور شاخص‌های قیمتی، به بیان توصیه‌ها و سیاست‌های پیشنهادی در این خصوص خواهیم پرداخت.

۱۴-۱. سیاست‌های اقتصادی تورم و جهت‌گیری‌های استان

نرخ تورم یکی از ملموس‌ترین شاخص‌های اقتصادی برای عموم مردم به‌شمار می‌رود و نوسان آن واکنش فوری افکار عمومی را در پی دارد، لذا کاهش نرخ تورم یکی از دغدغه‌های اصلی دولت به‌شمار می‌رود تا بتواند آثار نامطلوب آن را بر ثبات اقتصادی کشور کنترل نماید.

در همین راستا دولت در سال ۱۳۹۴ رویکرد منضبطانه‌ی خود در سیاست‌های پولی و مالی را ادامه داده و از اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۴ با تمرکز بر کاهش تدریجی نرخ سود بانکی (مصوبه شورای پول و اعتبار) و در دستور کار قرار دادن موارد زیر، کاهش قابل توجه و مستمر تورم حاصل شده است:^{۲۴}

- کاهش سقف نرخ سود سپرده‌های بانکی از ۲۲ درصد به ۲۰ درصد؛
- کاهش نرخ سود تسهیلات عقود غیرمشارکتی از ۲۲ درصد به ۲۱ درصد؛
- تعیین سقف نرخ سود مورد انتظار برای تسهیلات عقود مشارکتی در سطح ۲۴ درصد؛
- کاهش نسبت سپرده قانونی بانک‌های تجاری از ۱۳.۵ درصد به ۱۳ درصد؛
- سپرده‌گذاری در بازار بین‌بانکی؛
- ساماندهی بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی (راه‌اندازی سامانه چکاوک)؛
- برقراری ثبات نسبی در بازار ارز؛
- هدایت منابع به سمت فعالیت‌های تولیدی؛
- افزایش سرمایه در گردش.

۲۳. بانک مرکزی ج.ا.ا، نکاتی چند پیرامون تورم

۲۴. بانک مرکزی ج.ا.ا

۱۴-۲. بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم و شاخص قیمتی استان

کاهش نرخ تورم کشور از ۱۵.۵ درصد در سال ۱۳۹۳ به ۱۱.۹ درصد در سال ۱۳۹۴ نشان می‌دهد که سیاست‌های انضباطی دولت در مهار تورم بسیار کارساز بوده است.

نرخ تورم استان آذربایجان شرقی از ۱۴.۸۷ درصد در سال ۱۳۹۳ به ۱۲.۴ درصد در سال ۱۳۹۴ کاهش یافته، اما رتبه کشوری استان از ۲۲ به رتبه ۱۲ رسیده است. این نشان می‌دهد که کاهش نرخ تورم استان در سال ۱۳۹۴ ناشی از کاهش نرخ تورم کل کشور بوده است اما به‌طور کلی در مقایسه با سایر استان‌ها کاهش قابل ملاحظه‌ای را تجربه نکرده است، به‌طوری‌که نرخ تورم استان در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ از استان‌های چهار محال و بختیاری، کرمانشاه، هرمزگان، ایلام، آذربایجان غربی، یزد، همدان، خوزستان، تهران، خراسان رضوی، خراسان شمالی، کردستان و گلستان پیشی گرفته است. بنابراین استان آذربایجان شرقی در مهار تورم در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ در مقایسه با سایر استانها موفق عمل نکرده است.

۱۴-۳. بررسی وضعیت شاخص‌های قیمتی

متوسط شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری ایران در سال ۱۳۹۴ با رقم ۲۲۷.۵ نسبت به سال قبل ۱۱.۹ درصد افزایش داشته است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که بیشترین میزان تاثیر در افزایش شاخص کل مربوط به گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و کمترین میزان مربوط به گروه ارتباطات می‌باشد.

متوسط شاخص بهای کالاهای صادراتی کشور در سال ۱۳۹۴ با رقم ۲۲۸.۳ نسبت به سال ۱۳۹۳ به میزان ۱۵.۹۷ درصد کاهش یافته است، که ناشی از کاهش شاخص قیمت محصولات صنایع شیمیایی و صنایع وابسته، گروه‌های محصولات معدنی و فلزات معمولی و مصنوعات آن بوده است.

متوسط شاخص بهای تولیدکننده کشور با ۴.۸۹ درصد افزایش نسبت به سال ۱۳۹۳ به عدد ۲۱۴.۵ در سال ۱۳۹۴ رسیده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که گروه‌های حمل و نقل و انبارداری، بهداشت و مددکاری اجتماعی و کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری مجموعاً بیش از ۸۵ درصد در افزایش شاخص بهای تولیدکننده کشور سهم داشته‌اند.

جدول ۸۰. شاخص‌های قیمتی کشور طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد تغییرات
شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری	۲۰۳.۲	۲۲۷.۵	۱۱.۹۶
شاخص بهای کالاهای صادراتی	۲۷۱.۷	۲۲۸.۳	-۱۵.۹۷
شاخص بهای تولیدکننده	۲۰۴.۵	۲۱۴.۵	۴.۸۹

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

متوسط شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی استان با ۱۲.۳۵ درصد رشد از ۲۰۳.۲ در سال ۱۳۹۳ به رقم ۲۲۸.۳ در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته است.

نرخ تورم استان با ۲.۵۲ واحد کاهش از ۱۴.۸۷ درصد در سال ۱۳۹۳ به ۱۲.۳۵ درصد در سال ۱۳۹۴ کاهش یافته است.

جدول ۸۱. شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد تغییرات	رتبه کشوری
شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری	۲۰۳.۲	۲۲۸.۳	۱۲.۳۵	۲۴
نرخ تورم	۱۴.۸۷	۱۲.۳۵	-۲.۵۲	۱۲

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، محاسبات کارشناسی

۱۴-۴. بررسی و تحلیل اجزاء شاخص‌های قیمتی

مطابق جدول ۸۲ بیشترین افزایش نرخ تورم استان در سال ۱۳۹۴ به گروه‌های بهداشت و درمان، تحصیل، رستوران و هتل، تفریح و امور فرهنگی و مسکن، آب، برق و گاز و سایر سوخت‌ها مربوط بوده است. به نظر می‌رسد افزایش شاخص قیمت این گروه‌ها در استان ممکن است ناشی از کاهش جمعیت ورودی گردشگر درمانی به آذربایجان شرقی باشد، به طوریکه ورود گردشگران سلامت در سال ۱۳۹۴ بیش از ۷۰ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافته است و در سال ۱۳۹۴

تنها ۹۱۱ نفر از بیماران کشورهای همجوار در مراکز درمانی و بیمارستانی آذربایجان شرقی خدمات دریافت کردند.^{۲۵}

جدول ۸۲. اجزاء شاخص‌های قیمتی کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری استان

رتبه	درصد تغییرات	۱۳۹۴	۱۳۹۳	عنوان
۶	۱۲.۲	۲۴۵.۳	۲۱۸.۷	۱. خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها
۱۲	-۴.۷	۲۲۵.۲	۲۳۶.۴	۲. دخانیات
۷	۱۰.۴	۲۹۴	۲۶۶.۳	۳. پوشاک و کفش
۵	۱۳.۳	۱۷۷.۸	۱۵۶.۹	۴. مسکن، آب، برق و گاز و سایر سوخت‌ها
۱۰	۴.۵	۲۵۴.۱	۲۴۳.۲	۵. اثاث، لوازم و خدمات مورد استفاده در خانه
۱	۲۶.۸	۲۷۶.۱	۲۱۷.۸	۶. بهداشت و درمان
۸	۹.۷	۲۴۱.۳	۲۲۰	۷. حمل و نقل
۱۱	۳.۵	۱۲۹.۸	۱۲۵.۴	۸. ارتباطات
۴	۱۴.۶	۲۷۱.۵	۲۳۶.۹	۹. تفریح و امور فرهنگی
۲	۱۸.۲	۱۷۲.۱	۱۴۵.۶	۱۰. تحصیل
۳	۱۶.۳	۲۷۲	۲۳۳.۹	۱۱. رستوران و هتل
۹	۹.۶	۲۶۵.۶	۲۴۲.۳	۱۲. کالاها و خدمات متفرقه

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، محاسبات کارشناسی

۲۵. علی تقی زاده، معاون درمان خدمات بهداشتی و درمانی تبریز رئیس دانشگاه علوم پزشکی تبریز، خبرگزاری ج.ا. تاریخ ۱۳۹۵/۱۰/۰۵.

۱۴-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

براساس مبانی نظری، نرخ تورم بر نرخ ارز اثر گذاشته و نیز نرخ سود بانکی از نرخ تورم اثر می‌پذیرد لذا کنترل نرخ تورم و مدیریت انتظارات تورمی از طریق ایجاد ثبات در بازار ارز در اولویت قرار گرفته است تا بتواند در میان‌مدت تناسب مطلوب را میان این سه متغیر کلیدی در اقتصاد کشور برقرار سازد. با مهار شدن بی‌ثباتی و تورم، فعالیت‌های اقتصادی افزایش یافته و محیط امن برای سرمایه‌گذاری فراهم می‌شود.^{۲۶}

برخی از پیشنهادات و توصیه‌های سیاستی به منظور کاهش تورم عبارتند از:

- پیگیری سیاست‌های انقباضی مالی و اهتمام به اجرای همه جانبه آن در سطح استان؛
- بهبود محیط کسب و کار در بخش خصوصی و رفع موانع تولید و کسب و کار که موجب افزایش تولید با افزایش بهره‌وری و بدون تحمیل هزینه‌های گزاف گردد؛
- نظارت بر تسهیلات اعطایی از سوی بانک‌ها به منظور جلوگیری از انتقال این وجوه در بخش‌های غیرمولد اقتصادی از جمله دلالی، خرید مسکن و زمین، ...
- مدیریت بازار مواد غذایی و سایر کالاها و خدمات اساسی با تاکید بر تامین و توزیع نیازهای متقاضیان توسط دولت.

۲۶. کمیجانی؛ تداوم کاهش نرخ تورم تنها با رعایت انضباط پولی میسر است، ۱۱ اسفند ۱۳۹۴

۱۵. وضعیت مالی و بودجه‌ای استان

در این فصل وضعیت اعتبارات هزینه‌ای، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و درآمدهای عمومی استان و میزان رشد آن‌ها بررسی شده است. هم‌چنین پیشنهاداتی در ارتباط با پیشرفت استان از لحاظ بودجه و درآمد ارائه شده است.

۱۵-۱. سیاست‌های اقتصادی مالی و بودجه‌ای و جهت‌گیری‌های استان

در بودجه سال ۱۳۹۴ در راستای مدیریت منابع و انضباط مالی دولت، تأمین اعتبار برای پروژه‌های ملی با پیشرفت بیش از ۷۵ درصد در اولویت قرار گرفت. اغلب پروژه‌های ملی استان آذربایجان شرقی کمتر از ۷۵ درصد پیشرفت فیزیکی داشته‌اند که این امر باعث کندی روند اجرای آن‌ها می‌گردد؛ بنابراین به دلیل عدم کفایت بودجه دولتی برای تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام، تشکیل کمیته‌های تخصصی و واگذاری آن‌ها به بخش خصوصی در دستور کار قرار گرفت. آنچه که حائز اهمیت است کاهش اعتبارات عمرانی استان طی این سال‌ها می‌باشد که آثار منفی اقتصادی آن در آینده نه چندان دور قابل مشاهده است.

۱۵-۲. بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه‌ای

در اداره هماهنگی و تلفیق حساب‌ها برای تهیه صورتحساب عملکرد بودجه استان، گردش کار تمامی مراحل در خزانه از قبیل توزیع کار در واحد مربوطه، تعیین وضعیت صورتحساب (تایید و ثبت/ واخواهی و عودت به دستگاه اجرایی مربوطه) از طریق نرم‌افزار سنما صورت می‌گیرد. در برخی از مواقع، به دلیل نواقص موجود، مراجعه حضوری رابطین دستگاه‌های اجرایی جهت برطرف نمودن فیزیکی اشکالات ضروری می‌باشد. هم‌چنین به دلیل اهمیت حسابداری تعهدی و عدم آشنایی کامل کارشناسان با دستورالعمل‌های مربوطه، اقدامات زیر برای رفع اشکالات و مشکلات موجود با حسابداری تعهدی و نیز اشکالات نرم‌افزار سنما توسط اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان برای تسریع در انجام امور صورت گرفته است:

- تشکیل اتاق فکر و کارگروه فنی و تخصصی حسابداری تعهدی از بین کارکنان اداره هماهنگی و تلفیق حساب‌ها؛
- تقسیم‌بندی دستورالعمل حسابداری تعهدی و زمان‌بندی جهت مطالعه اعضا اداره هماهنگی و تلفیق حساب‌ها؛
- مطالعه و بررسی سرفصل حساب‌ها و نحوه رسیدگی آنها؛

- آشنایی با کدینگ حسابها و نحوه کنترل اطلاعات در سناما؛
- مراجعه حضوری به دستگاه‌های اجرایی جهت آموزش و رفع اشکال سیستم‌های نرم‌افزاری منطبق با پروتکل حسابداری تعهدی و امکان ارسال دیتای مورد قبول سیستم سناما؛
- برگزاری کلاس‌های آموزشی حسابداری تعهدی و سناما برای شهرداری‌های استان؛
- برگزاری کلاس‌های آموزشی حسابداری تعهدی و سناما برای ذیحسابان و مسئولین تنظیم حساب‌های دستگاه‌های اجرایی استان.

۱۵-۳. بررسی و تحلیل کلی وضع مالی استان

بررسی بودجه استان طی سال‌های گذشته حاکی از وضعیت نه‌چندان مطلوب آذربایجان شرقی از سهم بودجه کل کشور می‌باشد. بخش عمده‌ای از تفاوت درآمد عمومی استان با استان‌های پیش‌رو از هزینه‌های سرمایه‌گذاری کم در استان طی سال‌های گذشته نشأت می‌گیرد. در حالی که سهم اعتبارات استان از بودجه ملی بسیار ناچیز بوده است.

جدول ۸۳. نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی استان طی سال‌های ۱۳۹۲-۹۳

عنوان	۱۳۹۲	۱۳۹۳	نرخ تغییرات
نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی استان (درصد)	۲.۵۴	۳.۰۸	۰.۵۴

ماخذ: مرکز آمار ایران، خزانه معین استان آذربایجان شرقی، محاسبات کارشناسی

جدول ۸۴. نسبت مصارف عمومی به درآمدهای عمومی استان طی سال‌های ۱۳۹۳-۹۴

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	نرخ تغییرات
نسبت مصارف عمومی به درآمدهای عمومی استان	۲۸.۰۲	۲۸.۹۷	۰.۹۵

ماخذ: مرکز آمار ایران، خزانه معین استان آذربایجان شرقی، محاسبات کارشناسی

۱۵-۴. بررسی و تحلیل وضعیت منابع و مصارف عمومی بودجه استان

۱۵-۴-۱. منابع عمومی دولت

بررسی منابع عمومی استان نشانگر آن است که مالیات های مستقیم و غیرمستقیم بخش عمده درآمد استان را تشکیل می دهد به طوری که در سال ۱۳۹۴ بیش از ۹۱ درصد از درآمدهای عمومی استان سهم درآمدهای مالیاتی می باشد. مقایسه درآمدهای عمومی استان در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال قبل حاکی از رشد و تحقق بیش از ۹۰ درصدی درآمدهای عمومی می باشد که می توان با بهبود شرایط کلان، تسهیل آن برای ایجاد بنگاه های جدید اقتصادی، استفاده حداکثری از منابع و فرصت های استان و افزایش پایه های مالیاتی، شرایط رشد بیشتر درآمدهای عمومی را فراهم کرد.

به دلیل محدودیت های منابع دولتی، واگذاری دارایی های سرمایه ای در دستور کار اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان قرار گرفته است. در این راستا به میزان ۲۲۵۸ میلیون ریال از دارایی های سرمایه ای استان در سال ۱۳۹۴ واگذار گردید که رقم آن نسبت به سال ۱۳۹۳ بیش از ۷ برابر افزایش داشته است.

جدول ۸۵. منابع عمومی دولت در استان آذربایجان شرقی طی سال های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد رشد
مصوب درآمدهای عمومی استان (میلیارد ریال)	۱۳۵۸۳	۱۷۵۰۴	۲۸.۹
عملکرد درآمدهای عمومی استان (میلیارد ریال)	۱۳۶۵۷	۱۵۷۵۷	۱۵.۴
درآمدهای مالیاتی مستقیم (میلیارد ریال)	۷۲۵۴	۹۶۰۸	۳۲.۵
درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم (میلیارد ریال)	۴۴۲۰	۴۷۵۶	۷.۶
وصول خزانه معین استان (میلیارد ریال)	۱۹۸۲	۱۳۹۳	-۳۰
واگذاری دارایی های سرمایه ای ^{۲۷} (میلیارد ریال)	۰.۲۷	۲.۲۶	۷۳۶

ماخذ: خزانه معین استان آذربایجان شرقی، محاسبات کارشناسی

۲۷. کل واگذاری دارایی های سرمایه ای استان طی سال های مزبور به فروش اموال منقول و غیرمنقول اختصاص داشته و شامل موارد دیگری نمی باشد.

۱۵-۴-۲. مصارف عمومی دولت

در سال ۱۳۹۴ حدود ۸۱.۵ درصد از اعتبارات استان هزینه‌ای و ۱۸.۵ درصد تملک دارایی‌های سرمایه‌ای بوده است که این روند به نفع اقتصاد استان و کشور نمی‌باشد و امید است با اتخاذ تدابیری شاهد تغییر آن باشیم.

جدول ۸۶. عملکرد اعتبارات آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ (میلیارد ریال)

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد رشد	سهم از کل (درصد)
اعتبارات هزینه‌ای	۱۸۹۷۲	۲۳۴۵۲	۲۴	۸۱.۵
اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	۴۳۰.۸	۳۶۵۳	-۱۵	۱۸.۵
مجموع	۲۳۲۸۰	۲۷۱۰۵	۱۶	۱۰۰

ماخذ: خزانه معین استان آذربایجان شرقی، محاسبات کارشناسی

جدول ۸۷. عملکرد اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان آذربایجان شرقی به تفکیک محل تامین آن طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ (میلیارد ریال)

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد رشد	سهم از کل (درصد)
اعتبارات استانی	۱۳۴۸	۹۷۴	-۲۸	۲۶.۷
دو درصد نفت و گاز	۴۷۷	۳۲۱	-۳۳	۸.۸
ردیفهای متفرقه	۷۷۹	۲۱۲	-۷۳	۵.۸
ماده ۱۰ - عمرانی	۲۸۶	۳۸۹	۳۶	۱۰.۷
ماده ۱۲ - عمرانی	۲۵۹	۳۷۳	۴۴	۱۰.۲
دانشگاهها	۳۸۰	۳۹۲	۳	۱۰.۷
ملی	۳۰۵	۳۲۶	۷	۸.۹
ملی استانی شده	۴۷۴	۶۶۵	۴۰	۱۸.۲
اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	۴۳۰.۸	۳۶۵۳	-۱۵	۱۰۰

ماخذ: خزانه معین استان آذربایجان شرقی، محاسبات کارشناسی

اعتبارات تملک‌دارایی‌های سرمایه‌ای در آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال قبل ۱۵ درصد کاهش داشته است. موضوع قابل تامل این است که این کاهش در اعتبارات استانی، ۲ درصد نفت و گاز و ردیف‌های متفرقه روی داده است.

جدول ۸۸. عملکرد اعتبارات هزینه‌ای استانی آذربایجان شرقی به تفکیک هفت فصل طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ (میلیارد ریال)

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد رشد	سهم از کل (درصد)
جبران خدمت کارکنان	۱۲۳۱	۱۷۸۶	۴۵	۶۱
استفاده از کالا و خدمات	۳۷۲	۵۴۸	۴۷	۱۸.۷
هزینه‌های اموال و دارایی	۴	۰	-	-
یارانه	-	-	-	-
کمک‌های بلاعوض	۱۷	۱۸	۱۰	۰.۶
رفاه اجتماعی	۳۰۸	۴۳۷	۴۲	۱۴.۹
سایر هزینه‌ها	۶۰	۱۴۹	۱۴۸	۵
مجموع اعتبارات هزینه‌ای استانی	۱۹۹۱	۲۹۳۸	۴۸	۱۰۰

ماخذ: خزانه معین استان آذربایجان شرقی، محاسبات کارشناسی

بررسی اعتبارات هزینه‌ای استانی آذربایجان شرقی حاکی از رشد این اعتبارات در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ می باشد. بیشترین سهم اعتبارات به جبران خدمت کارکنان و استفاده از کالا و خدمات اختصاص یافته است.

۱۵-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

امروزه اهمیت سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های استان در توسعه اقتصادی استان‌ها و مناطق بر کسی پوشیده نیست، چرا که زیرساخت‌های عمومی در هزینه‌های بالاسری اقتصادی در موضوعات سرمایه‌گذاری دارای نقش تعیین کننده‌ای است. متأسفانه در کشور، روند توسعه صنعتی در همه استان‌ها یکسان نمی‌باشد و

استان‌ها از نظر برخورداری از امکانات، تسهیلات و شاخص‌های فرهنگی، بهداشتی، ارتباطی و حمل و نقل دارای تفاوت‌های چشمگیری هستند. تنوع و تضادهای مکانی از نظر رتبه صنعتی نواحی در کشورهای در حال توسعه از موضوعات مهم اقتصادی به شمار می‌آید. استان‌هایی که از نظر زیرساخت‌ها در تنگنا هستند از نظر صنعتی نیز معمولاً دچار رکود و افول می‌باشند که این امر به مرور زمان، برنامه‌های توسعه را نیز مختل می‌نماید. از بارزترین عوارض توسعه نامتوازن افزایش مهاجرت‌ها در کشور می‌باشد. با افزایش اختلاف مناطق در برخورداری از خدمات دولتی و امکانات رفاهی، برخی مناطق مهاجرفرست و برخی مهاجرپذیر خواهند بود که برای هر دو منطقه هزینه‌های گزافی را در پی خواهد داشت.

آذربایجان شرقی علی‌رغم همه تنگنایی که در فراهم نمودن زیرساخت‌ها وجود داشته است به مدد تلاش مسئولین و صنعتگران استان از طریق جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی، ایجاد شهرک‌های صنعتی و سرمایه‌گذاری و پیشبرد اهداف منطقه آزاد تجاری - صنعتی ارس توانسته است رتبه نخست کشور را از نظر پتانسیل و ظرفیت راه‌اندازی خط تولید جدید کسب نماید.

بررسی بودجه استان طی سال‌های گذشته حاکی از وضعیت نه‌چندان مطلوب آذربایجان شرقی از سهم بودجه کل کشور می‌باشد که این موضوع تأثیر منفی در سایر بخش‌های اقتصادی استان گذاشته است به طوری که شاهد بدتر شدن رتبه استان از نظر درآمد سرانه هستیم. بخش عمده‌ای از تفاوت درآمد عمومی استان با استان‌های پیش‌رو از هزینه‌های سرمایه‌گذاری کم در استان در سال‌های گذشته نشأت می‌گیرد. برای جبران این امر، باید به این نکته توجه ویژه داشت که بودجه عمرانی ملی نقش اصلی را در توسعه اقتصادی استان‌ها دارا می‌باشد به طوری که از کل بودجه عمرانی کشور، تنها ۱۵ درصد به استان‌ها تعلق می‌گیرد و بقیه صرف پروژه‌های عمرانی ملی می‌شود. در حالی که سهم اعتبارات استان از بودجه ملی بسیار ناچیز بوده است. لذا توصیه می‌شود به منظور کاهش عوارض ناشی از توسعه نامتوازن و هزینه‌هایی که بر استان‌های مرکزی به دلیل تمرکز جمعیت و جذب مهاجرین سایر استان‌ها تحمیل می‌شود، سهم کشوری استان آذربایجان شرقی از اعتبارات عمرانی ملی افزایش یابد. اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان نیز در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال قبل کاهش یافته است که ادامه این روند می‌تواند توسعه استان را با مشکلات چشمگیری مواجه سازد.

۱۶. نظام مالیاتی استان

وضعیت درآمدهای مالیاتی استان به تفکیک انواع درآمدها به صورت توصیفی و تحلیلی در این فصل مورد بحث قرار گرفته و در پایان پیشنهاداتی مرتبط با این حوزه ارائه گردیده است.

۱۶-۱. سیاست‌های مالیاتی و جهت‌گیری‌های استان

مالیات به عنوان مهم‌ترین منبع درآمدهای دولتی می‌تواند برای بسیاری از دولت‌ها منشأ قدرت و پایداری باشد اما از آنجا که این انگیزه دولت در مقابل انگیزه پیگیری نفع شخصی از طرف مردم قرار می‌گیرد، همواره کشمکشی ذهنی میان تمایلات دولت و مردم در دریافت و پرداخت مقادیر مالیات در جامعه بروز خواهد کرد. مؤدیان به دلیل بار هزینه ای مالیات وارده بر خود، همواره به دنبال راهی برای کاهش هزینه‌های تحمیلی بوده و از سوی دیگر دولت برای بالا بردن قدرت اقتصادی به دنبال راهکاری برای افزایش درآمدهای مالیاتی خواهد بود. این تقابل دوطرفه سبب بروز واکنشی توسط مردم خواهد شد تا آن‌ها تمایل به عدم بروز واقعیت‌های مالیاتی خود پیدا کنند که به صورت کلی این واکنش‌ها یا به صورت اجتناب مالیاتی است یا به صورت فرار مالیاتی.

در مقابل این رفتارها استان آذربایجان شرقی نیز همگام با سازمان امور مالیاتی کشور در صدد است با ارائه راهکارهایی و تسهیل فرآیند پرداخت مالیات و به کارگیری نیروی متخصص و ایجاد فضای مناسب، مردم را ترغیب به پرداخت مالیات نماید.

۱۶-۲. بررسی وضعیت تحولات مالیاتی

آمارهای موجود حاکی از افزایش سهم درآمدهای مالیاتی استان از کل درآمدهای عمومی می‌باشد، این سهم با دو درصد افزایش به ۹۱ درصد در سال ۱۳۹۴ رسیده است. درآمدهای مالیاتی مستقیم در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ بیش از ۳۲ افزایش داشته است. اصلاح سیاست‌ها در این بخش منجر به افزایش سرعت رسیدگی به پرونده‌های مالیاتی و در نتیجه باعث رشد درآمدهای مالیاتی مستقیم شده است. همچنین ایجاد تسهیلات در پرداخت مالیات برای مودیان، افزایش سرعت دستیابی به منابع درآمدهای مالیاتی را فراهم کرده است.

۱۶-۳. بررسی و تحلیل عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی

درآمدهای مالیاتی استان با ۲۳ درصد رشد به ۱۴۳۶۵ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته است.

جدول ۸۹. عملکرد درآمدهای مالیاتی استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ (میلیارد ریال)

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد تغییرات	سهم از کل (درصد)
درآمدهای مالیاتی	۱۱۶۷۴	۱۴۳۶۵	۲۳.۰۵	۱۰۰
درآمدهای مالیاتی مستقیم	۷۲۵۴	۹۶۰۹	۳۲.۴۶	۶۶.۸۹
درآمدهای مالیاتی غیر مستقیم	۴۴۲۰	۴۷۵۶	۷.۶	۳۳.۱۱
نسبت درآمدهای مالیاتی به درآمدهای عمومی استان	۰.۸۹	۰.۹۱	۰.۰۲	-

ماخذ: خزانه معین استان آذربایجان شرقی، محاسبات کارشناسی

جدول ۹۰. عملکرد مالیات مستقیم استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ (میلیارد ریال)

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد تغییرات	سهم از کل (درصد)
مالیات بر شرکت‌ها	۳۴۰.۲	۴۸۲.۲	۴۱.۷۴	۵۰.۲
مالیات حقوق بخش عمومی	۱۲۲۸	۱۸۹۰	۵۳.۹۱	۱۹.۷
مالیات بخش خصوصی	۷۲۱	۸۲۰	۱۳.۷۳	۸.۵
مالیات مشاغل	۱۰۵۵	۱۱۶۱	۱۰.۰۵	۱۲.۱
مالیات مستغلات	۲۰۳	۲۲۹	۱۲.۸۱	۲.۴
مالیات بر ثروت	۶۴۵	۶۸۷	۶.۵۱	۷.۱
مالیات متفرقه بر درآمد	۰	۰	-	-

ماخذ: خزانه معین استان آذربایجان شرقی، محاسبات کارشناسی

تمام اجزای مالیات مستقیم در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ دارای رشد بوده‌اند که از این میان مالیات حقوق بخش عمومی با ۵۳ درصد رشد و مالیات بر شرکت‌ها با بیش از ۴۱ درصد رشد پیش‌تاز بوده‌اند. اما آنچه که قابل توجه است مالیات بر ثروت علی‌رغم سهم کم در کل درآمدهای مالیاتی دارای رشد کمی نیز

می باشد، علت آن را می توان در شفافیت کمتر و دشوار بودن دستیابی به اطلاعات در خصوص ثروت افراد دانست که بهتر است به منظور جبران آن تمرکز بیشتری بر مالیات بر مصرف نمود و از این طریق عدالت مالیاتی را نیز ارتقا داد، مالیات بر ارزش افزوده از انواع مالیات های غیرمستقیم که بر مصرف نهایی وضع می شود می تواند تا حدودی این نقش را ایفا کند، مالیات بر ارزش افزوده نیز با بیش از هشت درصد رشد به ۴۴۵۵ میلیارد ریال رسیده است. مالیات بر شرکت ها، مالیات بر ارزش افزوده و مالیات حقوق بخش عمومی، اقلام عمده درآمدهای مالیاتی را تشکیل می دهند که در مجموع در سال ۱۳۹۴ بیش از ۷۸ درصد از کل مالیات استان را به خود اختصاص داده است.

جدول ۹۱. عملکرد مالیات غیرمستقیم استان طی سال های ۹۴-۱۳۹۳ (میلیارد ریال)

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد تغییرات	سهم از کل (درصد)
مالیات ارزش افزوده	۴۰۹۵	۴۴۵۵	۸.۸	۹۴
دو درصد مالیات سایر کالاها	۱	۱۶	۱۵۰۰	۰.۳۴
عوارض خروج مسافر از مرزها	۶۳	۶۶	۴.۸	۱.۳۹
مالیات بر فروش سیگار	۰	۱	-	۰.۰۲
مالیات بر نقل و انتقال اتومبیل	۲۳۲	۲۰۲	-۱۲.۹	۴.۲۵
مالیات شماره گذاری خودرو	۲۹	۱۶	-۴۴.۸	۰.۳۴

ماخذ: خزانه معین استان آذربایجان شرقی، محاسبات کارشناسی

جدول ۹۲. سهم اقلام عمده تشکیل دهنده درآمدهای مالیاتی استان طی سال های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴
مالیات بر شرکت ها	۲۹	۳۴
مالیات ارزش افزوده	۳۵	۳۱
مالیات حقوق بخش عمومی	۱۱	۱۳

ماخذ: خزانه معین استان آذربایجان شرقی

۱۶-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

همان‌گونه که از آمارهای ارائه شده برمی‌آید بخش عمده‌ای از درآمدهای استان را مالیات بر شرکت‌ها و مالیات بر ارزش افزوده تشکیل می‌دهد. به دلیل دارا بودن دفاتر و سیستم حسابداری در شرکت‌ها، تخمین مالیات نسبت به مشاغل به واقعیت نزدیک‌تر می‌باشد، در حالی که در مشاغل، شرایط برای فرار مالیاتی و اشتغال به اقتصاد زیرزمینی مهیا می‌باشد. بنابراین می‌توان با ایجاد شرایط مناسب و انگیزه کافی، فعالین اقتصادی را به سمت اقتصاد رسمی سوق داد. از مهم‌ترین علل اقتصادی گسترش اقتصاد زیرزمینی می‌توان به بار مالیاتی، حجم مقررات دولتی، کیفیت خدمات عمومی، وضعیت بازار نیروی کار (نرخ بیکاری و مشخصات سنی و جنسی شاغلان، اندازه خوداشتغالی)، محدودیت‌های تجاری و موانع تعرفه‌ای، نقدینگی در حال گردش خارج از بانک‌ها، کیفیت نظام تامین اجتماعی و فساد اقتصادی اشاره کرد، با عنایت به این موارد می‌توان توصیه‌های سیاستی زیر را برای افزایش سهم درآمدهای مالیاتی مطرح نمود:

- **حجم مقررات دولتی و بوروکراسی:** تسهیل انجام امور اداری مانع دور زدن مقررات و پنهان‌کاری می‌شود.
- **کیفیت خدمات عمومی:** مالیات حق دولت است که همه شهروندان مسئول هستند جهت تأمین هزینه‌های دولت آن را پرداخت نمایند. دولت نیز موظف است تا هزینه و درآمد خود را طبق یک برنامه مشخص سالانه به شکل بودجه سالانه ترتیب نماید و با شفافیت کامل تمام هزینه خود را به شهروندان کشور تشریح کند. گزارش درست از هزینه‌ها و ارتقای کیفیت خدمات عمومی، باعث ایجاد انگیزه مثبت در بین شهروندان شده و آن‌ها را تشویق به پرداخت مالیات می‌کنند.
- **وضعیت بازار نیروی کار:** افزایش نرخ بیکاری و کاهش تقاضا برای نیروی کار باعث کاهش قدرت چانه‌زنی نیروی کار می‌شود در این شرایط نیروی کار به حداقل‌ها قانع بوده و به منظور تصدی شغل، شرایط کارفرما را حتی اگر خلاف مقررات باشد خواهد پذیرفت. این به مفهوم گسترش اقتصاد سایه‌ای است.
- **درآمد سرانه و اوضاع اقتصادی خانوارها:** در صورتی که خانوار در تأمین معاش خود با مشکلات مواجه شود افراد به خوداشتغالی روی خواهند آورد و یا زنان حاضر به اشتغال بدون در نظر گرفتن قانون کار و دستمزدهای پایین خواهند شد. اشتغال در سنین کمتر از سن اشتغال و اشتغال بازنشستگان نیز از مواردی است که به گسترش اقتصاد سایه‌ای می‌انجامد.

- **نقدینگی در حال گردش خارج از بانک‌ها:** به منظور جذب سرمایه‌های اندک و سرمایه‌گذاری در بخش تولیدی به صورت بهینه و قانونمند لازم است به بازار مالی و استفاده از روش‌های تشویقی جهت جذب سرمایه و سپس مدیریت صحیح آن که منجر به افزایش نرخ سرمایه‌گذاری در کشور شود، توجه ویژه‌ای شود.
- **کیفیت نظام تأمین اجتماعی:** تقاضا برای خدمات بیمه‌ای می‌تواند انگیزه‌ای برای فعالیت طبق مقررات قانونی باشد. اما کاهش سطح رضایت بیمه‌شدگان از خدمات بیمه باعث کاهش جذابیت و تقاضا برای این خدمات می‌شود. بنابراین خدمات بیمه‌ای نمی‌تواند ابزاری برای آشکار شدن فعالیت‌های اقتصادی باشد، به عبارت دیگر در این وضعیت، فعالیت پنهانی سودآورتر از استفاده از مزایای قانونی خواهد بود که این امر نیز به توسعه اقتصاد سایه‌ای می‌انجامد.
- **افزایش اختیارات استانی:** به منظور تحقق اهداف اقتصادی و اجتماعی در سطح ملی و منطقه‌ای ضرورت دارد برخی از تصمیم‌گیری‌ها در اختیارات استان‌ها قرار بگیرد، این امر هزینه‌های نظارتی دولت را نیز کاهش خواهد داد. اعطای اختیارات به استان‌ها در وصول مالیات موجب مشارکت دولت مرکزی و استان‌ها در اجرای سیاست‌های مالیاتی و هماهنگی آن‌ها با یکدیگر می‌شود که در نتیجه‌ی آن، امکان دستیابی هم‌زمان به اهداف ملی و منطقه‌ای در حوزه اقتصادی و اجتماعی فراهم می‌گردد و آنچه که دارای اهمیت است، همسو بودن این اهداف با منافع مالیات دهندگان و در نتیجه افزایش رضایت خاطر آن‌ها و کاهش تمایل به فرار مالیاتی می‌باشد. اعطای اختیارات به استان‌ها موجب خواهد شد در وظایف دولت مرکزی و استان‌ها تعادل ایجاد شود، دولت بر عملکرد اجتماعی و اقتصادی در سطح ملی و استان‌ها بر مسائل اجتماعی و اقتصادی منطقه‌ای متمرکز خواهند شد.
- **ارتقای آگاهی افراد از سو استفاده‌های مالیاتی و عواقب آن در زمان آغاز فعالیت اقتصادی؛**
- **شفافیت مالی دولتی:** ارائه تصویری روشن از مخارج دولت به عموم شهروندان؛ ارائه اطلاعات به شکلی که قابل فهم برای عموم جامعه باشد؛ امکان دسترسی پرداخت کنندگان مالیات به اطلاعات جزئی‌تر نیز باعث افزایش مشارکت مردم در پرداخت مالیات می‌شود.

۱۷. بازار کار استان

مزایای نسبی استان در ایجاد اشتغال و راهبردهای مرتبط با آن، وضعیت شاخص‌های نیروی کار استان (شامل نرخ بیکاری، نرخ مشارکت اقتصادی، نسبت اشتغال و ...) و دلایل کاهش یا افزایش آن‌ها از عمده مطالب این فصل می‌باشند.

۱۷-۱. سیاست‌های ایجاد شغل و جهت‌گیری‌های استان

با تمرکز صنایع تولید ماشین‌آلات و تجهیزات در مرکز استان، این استان یکی از قطب‌های صنعتی کشور به شمار می‌رود. استان آذربایجان شرقی از لحاظ تعداد کارگاه‌های صنعتی، چهارمین قطب صنعتی کشور محسوب می‌شود و از امکانات و قابلیت‌های توسعه صنعتی شایان توجهی برخوردار است که بخشی از آن‌ها عبارتند از:

- وجود ۳۸ شهرک صنعتی و تخصصی و ۱۶ ناحیه صنعتی؛
- ۷ پایانه مرزی گمرکی؛
- وجود موسسات تحقیقات صنعتی در استان؛
- مزیت نسبی در ۱۳ رشته فعالیت صنعتی استان از قبیل چرم‌سازی، صنایع غذایی و آشامیدنی، تولید مبلمان و چوب و محصولات چوبی، قطعه و مجموعه‌سازی (مخصوصاً در حوزه خودروسازی)، ماشین‌سازی و شیمیایی؛
- وجود مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای مجهز و مراکز آموزش فنی شرکت‌های بزرگ صنعتی؛
- وجود صنایع مادر پیشرفته از قبیل پالایشگاه و مجتمع پتروشیمی تبریز و کارخانه‌های بزرگی نظیر تراکتورسازی، ماشین‌سازی، فولاد و کارخانجات تولیدکننده نیروی محرکه، قطعه‌سازی و قالب‌سازی برای احداث صنایع خودروسازی؛
- وجود شهرک‌های تخصصی مانند سرمایه‌گذاری خارجی، فن‌آوری قطعات خودرو، مصالح ساختمانی تبریز و سرامیکی مرند و همچنین واحدها و تشکلهای صنعتی و صنایع تبدیلی؛
- هم‌جواری با کشورهای خارجی و دسترسی آسان به بازارهای اروپا و آسیای میانه.

در سال‌های اخیر با ایجاد تشکلهای صنفی در زمینه صنعت، نظیر اتاق بازرگانی و صنایع و معادن، خانه صنعت و معدن، انجمن مدیران صنایع و انجمن قطعه‌سازان زمینه ارتباطی قوی بین مراکز صنعتی استان فراهم گردیده که می‌تواند الگوی

مناسب برای صنایع کشورمان باشد. از این رو تدوین برنامه‌های لازم مبنی بر اصلاح فرآیندهای صدور مجوز فعالیت‌های اقتصادی و همچنین حذف قوانین و مقررات زائد و دست و پاگیر و کاهش زمان و هزینه‌های انجام کار و در عین حال تدوین قوانین جدید برای شروع و توسعه فعالیت‌های اقتصادی توسط این بخش‌ها با هدف ارتقاء کارایی فعالیت‌ها، تخصیص منابع، گسترش مشارکت‌های مردمی در بخش‌های مختلف تولیدی و تجاری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است.

۱۷-۲. بررسی وضعیت تحولات بازار کار

براساس برآوردهای موجود طی سال‌های برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۴-۱۳۹۰) ۵۷.۷ درصد اشتغال استان در بخش غیر رسمی فعالیت داشته‌اند که بیشترین میزان آن در بخش عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها با ۸۵.۴ درصد و بخش کشاورزی با ۸۳.۴ درصد بوده است.

در سال ۱۳۹۰ (سال شروع برنامه پنجم) ۵۹ درصد اشتغال استان به بخش غیررسمی تعلق داشت که این رقم در سال ۱۳۹۴ به ۵۶.۴ درصد رسیده است. از جمله علل تشکیل دهنده بخش غیررسمی در بازار کار استان می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- پایین بودن درجه انطباق با قانون در بخش غیررسمی؛
- افزایش نرخ مشارکت زنان در بازار کار؛
- رشد اقتصادی پایین؛
- عدم خلق فرصت‌های شغلی متناسب با نیروی کار موجود.

۱۷-۳. بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار

متوسط نرخ مشارکت اقتصادی استان برای جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۴، حدود ۴۳ درصد می‌باشد. بیشترین میزان این نرخ در استان طی سال‌های مزبور، با ۴۸.۶ درصد به سال ۱۳۸۵ و کمترین میزان با ۳۹.۳ درصد به سال ۱۳۹۴ اختصاص داشته است. نرخ مشارکت اقتصادی استان در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ کاهش یافته است.

جدول ۹۳. نرخ مشارکت اقتصادی^{۲۸} استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

نرخ تغییرات	۱۳۹۴	۱۳۹۳	عنوان
-۲.۱	۳۹.۳	۴۱.۴	نرخ مشارکت اقتصادی کل
-۱.۹	۶۳.۹	۶۵.۸	نرخ مشارکت اقتصادی مردان
-۲.۷	۱۴.۶	۱۷.۳	نرخ مشارکت اقتصادی زنان
-۱.۷	۳۶.۳	۳۸	نرخ مشارکت اقتصادی نقاط شهری
-۳.۱	۴۶.۵	۴۹.۶	نرخ مشارکت اقتصادی نقاط روستایی

مأخذ: مرکز آمار ایران

در سال ۱۳۹۴ نرخ مشارکت اقتصادی نقاط شهری و روستایی استان به ترتیب ۳۶.۳ و ۴۶.۵ درصد است که نشان می‌دهد نرخ مشارکت نقاط روستایی استان در فعالیت‌های اقتصادی بیشتر از نقاط شهری می‌باشد.

هم‌چنین در سال ۱۳۹۴ نرخ مشارکت اقتصادی مردان و زنان استان به ترتیب ۶۳.۹ و ۱۴.۶ درصد است که نشان دهنده پایین بودن نرخ مشارکت زنان استان نسبت به مردان، در فعالیت‌های اقتصادی می‌باشد. با این وجود نرخ مشارکت اقتصادی مردان و زنان استان در مقایسه با نرخ مشارکت اقتصادی مردان و زنان کشور بالاتر بوده است.

متوسط نرخ بیکاری استان آذربایجان شرقی برای جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر طی سال‌های ۹۴-۱۳۸۴، حدود ۸.۳۶ درصد می‌باشد. بیشترین مقدار این نرخ در استان طی سال‌های مزبور، با ۱۲.۴ درصد به سال ۱۳۹۱ و کمترین میزان با ۵.۲ درصد به سال ۱۳۸۴ اختصاص داشته است. نرخ بیکاری استان در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ کاهش یافته است.

در سال ۱۳۹۴ نرخ بیکاری نقاط شهری و روستایی استان به ترتیب ۹.۸ و ۲.۶ درصد است که نشان می‌دهد نرخ بیکاری نقاط روستایی استان کمتر از نقاط شهری می‌باشد.

۲۸. نرخ مشارکت اقتصادی نشان می‌دهد چند درصد از جمعیت در سن کار، فعال (شاغل و بیکار) هستند.

جدول ۹۴. نرخ بیکاری^{۲۹} استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

نرخ تغییرات	۱۳۹۴	۱۳۹۳	عنوان
-۰.۵	۷.۳	۷.۸	نرخ بیکاری کل
۰.۱	۶.۹	۶.۸	نرخ بیکاری مردان
-۲.۵	۸.۹	۱۱.۴	نرخ بیکاری زنان
-۰.۲	۹.۸	۱۰	نرخ بیکاری نقاط شهری
-۱	۲.۶	۳.۶	نرخ بیکاری نقاط روستایی

مأخذ: مرکز آمار ایران

در سال ۱۳۹۴ نرخ بیکاری مردان و زنان استان به ترتیب ۶.۹ و ۸.۹ درصد است که نشان دهنده بالا بودن نرخ بیکاری زنان استان نسبت به مردان می‌باشد.

جدول ۹۵. نسبت اشتغال^{۳۰} استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

نرخ تغییرات	۱۳۹۴	۱۳۹۳	عنوان
-۱.۸	۳۶.۴	۳۸.۲	نسبت اشتغال کل
-۱.۸	۵۹.۵	۶۱.۳	نسبت اشتغال مردان
-۲	۱۳.۳	۱۵.۳	نسبت اشتغال زنان
-۱.۵	۳۲.۷	۳۴.۲	نسبت اشتغال نقاط شهری
-۲.۵	۴۵.۳	۴۷.۸	نسبت اشتغال نقاط روستایی

مأخذ: مرکز آمار ایران

متوسط نسبت اشتغال استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۸۴ برای گروه سنی ۱۰ ساله و بیشتر برابر ۳۹.۵۶ درصد می‌باشد که این نسبت برای مردان و زنان استان

۲۹. نرخ بیکاری عبارت است از: $۱۰۰ * (\text{جمعیت فعال (شاغل و بیکار)} / \text{جمعیت بیکار}) = \text{نرخ بیکاری}$
 ۳۰. نسبت اشتغال عبارت است از: $\text{نسبت جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر شاغل به جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر}$.

به ترتیب ۶۱.۴۶ و ۱۷.۰۹ درصد است. مقادیر متوسط اشتغال برای مردان و زنان گروه سنی ۱۰ ساله و بیشتر در نقاط روستایی به ترتیب ۷۰.۱۵ و ۲۸.۱۵ درصد و برای مردان و زنان نقاط شهری در همان گروه سنی به ترتیب ۵۷.۷۵ و ۱۱.۹۷ درصد می باشد. باتوجه به مقادیر متوسط نسبت اشتغال مشاهده می شود که این نسبت در استان برای مردان و زنان روستایی از مردان و زنان شهری بیشتر می باشد. همچنین متوسط این نسبت برای مردان و زنان استان از میزان متناظر آن در کشور بالاتر است.

با توجه به کاهش ۹۳۲۸۵ نفری جمعیت شاغل استان در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳، نسبت اشتغال در استان ۱.۸ درصد کاهش یافته است. مهاجرت شاغلین به سایر استان ها، بازنشستگی، از دست دادن شغل و عدم توان کار کردن (به دلایلی از قبیل افزایش سن یا از کار افتادگی) را می توان از عمده دلایل کاهش جمعیت شاغل و به تبع آن نسبت اشتغال در استان برشمرد.

جدول ۹۶. سهم اشتغال ناقص^{۳۱} استان آذربایجان شرقی طی سال های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	نرخ تغییرات
سهم اشتغال ناقص کل	۴.۹	۵	۰.۱
سهم اشتغال ناقص مردان	۵.۶	۵.۸	۰.۲
سهم اشتغال ناقص زنان	۲.۱	۱.۶	-۰.۵
سهم اشتغال ناقص نقاط شهری	۴.۸	۵	۰.۲
سهم اشتغال ناقص نقاط روستایی	۵	۵.۱	۰.۱

مأخذ: مرکز آمار ایران

اگرچه نرخ بیکاری استان در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ به اندازه ۰.۵ درصد کاهش یافته است، اما تعداد بیکاران کاهش یافته کمتر از تعداد شاغلین کاهش یافته می باشد. به عبارتی با وجود کاهش ۱۳۷۶۱ نفری بیکاران، ۸۷۵۵۳ نفر در سال ۱۳۹۴ بیکار بوده و جویای کار می باشند. از طرفی عدم ایجاد شغل

۳۱. سهم اشتغال ناقص عبارت است از: نسبت جمعیت دارای اشتغال ناقص به جمعیت شاغل.

به اندازه تعداد شاغلین کاهش یافته، باعث افزایش تقاضا برای نیروی کار شده است. بنابراین کارفرمایان تمایل کمتری برای استخدام تمام وقت نیروی کار داشته و در نتیجه با افزایش استخدام پاره وقت، سهم اشتغال ناقص نیز افزایش پیدا می کند.

جدول ۹۷. توزیع شاغلان در بخش های اقتصادی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۴

عنوان	کشاورزی	صنعت	خدمات
سهم اشتغال هر بخش در کل استان	۲۲.۲	۳۸.۴	۳۹.۴
سهم اشتغال هر بخش در گروه مردان	۱۹.۹	۳۸.۱	۴۲
سهم اشتغال هر بخش در گروه زنان	۳۲.۸	۳۹.۶	۲۷.۶
سهم اشتغال هر بخش در نقاط شهری	۴.۶	۴۳.۸	۵۱.۶
سهم اشتغال هر بخش در نقاط روستایی	۵۳.۱	۲۸.۹	۱۸

مأخذ: مرکز آمار ایران

بررسی سهم اشتغال بخش های مختلف اقتصادی در استان نشان می دهد طی سال های ۹۴-۱۳۸۴ بیشترین میزان اشتغال استان (به غیر از سال ۱۳۸۹) به بخش صنعت و کمترین میزان به بخش کشاورزی اختصاص داشته است.

۱۷-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی

با بررسی پتانسیل ها و مزایای نسبی استان آذربایجان شرقی می توان راهبردهای توسعه کسب و کار استان را به سه محور اصلی تقسیم نمود:

۱. فعالیت های محرک توسعه کسب و کار

- این فعالیت ها در بخش صنعت (ساخت) عبارتند از: مواد و محصولات شیمیایی، لاستیک و پلاستیک، فلزات اساسی، ساختمان، محصولات کانی غیرفلزی، ساخت وسایل نقلیه موتوری، صنایع تبدیلی و غذایی، منسوجات و پوشاک، لوازم خانگی و مبلمان. معدن با محوریت فراوری مس و نفلین سینیت.
- محورهای بخش کشاورزی عبارتند از: باغداری، دام و طیور و آبزیان.

- فعالیت‌های بخش خدمات عبارت است از: واسطه‌گری‌های مالی (بورس، بیمه و بانک)، خدمات برتر و فرمانطقه‌ای (با محوریت خدمات گردشگری، آموزشی، درمانی، ارتباطات، عمده فروشی، انبارداری و حمل و نقل).
- منطقه آزاد صنعتی - تجاری ارس و مناطق ویژه اقتصادی.

۲. فضاهای محوری توسعه کسب و کار

نیمه غربی استان محل استقرار صنایع بزرگ، کارگاه‌های صنعتی کوچک و متوسط، محدوده‌های زارعی آب و باغی، روستاهای بزرگ، شهرهای پرجمعیت، دامداری‌های صنعتی و فعالیت‌های بازرگانی می‌باشد و اقتصاد استان عمدتاً وابسته به این نیمه است که فضاهای محوری استان اغلب در آن واقع شده‌اند. این نیمه شامل محورها و کانون‌های توسعه ذیل می‌باشد:

- محور تبریز - بستان‌آباد با رویکرد استقرار کارگاه‌های صنعتی کوچک و متوسط؛
- محور تبریز - آذرشهر با رویکرد استقرار صنایع بزرگ، شهرک‌های صنعتی و اراضی کشاورزی آبی؛
- محور تبریز - صوفیان با رویکرد استقرار کارگاه‌های صنعتی کوچک و متوسط؛
- کانون‌های توسعه شهرستان‌های مرنند، مراغه و بناب؛
- شهر تبریز با محوریت خدمات برتر و صنعت.

۳. فضاهای عقب مانده دارای قابلیت توسعه کسب و کار

قسمت‌های عمده‌ای از نیمه شرقی و بخشی از شمال استان به دلیل ویژگی‌های طبیعی یا کوهستانی بودن منطقه و عدم ارتباط مناسب با سایر استان‌های همجوار، از مناطق کمتر توسعه یافته استان می‌باشد.

استقرار بخش عمده‌ای از روستاهای کم جمعیت و پراکنده با دامداری سنتی، کشاورزی دیم و استقرار شهرهای کم جمعیت از ویژگی‌های عمده نیمه شرقی استان است و فضاهای عقب مانده دارای قابلیت توسعه استان اغلب در آن واقع شده‌اند و شامل محورها و کانون‌های توسعه ذیل می‌باشد:

- محور مرنند - جلفا و مرنند - بازرگان از محورهای دارای قابلیت توسعه می‌باشد. توسعه منطقه آزاد ارس و توسعه صنایع و استقرار فعالیت‌های عمده خدماتی و بازرگانی، استخوان‌بندی اصلی پیکره فضایی استان را تشکیل خواهد داد و برهمین اساس ضروری است تجهیز شبکه‌های زیربنایی این محور در اولویت قرار گرفته و مراکز جمعیت آن در همین راستا تجهیز و تقویت شوند.

- محور تبریز- میاندوآب به عنوان یکی از مهم ترین محورهای قابلیت توسعه کسب و کار استان می باشد و بر همین اساس ضروری است تجهیز شبکه های زیربنایی در اولویت قرار گیرد.
- محور تبریز - اهر با کانون های توسعه ورزقان و کلیبر با توجه به استقرار دو مجموعه صنعتی و معدنی بزرگ در منطقه شمالی و بهره برداری از قابلیت های توریستی منطقه عمده ترین محور توسعه نیمه شرقی استان خواهد بود و ضرورت دارد جهت خروج منطقه شمالی استان از این بن بست و تثبیت جمعیت منطقه، ضمن توسعه شبکه های زیربنایی این محور به بهره برداری از معادن عظیم مس سونگون و توسعه فعالیت های صنعتی و معدنی به صورت مجموعه های یکپارچه فرآوری مواد معدنی تا تولید کالاهای مصرفی اقدام شود.
- محور بستان آباد - سراب - اردبیل یکی از محورهای منطقه ای است که جهت تقویت ارتباطات میان منطقه ای با استان های همجوار در اولویت قرار دارد. این محور دارای قابلیت استقرار صنایع تبدیلی کشاورزی و دامی است و به عنوان قطب صنایع تبدیلی دامی استان به شمار می رود. ضمن توسعه شبکه های زیربنایی این محور می توان به بهره برداری از معادن نفلین سینیت نیز اشاره کرد.

۱۸. بهبود فضای کسب و کار استان

اقدامات انجام شده در ارتباط با بهبود فضای کسب و کار استان، جایگاه فضای کسب و کار ایران براساس رتبه‌بندی بانک جهانی، جایگاه فضای کسب و کار استان آذربایجان شرقی براساس گزارش انتشار یافته مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در این فصل بررسی و مورد بحث قرار گرفته است.

۱۸-۱. سیاست‌های مربوط به بهبود فضای کسب و کار و جهت‌گیری‌های استان

در چند سال اخیر، بهبود فضای کسب و کار مورد توجه سیاست‌گذاران اقتصادی و برنامه‌ریزان کشور قرار گرفته است. به عنوان مثال تصویب و ابلاغ قانون بهبود مستمر فضای کسب و کار خود نشان‌دهنده اهمیت این موضوع به صورت خاص می‌باشد، هم‌چنین در برنامه چهارم توسعه در مواد ۳۷ و ۴۱، به‌وضوح به بهبود فضای کسب و کار توجه شده است. به طوری که ماده ۳۷ با تمرکز بر رقابت‌پذیری و ماده ۴۱ با تأکید بر موضوعاتی همانند کنترل نوسانات نرخ ارز و یکسان‌سازی آن و تنظیم تعرفه‌های واردات کالاها به بهبود فضای کسب و کار می‌پردازد. بند «۳-۲۱» سیاست‌های برنامه پنجم توسعه، ابلاغی مقام معظم رهبری نیز به موضوع بهبود فضای کسب و کار پرداخته و براساس آن، دولت موظف شده است با فراهم آوردن زمینه‌های لازم برای ثبات اقتصاد کلان، کاهش خطرپذیری‌های اقتصادی، فراهم آوردن زیرساخت‌های لازم و ارائه مستمر آمار و اطلاعات در قالب برنامه پنجم توسعه، شرایط را برای بهبود فضای کسب و کار مهیا کند. فصل پنجم قانون برنامه پنجم توسعه که به موضوعات اقتصادی اختصاص یافته است نیز در مواد ۶۹ تا ۷۸ تکالیفی را در خصوص «بهبود فضای کسب و کار» برای دولت و سایر نهادهای مربوط وضع کرده است.

در سال ۱۳۹۰ وزارت امور اقتصادی و دارایی براساس ماده ۴ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار، موظف گردید تا با همکاری دستگاه‌های اجرائی و نهادهای بین‌المللی، جایگاه ایران در رتبه‌بندی‌های جهانی کسب و کار را بهبود بخشد و وضعیت اقتصادی مناسب کشور را به سرمایه‌گذاران خارجی معرفی کند. از سوی دیگر با عنایت به تصویب و ابلاغ قانون اصلاح مواد ۱، ۶ و ۷ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و با توجه به تکلیف این قانون وزارت امور اقتصادی و دارایی به عنوان دبیرخانه هیأت مقررات‌زدایی و تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار با هدف سامان‌دهی و اصلاح فرآیندهای صدور مجوز، تعیین گردید. در همین راستا این اداره‌کل توسط استاندار محترم به عنوان متولی بهبود

فضای کسب و کار در استان تعیین گردید. براساس آن، اقدامات ذیل را طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ انجام داده است:

- برگزاری بیش از ۷۰ جلسه تخصصی بررسی فرایندها با نمایندگان ۱۹ دستگاه اجرایی برای کاهش مراحل، زمان و هزینه لازم برای انجام امور مربوط به مجوزهای فضای کسب و کار و امضاء تفاهم‌نامه‌هایی با دستگاه‌ها در این راستا که منجر به بررسی ۱۱۵ فرآیند در سال ۱۳۹۳ و کاهش مدت زمان انجام یا تعداد مراحل در ۶۵ فرآیند گردید و فرایندهای احصا شده هر شش ماه یک بار از سال ۱۳۹۳ تا کنون مورد بازبینی مجدد قرار می‌گیرند؛
- احصاء بیش از ۴۰ مورد از قوانین و مقررات دست و پاگیر و گلوگاه‌های موجود بر سر راه مراحل اعطای جواز و استعلام‌ها و یا مراحل و ارجاعات زائد در بررسی پرونده‌ها و ارجاع آن‌ها به وزارت متبوع؛
- تهیه، تصویب و ابلاغ شیوه‌نامه اجرایی ارتقای فضای کسب و کار و سامانه پنجره واحد سرمایه‌گذاری آذربایجان شرقی به دستگاه‌های مشمول؛
- فراهم کردن کلیه زیرساخت‌های لازم جهت انجام کلیه فرایندهای کارگروه امور زیربنایی از طریق سامانه پنجره واحد سرمایه‌گذاری؛
- فراهم کردن کلیه زیرساخت‌های لازم جهت ایجاد پنجره واحد معادن طبق ماده ۲۴ قانون معدن و احصاء قوانین دست‌وپاگیر در حوزه معدن؛
- تهیه و تدوین هسته کلیدی پایش مستمر فضای کسب و کار و ارتقای آن در استان؛
- مکاتبه و برگزاری جلسات با ۱۹ تشکل و انجمن بخش خصوصی در راستای احصاء مشکلات فضای کسب و کار و انعکاس موضوعات احصاء شده به دستگاه‌های متولی؛
- مکاتبه با واحدهای تابعه وزارت متبوع در خصوص احصاء قوانین دست و پاگیر و چالش‌ها در حوزه گمرک، بیمه، مالیات، بانک و بورس؛
- ارائه و چاپ چهار مقاله در خصوص بهبود فضای کسب و کار در دومین همایش ملی فضای کسب و کار.

۱۸-۲. بررسی وضعیت تحولات فضای کسب و کار

در گزارش سال ۲۰۱۶ بانک جهانی، که بر پایه آمار یکساله منتهی به ژوئن ۲۰۱۵ می‌باشد. رتبه فضای کسب و کار ایران از میان ۱۸۹ کشور ۱۱۸ بوده که نسبت به سال گذشته (رتبه ۱۱۹) یک پله ارتقاء یافته است. براساس این گزارش ۱۳۷ کشور اصلاحات نهادی و قانونی لازم را برای بهبود کسب و کار اجرا کردند. این

حرکت اصلاحی در قالب ۲۸۳ قانون در این کشورها اجرا شده که نسبت به سال قبل، ۲۰ درصد رشد داشته است.

۱۸-۳. بررسی و تحلیل وضعیت زیرشاخص‌های بهبود فضای کسب و کار

براساس گزارش سال ۲۰۱۶ بانک جهانی، وضعیت ایران در ارزیابی شاخص‌های ده‌گانه بانک جهانی با تنزل در هشت شاخص و بهبود در دو شاخص به‌شرح زیر می‌باشد:

جدول ۹۸. وضعیت ایران در ارزیابی شاخص‌های ده‌گانه بانک جهانی در سال ۲۰۱۶

عنوان	رتبه سال ۲۰۱۵	رتبه سال ۲۰۱۶	ارتقا/تنزل
اخذ مجوزهای ساخت و ساز	۹۸	۶۹	ارتقاء ۲۹ پله‌ای
دسترسی به برق	۹۴	۸۸	ارتقاء ۶ پله‌ای
شاخص سهولت راه‌اندازی کسب و کار	۸۲	۸۷	تنزل ۵ پله‌ای
کسب اعتبارات (اخذ وام)	۹۰	۹۷	تنزل ۷ پله‌ای
قوانین مربوط به ورشکستگی	۱۳۸	۱۴۰	تنزل ۲ پله‌ای
تجارت فرامرزی	۱۶۶	۱۶۷	تنزل یک پله‌ای
ثبت مالکیت	۸۹	۹۱	تنزل ۲ پله‌ای
میزان حمایت از سرمایه‌گذاران خرد	۱۴۹	۱۵۰	تنزل یک پله‌ای
پرداخت مالیات	۱۲۲	۱۲۳	تنزل یک پله‌ای
اجرای قراردادها	۶۲	۶۲	-

مأخذ: بانک جهانی

اهمیت بهبود محیط کسب و کار و تسهیل شرایط قانونی و اداری موجب گردیده است تا مجلس شورای اسلامی به این مقوله ورود پیدا کند. گروه مطالعات کسب و کار مرکز پژوهش‌های مجلس از اردیبهشت ماه سال ۱۳۸۹ گزارشی با عنوان

"پایش محیط کسب و کار کشور" به منظور بررسی وضعیت محیط کسب و کار کشور تهیه و منتشر می‌کند.

گروه مطالعات کسب و کار مرکز پژوهش‌های مجلس از تشکل‌های اقتصادی سراسر کشور خواسته است تا براساس تعریف "محیط کسب و کار" عواملی را که بر عملکرد اداره بنگاه‌های اقتصادی زیرمجموعه خود مؤثر، اما خارج از کنترل مدیران هستند را معرفی کنند که در نهایت مجموعاً ۲۳ عامل یا مولفه تحت عنوان "مولفه‌های ملی محیط کسب و کار ایران" شناسایی شده است.

این مطالعات حاکی از آن است که علی‌رغم وحدت قوانین، ضوابط و شیوه‌نامه‌های ارائه خدمات توسط نهادهای دولتی در کل کشور، باز هم وحدت رویه اجرا در استان‌های مختلف دیده نمی‌شود و موانع مختلف نهادی و محیطی باعث این تفاوت‌ها می‌شود.

در گزارش سال ۱۳۹۴ مرکز پژوهش‌های مجلس که نتیجه ارزیابی ۲۶۱ تشکل اقتصادی سراسر کشور می‌باشد رتبه استان آذربایجان شرقی برابر ۱۵ می‌باشد که نسبت به رتبه سال ۱۳۹۳ (رتبه ۱۷) دو پله بهبود یافته است. در این ارزیابی به ترتیب عواملی که در بهبود فضای کسب و کار استان بدترین تاثیر را داشته‌اند به شرح ذیل رتبه‌بندی می‌گردند:

جدول ۹۹. مولفه‌ها با بدترین اثر در فضای کسب و کار آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۴

امتیاز	مولفه‌ها
۹.۳۸	تعرفه پایین کالاهای وارداتی و رقابت غیرمنصفانه محصولات رقیب خارجی در بازار
۸.۵۴	ضعف بازار سرمایه در تأمین مالی تولید و نرخ بالای تأمین سرمایه از بازار غیررسمی
۷.۹۱	مشکل دریافت تسهیلات از بانک‌ها
۷.۶۵	عرضه کالاهای خارجی قاچاق در بازار داخلی
۷.۵۹	نرخ بالای بیمه اجباری نیروی انسانی
۷.۴۳	برگشت چک‌های مشتریان و همکاران
۷.۳۷	تولید کالاهای غیراستاندارد، تقلبی و عرضه نسبتاً بدون محدودیت آن به بازار
۷.۰۹	بی‌تعهدی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به پرداخت به موقع بدهی خود به پیمانکاران

مأخذ: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

۱۸-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

رشد اقتصادی همبستگی زیادی با فضای کسب و کار دارد و با توجه به این که صنعت هر کشور موتور محرکه اقتصادی آن می‌باشد، لذا بهبود محیط کسب و کار می‌تواند این راه را هموار نماید. از طرفی پایش و ارزیابی عملکرد نهادهای دولتی یا عمومی از اهمیت بالایی در نحوه عملکرد نظام اداری و سرعت بخشیدن به اصلاحات صورت گرفته در محیط کسب و کار را داراست.

راهکارهای پیشنهادی به منظور مطلوب کردن فضای کسب و کار در استان به شرح ذیل ارائه می‌گردد:

- تدوین و راه‌اندازی نقشه راه سرمایه‌گذاری؛
- همکاری دستگاه‌های اجرایی در اجرای برش استانی اقتصاد مقاومتی پروژه‌های بهبود فضای کسب و کار؛
- استفاده از بسترهای الکترونیکی از جمله سامانه پنجره واحد سرمایه‌گذاری برای صدور مجوزها و انجام استعلام‌ها؛
- تلاش و همکاری در اجرایی نمودن کلیه مفاد قانون بهبود مستمر فضای کسب و کار؛
- حمایت از تولید داخلی و رفع مشکلات تولیدکنندگان با برگزاری جلسات مستمر رسیدگی به مسایل و مشکلات آن‌ها؛
- تلاش جهت ایجاد رویه واحد در شبکه بانکی استانی در پرداخت تسهیلات بانکی؛
- یکپارچگی دستگاه‌های اجرایی و جزیره‌ای عمل نکردن آن‌ها.

۱۹. درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد استان

اصولاً یکی از اساسی‌ترین مطالعات آماری که به منظور نیل به اهداف مختلف اقتصادی و اجتماعی، در اغلب کشورهای جهان صورت می‌گیرد، بررسی بودجه خانوار است. از طریق این بررسی می‌توان به چگونگی هزینه‌ها و درآمدهای خانوارها و روند تغییرات آن‌ها و نیز آمار و اطلاعات گوناگون دیگر پی برد. مهم‌ترین اهداف این بررسی به شرح ذیل می‌باشد^{۳۲}:

- شناسایی الگوها و عادات مصرفی خانوارها و مطالعه در مورد روند تغییرات آن‌ها در اثر تحولات اقتصادی و اجتماعی؛
- تعیین ضرایب اهمیت کالاها و خدمات مورد مصرف خانوارها به منظور محاسبه شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی؛
- تعیین سهم هزینه‌های مختلف در هزینه کل خانوارها و اطلاع از چگونگی مصرف در بین طبقات مختلف جامعه جهت اتخاذ تصمیم در مورد تامین رفاه نسبی و حداقل معیشت؛
- برآورد کلیه هزینه‌های مصرفی خانوارها به منظور استفاده در محاسبات ملی؛
- ارزیابی اثرات اقتصادی و اجتماعی برنامه‌های دولت در وضع زندگی خانوارها از نظر ترکیب هزینه‌های مصرفی آن‌ها؛
- برآورد میزان تولید بعضی از کالاهای مورد مصرف خانوارها که از طرق دیگر به سهولت قابل محاسبه نمی‌باشد؛
- محاسبه حساسیت درآمدی تقاضا، میل نهایی به مصرف و میل نهایی به پس‌انداز در جامعه؛
- محاسبه شاخص‌های مختلف در زمینه چگونگی توزیع درآمد؛
- برآورد میزان سرمایه‌گذاری خانوارها در بخش ساختمان؛
- آگاهی از ویژگی‌های جمعیتی جامعه و چگونگی اثرات آن‌ها بر هزینه و درآمد خانوارها.

۱۹-۱. سیاست‌های اقتصادی در زمینه درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد و جهت‌گیری‌های استان

استقرار دولت یازدهم و اتخاذ سیاست‌های انضباط گرایانه اقتصادی هم در سطح بازارها و هم در سطوح مربوط به شاخص‌های کلان اقتصادی موجب شد که امید

۳۲. نتایج بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری ایران، بانک مرکزی، ۱۳۹۴

ایرانی‌ها برای بهبود معیشت افزایش یابد و در نهایت نتایج این سیاست‌ها در سال ۱۳۹۴ خود را نشان داد.

آمارهای موجود بانک مرکزی نشان می‌دهد دست کم از سال ۱۳۸۳ تاکنون همواره درآمدها کمتر از هزینه‌ها بوده است اما آمارهای سال ۱۳۹۴ بیانگر آن است که برای نخستین بار درآمدهای ناخالص خانوارها از هزینه‌ها پیشی گرفته است، این آمار کسری درآمد هفت هزار تومانی را نسبت به هزینه‌ها نشان می‌دهد و البته بیانگر این است که وضعیت معیشتی خانواده‌ها در سال ۱۳۹۴ نسبت به ۱۳۹۳ بهتر شده است. به این ترتیب در سال ۱۳۹۴، با سه میلیون و ۸۶۶ هزار تومان افزایش درآمد، شکاف بین دخل و خرج خانواده‌ها کمتر شده است.

یکی دیگر از شاخص‌هایی که ارتباط کاملاً مستقیمی با معیشت روزانه و سبد مصرف کالای خانواده‌های ایرانی دارد، نرخ تورم مواد غذایی است. کاهش چشمگیر نرخ تورم مواد غذایی در تعادل بخشی به سبد هزینه و درآمد خانوار نقش مهمی داشته است.^{۳۳}

۱۹-۲. بررسی وضعیت تحولات مرتبط با درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

بیش از ۶۰ درصد هزینه‌های ناخالص سالانه استان طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ مربوط به هزینه مسکن، آب، برق و گاز و سایر سوخت‌ها و خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها مربوط می‌شود.

بیشترین افزایش هزینه در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ نیز به شاخص‌های بهداشت و درمان (۱۸.۶ درصد)، پوشاک و کفش (۱۸.۵ درصد) و مسکن، آب، برق و گاز و سایر سوخت‌ها (۱۴.۷ درصد) اختصاص داشته است. این امر می‌تواند ناشی از افزایش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی (نرخ تورم) گروه‌های بهداشت و درمان، مسکن، آب، برق و گاز و سایر سوخت‌ها در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ باشد. نظر به اینکه این گروه‌ها جزو کالاهای ضروری به حساب می‌آیند، کاهش تقاضا در آن‌ها به دلیل افزایش قیمت غیرمحتمل می‌باشد لذا افزایش قیمت این گروه‌ها هزینه ناخالص خانوارها را افزایش داده است.

هم‌چنین بیشترین کاهش هزینه در سال ۱۳۹۴ به گروه‌های تفریح و امور فرهنگی و تحصیل به ترتیب با ۲۸.۱ و ۸.۵ درصد کاهش مربوط بوده است. باتوجه

به افزایش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی (نرخ تورم) این گروه‌ها در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳، تقاضای خانوارها برای این گروه‌های کالایی کاهش یافته و این موضوع سبب کاهش هزینه گروه‌های مربوطه شده است.

۱۹-۳. بررسی وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد

جدول ۱۰۰. ضریب جینی^{۳۴} مناطق شهری و روستایی کشور و استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	کشور			استان		
	۱۳۹۳	۱۳۹۴	میزان تغییرات	۱۳۹۳	۱۳۹۴	میزان تغییرات
ضریب جینی مناطق شهری	۰.۳۶	۰.۳۷	۰.۰۱	۰.۳	۰.۳۴	۰.۰۴
ضریب جینی روستایی	۰.۳۴	۰.۳۴	۰	۰.۳۵	۰.۳۴	-۰.۰۱

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

در سال ۱۳۹۳ ضریب جینی مناطق شهری و روستایی استان به ترتیب برابر با ۰.۳ و ۰.۳۵ بوده که در سال ۱۳۹۴ به ۰.۳۴ رسیده است.

ضریب جینی روستایی به اندازه ۰.۰۱ کاهش یافته است، این نشان می‌دهد که نابرابری در روستاهای استان در سال ۱۳۹۴ کاهش یافته و خانوارهای روستایی استان از نظر رفاه به میزان ۰.۰۱ به هم نزدیک‌تر شده‌اند. پایین بودن ضریب جینی نقاط روستایی نسبت به نقاط شهری استان نشان می‌دهد وضعیت توزیع درآمد در روستاهای استان نسبت به مناطق شهری بهتر می‌باشد.

۳۴. ضریب جینی یکی از شاخص‌های تحلیل توزیع درآمد است. هرچه این ضریب به یک نزدیک‌تر باشد نشان‌دهنده نابرابری بیشتر و هرچه به صفر نزدیک‌تر باشد، نشان‌دهنده توزیع درآمد بهتر است.

۱۹-۴. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد بین خانوارها

۱۹-۴-۱. توزیع درآمد در خانوارهای شهری

جدول ۱۰۱. سهم نسبی دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای شهری استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۱-۱۳۹۰

عنوان	۱۳۹۰	۱۳۹۱	میزان تغییرات
سهم دهک اول	۰.۰۲۴۸	۰.۰۳۶۸	۰.۰۱۲
سهم دهک دوم	۰.۰۹۳۹	۰.۰۴۹۳	-۰.۰۴۵
سهم دهک سوم	۰.۰۴۹۸	۰.۰۶	۰.۰۱
سهم دهک چهارم	۰.۰۵۹۶	۰.۰۶۸۸	۰.۰۰۹
سهم دهک پنجم	۰.۰۷۱۶	۰.۰۷۶۹	۰.۰۰۵
سهم دهک ششم	۰.۰۸۹۱	۰.۰۸۸۴	-۰.۰۰۱
سهم دهک هفتم	۰.۱۰۱۹	۰.۱۰۱۴	-۰.۰۰۱
سهم دهک هشتم	۰.۱۲۳۶	۰.۱۲۱۳	-۰.۰۰۲
سهم دهک نهم	۰.۱۵۵۵	۰.۱۴۷۸	-۰.۰۰۸
سهم دهک دهم	۰.۲۸۴۸	۰.۲۴۹۲	-۰.۰۳۶

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

ضریب جینی شهری استان با ۰.۰۴ واحد افزایش از رتبه بیستم کشوری در سال ۱۳۹۳ به رتبه هفتم کشوری در سال ۱۳۹۴ رسیده و جزو بدترین استان‌ها از لحاظ توزیع درآمدی قرار گرفته است، بنابراین نابرابری در خانوارهای شهری استان نسبت به استان‌های دیگر بیشتر شده است.

جدول ۱۰۲. توزیع درآمد در خانوارهای شهری استان طی سالهای ۹۱-۱۳۹۰

عنوان	۱۳۹۰	۱۳۹۱	میزان تغییرات
سهم بیست درصد فقیرترین (دهک اول) خانوار شهری از کل هزینه سبد خانوارهای شهری	۰.۰۶۴	۰.۰۸۶	۰.۰۲
نسبت هزینه‌های ده درصد ثروتمندترین (دهک دهم) به ده درصد فقیرترین (دهک اول) خانوارهای شهری	۱۱.۵	۶.۷۸	-۴.۷۲
نسبت هزینه‌های بیست درصد ثروتمندترین به بیست درصد فقیرترین خانوارهای شهری	۶.۸۷	۴.۶۱	-۲.۲۶

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

۱۹-۴-۲. توزیع درآمد در خانوارهای روستایی

جدول ۱۰۳. سهم نسبی دهک‌های هزینه‌ای در خانوارهای روستایی استان طی سالهای ۹۱-۱۳۹۰

عنوان	۱۳۹۰	۱۳۹۱	میزان تغییرات
سهم دهک اول	۰.۰۳۴۴	۰.۰۴۰۸	۰.۰۰۶
سهم دهک دوم	۰.۰۴۷۵	۰.۰۵۷۷	۰.۰۱
سهم دهک سوم	۰.۰۵۶	۰.۰۶۷	۰.۰۱۱
سهم دهک چهارم	۰.۰۶۴	۰.۰۷۴۹	۰.۰۱۱
سهم دهک پنجم	۰.۰۷۵۲	۰.۰۸۳۷	۰.۰۰۸
سهم دهک ششم	۰.۰۹۱۲	۰.۰۹۲۱	۰.۰۰۱
سهم دهک هفتم	۰.۱۰۶۶	۰.۱۰۳۴	-۰.۰۰۳
سهم دهک هشتم	۰.۱۲۵۷	۰.۷۷۵۸	-۰.۰۰۷
سهم دهک نهم	۰.۱۵۳	۰.۱۴۲۱	-۰.۰۱۱
سهم دهک دهم	۰.۲۴۶۵	۰.۲۱۹۸	-۰.۰۲۷

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

ضریب جینی روستایی استان با ۰.۰۱ واحد کاهش از رتبه سوم کشور در سال ۱۳۹۳ به رتبه دوم کشور در سال ۱۳۹۴ رسیده است. بررسی رتبه ضریب جینی روستایی استان آذربایجان شرقی در بین سایر استان ها نشان می‌دهد که روستاهای استان به لحاظ توزیع درآمد خانوارهای روستایی نسبت به سایر استان‌ها همواره وضعیت بدی را داشته‌اند.

جدول ۱۰۴. توزیع درآمد در خانوارهای روستایی استان طی سال‌های ۹۱-۱۳۹۰

عنوان	۱۳۹۰	۱۳۹۱	میزان تغییرات
سهم بیست درصد فقیرترین (دهک اول) خانوار روستایی از کل هزینه سبد خانوارهای شهری	۰.۰۸۱	۰.۰۹۸	۰.۰۲
نسبت هزینه‌های ده درصد ثروتمندترین (دهک دهم) به ده درصد فقیرترین (دهک اول) خانوارهای روستایی	۷.۸۶	۵.۳۸	-۲.۴۸
نسبت هزینه‌های بیست درصد ثروتمندترین به بیست درصد فقیرترین خانوارهای روستایی	۴.۸۸	۳.۶۷	-۱.۲۱

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

۱۹-۵. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد

جدول ۱۰۵. متوسط هزینه ناخالص یک خانوار شهری استان آذربایجان شرقی به تفکیک گروه‌های هزینه‌ای طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ (میلیون ریال)

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد تغییرات
۷۵۰۰۰ هزار و کمتر	۲۵	۵۲	۱۱۲
۷۵۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰۰ هزار ریال	۵۱	۸۸	۷۳
۱۰۰۰۰۰ تا ۱۲۰۰۰۰ هزار ریال	۶۷	۱۱۰	۶۴
۱۲۰۰۰۰ تا ۱۶۵۰۰۰ هزار ریال	۸۲	۱۴۴	۷۴
۱۶۵۰۰۰ تا ۱۹۵۰۰۰ هزار ریال	۹۶	۱۸۰	۸۹
۱۹۵۰۰۰ تا ۲۷۰۰۰۰ هزار ریال	۱۱۱	۲۳۱	۱۰۹
۲۷۰۰۰۰ تا ۳۶۰۰۰۰ هزار ریال	۱۳۰	۳۰۶	۱۳۵
۳۶۰۰۰۰ تا ۴۸۰۰۰۰ هزار ریال	۱۵۳	۴۱۲	۱۶۹
۴۸۰۰۰۰ تا ۶۰۰۰۰۰ هزار ریال	۱۷۹	۵۴۰	۲۰۲
۶۰۰۰۰۰ هزار ریال و بیشتر	۲۹۳	۷۹۵	۱۷۱
کل	۱۸۸	۲۱۷	۱۶

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

جدول ۱۰۶. متوسط هزینه ناخالص یک خانوار روستایی استان آذربایجان شرقی به تفکیک گروه‌های هزینه‌ای طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ (میلیون ریال)

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد تغییرات
۷۵۰۰۰ هزار و کمتر	۳۳	۲۹	-۱۰
۷۵۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰۰ هزار ریال	۲۵	۶۳	۱۵۶
۱۰۰۰۰۰ تا ۱۲۰۰۰۰ هزار ریال	۳۸	۸۱	۱۱۱
۱۲۰۰۰۰ تا ۱۶۵۰۰۰ هزار ریال	۵۲	۱۰۵	۱۰۳
۱۶۵۰۰۰ تا ۱۹۵۰۰۰ هزار ریال	۶۹	۱۴۱	۱۰۶
۱۹۵۰۰۰ تا ۲۷۰۰۰۰ هزار ریال	۸۳	۱۸۰	۱۱۷
۲۷۰۰۰۰ تا ۳۶۰۰۰۰ هزار ریال	۱۰۵	۲۲۷	۱۷
۳۶۰۰۰۰ تا ۴۸۰۰۰۰ هزار ریال	۱۳۳	۳۱۲	۱۳۴
۴۸۰۰۰۰ تا ۶۰۰۰۰۰ هزار ریال	۱۵۸	۳۹۹	۱۵۴
۶۰۰۰۰۰ هزار ریال و بیشتر	۲۹۱	۷۵۶	۱۶۰
کل	۱۷۲	۱۷۰	-۱

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

جدول ۱۰۷. سهم گروه‌های مختلف هزینه‌ای در هزینه ناخالص خانوارهای شهری و روستایی استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ (درصد)

عنوان		خانوارهای روستایی		خانوارهای شهری	
		۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۳
آرد، رشته، غلات، نان و فرآورده‌های آن					
گوشت					
شیر و فرآورده‌های آن و تخم پرندگان					
روغن‌ها و چربی‌ها					
میوه‌ها و سبزی‌ها					
خشکبار حبوبات					
قند، شکر، شیرینی‌ها، چای، قهوه و کاکائو					
ادویه‌ها، چاشنی‌ها و سایر ترکیبات					
نوشابه‌ها و غذاهای آماده و دخانی‌ها					
جمع کل هزینه ناخالص خوراکی					
پوشاک و کفش					
مسکن					
لوازم اثاث و خدمات خانوار					
بهداشت و درمان					
حمل و نقل و ارتباطات					
تفریحات، سرگرمی و خدمات					
کالاها و خدمات متفرقه خانوار					
جمع کل هزینه ناخالص غیرخوراکی					

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

جدول ۱۰۸. متوسط درآمد ناخالص سالانه یک خانوار شهری استان آذربایجان شرقی
به تفکیک گروه‌های درآمد طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ (میلیون ریال)

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد تغییرات
درآمد از حقوق بگیری	۷۳	۹۵	۲۹
درآمد پولی از حقوق بگیری عمومی	۱۹	۳۰	۵۷
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری عمومی	۴	۶	۵۷
درآمد پولی از حقوق بگیری تعاونی	۰	۰.۲۱	-
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری تعاونی	۰	۰	-
درآمد پولی از حقوق بگیری خصوصی	۴۶	۵۲	۱۴
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری خصوصی	۴	۶	۳۲
درآمد از مشاغل آزاد	۳۷	۵۰	۳۶
درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۱	۲	۵۷
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۰.۰۱	۰.۰۳	۱۷۰
درآمد پولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	۳۵	۴۸	۳۵
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	۰.۳۹	۰.۶۱	۵۶
درآمدهای متفرقه	۸۰	۱۱۴	۴۳
درآمدهای متفرقه پولی	۶۲	۷۷	۲۴
درآمدهای متفرقه غیر پولی	۲۸	۳۷	۳۳
جمع کل درآمد	۲۰۰	۲۵۹	۲۹

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

جدول ۱۰۹. متوسط درآمد ناخالص سالانه یک خانوار روستایی استان آذربایجان شرقی
به تفکیک گروه‌های درآمد طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ (میلیون ریال)

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	درصد تغییرات
درآمد از حقوق بگیری	۴۲	۴۹	۱۵
درآمد پولی از حقوق بگیری عمومی	۴	۸	۱۲۳
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری عمومی	۰.۷۲	۱.۳۸	۹۰
درآمد پولی از حقوق بگیری تعاونی	۰.۲۱۶	۰.۲۲۴	۳.۷
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری تعاونی	۰.۰۵	۰	-
درآمد پولی از حقوق بگیری خصوصی	۳۷	۳۸	۳
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری خصوصی	۰.۹	۱.۲	۳۳
درآمد از مشاغل آزاد	۸۳	۱۱۸	۴۲
درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۴۹	۸۴	۷۱
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۴	۴.۹	۲۲
درآمد پولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	۲۹	۲۸	-۲
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	۱.۰۳	۰.۷۴	-۲۸
درآمدهای متفرقه	۵۲	۷۰	۳۶
درآمدهای متفرقه پولی	۳۶	۴۸	۳۳
درآمدهای متفرقه غیر پولی	۱۵	۲۲	۴۲
جمع کل درآمد	۱۷۷	۲۳۷	۳۴

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

جدول ۱۱۰. سهم گروه‌های مختلف درآمدی در درآمد ناخالص خانوارهای شهری و روستایی استان آذربایجان شرقی طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ (درصد)

عنوان	خانوارهای روستایی		خانوارهای شهری	
	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۴
درآمد از حقوق بگیری	۲۴	۲۱	۳۷	۳۷
درآمد پولی از حقوق بگیری عمومی	۱.۹۹	۳.۳	۱۰	۱۲
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری عمومی	۰.۴۱	۰.۵۸	۲	۲.۴۴
درآمد پولی از حقوق بگیری تعاونی	۰.۱۲	۰.۰۹	۰	۰.۰۸
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری تعاونی	۰.۰۳	۰	۰	۰
درآمد پولی از حقوق بگیری خصوصی	۲۱	۱۶	۲۳	۲۰
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری خصوصی	۰.۵	۰.۵	۲.۱۰	۲.۱۴
درآمد از مشاغل آزاد	۴۷	۵۰	۱۸	۱۹
درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۲۸	۳۵	۰.۷۲	۰.۸۷
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۲.۳	۲.۱	۰	۰.۰۱
درآمد پولی از مشاغل آزاد غیر کشاورزی	۱۶	۱۲	۱۷.۶	۱۸.۴
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد غیر کشاورزی	۰.۶	۰.۳	۰.۲	۰.۲۴
درآمدهای متفرقه	۲۹	۳۰	۴۰	۴۴
درآمدهای متفرقه پولی	۲۱	۲۰	۳۱	۳۰
درآمدهای متفرقه غیر پولی	۸.۷	۹.۳	۱۴	۱۴
جمع کل درآمد	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

بررسی متوسط درآمد^{۳۵} سالانه یک خانوار شهری استان آذربایجان شرقی به تفکیک گروه‌های مختلف درآمد طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳ نشان می‌دهد، مجموع درآمدهای پولی و غیرپولی ناخالص استان با ۱۰ درصد افزایش از ۲۷۳ میلیون ریال در سال ۱۳۹۳ به ۳۰۰ میلیون ریال در سال ۱۳۹۴ رسیده است.

درآمد حاصل از مشاغل آزاد غیرکشاورزی در سال ۱۳۹۳ و درآمدهای متفرقه در سال ۱۳۹۴ بیشترین درآمد را به خود اختصاص داده‌اند. درآمد حاصل از مشاغل آزاد کشاورزی در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال قبل ۹۲.۷ درصد افزایش یافته است در حالیکه درآمد از مزد و حقوق (بخش دولتی و عمومی) به میزان ۲۱.۳ درصد و درآمد از مزد و حقوق (بخش تعاونی) به میزان ۶۱.۳ درصد کاهش داشته‌اند.

متوسط کل هزینه^{۳۶} ناخالص سالانه یک خانوار شهری استان آذربایجان شرقی با ۷.۱ درصد رشد از ۲۵۳ میلیون ریال در سال ۱۳۹۳ به ۲۷۱ میلیون ریال در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته است.

از طرفی پس‌انداز موثر خانوارهای شهری و روستایی استان در سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۱۳۹۳ به ترتیب ۲۳۹ و ۱۲۲۷ درصد رشد داشته‌اند و این افزایش ناشی از افزایش ۱۰ درصدی درآمد خانوارهای استان آذربایجان شرقی بوده است، که به نظر می‌رسد این افزایش درآمد ناشی از افزایش درآمد غیرپولی (افزایش ارزش اجاری مسکن شخصی) بوده باشد.

۳۵. درآمد عبارت است از کلیه وجوه و ارزش پولی کالاهایی که در برابر کار انجام شده، سرمایه بکار افتاده و یا از طریق منابع دیگر (مانند حقوق بازنشستگی، درآمد حاصل از اجاره، سود انواع سپرده و سایر درآمدهای متفرقه) در دوره آماری مورد نظر به خانوار تعلق گرفته باشد. در این بررسی منظور از درآمد ناخالص، جمع کلیه درآمدها قبل از کسر هر گونه مالیات، حق بازنشستگی (سهم خانوار) و مبلغ فروش کالاهای دست دوم می‌باشد.

۳۶. هزینه عبارت است از ارزش پولی کالاها و خدماتی که طی دوره مورد بررسی توسط خانوار برای مصرف جاری و یا آتی اعضای خود و یا هدیه به دیگران تهیه شده باشد. تهیه شامل خرید، تولید خانگی، دریافت در برابر خدمت در بخش دولتی و یا خصوصی، از محل کسب کشاورزی و غیر کشاورزی و مجانی به استثنای آنچه که از سایر خانوارها دریافت شده می‌باشد. وجوهی نظیر نفقه، نذر و اعانه که در ازای آن کالا و یا خدمتی دریافت نمی‌شود، در صورتی که به خانوار دیگری پرداخت شده باشد هزینه به حساب نمی‌آید.

در این بررسی هزینه ناخالص شامل مالیات و حق بازنشستگی سهم خانوار نیز می‌باشد. هزینه‌های سرمایه‌گذاری خانوار که مربوط به خرید، احداث، تغییرات، اضافات و تعمیرات اساسی در ساختمان، خرید حق امتیاز تلفن ثابت و همراه و سکه طلا و نقره می‌باشد، در هزینه‌های ناخالص که مختص هزینه‌های جاری است منظور نمی‌گردد.

جدول ۱۱۱. مازاد یا کسری بودجه خانوارهای استان آذربایجان شرقی
طی سال‌های ۹۴-۱۳۹۳

عنوان	۱۳۹۳	۱۳۹۴	میزان تغییرات
نسبت هزینه به درآمد خانوارهای شهری	۰.۹۴	۰.۸۴	-۰.۱
نسبت هزینه به درآمد خانوارهای روستایی	۰.۹۷	۰.۷۲	-۰.۲۵
میزان پس‌انداز ^{۳۷} موثر شهری (میلیون ریال)	۱۲	۴۲	۲۳۹
میزان پس‌انداز موثر روستایی (میلیون ریال)	۵	۶۷	۱۲۲۷

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

کاهش نسبت هزینه به درآمد به میزان ۰.۱ در خانوارهای شهری و نیز ۰.۲۵ در بین خانوارهای روستایی استان و نیز افزایش مبلغ پس‌انداز موثر در سال ۱۳۹۴ نشان می‌دهد خانوارهای استان در این سال میزان هزینه‌های ناخالص را کاهش داده و تمایل بیش‌تری به پس‌انداز درآمد داشته‌اند.

۱۹-۶. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در خصوص درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

توزیع درآمد عمدتاً تحت تاثیر عوامل به وجود آورنده درآمد خانوار، شرایط اقتصادی و اجتماعی و میزان دخالت دولت در اتخاذ سیاست‌های مربوطه قرار دارد. به همین منظور، تلاش و اقدام در راستای موارد ذیل می‌تواند به بهبود وضعیت معیشتی و بودجه خانوار کمک نماید:

- کنترل تورم یکی از بهترین روش‌ها برای کاهش نابرابری و بهبود وضعیت توزیع درآمد است. بنابراین برای بهبود وضعیت توزیع درآمد، ابتدا باید تورم کنترل شده و از اجرای هرگونه سیاستی که به افزایش تورم منجر می‌شود، پرهیز شود. با کنترل تورم، رشد اقتصادی که ناشی از انباشت سرمایه فیزیکی و انسانی است، می‌تواند به کاهش نابرابری منجر شود.^{۳۸}

۳۷. شاخص پس‌انداز موثر یا شکاف درآمدی خانوار بیانگر تفاوت سطح درآمد از هزینه یک خانوار می‌باشد.

۳۸. بررسی رابطه بین تحرک درآمدی و نابرابری در ایران، محمدحسن فطرس و فاطمه شهبازی از دانشگاه بوعلی همدان، فصلنامه روند

▪ وجود نابرابری درآمدی در جامعه طبیعی است چون توانایی، دانش، پیشینه، سطح سرمایه اولیه افراد و سطح دسترسی آنها به منابع متفاوت است. همین سبب می شود که افراد درآمدهای مختلفی داشته باشند. در این مورد هیچ بحثی نیست. اما باید تا حد ممکن این شکاف را پوشش داد، بنابراین باید سیاست‌هایی اعمال شود که انگیزه افرادی که به لحاظ کار و سرمایه‌گذاری توانمندتر هستند از بین نرود. سیاست‌های مالیاتی یا پرداخت‌های هدفمند یارانه، رقابتی کردن هر چه بیشتر بازار، گردش آزاد اطلاعات و حذف رانت‌های اقتصادی، سیاسی و اطلاعاتی می‌تواند زمینه‌ساز کاهش شکاف درآمدی باشد.

▪ رشد اقتصادی در صورتی که باعث استفاده بیشتر از سرمایه و نیروی انسانی متخصص شود، به افزایش تحرک اجتماعی و درآمدی و به دنبال آن، کاهش نابرابری منجر خواهد شد؛ زیرا نیروی انسانی متخصص تنها مختص گروه‌های درآمدی ثروتمند نیست و در گروه‌های مختلف درآمدی وجود دارد. رشد اقتصادی به کاهش بیکاری منجر می‌شود و در نتیجه رابطه مستقیمی با کاهش نابرابری نیز خواهد داشت.

در تمام عوامل یادشده، نقش دولت به عنوان قدرتمندترین پایگاه کاهش نابرابری درآمدی به وضوح مشهود است. بنابراین مجموعه سیاست‌های دولت‌ها در راستای مهار تورم، کنترل جمعیت، رشدهای فقرزدا و ایجاد اشتغال، تنها بخشی از حوزه‌های اختیار دولت است که می‌تواند سیاست‌گذاری‌هایی در راستای توزیع عادلانه درآمد اعمال نماید.

۲۰. هدفمند کردن یارانه‌ها در استان

در این فصل وضعیت ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی استان در بازه زمانی قبل و بعد از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. همچنین تاثیر اجرای این قانون بر میزان مصرف گندم، آرد، آب، برق، گاز و حامل‌های انرژی و نیز مبلغ فروش و مانده بدهی مشترکین در همان بازه زمانی بررسی شده و پیشنهادات مرتبط با این حوزه ارائه شده است.

۲۰-۱. سیاست‌های هدفمند کردن یارانه‌ها و جهت‌گیری‌های استان

اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها همانند سایر نقاط کشور در استان آذربایجان شرقی نیز با پرداخت یارانه نقدی، از نیمه دوم سال ۱۳۸۹ آغاز شد. در آذربایجان شرقی ستاد استانی هدفمندی یارانه‌ها تشکیل شد و ۱۳ کارگروه تخصصی برای فعالیت و هماهنگی ذیل این ستاد تعریف گردید.

معافیت مالیاتی و بخشودگی جرایم و تقسیط مالیات، تسهیلات از محل صندوق توسعه ملی، برنامه‌ها در حوزه حمل و نقل عمومی، بسته حمایتی سلامت خانوارها و کنترل بازار از جمله بسته‌های حمایتی برای بخش‌های مختلف عنوان شده در اجرای مرحله دوم هدفمندسازی یارانه‌ها می‌باشد.

مشخص نبودن نحوه پرداخت یارانه‌ها به واحدهای صنعتی تولیدی و عدم اطمینان واحدهای تولیدی به عدم تحقق ۳۰ درصد پرداخت یارانه از عمده مسایل مورد بحث در طول اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها می‌باشد.

۲۰-۲. بررسی وضعیت تحولات مرتبط با هدفمند کردن یارانه‌ها

بررسی ارزش افزوده استان به تفکیک زمینه‌های فعالیت نشان می‌دهد بعد از هدفمندسازی یارانه‌ها، سهم ارزش افزوده برخی از فعالیت‌ها از کل ارزش افزوده استان کاهش و برخی دیگر افزایش یافته است.

جدول ۱۱۲. مقایسه متوسط سهم ارزش افزوده فعالیت‌های استان قبل و بعد از
هدفمندسازی یارانه‌ها طی سال‌های ۱۳۷۹-۹۳

نرخ تغییر	متوسط سهم سال‌های ۱۳۸۹-۹۳	متوسط سهم سال‌های ۱۳۷۹-۸۸	عنوان
-۰.۴۷	۲۰.۹۴	۲۱.۴۲	صنعت
-۵.۱۱	۱۵.۴۹	۲۰.۶	عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها
۰.۸۳	۱۳.۶۵	۱۲.۸۲	کشاورزی، شکار و جنگلداری
-۱.۵۳	۹.۲۹	۱۰.۸۲	مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار
۵.۰۴	۶.۶۷	۱.۶۳	توزیع گاز طبیعی
۰.۳۹	۶.۵۷	۶.۱۹	حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات
-۰.۷۶	۶	۶.۷۷	ساختمان
۰.۵۹	۵.۴۸	۴.۸۹	اداره امور عمومی، و خدمات شهری
-۰.۸۶	۴.۲۶	۵.۱۲	آموزش
۰.۳۷	۳.۹۷	۳.۶	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۰.۷۴	۲.۳۳	۱.۶	برق
۰.۲۱	۱.۵۸	۱.۳۷	سایر خدمات عمومی، اجتماعی شخصی و خانگی
-۰.۰۵	۱.۴۸	۱.۵۲	واسطه‌گری‌های مالی
۰.۶۷	۱.۰۸	۰.۴۱	معدن
-۰.۰۴	۰.۹۲	۰.۹۶	هتل و رستوران
-۰.۰۴	۰.۲۱	۰.۲۵	آب
۰.۰۳	۰.۰۶	۰.۰۳	ماهگیری

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات کارشناسی

بیشترین میزان کاهش محسوس متوسط سهم ارزش افزوده فعالیت‌های استان در بازه زمانی قبل و بعد از هدفمندسازی یارانه‌ها به شرح زیر می‌باشد:

- عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه (دارای ۵.۱۱ درصد کاهش)
- مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار (دارای ۱.۵۳ درصد کاهش)
- آموزش (دارای ۰.۸۶ درصد کاهش)
- ساختمان (دارای ۰.۷۶ درصد کاهش)
- صنعت (دارای ۰.۴۷ درصد کاهش)

هم‌چنین بیشترین میزان افزایش متوسط سهم ارزش افزوده فعالیت‌های استان در بازه زمانی مزبور به شرح زیر می‌باشد:

- توزیع گاز طبیعی (دارای ۵.۰۴ درصد رشد)
- کشاورزی، شکار و جنگلداری (دارای ۰.۸۳ درصد رشد)
- برق (دارای ۰.۷۴ درصد رشد)
- معدن (دارای ۰.۶۷ درصد رشد)
- اداره امور عمومی، و خدمات شهری (دارای ۰.۵۹ درصد رشد)
- حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات (دارای ۰.۳۹ درصد رشد)

صرفه‌جویی در مصرف آب، حامل‌های انرژی (برق، گاز و سایر سوخت‌ها) و گندم از جمله اهداف هدفمندسازی یارانه‌ها می‌باشد. تاثیر هدفمندسازی بر میزان مصرف موارد فوق طی نه ماهه اول سال‌های ۹۱-۱۳۸۹ به شرح زیر می‌باشد:

جدول ۱۱۳. مقایسه مصرف آب، حامل‌های انرژی و گندم در استان آذربایجان شرقی قبل و بعد از اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها

عنوان	میزان مصرف نه ماهه			درصد رشد نه ماهه نسبت به مدت مشابه		
	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۹۰ به ۹۱	۹۰ به ۹۱	۸۹ به ۹۱
آب (میلیون مترمکعب)	۱۴۷	۱۳۳	۱۴۰	-۹.۵	۵	-۴.۹
برق (هزار مگاوات ساعت)	۱۷۷۶	۱۷۳۲	۱۹۴۸	-۲.۵	۱۲.۵	۹.۷
گاز شهری (میلیون مترمکعب)	۴۳۱۲	۳۸۴۴	۳۳۸۰	۱۰.۹	۱۲.۱	۲۱.۶
بنزین (هزار مترمکعب)	۶۸۰	۶۵۱	۶۹۳	-۴.۳	۶.۴	۱.۸

جدول ۱۱۳. مقایسه مصرف آب، حامل‌های انرژی و گندم در استان آذربایجان شرقی
قبل و بعد از اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها

عنوان	میزان مصرف نه ماهه			درصد رشد نه ماهه نسبت به مدت مشابه		
	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۹۰ به ۸۹	۹۱ به ۹۰	۹۱ به ۸۹
گاز مایع (هزار تن)	۶۵.۶	۶۰.۱۱	۶۰.۴۷	-۸.۴	۰.۶	-۷.۸
نفت سفید (هزار مترمکعب)	۱۵۴	۱۳۵	۱۲۵	۱۲.۲	-۷.۱	-۱۸
نفت گاز (هزار مترمکعب)	۸۳۶	۸۰۹	۸۵۱	-۳.۳	۵.۱	۱.۷
نفتکوره (هزار مترمکعب)	۱۰۳۶	۱۱۵۰	۱۲۹۳	۱۱	۱۲.۴	۲۴.۷
گندم (هزارتن)	۴۸۵	۳۹۵	۱۹۱	-۱۹	-۵۲	-۶۱
آرد (هزارتن)	۳۵۰	۲۸۴	۱۵۷	-۱۹	-۴۵	-۵۵

مأخذ: ادارات مربوطه و محاسبات کارشناسی

جدول ۱۱۴. مقایسه سرانه مصرف مشترکین^{۳۹} آب، برق و گاز و سرانه مصرف^{۴۰} گندم و آرد
استان آذربایجان شرقی قبل و بعد از اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها

عنوان	متوسط مصرف نه ماهه			درصد رشد نه ماهه نسبت به مدت مشابه		
	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۹۰ به ۸۹	۹۱ به ۹۰	۹۱ به ۸۹
آب (مترمکعب)	۱۹۷	۱۶۶	۱۶۳	-۱۶	-۱.۸	-۱۷
برق (مگاوات ساعت)	۲.۹۹	۲.۶۷	۲.۹۵	-۷.۷	-۶.۹	-۱.۳
گاز شهری (هزار مترمکعب)	۴.۵	۳.۷	۳	-۱۹	-۱۹	-۳۴
گندم (کیلوگرم)	۱۳.۳	۱۰.۳	۵.۷	-۲۳	-۴۵	-۵۷
آرد (کیلوگرم)	۱۰.۸	۸.۵	۴.۷	-۲۱	-۴۵	-۵۶

مأخذ: ادارات مربوطه و محاسبات کارشناسی

۳۹. سرانه مصرف مشترکین، از تقسیم کل مصرف تمامی مشترکین در نه ماه بر تعداد مشترکین حاصل شده است.

۴۰. سرانه مصرف جمعیت، به‌ازای مصرف هر نفر در یک ماه برحسب کیلوگرم محاسبه شده است.

۲۰-۳. منابع قانون هدفمند کردن یارانه‌ها در استان

مقایسه مبلغ فروش آب، برق، گاز قبل و بعد از اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها و طی نه ماهه اول سال‌های ۹۱-۱۳۸۹ نشان‌دهنده افزایش چشمگیر مبالغ فروش می‌باشد. به خصوص مبلغ فروش گاز در نه ماهه اول سال ۱۳۹۰ نسبت به مدت مشابه سال ۱۳۸۹ افزایش ۴۲۴ درصدی (حدود پنج برابر) داشته است. بنابراین می‌توان گفت یکی از دلایل افزایش محسوس ارزش افزوده توزیع گاز در استان ناشی از اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها بوده است.

آن‌چه حائز اهمیت است، افزایش مبلغ مانده بدهی مشترکین انشعاب‌های آب، برق و گاز شهری در استان می‌باشد. همانند مبلغ فروش، بیشترین میزان رشد مانده بدهی با ۴۵۴ درصد رشد (حدود ۵.۵ برابر) به مشترکین گاز شهری اختصاص داشته است. بررسی ترکیب مشترکین گاز شهری نشان می‌دهد در نه ماهه اول سال ۱۳۸۹، مشترکین خانگی ۱۸.۷۱ درصد، مشترکین تجاری و تجاری ویژه ۲۴ درصد و مشترکین صنعتی و نیروگاه‌ها ۵۷.۲۹ درصد مبلغ مانده بدهی را داشته‌اند. این میزان در نه ماهه اول سال ۱۳۹۰ به ۱۳.۶۳ درصد برای مشترکین خانگی، ۱۸.۶۷ درصد برای مشترکین تجاری و تجاری ویژه و ۶۷.۷ درصد برای مشترکین صنعتی و نیروگاه‌ها تغییر یافته است.

بنابراین افزایش چند برابری قیمت گاز و افزایش هزینه‌های تولید ناشی از آن برای واحدهای صنعتی، نشان‌دهنده لزوم تامین و ارائه یارانه برای بخش صنعت استان می‌باشد.

جدول ۱۱۵. مقایسه مبلغ فروش آب، برق، گاز در استان آذربایجان شرقی قبل و بعد از اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها

عنوان	مبلغ فروش نه ماهه (میلیارد ریال)			درصد رشد نه ماهه نسبت به مدت مشابه		
	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۹۰ به ۹۱ ۸۹	۹۱ به ۹۰ ۹۰	۹۱ به ۹۰ ۸۹
آب	۲۴۶	۴۷۰	۵۱۹	۹۱	۱۰	۱۱۱
برق	۲۹۴	۷۱۱	۸۱۲	۱۴۲	۱۴	۱۷۶
گاز شهری	۶۱۷	۳۲۳۳	۳۵۴۲	۴۲۴	۹.۶	۴۷۴

مأخذ: ادارات مربوطه و محاسبات کارشناسی

۲۰-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی

اصلاح نظام یارانه‌ها با توجه به گستره اثرگذاری آن در اقتصاد و مشکلات تحمیل شده به کشور از ناحیه انتخاب نظام یارانه‌ای نامناسب از اهمیت بسزایی برخوردار می‌باشد. اصلاح یارانه‌ها، منابع مالی هنگفتی را که قبلاً صرف تامین مالی یارانه‌ها می‌گردید آزاد کرده و دولت را قادر می‌سازد این منابع را در سرمایه‌گذاری‌های مولد به کار گیرد و با اصلاح قیمت حامل‌های انرژی و تخصیص بخش عمده‌ای از درآمد حاصل از آن به توسعه زیرساخت‌های اقتصادی و توانمندسازی اقتصاد مردم بپردازد. از دیگر اهداف هدفمندی یارانه‌ها حمایت از افراد فقیر و توانمندسازی آنها از طریق افزایش دارایی‌ها و ظرفیت‌های اجتماعی و ارتقای نهادهای ادغام‌کننده در نظام اجتماعی و در نتیجه افزایش فرصت‌های در دسترس این افراد است تا به این ترتیب امنیت معیشت آنها تضمین شود. با عنایت به این موارد پیشنهاد می‌شود:

- با توجه به اینکه انرژی یکی از نهاده‌های اساسی صنعت محسوب می‌شود، دولت برنامه‌ریزی میان‌مدت برای تعیین قیمت حامل‌های انرژی داشته باشد و با شفافیت برنامه‌ریزی‌ها تا حدی ثبات اقتصادی را در کشور تضمین نمایند تا سرمایه‌گذاران قادر باشند برنامه‌ریزی‌های میان‌مدت خود را انجام داده و نسبت به سرمایه‌گذاری در کشور اقدام نمایند.
- همچنین پیشنهاد می‌شود درآمدهای حاصل از هدفمندی یارانه‌ها در هر استان با توجه به پتانسیل‌ها و نیازهای آن استان صرف ایجاد زیرساخت‌ها و اشتغال گردد.
- بخشی از منابع حاصل از هدفمندی یارانه‌ها صرف نوسازی صنایع گردد تا از این طریق نیز در مصرف انرژی صرفه‌جویی گردد و همچنین قدرت رقابت‌پذیری صنایع داخلی در برابر رقیبان بین‌المللی حفظ گردد.
- ایجاد جاده و راه‌های مناسب و استاندارد در کنار نوسازی ناوگان حمل و نقل نیز می‌تواند در کاهش مصرف سوخت به میزان قابل توجهی موثر باشد.
- لذا صرف منابع حاصل از هدفمندی یارانه‌ها در موارد مطرح شده به میزان قابل توجهی می‌تواند در کاهش فشارهای اقتصادی بر عموم مردم موثر باشد.

راهنمای انجام امور سرمایه‌گذاری در استان آذربایجان شرقی

الف) مقدمه

برای اولین بار در سطح کشور در سال ۱۳۸۱، ستاد جذب و توسعه سرمایه‌گذاری به ریاست استاندار آذربایجان شرقی و با عضویت روسای سازمان‌ها و مدیران کل دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط و نمایندگان تشکل‌های بخش خصوصی در استان تشکیل شد. همچنین دبیرخانه و مرکزی تحت عنوان «مرکز خدمات سرمایه‌گذاری آذربایجان شرقی» به عنوان بازروی اجرایی ستاد مذکور در سال ۱۳۸۲ به عنوان اولین تجربه در کشور تشکیل گردید.

مرکز خدمات سرمایه‌گذاری در طی سال‌های جاری پذیرای هیئت‌های مختلف از مراکز خدمات سرمایه‌گذاری استان‌ها شامل اصفهان، خراسان رضوی، مازندران، کرمانشاه، کردستان، اراک بوده است. همچنین به صورت تلفنی نیز مشاوره‌های لازم را به همکاران اداره کل امور اقتصادی و دارایی در سطح کشور ارائه نموده است.

این مراکز محل مراجعه متقاضیان سرمایه‌گذاری در سطح استان می‌باشد و با عنایت به این که یکی از وظایف مرکز، پی‌گیری مشکلات و شکایات سرمایه‌گذاران می‌باشد، سرمایه‌گذاران با مراجعه حضوری به مرکز خدمات سرمایه‌گذاری یا مراجعه به وب‌سایت مرکز خدمات سرمایه‌گذاری و تکمیل فرم شکوائیه سرمایه‌گذاران، آن را به مرکز ارسال نموده و این مرکز پس از بررسی کارشناسی و انجام مکاتبات لازم با دستگاه‌های مرتبط و در صورت لزوم برگزاری جلسه با حضور سرمایه‌گذار و مدیران دستگاه‌های مرتبط به رفع مشکل می‌پردازند. در ضمن چنان‌چه این مشکلات در جلسات اولیه حل و فصل نگردید، موضوع طی جلسه‌ای با حضور استاندار بررسی و تصمیمات لازم در خصوص آن اتخاذ می‌گردد.

این مرکز همواره پیشنهادات لازم را برای ارائه خدمات بهتر به سرمایه‌گذاران خارجی و داخلی به سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران ارائه نموده است. پیشنهاد تصویب چارت سازمانی برای مراکز خدمات سرمایه‌گذاری و تصویب بودجه جاری برای مراکز (یک در هزار دریافتی) از دیگر اقدامات شاخص این مرکز می‌باشد.

مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی به عنوان اولین مرکز در سطح کشور می‌باشد که اجرای پنجره واحد سرمایه‌گذاری را به صورت الکترونیکی در

سطح استان اجرا نموده و بنا به درخواست سایر استان ها جلسات کارشناسی را با این استان ها در ارتباط با پنجره واحد سرمایه گذاری برگزار نموده است. در طی سال های جاری مرکز خدمات سرمایه گذاری استان همواره رتبه های اول تا چهارم در زمینه جذب سرمایه گذاری خارجی را کسب نموده است.

۱. مقدمات و پیش نیازها

۱-۱. اختصاص ساختمان مستقل اداری برای مرکز خدمات سرمایه گذاری

در راستای مفاد تصویب نامه هیات وزیران، ساختمان ثابت و مستقل (خارج از ساختمان استانداری و اداره کل امور اقتصادی و دارایی) به مرکز خدمات سرمایه گذاری استان آذربایجان شرقی اختصاص یافته است. مشخصات این ساختمان به شرح جدول زیر می باشد:

جدول ۱۱۶. مشخصات ساختمان مرکز خدمات سرمایه گذاری استان آذربایجان شرقی

عنوان	توضیحات
مساحت زیربنا	۲۷۰ متر مربع
مساحت حیاط	۲۸۵ متر مربع
مساحت سالن کنفرانس	۴۰ متر مربع
تعداد طبقات	۲ طبقه
تعداد اتاق ها	۸ اتاق
نوع نمای ساختمان	قاب بندی آجری
کفپوش ساختمان	چوبی
شماره تلفن	۰۴۱۳۵۲۶۲۲۳۷-۰۴۱۳۵۲۶۲۲۳۸-۰۴۱۳۵۲۶۵۰۵۴
شماره فکس	۰۴۱۳۵۲۶۵۰۵۳
آدرس	تبریز مابین پل قاری و زیرگذر صاحب الامر خانه ثقه الاسلام

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه گذاری استان آذربایجان شرقی

۲-۱. حضور فعال نمایندگان تام‌الاختیار دستگاه‌ها در مرکز

با توجه به ضرورت پیگیری و تسهیل امور سرمایه‌گذاری در دستگاه‌های اجرایی استان، ترتیبی اتخاذ گردیده است که نمایندگان تام‌الاختیار دستگاه‌ها برای ارائه خدمات لازم در مرکز مستقر شوند. وضعیت حضور نمایندگان دستگاه‌ها در مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان به شرح زیر می‌باشد:

جدول ۱۱۷. وضعیت حضور نماینده سازمان صنعت، معدن و تجارت

عنوان	توضیحات
نام نماینده	محمدتقی رضوی
سمت در دستگاه متبوع	کارشناس
شماره تلفن	۰۴۱۳۵۲۱۲۲۰۰
ساعات حضور در مرکز	تمام طول هفته و به صورت تمام وقت
تعداد و فهرست جلسات در مرکز	شرکت در جلسه بازدید جناب آقای دکتر خزاعی (رئیس محترم سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی) از مرکز، بازدید جناب آقای نواداد (معاون محترم هماهنگی امور اقتصادی و توسعه منابع استانداری آذربایجان شرقی) از مرکز، شرکت در جلسات مستمر که با حضور مدیرکل امور اقتصادی و دارایی در مرکز برگزار می‌گردد.
موضوعات پیگیری شده	مشکلات سرمایه‌گذاران در حوزه معادن، صنایع و اخذ مجوزها، استعلام از دستگاه‌های اجرایی دیگر
نتیجه پیگیری و اقدامات	تمدید پروانه اکتشاف مس سوناجیل هریس (تمدید پروانه اکتشاف)، نحوه شراکت سرمایه‌گذار گرجستانی با طرف ایرانی (منجر به تشکیل شرکت مشترک به نام شرکت زرمس تراور آذربایجان گردید)، پیگیری جواز صدور پروانه بهره‌برداری شرکت آراز پلاست جلفا در منطقه آزاد ارس (پروانه بهره‌برداری شرکت مذکور صادر گردید)، استعلام انرژی اتمی پروانه اکتشاف آقای احد صفایی در شهرستان اهر (موافقت انرژی اتمی اخذ گردید)، استعلام انرژی اتمی شرکت مس سوناجیل هریس (موافقت سازمان انرژی اتمی اخذ گردید)، پیگیری معافیت و مجوز ورود ماشین‌آلات واحد تولیدی خانم فرجی (صدور معافیت و پروانه بهره‌برداری)، پیگیری صدور کارت بازرگانی دائمی و موقت برای سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی و ...

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی

جدول ۱۱۸. وضعیت حضور نماینده خانه صنعت معدن و تجارت تبریز

عنوان	توضیحات
نام نماینده	رقیه رستمی
سمت در دستگاه متبوع	کارشناس
شماره تلفن	۳۵۲۳۱۷۶۷
ساعات حضور در مرکز	تمام طول هفته و به صورت تمام وقت
تعداد و فهرست جلسات در مرکز	شرکت در جلسه بازدید جناب آقای دکتر خزاعی (رئیس محترم سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی) از مرکز، بازدید جناب آقای نواداد (معاون محترم هماهنگی امور اقتصادی و توسعه منابع استانداری آذربایجان شرقی) از مرکز، شرکت در جلسات مستمر که با حضور مدیرکل امور اقتصادی و دارایی در مرکز برگزار می گردد.
موضوعات پی گیری شده	ترجمه متون مرکز
نتیجه پیگیری و اقدامات	انجام کلیه امور مربوط به ترجمه

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه گذاری استان آذربایجان شرقی

۳-۱. تجهیز، تامین نیروی انسانی و تخصیص بودجه مرکز

اهم فعالیت های اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان آذربایجان شرقی در ارتباط با تجهیز، تامین نیروی انسانی و تخصیص بودجه مرکز به شرح زیر می باشد:

جدول ۱۱۹. وضعیت امکانات و تجهیزات مرکز خدمات سرمایه گذاری استان

عنوان	تعداد	عنوان	تعداد
کامپیوتر	۲۳	فاکس	۱
پرینتر	۵	خودرو	۰
کارت ویزیت مخصوص کارشناسان	۱۰۰۰	ویدئو پروجکتور و لپ تاپ	۰
دستگاه کپی	۱	میز کار مورد استفاده	۱۲
خط تلفن	۸	اینترنت پرسرعت	چهار خط برای همکاران مرکز خدمات سرمایه گذاری و سامانه پنجره واحد سرمایه گذاری و دوربین های مدار بسته

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه گذاری استان آذربایجان شرقی

در سال ۱۳۹۴ هفت نیروی متخصص در مرکز خدمات سرمایه‌گذاری آذربایجان شرقی به شرح زیر فعالیت داشته‌اند:

جدول ۱۲۰. وضعیت نیروی انسانی متخصص مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان

نام و نام خانوادگی	وضعیت استخدام	پست سازمانی	رشته تحصیلی	مقطع تحصیلی
علی‌رضا علی‌پور	رسمی	معاون اقتصادی	کارشناسی ارشد	علوم اقتصادی
شهرزاد محمدخانی	پیمانی	کارشناس مسئول سرمایه‌گذاری	کارشناسی ارشد (دانشجوی دکترا)	علوم اقتصادی
جواد متعارفی	رسمی	کارشناس حساب	کارشناسی (دانشجوی کارشناسی ارشد)	حسابداری دولتی
صابر عبدی	پیمانی	کارشناس پایش شاخص‌های محیطی کسب و کار	کارشناسی ارشد	علوم اقتصادی
ابوالفضل بهرا	پیمانی	کارشناس سرمایه‌گذاری	کارشناسی ارشد	علوم اقتصادی
علیرضا منعم	پیمانی	کارشناس فن‌آوری اطلاعات	کارشناسی (دانشجوی کارشناسی ارشد)	کامپیوتر
زهره جلیلی	پیمانی	کارشناس سرمایه‌گذاری	کارشناسی ارشد (دانشجوی دکترا)	علوم اقتصادی

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی

هزینه‌کرد بودجه مرکز خدمات سرمایه‌گذاری در سال ۱۳۹۴ به شرح زیر می‌باشد:

جدول ۱۲۱. وضعیت هزینه‌کرد بودجه مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان در سال ۱۳۹۴

اقلام اصلی هزینه‌کرد بودجه	میزان اعتبار استفاده شده	اقلام اصلی هزینه‌کرد بودجه	میزان اعتبار استفاده شده
ماموریت داخلی و خارجی	۲۶۹ میلیون ریال	هزینه‌های مطالعاتی و تحقیقاتی	۱۶۴ میلیون ریال
حق الزحمه انجام خدمات قراردادی	۳۸۴ میلیون ریال	تشریفات	۷۶ میلیون ریال
تصویر برداری و تبلیغات	۸۷ میلیون ریال	مواد و لوازم مصرف شدنی	۴۵۵ میلیون ریال
جمع کل	۱۴۳۴ میلیون ریال		

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی

۴-۱. ارتقای جایگاه مرکز خدمات سرمایه‌گذاری در تصمیم‌گیری‌های مربوط به سرمایه‌گذاری در استان

مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان در این راستا اقدامات متعددی انجام داده است که در این راستا می‌توان به عنوان نمونه به پیشنهادات اصلاح آیین‌نامه مراکز خدمات سرمایه‌گذاری، بازاریابی و ... به شرح ذیل اشاره نمود:

- پیشنهادات ارائه شده در کمیته لجستیک استان؛
- پیشنهادات کاربردی برای شورای همکاری واحدهای تابعه وزارت امور اقتصادی و دارایی در استان‌ها؛
- چارت جدید در استانداری‌ها و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و چالش‌ها و پیشنهادات مربوطه در این زمینه؛
- احصاء چالش‌های سرمایه‌گذاری برای جلسه وزیر کشور.

۵-۱. برنامه محوری در انجام وظایف محوله

برای این منظور می‌توان به عنوان نمونه به برنامه راهبردی وزارت متبوع و سند تدبیر توسعه استان به شرح ذیل اشاره نمود:

جدول ۱۲۲. اهداف مرکز خدمات سرمایه‌گذاری در ارتباط با افزایش توان ثروت‌آفرینی

هدف تعیین شده	شاخص اندازه‌گیری
بهبود محیط کسب و کار استان	مجموع تغییرات مثبت در محیط کسب و کار استان (تعداد موارد بهبود)
وضعیت سرمایه‌گذاری خارجی جذب شده	میزان سرمایه‌گذاری خارجی جذب شده
نظارت بر طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی	نسبت تعداد طرح‌های نظارت شده به طرح‌های موجود دارای مجوز سرمایه‌گذاری خارجی
شناسایی فرصت‌های سرمایه‌گذاری	تعداد فرصت‌های سرمایه‌گذاری تأیید شده توسط سازمان سرمایه‌گذاری
افزایش آگاهی مدیران و کارشناسان بخش دولتی و خصوصی استان در حوزه سرمایه‌گذاری	نفر ساعت آموزش مبتنی بر آزمون

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی

۱-۶. تدارک بانک اطلاعات جامع سرمایه‌گذاری استان

مرکز خدمات سرمایه‌گذاری آذربایجان شرقی همواره با بازدید از طرح‌های تحت پوشش قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی و فاقد مجوز سرمایه‌گذاری خارجی اطلاعات طرح‌های دارای سرمایه‌گذار خارجی در سطح استان را جمع‌آوری و در بانک اطلاعاتی سرمایه‌گذاری استان در قالب فایل اکسل ذخیره نموده است. شایان ذکر است این مرکز همواره با همکاری سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران نسبت به به‌روز رسانی بانک اطلاعاتی سرمایه‌گذاران خارجی اقدام می‌نماید. اسامی تعدادی از این شرکت‌ها در جدول نظارت بر طرح‌های سرمایه‌گذاری مشاهده می‌شود.

۱-۷. تدارک و طراحی سایت ویژه مرکز خدمات سرمایه‌گذاری

سایت مرکز خدمات سرمایه‌گذاری طراح و راه‌اندازی گردیده و کلیه اطلاعات مورد نیاز سرمایه‌گذاران اعم از مراحل مختلف سرمایه‌گذاری، قوانین مرتبط با سرمایه‌گذاری، کتاب طرح‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان، اطلاع‌رسانی همایش‌ها و نشست‌های سرمایه‌گذاری و سایر مطالب مرتبط به زبان‌های فارسی و انگلیسی در این سایت به نشانی www.investin-ea.ir ارائه می‌گردد.

۱-۸. آموزش تخصصی و حرفه‌ای کارکنان مربوطه

مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۴ دو کارگاه آموزشی به شرح ذیل را برای کارکنان مرکز خدمات، نمایندگان دستگاه‌های مرتبط با سرمایه‌گذاران خارجی، کارشناسان بخش خصوصی و دولتی مرتبط با سرمایه‌گذاری برگزار نموده است:

جدول ۱۲۳. کارگاه‌های آموزشی برگزار شده توسط مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان

عنوان کارگاه	تعداد شرکت‌کنندگان	میزان ساعات آموزشی
بورس کالا و بورس‌های منطقه‌ای اقتصادی	۳۲۰	۱۵
روش‌های تامین مالی خارجی	۲۱۰	۴

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی

هم‌چنین دوره‌های آموزشی تخصصی و حرفه‌ای در سال ۱۳۹۴ که کارکنان مرکز خدمات سرمایه‌گذاری در آن‌ها شرکت نموده‌اند به شرح جدول زیر می‌باشد:

جدول ۱۲۴. آموزش تخصصی و حرفه‌ای کارکنان مرکز خدمات استان در سال ۱۳۹۴

عنوان دوره	دستگاه برگزار کننده	میزان ساعات آموزشی
بهبود محیط کسب و کار	دانشکده کارآفرینی	۸
نقشه راه اصلاح نظام اداری	مرکز آموزش، توسعه و آینده نگری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان	۴
مدیریت سازمانهای کارآفرین	مرکز آموزش، توسعه و آینده نگری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان	۶
بازآموزی تهیه الگوی فرایندها	مرکز آموزش، توسعه و آینده نگری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان	۶
مدیریت موثر وقت	مرکز آموزش، توسعه و آینده نگری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان	۴
مهارت‌های سازمانی فناوری اطلاعات	اداره کل امور اقتصادی و دارایی	۱۰
شبکه و امنیت اطلاعات در سازمانها	اداره کل امور اقتصادی و دارایی	۸

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی

۹-۱. فرهنگ‌سازی سرمایه‌گذاری

جدول ۱۲۵. گزارش برنامه‌های فرهنگی و اقدامات مرتبط با فرهنگ‌سازی سرمایه‌گذاری

عنوان فعالیت	شرح خلاصه اقدام	نتایج
تهیه و تدوین طرح‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری در قالب کتاب و لوح فشرده مولتی‌مدیا	▪ اخذ عناوین فرصت‌های سرمایه‌گذاری از دستگاه‌های دولتی و بخش خصوصی؛ ▪ انجام مطالعات پیش‌امکان‌سنجی توسط شرکت مشاور؛ ▪ دریافت تاییدیه مطالعات انجام گرفته از صاحبان طرح‌های سرمایه‌گذاری و دستگاه‌های دولتی مربوطه؛ ▪ ارائه فایل نهایی مطالعات طرح‌های سرمایه‌گذاری برای طراحی در قالب کتاب و چاپ آن؛ ▪ ارائه فایل طراحی شده مطالعات طرح‌های سرمایه‌گذاری برای تهیه در قالب لوح فشرده و به صورت مولتی‌مدیا	ارتقا سطح آگاهی سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی نسبت به طرح‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان شده که این موضوع در تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران برای انتخاب طرح‌ها و سرمایه‌گذاری موثر می‌باشد
تهیه و تدوین توانمندی‌ها و پتانسیل‌های سرمایه‌گذاری در قالب کتاب و لوح فشرده مولتی‌مدیا	انجام مطالعات علمی و پژوهشی در ارتباط با مزیت‌ها و توانمندی‌های استان که پس از نهایی شدن موضوع انجام طراحی برای آن و در نهایت تهیه توانمندی‌های استان در قالب کتاب و لوح فشرده به صورت مولتی‌مدیا	ارتقا سطح آگاهی سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی نسبت به پتانسیل‌ها و توانمندی‌های اقتصادی استان شده که این موضوع در تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران برای سرمایه‌گذاری موثر می‌باشد
پنجره واحد سرمایه‌گذاری	▪ تهیه کتابچه راهنمای نحوه استفاده از سامانه پنجره واحد سرمایه‌گذاری؛ ▪ ارائه آموزش‌های لازم به نمایندگان دستگاه‌های اجرایی در سطح استان؛ ▪ ارائه قابلیت‌های سامانه پنجره واحد سرمایه‌گذاری در نشست‌های تخصصی در سطح ملی؛ ▪ آموزش نحوه استفاده از سامانه برای متقاضیان سرمایه‌گذاری و مراجعه‌کنندگان به مرکز؛	▪ باعث تسهیل، تسریع در فرایند صدور مجوزهای سرمایه‌گذاری ▪ امکان رصد مراحل صدور مجوزهای سرمایه‌گذاری

جدول ۱۲۵. گزارش برنامه‌های فرهنگی و اقدامات مرتبط با فرهنگ‌سازی سرمایه‌گذاری

عنوان فعالیت	شرح خلاصه اقدام	نتایج
برگزاری کارگاه تامین مالی بین‌المللی	با دعوت کارشناسان سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران	مدیران و کارشناسان با آشنایی از روش‌های تامین مالی بین‌المللی و از این روش‌ها استقبال کردند. برای استفاده از روش‌های نوین تامین مالی و فاینانس قدم‌های خوبی برداشته‌اند. هم‌چنین تعداد ۲۰۰ جلد از خلاصه مطالب کارگاه چاپ شده و به سایر استان‌ها و دستگاه‌های ذی‌ربط استانی ارسال گردید.

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی

۲. اقدامات و برنامه‌های راهبردی

۲-۱. تدارک و آماده‌سازی منابع اطلاعاتی

به منظور تهیه و نگارش کتاب فرصت‌های سرمایه‌گذاری آذربایجان شرقی اقدامات گسترده‌ای توسط مرکز خدمات سرمایه‌گذاری صورت پذیرفت که حاصل آن در سال ۱۳۹۴ تهیه مطالعات پیش‌امکان‌سنجی ۱۷۸ پروژه در بخش‌های مختلف اقتصادی به زبان‌های فارسی و انگلیسی بود. اطلاعات طرح‌های سرمایه‌گذاری و توانمندی‌های استان برای اطلاع‌رسانی فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان به اعضای هیئت‌های سرمایه‌گذاری و تجاری پذیرش شده در استان، ارائه می‌شوند.

اطلاعات کامل‌تر هر طرح و یا فرصت سرمایه‌گذاری در حدود ۲۰ صفحه نیز تهیه شده که در صورت نیاز سرمایه‌گذاران به آن‌ها قابل ارائه می‌باشد. هم‌چنین اقدامات زیر در این راستا صورت گرفته است:

۱. تهیه و چاپ کتاب و انتشار بروشور و سی‌دی معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان؛

۲. ویرایش و چاپ پنجم کتاب معرفی توانمندی‌های سرمایه‌گذاری استان؛

۳. چاپ کتاب طرح‌های بزرگ سرمایه‌گذاری استان به زبان فارسی برای نشست معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان با حضور شرکت‌های سرمایه‌گذاری در نهاد ریاست‌جمهوری در اردیبهشت ماه ۱۳۹۴؛
۴. تهیه فیلم و سی‌دی معرفی توانمندی‌های سرمایه‌گذاری و طرح‌های سرمایه‌گذاری استان به زبان‌های فارسی و انگلیسی؛
۵. تهیه پاورپوینت معرفی توانمندی‌های سرمایه‌گذاری استان و قوانین و مقررات سرمایه‌گذاری به زبان‌های فارسی، انگلیسی و روسی؛
۶. تهیه پاورپوینت طرح‌های اولویت‌دار استان به زبان عربی برای ارائه در کنفرانس وحدت کشورهای اسلامی؛
۷. ارائه فرصت‌های سرمایه‌گذاری، توانمندی‌ها و قوانین و مشوق‌های سرمایه‌گذاری حاکم در ایران در قالب پکیج و ایمیل به شرکت‌ها و اعضای هیئت‌های پذیرش شده در استان و سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی؛
۸. ارائه دو جلد کتاب توانمندی‌ها و مزیت‌های سرمایه‌گذاری استان و فرصت‌های سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و معدن برای ارائه در همایش کشور عمان؛
۹. احصاء، شناسایی و الکترونیکی نمودن فرآیند شناسایی و معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری آذربایجان شرقی به سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی.

جدول ۱۲۶. تعداد طرح‌های مطالعه شده در بخش‌های مختلف اقتصادی

بخش	تعداد طرح
زیربنایی	۱۶
صنعت و معدن	۹۵
دانش‌بنیان	۱۵
کشاورزی و صنایع تبدیلی	۱۴
گردشگری و خدمات	۲۲
عمران شهری	۱۶
زیربنایی	۱۶
تعداد طرح‌های ارسالی به سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران	۱۷۸

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی

۲-۲. بازاریابی سرمایه گذاری

جدول ۱۲۷. اهم اقدامات مرکز خدمات سرمایه گذاری خارجی استان برای ایجاد بستر مناسب برای ارتباط با سرمایه گذاران خارجی

ردیف	شرح
۱	بارگذاری کتاب فرصت های سرمایه گذاری در وبسایت مرکز خدمات سرمایه گذاری
۲	بارگذاری مشوق های سرمایه گذاری در قالب برشور و ... در سایت مرکز خدمات سرمایه گذاری
۴	مکاتبه با نمایندگی وزارت امور خارجه در تبریز به منظور ارتباط مرکز خدمات سرمایه گذاری با رایزن های بازرگانی سایر کشورها در ایران

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه گذاری استان آذربایجان شرقی

اهم اقدامات صورت گرفته برای معرفی فرصت های سرمایه گذاری استان به شرح جداول زیر می باشد:

جدول ۱۲۸. خلاصه آماری وضعیت اطلاع رسانی و بازاریابی برای طرح ها و فرصت های سرمایه گذاری استان آذربایجان شرقی

تعداد	شرح
۲۰۰ سرمایه گذار و شرکت سرمایه گذار خارجی	اطلاع رسانی طرح های سرمایه گذاری استان به هیئت های پذیرش شده در استان
۳۵۰ سرمایه گذار خارجی	اطلاع رسانی طرح های سرمایه گذاری و مشوق های سرمایه گذاری به سرمایه گذاران خارجی
۱۰۰ ایرانی مقیم در خارج از کشور	اطلاع رسانی طرح های سرمایه گذاری استان به ایرانیان مقیم در خارج از کشور

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه گذاری استان آذربایجان شرقی

جدول ۱۲۹. اطلاع رسانی و بازاریابی برای طرح‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی (همایش، پذیرش هیات‌های خارجی ...)

ردیف	شرح
۱	ارسال توانمندی‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان به سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران
۲	مشارکت در برگزاری نشست معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان برای شرکت‌های سرمایه‌گذاری در نهاد ریاست‌جمهوری در اردیبهشت ماه ۱۳۹۴
۳	شرکت در هفتمین نمایشگاه بین‌المللی فرصت‌های سرمایه‌گذاری کشور در جزیره کیش در آبان ماه ۱۳۹۴
۴	سفر هیئتی از فعالان بخش خصوصی استان به همراه نایب رئیس مرکز خدمات سرمایه‌گذاری به عنوان سرپرست گروه با هدف توسعه همکاری‌های اقتصادی، تولیدی و بازرگانی به جمهوری‌های تاتارستان، اودمورتیا و ماری‌ال در آذر ماه سال ۱۳۹۴
۵	شرکت در همایش معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری ایران و کشور بلغارستان
۶	اعلام آمادگی و تمایل شرکت‌های خارجی در حوزه‌ی انرژی‌های نو برای احداث نیروگاه خورشیدی در استان در اسفند ماه ۱۳۹۴

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی

۲-۳. خدمات مشاوره‌ای

- ارائه راهنمایی به سرمایه‌گذاران خارجی در ارتباط با فرایند شروع فعالیت در ایران و تکالیف قانونی آن‌ها در این ارتباط؛
- ارائه راهنمایی و مشاوره در مورد مشوق‌های سرمایه‌گذاری؛
- ارائه مشاوره در ارتباط با اخذ مجوز سرمایه‌گذاری خارجی؛
- ارائه راهنمایی و مشاوره در ارتباط با نحوه کار با پنجره واحد سرمایه‌گذاری؛
- ارائه مشاوره در ارتباط با سرمایه‌گذاری در حوزه نیروگاه؛
- ارائه مشاوره در ارتباط با توانمندی‌ها، طرح‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری.

۴-۲. نظارت بر طرح‌های سرمایه‌گذاری

■ تعامل و ارتباط با کلیه طرح‌های سرمایه‌گذاری به صورت مداوم و بررسی دوره‌ای

مرکز خدمات سرمایه‌گذاری آذربایجان شرقی در راستای وظایف قانونی خود مبنی بر ارائه خدمات مطلوب به سرمایه‌گذاران داخلی و بالخصوص سرمایه‌گذاران خارجی نسبت به بازدیدهای متعدد از پروژه‌های سرمایه‌گذاری با منشا خارجی دارای مجوز یا بدون مجوز سرمایه‌گذاری از سازمان سرمایه‌گذاری اقدام نموده است که گزارش آن به‌صورت اختصار آورده می‌شود.

جدول ۱۳۰. وضعیت بازدید از پروژه‌های سرمایه‌گذاری با منشا خارجی

عنوان	توضیحات
جلفا کاران ارس	این واحد در منطقه آزاد ارس اقدام به تولید انواع نخ‌های تریکو می‌نماید، تاکنون چندین بازدید از سوی مسئولان استان و کارشناسان مرکز خدمات صورت گرفته است. هم‌چنین مالکان شرکت قصد ایجاد واحد تولید الیاف آکریلون در زمینی به مساحت ۵۰ هکتار در اطراف تبریز و باحجم سرمایه‌گذاری ۲۰ میلیون دلار دارند. مضافاً واحد توسعه این شرکت در دهه فجر سال جاری با حضور آقای ترکان و استاندار افتتاح گردید.
میراب پروفیل	این واحد به منظور تولید پروفیل پلاستیکی PVC به میزان ۱۲ هزارتن در سال طراحی گردیده است. شایان ذکر است حجم سرمایه‌گذاری خارجی این شرکت نزدیک یک میلیون دلار بوده که تعداد ۹۳ نفر در آن مشغول به فعالیت هستند. کارشناسان این مرکز برای در جریان قرار گرفتن پیشرفت طرح بازدیدهای متعددی از کارخانه به‌عمل آورده‌اند.
آکپا ایران کیش	این واحد تولیدی در سال ۱۳۸۸ با حجم سرمایه‌گذاری بیش از ۲ میلیون دلار در شهرک صنعتی سرمایه‌گذاری خارجی احداث و در زمینه تولید پروفیل‌های آلومینیومی مینیاتور فعالیت خود را آغاز نموده است. در طی سال جاری بازدید لازم برای در جریان قرارگرفتن در میزان پیشرفت فیزیکی پروژه انجام شده است.
لاله پارک ناب	طرح احداث هتل ۵ ستاره با سرمایه‌گذاری ایرانیان مقیم کشور ترکیه در شهر تبریز آغاز شده و مجموعه تجاری، رفاهی این واحد در خردادماه سال ۹۱ به بهره‌برداری رسید. بازدیدهای متعددی از سوی کارشناسان مرکز خدمات برای میزان پیشرفت طرح و رسیدگی به مشکلات این پروژه انجام شده است.
پارلا منسوجات تبریز	این واحد در زمینه تولید پارچه‌های توری و گلدوزی در شهرک سرمایه‌گذاری خارجی فعالیت می‌کند، این مرکز چندین بار در طول سال از واحد بازدید و در جریان مشکلات آن قرار گرفته است.

جدول ۱۳۰. وضعیت بازدید از پروژه‌های سرمایه‌گذاری با منشا خارجی

عنوان	توضیحات
ایران مایه	کارخانه ایران مایه به عنوان اولین تولیدکننده خمیر مایه در خاورمیانه و تولیدکننده هر سه نوع خمیر مایه خشک فوری، خشک فعال و تازه در جاده درمن‌دیزل با حجم سرمایه‌گذاری خارجی ۲۰ میلیون دلار در زمینی به مساحت ۱۴۹۸۲ هزارمترمربع با زیربنای ۶۹۰ هزارمترمربع با اشتغال‌زایی ۸۰ نفر و ظرفیت تولید ۳۸۰ هزارتن در سال در حال فعالیت می‌باشد و مجوز سرمایه‌گذاری دارد. بازدیدهای متعددی برای رسیدگی به مشکلات آن از سوی کارشناسان این مرکز صورت گرفته است.
زرین‌داغ آستارکان	این طرح با سرمایه‌گذاری خارجی از کشور گرجستان به میزان شصت و سه میلیون دلار در زمینه اکتشاف معادن طلا و مس در شهرستان خاروانا فعالیت می‌کند. این مرکز چندین جلسه برای رسیدگی به مشکلات آن واحد و بازدید حضوری انجام داده است.
آدو پن پلاستیک پرشین	این واحد با مشارکت سرمایه‌گذاران کشور ترکیه در شهرک سرمایه‌گذاری خارجی و با سرمایه‌گذاری بیش از ۶ میلیون دلار و اشتغال‌زایی ۵۰ نفر در حال اجرا می‌باشد. ظرفیت این واحد تولید ۱۰ هزار تن در سال و شامل پروفیل‌های UPVC و کامپوزیت Wood PVC می‌باشد. کارشناسان این مرکز در طول سال بازدیدهای متعددی برای میزان پیشرفت طرح و رسیدگی به مشکلات و جمع‌آوری اطلاعات آورده خارجی پروژه به‌عمل آورده‌اند.
فولاد کاوه تیکمه‌داش	طرح تولید مقاطع فولادی در شهرستان بستان‌آباد، تیکمه‌داش و با سرمایه‌گذاری آقای حسین ضراب (ایرانی مقیم ترکیه) و با سرمایه‌گذاری بالغ بر ۳۳ میلیون دلار و با اشتغال‌زایی ۴۰۰ نفر به بهره‌برداری رسیده است. در طی سال جاری بازدیدهای متعدد از سوی مسئولان استان و این مرکز برای افتتاح و رسیدگی به مشکلات آن صورت گرفته است.
زرکاوان ارسباران	این طرح در ۵ کیلومتری روستای شرف‌آباد شهرستان ورزقان استان آذربایجان شرقی در زمینه فراوری طلا از سنگ معدن با سرمایه‌گذاری در زمینی به مساحت ۳۰۰۰۰ متر مربع با ظرفیت تولید ۶۰۰۰۰ تن مواد معدنی در سال (۳۰۰ کیلوگرم طلا) و اشتغال‌زایی ۸۷ نفر ایجاد شده است. مسئولان این مرکز چندین بازدید از طرح در طی سال جاری برای رسیدگی به مشکلات آن به عمل آورده‌اند.
ریخته‌گری پیوسته سهند	این واحد با مشارکت سرمایه‌گذاران کشور چین در منطقه تیکمه‌داش شهرستان بستان‌آباد در زمینه تولید بیل از قراضه فعال است. چندین مورد بازدید در طول سال برای رسیدگی به مشکلات آن از سوی کارشناسان این مرکز صورت پذیرفته است.

جدول ۱۳۰. وضعیت بازدید از پروژه‌های سرمایه‌گذاری با منشا خارجی

عنوان	توضیحات
پلیمر کیسه تبریز	این کارخانه در شهرک صنعتی سرمایه‌گذاری خارجی به منظور تولید کیسه‌های پلی‌اتیلن و گونی‌های پلی‌پروپیلن و با مشارکت سرمایه‌گذاران آذربایجانی به مرحله‌ی اجرا در آمده است، برای رسیدگی به مشکلات آن چندین بازدید از سوی کارشناسان این مرکز صورت پذیرفته است.
آذر فولاد امین	طرح تولید نبش ناودانی و تیر آهن در شهرستان بستان آباد و با سرمایه‌گذاری ایرانیان مقیم امارات عربی متحده در حال تولید می‌باشد. چندین مورد برای بازدید طرح و جمع‌آوری اطلاعات طرح و مستندات ورود سرمایه‌ی خارجی شرکت از سوی کارشناسان این مرکز صورت پذیرفته است.
اورست مدرن پارس	این واحد در زمینه فروشگاه‌های زنجیره‌ای در شهر تبریز فعال است. چندین مورد بازدید حضوری از سوی مسئولان این مرکز برای حل مشکل اشتغال اتباع خارجی شرکت از طرح صورت گرفته است.
سون یدی اولدوزلار	شرکت سون استار به مدیرعاملی آقای علی‌پور فرشینه (ایرانی مقیم کشور آمریکا) در ساخت پروژه تجاری، خدماتی، تفریحی در شرق میدان شهید فهمیده به عنوان سرمایه‌گذاری خارجی با شهرداری تبریز و حجم سرمایه‌گذاری ۷۰ میلیون دلار مشارکت نموده است. این پروژه یکی از مجهزترین مراکز خرید در ایران به سبک کشورهای اروپایی و آمریکایی طراحی و اجرا می‌گردد و مساحت آن ۸۵۰۰۰ مترمربع است و با اتمام آن برای حدود ۱۰۰۰ نفر شغل ایجاد خواهد شد. سهم مشارکتی شهرداری در این پروژه ۳۷.۱ درصد می‌باشد. طبق اظهارات مدیرعامل شرکت ۶ میلیون دلار برای طرح مذکور هزینه نموده است (دارای مجوز سرمایه‌گذاری از سازمان سرمایه‌گذاری).
شرکت پارلاق چوب آذربایجان	این واحد در زمینه صنایع چوب با سرمایه‌گذاری شریک آذربایجانی در استان فعال است. بازدیدی از سوی کارشناسان این مرکز برای میزان پیشرفت فیزیکی طرح صورت گرفته است.

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی

■ شناسایی و پالایش مشکلات سرمایه‌گذاری، اقدام متناسب و پی‌گیری و رفع مشکلات طرح‌ها

جدول ۱۳۱. شناسایی و پالایش مشکلات سرمایه‌گذاری در استان

عنوان	موضوع درخواست	اقدامات انجام شده
شهرک صنعتی سهند آذران	انتقال برق به شهرک صنعتی سهند آذران	این شرکت جهت صدور مجوز انتقال نیروی برق، نقشه انتقال خطوط برق را با تمام جزئیات به شرکت خطوط لوله نفت و مخابرات ایران ارائه نمود و شرکت خطوط لوله نفت و مخابرات ایران اعلام کرد مشکل قانونی برای صدور مجوز ندارد و تا تاریخ ۱۳۹۴/۰۱/۲۳ به شرطی که شرکت سهند آذران به تعهدات خود از جمله اجرای دال بتنی طبق ضوابط شرکت خطوط لوله نفت و مخابرات ایران عمل نماید مجوز را صادر خواهد کرد. در نهایت اداره کل راه و شهرسازی ظرف هفت روز کاری و با انجام تعهدات قانونی و تسلیم نقشه انتقال خطوط برق توسط شرکت سهند آذران، مجوز انتقال نیروی برق را صادر نمود.
شهرک صنعتی پروفسور هشترودی	درخواست تامین آب و برق شهرک	اطلاعات مورد نیاز سرمایه‌گذاران حداکثر طی یک هفته توسط شرکت آب منطقه‌ای در اختیار شرکت‌های سرمایه‌گذار قرار گرفت تا سرمایه‌گذاران با هماهنگی سازمان جهاد کشاورزی نسبت به جانمایی اراضی اقدام نمایند.
شهرک صنعتی پروفسور هشترودی	درخواست تامین آب و برق شهرک	در خصوص تامین آب شهرک صنعتی پروفسور هشترودی با عنایت به این که وجود ۱۰۰ لیتر بر ثانیه آب جواب‌گوی نیازهای شهرک می‌باشد، قرار شد که شرکت آب منطقه‌ای آذربایجان شرقی نسبت به تامین آب از خط انتقال آب هشترود با برآورد کارشناسی هزینه‌های لازم و با مشارکت فرمانداری هشترود و شرکت شهرک‌های صنعتی اقدامات لازم را انجام دهد. در رابطه با حل مشکل مربوط به برق مورد نیاز در شهرک صنعتی پروفسور هشترودی بنا شد که یک سوم هزینه‌های مورد نیاز برای تامین برق واحدهای صنعتی مستقر در این شهرک، از طریق شرکت برق منطقه‌ای آذربایجان و یک‌سوم از طریق شرکت شهرک‌های صنعتی تامین گردد و باقی‌مانده نیز از واحدهای مستقر توسط شرکت شهرک‌های صنعتی وصول و به حساب شرکت برق منطقه‌ای آذربایجان واریز گردد.

جدول ۱۳۱. شناسایی و پالایش مشکلات سرمایه‌گذاری در استان

عنوان	موضوع درخواست	اقدامات انجام شده
شرکت ارکان پارس هشترو	مشکلات مربوط به تمدید اجاره‌نامه زمین پالایشگاه	بنا بر این شد که موضوع واگذاری زمین شرکت ارکان پارس هشترو جهت احداث پالایشگاه توسط سازمان جهاد کشاورزی کمافی السابق از طریق دیوان عدالت اداری پی‌گیری گردد.
شرکت پرشین نوش پرمیس	مشکل راه دسترسی کارخانه آب‌میوه	پس از پی‌گیری‌های فراوان بنا بر این شد که شرکت پرشین نوش پرمیس نسبت به اخذ مجوزهای لازم برای ایجاد راه دسترسی خود، طبق استانداردهای اداره کل راه و شهرسازی و اداره کل حمل و نقل و پایانه‌های استان اقدامات لازم را به عمل آورد.
شرکت زرین‌داغ آستارکان	تخصیص زمین	پس از بازدید کارشناسان سازمان حفاظت برای تعیین تکلیف نحوه تخصیص زمین و تغییر کاربری، جلسه‌ای در سازمان جهاد کشاورزی و با حضور سازمان صنعت، معدن و تجارت، ادارات کل امور اقتصادی و دارایی، حفاظت محیط‌زیست و منابع طبیعی و آب‌خیزداری، مدیریت امور اراضی و مدیرعامل شرکت زرین‌داغ آستارکان برگزار و موضوع مورد بررسی قرار گرفت.
شرکت کاغذ نرمة آذربایجان	بررسی مشکلات سهام‌داران شرکت	رایزنی‌های لازم برای حل و فصل مشکلات مربوط به اختلاف سهام‌داران انجام گرفت.
شرکت صنایع غذایی عشایر بناب	مشکل زمین تصفیه‌خانه شرکت با اداره کل منابع طبیعی و آب‌خیزداری	شرکت عشایر بناب فرایند انتقال و مالکیت زمین را به مرکز خدمات سرمایه‌گذاری اعلام نمود تا براساس آن با اداره کل منابع طبیعی و آب‌خیزداری مکاتبه گردد شرکت برای واگذاری زمین از شرکت شهرک‌های صنعتی جهت طرح توسعه خود، از طریق سامانه پنجره واحد سرمایه‌گذاری ثبت نام نماید تا پی‌گیری‌های لازم به عمل آید.
شرکت آذران‌باز یافت	مشکل زمین شرکت با شرکت شهرک‌های صنعتی	موضوع از شرکت شهرک‌های صنعتی پی‌گیری شد و بنا گردید مدیر امور اقتصادی شرکت شهرک‌های صنعتی پرونده را به طور دقیق بررسی کرده و با تهیه گزارش کامل از روند کار، آن را در اولین جلسه هیئت مدیره مطرح نماید تا موضوع با یک روش منطقی و بینابینی حل و فصل گردد.

جدول ۱۳۱. شناسایی و پالایش مشکلات سرمایه‌گذاری در استان

عنوان	موضوع درخواست	اقدامات انجام شده
ریخته‌گری پیوسته سهند	درخواست حل مشکل ضایعات خریداری شده توسط شرکت	موضوع طی نامه به شرکت برای واریز هزینه امه‌ها ضایعات خریداری شده اعلام گردید.
شرکت کاشی تبریز	موضوع اجاره‌ها زمین‌های سعیدآباد	بعد از پی‌گیری مرکز خدمات سرمایه‌گذاری بنا گردید شرکت کاشی تبریز جهت مشخص شدن حرایم قانونی، مدارک و مستندات لازم و احکام قضایی را به مدیریت امور اراضی ارسال دارند تا مدیریت امور اراضی نسبت به تعیین حرایم قانونی نظر نهایی خود را اعلام نمایند.
شرکت توانگران سهند	مشکلات معدن سنگ آهن آستمال	بنا شد سرمایه‌گذار ظرف مدت یک ماه مطالعات زیست محیطی لازم را انجام داده و راهکارهای چگونگی صیانت از جنگل‌ها و مراتع و منابع طبیعی را طی گزارشی به مرکز خدمات سرمایه‌گذاری ارائه دهند تا در جلسه بعدی در حضور استاندار محترم تصمیم‌گیری نهایی در این خصوص انجام گیرد.
شرکت مهراصل	مشکلات معدن مس قرنق	بنا شد شرکت مهراصل مدارک لازم را جهت بررسی و صدور مجوز استخراج معدن به اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری ارسال کند.
شرکت ساپرا پارس سرزمین ارس	درخواست ۱۰۰ هکتار زمین برای احداث تله‌کابین و ایجاد منطقه نمونه گردشگری قلعه‌درسی شهرستان کلیبر	با پیگیری‌های فراوان مرکز خدمات سرمایه‌گذاری بنا شد مدیریت امور اراضی ۱۹۵ هکتار از زمین مورد درخواست شرکت را واگذار نماید و بقیه ۱۰۰ هکتار به شرکت فریز گردد تا در صورت پیشرفت فیزیکی واگذار گردد.
شرکت خرس سفید شمال	مشکلات معدن مس سرچشمه	با توجه به این که تعطیلی معدن مس چشمه کنان شرکت خرس سفید شمال به دلیل بوروکراسی اداری بوده و خارج از اختیارات شرکت می‌باشد و هم‌چنین حسب دستور جناب آقای سرقینی معاون محترم معدن و صنایع معدنی وزارت صنعت، معدن و تجارت مبنی بر مساعدت و همکاری با سرمایه‌گذار؛ مقرر گردید سازمان صنعت، معدن و تجارت تا بهره‌برداری از کارخانه فراوری مس شرکت فوق‌الذکر مجوز تعطیلی موقت برای معدن مس چشمه‌کنان صادر نماید.

جدول ۱۳۱. شناسایی و پالایش مشکلات سرمایه‌گذاری در استان

عنوان	موضوع درخواست	اقدامات انجام شده
واحد آب آشامیدنی آقای صادق‌زاده	اخذ مجوز معاونت غذا و داروی دانشگاه علوم پزشکی، خدمات بهداشتی و درمانی دانشگاه تبریز	با توجه به عدم آلاینده‌گی واحد تولید آب آشامیدنی و همچنین وجود منابع طبیعی (باغ) در حدفاصل واحد آب آشامیدنی و واحد سرم سازی رازی که ۲۰ درصد از فاصله قانونی می‌کاهد؛ مقرر گردید به شرط رعایت استاندارد GMP (استاندارد تولید و بسته‌بندی مواد غذایی سازمان بهداشت جهانی و سازمان فائو) توسط تولید کننده و سایر الزامات معاونت غذا و داروی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی تبریز و همچنین عدم توسعه واحد به ویژه در سمت مشرف به واحد سرم سازی با موافقت اداره کل دامپزشکی، معاونت غذا و دارو، پروانه بهره‌برداری را به واحد تولید آب آشامیدنی اعطا نماید.
آزمایشگاه تخصصی دکتر پیمان	دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تبریز	سرمایه‌گذار گزارش احداث آزمایشگاه تخصصی و فوق تخصصی را به مرکز ارسال نمود و این مرکز در نامه‌ی شماره‌ی ۶۷۹/م/د تاریخ ۱۳۹۴/۱۱/۱۳ با معاون درمان دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی، درمانی تبریز مکاتبه نمود تا در خصوص اعطای مجوز آزمایشگاه مساعدت لازم صورت پذیرد. طبق مصوبه صورتجلسه دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تبریز تا ۱۰ اسفند سال جاری فرصت دارد موضوع را بررسی نماید.
تعیین تکلیف اراضی اطراف محل احداث هتل در روستای شجاع آباد شهرستان کلیبر	اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری	جهت مساعدت و طرح در کمیته حمایت قضایی طی نامه‌ی شماره ۶۸۶/م/د تاریخ ۹۴/۱۱/۱۷ با رییس کل دادگستری استان مکاتبه گردید و در مذاکره تلفنی با آقای محمدپور ایشان اعلام نمودند در پی پیدا کردن شریک مورد نظر اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری برای واگذاری زمین‌های مورد مناقشه می‌باشند.

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی

۲-۵. ارائه گزارش عملکرد سرمایه‌گذاری

گزارش عملکرد مرکز خدمات سرمایه‌گذاری به صورت دوره‌ای تهیه به نهادهای ذی‌ربط از جمله سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران، امور استان‌های وزارت متبوع، استانداری آذربایجان شرقی، سازمان برنامه و بودجه و ... در قالب فرمت درخواستی هریک از نهادهای مورد اشاره ارسال می‌گردد.

جمع‌بندی

موقعیت جغرافیایی و پتانسیل‌های طبیعی آذربایجان شرقی می‌تواند این استان را به یکی از قطب‌های توسعه کشور تبدیل نموده و ثروت‌آفرینی زیادی برای کشور ایجاد نماید. توسعه منطقه‌ای با تاکید بر پتانسیل‌های استان، تامین زیرساخت‌ها و زیربنای، تامین شرایط لازم برای گسترش مراودات تجاری با کشورهای همجوار، تامین منابع مالی، تسريع در جذب سرمايه‌گذاري مستقيم خارجي از عمده مواردی هستند که با اجرایی نمودن آن‌ها می‌توانیم شاهد پیشرفت استان باشیم.

سیاست‌ها و استراتژی‌های توسعه استان باید در جهت تحریک بنگاه‌ها برای کسب موفقیت‌های بیش‌تر، ارتقای اشتغال و درآمد باشد. توسعه استانی به چگونگی به‌کارگیری نیروی کار، سرمایه و فناوری در استان بستگی دارد، به‌همین دلیل مدیریت صحیح منابع استان در تدوین برنامه‌های توسعه استانی دارای اولویت می‌باشد. امروزه اندیشمندان اقتصادی بر اصلاحات ساختاری و توسعه صنعتی متمرکز هستند. از دیدگاه آنان، اصول صحیح اقتصادی که همان ثبات اقتصاد کلان و عملکرد خوب بازارها می‌باشد، فرآیند خودکار تحولات ساختاری را فراهم خواهد کرد. با افزایش درجه باز بودن اقتصادی، مزیت‌های نسبی موجب هدایت منابع اقتصادی استان به سمت تولید کالاهایی که حداکثر کارایی را دارند خواهد شد.

سرمایه‌گذاری نیز از طریق افزایش بنیه اقتصادی استان، کاهش واردات و افزایش ذخایر ارزی می‌تواند موجبات حرکت سریع‌تر به سوی پیشرفت اقتصادی را فراهم سازد. در این میان، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی به دلیل برخورداری از کارایی بیش‌تر نسبت به بخش دولتی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. بنابراین، تلاش در جهت ارتقای جایگاه بخش خصوصی و توانمندسازی آن حائز اهمیت است. به‌منظور افزایش ظرفیت اقتصاد ملی لازم است حمایت‌های ساختاری از بخش خصوصی در برنامه سیاست‌گذاران قرار گیرد. تجربیات موفق در سایر کشورها حاکی از آن است که از طریق در پیش گرفتن استراتژی‌های تقویت بنگاه‌های بخش خصوصی، می‌توان نرخ رشد اقتصادی را ارتقا داد. اما شکل‌گیری اقتصاد خصوصی با گذر از اقتصاد دولتی نیازمند سیاست‌گذاری و بسترسازی اموری است که به‌واسطه آن حضور بخش خصوصی و تعاونی به عنوان فعالان اقتصادی غیردولتی به سهولت و با انگیزه ویژه‌ای در تمامی زمینه‌های اقتصادی صورت پذیرد و این مهم زمانی تحقق می‌یابد که سازوکار و بسترهای قانونی حضور این

بخش‌ها به منظور فعالیت در عرصه‌های مختلف از سوی سیاست‌گذاران اقتصادی و قانون‌گذاران فراهم شود. هم‌چنین، باید به این نکته توجه کرد که بی‌ثباتی‌های اقتصادی و سیاسی، برنامه‌ریزی‌های میان‌مدت و بلندمدت را برای بخش خصوصی دشوار می‌سازد. مقررات نامناسب، بار مالیاتی، ناعدالتی رقابتی، نداشتن قدرت لابی‌گری و مذاکره نیز از دیگر مشکلاتی است که کارایی بخش خصوصی را کاهش می‌دهد. از این‌رو تدوین برنامه‌های لازم مبنی بر اصلاح فرآیندهای صدور مجوز فعالیت‌های اقتصادی و هم‌چنین حذف قوانین و مقررات زائد و دست و پاگیر و کاهش زمان و هزینه‌های انجام کار و در عین حال تدوین قوانین جدید برای شروع و توسعه فعالیت‌های اقتصادی توسط این بخش‌ها با هدف ارتقاء کارایی فعالیت‌ها، تخصیص منابع، گسترش مشارکت‌های مردمی در بخش‌های مختلف تولیدی و تجاری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است.

[<http://as.mefa.ir>]